

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI

SAHA (YAKUT) TÜRKÇESİNDE FİİL SÖZ YAPIMI

Yüksek Lisans Tezi

İsmet Kılıç

Ankara-2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI

SAHA (YAKUT) TÜRKÇESİNDE FİİL SÖZ YAPIMI

Yüksek Lisans Tezi

İsmet Kılıç

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz

Ankara-2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI
ANABİLİM DALI

SAHA (YAKUT) TÜRKÇESİNDE FİİL SÖZ YAPIMI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz

Tez Jürisi Üyeleri

İmzası

Adı ve Soyadı

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi.....

Önsöz

Zeynep Korkmaz'ın belirttiği gibi Türkçede isim ve fiilden oluşan iki ana kelime grubunun türetme ekleriyle birlikte birbirine geçişleri söz konusudur. Bu yöntem sayesinde de dil zenginleşebilmektedir. Eski Türkçenin türetme biçimlerinin araştırılması hem bu şekillerin eski ve asli biçimlerinin ortaya konması hem de çağdaş Türk lehçelerinin türetme biçimlerinin gelişiminin anlaşılması için önem taşımaktadır (Korkmaz 2005: 188).

Eldeki çalışmada Saha Türkçesinin fiil türeten biçimleri isimden fiil yapan ekler, çatı ve görünüş bildiren ekler olmak üzere üç ana başlık altında ele alınmıştır. Özellikle çatı ve görünüş bildiren eklerin türetme işlevleri tartışmalı bir konu olmakla beraber tezimiz içerisinde fiil yapan biçimler fiilin anlam, özne ve nesne bakımından etkilenmesinden dolayı türetme biçimleri sınıfında değerlendirilmiştir.

Saha Türkçesinin türetme biçimleri ayrıca dil ilişkileri bağlamında Moğol ve Mançu-Tunguz dilleriyle hem biçim hem de işlevleri açısından karşılaştırılmış, ortak noktalara dikkat çekilmiş; Saha Türkçesindeki ödünçlenen biçim ya da işlevlerin tespit edilmesine çalışılmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan bütün hocalarıma, özellikle Prof. Dr. Sema Barutcu Özönder ve tez danışmanım Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz'a en içten şükranlarımı sunuyorum.

İsmet Kılıç

Ankara-2014

İçindekiler

Önsöz	IV
İçindekiler	V
Kısaltmalar ve İşaretler	XIII

0. Giriş

0.1. Tezin Konusu	1
0.2. Tez Konusunun Sınırları	1
0.3. Tezin Amacı	1
0.4. Tezde Kullanılan Yöntem	2
0.5. Bütünce	2
0.6. Araştırma Tarihçesi	3

1. BÖLÜM: Saha Türkleri ve Saha Türkçesi

1.1. Saha (Yakut) Türkleri	11
1.1.1. Etnik Oluşum ve Tarih	11
1.1.2. Saha Cumhuriyeti	12
1.1.3. Nüfus	13
1.2. Saha Türkçesi	14
1.2.1. Saha Türkçesinin Türk Dili Tasniflerindeki Yeri	14
1.2.2. Saha Türkçesinin Ağızları	17
1.2.3. Saha Türkçesinin Bugünkü Dil Durumu	17
1.2.4. Saha-Moğol-Tunguz Dil İlişkileri	19
1.2.5. Saha-Rus Dil İlişkileri	21

2. BÖLÜM: Fiil ve Söz Yapımı

2.1. Fiil	22
2.2. Kök, Köken ve Taban	23
2.3. Söz Yapımı, Biçimbirim Türleri ve Türetme	25
2.3.1 Söz Yapımı	25
2.3.2. Biçimbirimler ve Türetme	30
2.3.3. İşlevleri Açısından Türetme Biçimleri	33
2.4. Gövde ve Gövde Yapımı	35
2.5. Saha Türkçesinde Fiil Tabanı	36
2.6. Çatı ve Türetme	38

3. BÖLÜM: Saha Türkçesinde İsimden Fiil Yapan Ekler

3.1. +A:-	40
3.1.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +A- Eki	40
3.1.2. Saha Türkçesinde +A:- Eki	41
3.2. +LA:-	43
3.2.1. Eski Türkçe ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +LA- Eki	43
3.2.2. Saha Türkçesinde +LA:- Eki	49
3.2.3. Saha Türkçesinde +LA:- Ekinin İşlevleri	50
3.2.4. Dil İlişkileri Bağlamında +LA:- Eki	54
3.2.4.1. Rusça Ödünçleme Kelimelerde +LA:- Eki	54
3.2.4.2. Rusça Ödünçleme Kelimelerde +LA:- Ekinin Bildirdiği Anlamlar	57

3.3. +LAN-	58
3.4. +LAS-	59
3.5. +LAT-	59
3.6. +r-	60
3.6.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +Ar- Eki	60
3.6.2. Saha Türkçesinde +(A)r- Eki	61
3.6.2.1. Saha Türkçesinde +(A)r- Ekinin İşlevleri	62
3.7.+ (I)rGA-	63
3.7.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +(I)rGA- Eki	63
3.7.2. Saha Türkçesinde +(I)rGA:- Eki	65
3.7.2.1. Saha Türkçesinde +(I)rGA:- Ekinin İşlevleri	65
3.8. +(X)msIy-	67
3.8.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +(X)msI(n)- Eki	67
3.8.2. Saha Türkçesinde +(X)msIy- Eki	67
3.9. + KIrA-	68
3.9.1. Eski Türkçede +kIr(A)- Eki	68
3.9.2. Saha Türkçesinde +kIrA-	69
3.10. +y-	70
3.11. +TIy-	71
3.12. +rIy-	73
3 13. +GInA-	74
3.14. +(A)(r)cIgInA-	74

3.15. +CıgırA-	75
3.16. +GA:-	76

4. BÖLÜM: Saha Türkçesinde Fiilden Fiil Yapan Ekler

4.1. Saha Türkçesinde Çatı

4.1.1. Dönüştürülük	77
4.1.1.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Dönüştürülük	77
4.1.1.2. Saha Türkçesinde Dönüştürülük	79
4.1.1.3. Saha Türkçesinde Dönüştürülük Ekinin İşlevleri	82
4.1.2. Birliktelik-İşteşlik	86
4.1.2.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Birliktelik-İşteşlik	86
4.1.2.2. Saha Türkçesinde Birliktelik-İşteşlik	87
4.1.2.3. Saha Türkçesinde Birliktelik-İşteşlik Ekinin İşlevleri	91
4.1.2.4. –İhIn-	93
4.1.3. Ettirgenlik	94
4.1.3.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Ettirgenlik	95
4.1.3.2. Saha Türkçesinde Ettirgenlik	98
4.1.3.3. Saha Türkçesinde Ettirgenlik Ekinin İşlevleri	105
4.1.4. Edilgenlik	107
4.1.4.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Edilgenlik	108
4.1.4.2. Saha Türkçesinde Edilgenlik	109
4.1.4.3. Saha Türkçesinde Edilgenlik Eklerinin İşlevleri	111

4.2. Saha Türkçesinde Görünüş	113
4.2.1. Kılınmışsal İçerik	116
4.2.2. Tekrarlılık Bildiren Biçimler	119
4.2.2.1. /-tA/ Tekrarlılık Biçimi	119
4.2.2.2. /-IA/ Tekrarlılık Biçimi	121
4.2.2.3. Birden Çok Farklı Biçimlerden Doğan Tekrarlılık Bildiren Biçimler:	
-BalA:-, -GalA:-, -AsrA:-, -ñAxtA:-	122
4.2.3. Hızlandırılmışlık Bildiren Biçim: -BAxtA:-	123
4.2.4. Yansıma Fiillerin Durumunu Belirleyen Biçimler	124
4.2.5. Fiilin Tarzını Bildiren Biçimler	124
4.2.5.1. Hareketlilik Bildiren Biçimler: -rIy-, -hIy-, -lIy-, -çIy-	124
4.2.5.2. Düzensiz Tekrarlılık Bildiren Biçimler: -lcIy-, -lcUy-	125
4.2.5.3. Düzenli Tekrarlılık Bildiren Fiil Biçimleri: -ñnA:-, -ñAlA:-, -ñxAlA:-	127
4.2.5.4. Sık, Çoklu Tekrarlılık Bildiren Biçimler: -XAççIy-, -GALcIy-;	129
4.2.5.5. Yavaş Süretilik Bildiren Biçim: -y-	131
4.2.5.6. Yavaşlık Bildiren Biçim: -A:rIy	134
5. SONUÇ	136
6. TEZİN FİİL DİZİNİ	138
6.1. +A:-	138
6.2. -A:rIy- (yavaşlık bildiren biçim)	140
6.3. -AkAlA:- (-akkala:-) (tekrarlılık bildiren biçim)	140

6.4. - <i>AlA</i> :- (tekrarlılık bildiren biçim)	141
6.5. - <i>AttA</i> - (tekrarlılık bildiren biçim)	142
6.6. - <i>bAlA</i> :- (tekrarlılık bildiren biçim)	142
6.7. - <i>BAxtA</i> :- (hızlandırılmış bildiren biçim)	142
6.8. - <i>cIgInA</i> :- (sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)	146
6.9. -(<i>cI</i>) <i>GIrA</i> :- (sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)	148
6.10. - γ <i>AlA</i> :- (tekrarlılık bildiren biçim)	151
6.11 - γ <i>AlcIy</i> - (sık çoklu tekrarlılık bildiren biçim)	151
6.12. - <i>GInA</i> :- (sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)	151
6.13. - <i>IAIA</i> :- (tekrarlılık bildiren biçim)	153
6.14. - <i>IAxtA</i> :- (tekrarlılık bildiren biçim)	154
6.15. - <i>IIA</i> :- (sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)	154
6.16. - <i>IIIn</i> -	154
6.17. +(<i>I</i>) <i>msIy</i> -	162
6.18. -(<i>Ir</i>) <i>GA</i> :-	164
6.19. +(<i>Ir</i>) <i>GA</i> :-	167
6.20.+ <i>KIrA</i> -	170
6.21. + <i>KInA</i> :-	173
6.22. + <i>LA</i> :-	175
6.23. + <i>LAn</i> -	222
6.24. + <i>LAs</i> -	229
6.25. + <i>LAt</i> -	231

6.26. - <i>lcIy-</i> (düzensiz tekrarlılık bildiren biçim)	232
6.27. - <i>n-</i> (dönüşlülük)	234
6.28. - <i>n-</i> (dönüşlü-edilgen)	244
6.29. - <i>n-</i> (edilgen)	255
6.30. - <i>ñAxtA-</i> (tekrarlılık bildiren biçim)	257
6.31. - <i>ñnA:-</i> (düzenli tekrarlılık bildiren biçim)	257
6.32. - <i>ñnA:-</i> (tekrarlılık bildiren biçim)	263
6.33. - <i>ñAlA:-</i> (düzenli tekrarlılık bildiren biçim)	263
6.34. - <i>ñxAlA:-</i> (düzenli tekrarlılık bildiren biçim)	264
6.35. - <i>s-</i>	264
6.36. - <i>t-</i>	291
6.37. - <i>tA:-</i> (tekrarlılık bildiren biçim)	329
6.38. - <i>TAlA:-</i> (tekrarlılık bildiren biçim)	331
6.39. - <i>TAr-</i>	337
6.40. + <i>TIy-</i> (+ <i>dIy-</i> ; + <i>rIy-</i> ; + <i>sIy-</i>)	349
6.41. -(<i>A</i>) <i>r-</i>	354
6.42. + <i>r-</i>	355
6.43. - <i>rdA:-</i> (düzensiz tekrarlılık bildiren biçimi)	361
6.44. - <i>XAççIy-</i> (sık çoklu tekrarlılık bildiren biçim)	362
6.45. + <i>y-</i>	363
6.46. - <i>y-</i> (sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)	367
7. EK DİZİNİ	369

8. KAYNAKÇA	372
Özet	387
Abstract	388

Kısaltmalar ve İşaretler

ağz.	= ağız	Moğ.	= Moğolca
bel.	= belirtme eki	Mong.	= Mongol
bir.	= birliktelik	Nan.	= Nanay
bkz.	= bakınız	Ngd.	= Negidal
Bur.	= Buryat	Ork.	= Orok
çok.	= çokluk eki	Rus.	= Rusça
Dgr.	= Dagur	Sh.	= Saha
dön.	= dönüşlülük	Trk.	= Türkçe
ed.	= edilgen	Trkm.	= Türkmence
emr.	= emir	Tung.	= Tunguzca
Ev.	= Even	Tuv.	= Tuvaca
Evk.	= Evenki	Udh.	= Udihe
geç.	= geçmiş zaman	Sesler	
grm.	= gramer	a:	= uzun a
Hlh.	= Halha	e:	= uzun e
iş.	= işteş	o:	= uzun o
kd	= konuşma dili	ö:	= uzun ö
Kırg.	= Kırgızca	u:	= uzun u
Klmk.	= Kalmuk	ə	= ı
kş.	= kişi	â	= yuvarlak a
Man.	= Mançu	ĩ	= kısa i
mcz	= mecazî anlam		

Eserlerle İlgili Kısaltmalar

ATS = Naskali, Emine Gürsoy-Muvaffak Duranlı (1999) *Altayca-Türkçe Sözlük*, Ankara, TDK Yay.

DLT = Atalay, Besim (2006) *Divanü Lügati't Türk Tercümesi C 1-4*, Ankara, TDK Yayınları.

EDPT = Clauson, G. (1972) *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, Oxford.

GTY = Tenişev, E. R. (2006) *Sravnitel'no-istoričeskaya grammatika tyurkskix yazıkov*, Moskova.

HRS = *Hakasskogo-russkiy slovar'* (Red: O. V. Subrakovoy) (2006), Novosibirsk.

HTS = Arıkoğlu, Ekrem (2005) *Örnekleli Hakasça-Türkçe Sözlük*, Ankara, Akçağ Yay.

KS = Yuhadin, K. K. (2011) *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah Taymas), Ankara, TDK Yay.

KTS = *Kazak Türkçesi Sözlüğü* (1984), İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

OTWF = Erdal, M (1991) *Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon*, Vol. I-II, Wiesbaden

ÖTİL = *Özbek Tilining İzahlı Lügati* (I-II) (1981), Moskva, Rus Tili Naşriyatı.

Pek. = Pekarskiy, E. K. (1907-1930). *Slovar' Yakutskogo Yazıka T.1-3*.

SHÖ = Vasiyev, Yuriy, Fatih Kirişcioğlu, Gülsüm Killi (1996) *Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri* Ankara, TDK yay.

TS = Ölmez, Mehmet (2007) *Tuvacanın Sözvarlığı Eski Türkçe ve Moğolca Denklikleriyle*, Wiesbaden, Harrosswitz Verlag.

TTS = Tekin, Talat-Mehmet Ölmez-Emine Ceylan-Zuhal Ölmez-Süer Eker (1995) *Türkmençe-Türkçe Sözlük*, Ankara, Simurg Yay.

ÜJE = Stachowski, Marek “Über Jakutische Etymologien im Werk Von W. Sieroszewski” *Journal de la Societe Finno-Ougrienne* 86.187-195. Helsinki 1995s: 187-195.

YRS = *Yakutsko russkiy slavor* (1972) (Red. P.A. Sleptsov), Moskva.

YUTS: Necip, Emir Necipoviç (1995) *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, TDK Yay.

Kurum İsimleri ile İlgili Kısaltmalar

TDK = Türk Dil Kurumu

Saha Türkçesi Alfabeti ve Çeviri İşaretler

А а : a	Т т : t
Б б : b	У у : u
В в : v	Ү ү : ü
Г г : g	Ф ф : f
Ђ ђ : ɣ	Х х : x
Д д : d	Ц ц : ts
Дь дь : c	Ч ч : ʧ
Е е : e	Ш ш : ʃ
Ё ё : yo	Щ щ : ʃʧ
Ж ж : j	Ъ ъ : sertleştirme işareti
З з : z	Ы ы : ɪ
И и : i	Ь ь : yumuşatma işareti
Й й : y	Э э : ä
К к : k	Ю ю : yu
Л л : l	Я я : ya
М м : m	
Н н : n	
Нг нг : ŋ	
Нь нь : ñ	
О о : o	
Ө ө : ö	
П п : p	
Р р : r	
С с : s	
Һ һ : h	

0. Giriş

0.1.Tezin Konusu

Kuzey-Doğu grubu Türk lehçelerinden Saha (Yakut) Türkçesinde ek yoluyla yapılan fiil söz yapımı tezin konusunu oluşturmaktadır.

0.2.Tez Konusunun Sınırları

Saha (Yakut) Türkçesinde fiil söz yapımı morfolojik (isim ya da fiil kök ya da gövdesine getirilen ekler yoluyla), sentaktik (birleştirme) ve semantik (anlam değişmesi) olmak üzere temel olarak üç yöntemle sağlanmaktadır. Bu çalışmada Saha Türkçesinde isim ya da fiil kök ya da gövdelerine çeşitli ekler (isimden fiil ve fiilden fiil türeten ekler) getirilerek yani türetme yoluyla fiil söz yapımı ele alınmaktadır. Temelde çekim biçimbilgisi içinde mi yoksa yapım biçimbilgisi içinde mi ele alınacağı konusu tartışmalı olmakla birlikte çatı eklerinin çatı dışında sözcükleşme işlevine de sahip olması, ayrıca özne ve nesneyi etkilemesi ile fiilin yeni bir fiil yapım sürecine girdiği kabul edilerek fiilden fiil türeten ekler içinde çatı ve görünüş ekleri de bu çalışmada yapım biçim bilgisi içinde ele alınmıştır. Tezde tarihsel Türk lehçelerinden Türkçenin eski dönemlerine ait eserlerin dili, çağdaş Türk lehçelerinden ise Güney Sibirya Türk lehçeleri ve tarihsel ilişki içinde bulunduğu Moğolcanın tarihsel ve çağdaş kolları ile Sahaların günümüzde de etnik ve dil ilişkisi içinde bulunduğu Tunguzcanın kolları da söz yapımı süreçlerinin açıklanması için karşılaştırma unsuru olarak kullanılmıştır.

0.3.Tezin Amacı

Saha Türkçesinde türetme yoluyla fiil söz yapımı sürecinin ele alındığı bu çalışmada Saha Türkçesinde Eski Türkçedeki türetme yollarının ne derece korunduğunun belirlenmesi, diğer tarihsel ve çağdaş Türk lehçeleri ile karşılaştırılmasıyla türetme eklerinin yapısı ve işlevlerindeki değişmelerin izlenmesi, bu değişmelerde Moğol, Tunguz gibi akraba diller ile 16. yüzyıldan itibaren günümüze kadar süren dil ilişkileri içinde bulunduğu Rusçanın etkilerinin rolünün belirlenmesi amaçlanmaktadır.

0.4. Tezde Kullanılan Yöntem

Saha Türkçesi grameri ve söz varlığı üzerine yapılmış çalışmalar taranarak Saha Türkçesinde fiil türeten biçimler ve türemiş fiil biçimleri ortaya çıkarılmış, fiil türeten ekler yapı işlev bakımından değerlendirilmiştir. Çalışmada temel olarak günümüz Saha Türkçesinin türetme biçimbilgisini ele almakla birlikte biçimlerin tarihsel olarak yapı ve işlev bakımından değişimine de değinmekte, bu değişim açıklanırken diğer tarihsel ve çağdaş Türk lehçelerinden verilerden de yararlanılmaktadır. Çalışmanın bu haliyle sadece betimleyici olmayıp, tarihsel ve karşılaştırmalı yöntemin de kullanıldığı çok zamanlı bir çalışma olduğunu söylemek mümkündür.

0.5. Bütünce

Çalışmanın bütüncesi Saha Türkçesi grameri ve söz varlığı üzerine yapılmış temel çalışmaların taranması ile oluşturulmuştur. Çalışmada yaklaşık 7000'den fazla türemiş fiil incelenmiş, söz konusu malzemeden yola çıkılarak eklerin yapı ve işlevleri ortaya konulmuştur. Çalışmanın bütüncesi Saha Türkçesinin ilk akademik grameri olan Otto von Böhtlingk'in *Über die Sprache der Jakuten* (St. Petersburg, 1851), ilk yerli gramer olan L.N. Haritonov'un 1947 yılında yayımladığı *Sovremenniy yakutskiy yazık* (Yakutsk, 1947) ile Saha Türkçesinin en kapsamlı akademik grameri olan Korkina, E. İ., E. Ubryatova, L. N. Haritonov, N. E. Petrov editörlüğünde yayımlanmış olan *Grammtika sovremennogo yakutskogo literaturnogo yazıka* (1982) ayrıca Saha Türkçesinde görünüş kategorsinin geniş bir biçimde ele alındığı Haritonov'un *Vidi glagola yakutskogo yazıka* adlı eserleri taranmıştır. Ayrıca Saha Türkçesinin türemiş fiil sözvarlığının ortaya konulması amacıyla E. K. Pekarskiy'in *Slovar yakutskogo yazıka* (1907-1930) ile Sleptsov'un redaktörlüğünde yayımlanan *Yakutsko-russkiy slovar'* (1972) taranarak oluşturulmuştur.

0.6. Araştırma Tarihçesi

Söz yapımı üzerine yapılan çalışmaları teorik çalışmalar, genel Türk dili üzerine yapılan çalışmalar, Sibiry Türk lehçeleri üzerine yapılan çalışmalar ve Saha Türkçesi üzerine yapılan söz yapımı çalışmaları biçiminde sınıflandırmak mümkündür.

Konu ile ilgili olarak yapılan belli başlı teorik çalışmalar arasında Joan L Bybee'nin *Morphology: a study of the relation between meaning and form* (Amsterdam, 1985); Andrew Carstairs-McCarthy'nin *Current Morphology*, (London, 1991) Peter Matthews'un *Morphology* (Cambridge, 1991); Laurie Bauer'in *Introduction Linguistic Morphology* (Edinburg, 1998);, *The Handbook of Morphology* (Ed. Andrew Spencer and Arnold M. Zwicky) başlıklı el kitabı içinde yer alan Mark-Frank Anshen Aronoff'un "Morphology and the Lexicon: Lexicalization and Productivity", Robert Beard'in "Derivation" (1998) başlıklı yazıları; Martin Haspelmath'ın *Understanding Morphology* (London, 2002); Pavol Štekauer, Rochelle Leiber (2005) *Handbook of Word Formation*, Cambridge University Press; Laurel Brinton (2005) *Lexicalization and Language Change*, Cambridge University Press; Engin Nadir Uzun'un *Biçimbilim Temel Kavramlar* (İstanbul, 2006) sayılabilir.

Türkoloji alanında fiil söz yapımının ele alındığı ya da değinildiği en eski çalışmalardan biri, Moğolcanın ve Türkçenin fiil türetme eklerinin işlevlerinin Moğolca ve Türkçe örneklerle açıklandığı G. J. Ramstedt'in *Zur Verbstammbildungslehre der Mongolisch-Türkischen Sprachen* (Helsinki, 1912) adlı eseridir. Biçimbilgisi içine fiil türetme biçimlerinin tarihsel ve çağdaş Türk lehçelerinde karşılaştırmalı olarak ele alındığı çalışmalar arasında M. Räsänen'in *Materialen zur Morfologie der Türkischen Sprachen* (Helsinki, 1957) adlı eseri; A.A. Yuldaşev'in "Leksikalizatsiya tyurkskih grammatičeskih form" (1977) başlıklı makalesi A.M. Şçerbak'ın. *Očerki po sravnitel'noy morfologii tyurksix yazıkov (glagol)* (Leningard, 1981) ve E.R. Tenişev'in

redaktörlüğünde 1988 yılında yayımlanmış olan *Sravnitel'no-istoričeskaya grammatika tyurkskih yazıkov. Morfologii* (Moskova) sayılabilir.

Tarihsel Türk lehçelerinde söz yapımı içinde fiil türetme biçimlerinin de ele alındığı çok sayıda çalışma vardır. Bunlar arasında Eski Türkçenin ek yoluyla yapılan söz türetme biçimlerinin işlevlerinin örneklerle açıklandığı Marcel Erdal'ın *Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon* (Wiesbaden 1991); Kıpçak Türkçesinin fiil söz yapım eklerinin ele alındığı Árpád Berta'nın *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*, (Wiesbaden, 1996); Zeynep Korkmaz'ın bazı isimden fiil yapım eklerinin kökenlerinin esas veya yardımcı fiile bağlanabileceği konusundaki “*Köktürkçede İsimden Fiil Türeten Ekler ve Köken Yapıları Üzerine*” (Ankara, 2005) başlıklı makalesi; İbrahim Taş'ın *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı* (Ankara, 2009) sayılabilir. Talat Tekin'in Moğolca, Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinden verilen örneklerle çoğunlukla yansımali sözcüklerden fiiller türeten -KırA ekinin işlevlerini incelediği “*On the Structure of Altaic Echoic verbs in -KırA*” (1982); Zeynep Korkmaz'ın +(A)r ekinin kökeni konusundaki görüşleri ve çeşitli Türk lehçelerinde işlevlerini değerlendirdiği “*Türkçede İsimden Fiil Türeten +r, +ar/+er Eki ve Yapısı Üzerine*” (2005) başlıklı makaleleri de tarihsel Türk dili alanında fiil söz yapımı üzerine önemli çalışmalar arasındadır. Tarihsel Türk lehçelerinde söz yapımı konusunda yazılmış çok sayıda yayımlanmamış doktora çalışması da vardır. Bunlar arasında İpek Bilgen'in “*Divan-ı Lugati't Türk'te Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Dan. Prof. Dr. Talat Tekin Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 1989), Şirvan Kalsın'ın “*Nechü-l Feradis'te Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Dan. Doç. Dr. Zafer Önler, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Mersin, 1996); Dilek Herkmen'in “*Divanu Lügati't Türk'te Fiil Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Dan. Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekaya) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006(); Ersin TERES'in “*Çağatayca'da Söz Yapımı*” (Yayımlanmamış doktora tezi, Dan. Prof. Dr. Zuhul Ölmez, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 2009) başlıklı çalışmaları sayılabilir.

Türkiye Türkçesi de dâhil olmak üzere çağdaş Türk lehçelerinde de söz yapımının ele alındığı çok sayıda çalışma yapılmıştır. Besim Atalay'ın Türkiye Türkçesindeki söz yapımının ele alındığı *Türkçede Kelime Yapma Yolları* (İstanbul, 1946), Türkiye Türkçesinde ekleme yoluyla fiil söz yapımının ele alındığı Hikmet Dizdaroğlu'nun *Türkçede Sözcük Yapma Yolları* (Ankara, 1962), Konstantin Lübimov'un çatı kategorisi içerisinde değerlendirilen eklerin türetmenin bir kolu olan sözcükleşme işlevlerine dikkat çekilerek Türkiye Türkçesinden verilen örneklerle açıklandığı “*Çağdaş Türkiye Türkçesinde Çatı Kategorisi ve Çatı Ekleriyle Türetilen Fiiller*” başlıklı makalesi (1963); Sevgi Özel'in Türkiye Türkçesinde birleştirme ve ek yoluyla yapılan söz yapım yollarını örnek ve işlevleriyle açıklayan çalışması *Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Birleştirme* (Ankara, 1977); Hamza Zülfikar'ın Türkiye Türkçesinde yapım ekleri ve birleştirme yoluyla terim türetme biçimlerinin örneklerle açıklandığı *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları* adlı çalışması (Ankara, 1991); Mustafa Öner'in ekleme ve yardımcı fiil ile yapılan söz yapımını Eski Türkçe örneklerle açıkladığı “*Türkçede İsimden Fiil Yapımı Üzerine Notlar*” adlı makalesi (Ankara 2006); Sadettin Özçelik'in Türkiye Türkçesinde (I)k ekinin yapım eki olarak eklendiği kelimelerde işlevleri örneklerle açıklayan “*Türkçede İsimden Fiil ve Fiilden Fiil Yapım Eki Olarak (ı)k*” başlıklı makalesi (Ankara 2004); Bilal Yücel'in çatı kavramını ele alıp incelediği ve Türkiye Türkçesi ile ilgili örneklerle çatı eklerinin işlevlerini açıkladığı “*Türkiye Türkçesinde Çatı*” adlı makalesi (Ankara 2011); H. Şükrü Akalın'ın Türkiye Türkçesinde +IA ekinin yabancı kökenli kelimelere ekleniş yollarını örneklerle açıkladığı “*+IA- Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılışı Konusundaki Görüşler ve Ekin Yabancı Kaynaklı Kelimelere Getirilişi Üzerine*” başlıklı makalesi (Ankara 2011) ve Kasım Gür'ün *Kamus-ı Türki'de Fiil Yapan Ekler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Dan. Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2002) adlı çalışması Türkiye Türkçesinde söz yapımının ele alındığı başlıca çalışmalardır.

A. A. Yuldaşev'in Başkurt Türkçesinde söz yapımını ele aldığı “*Sistema slovoobrazovaniya i spryajeniya glagola v başkurskom yazıke*” (Moskova 1958);

“Slovoobrazovaniya i modifikatsiya form glagola s pomoşyu form zaloga// İssledovaniya po grammatike sovremennogo başkirskogo yazıka” (Ufa, 1979) başlıklı çalışmaları; İlhan Çeneli’nin türetme yoluyla fiil söz yapımını ele aldığı *Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri* (Ankara, 1997), Fuat A. Ganiyev’in Tatar Türkçesinde ekleme, türetme ve ses değişimi yoluyla fiil söz yapımını ele aldığı *Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı* (Ankara, 2013); M.A. Habıçev’in Karaçay-Balkar Türkçelerinde ad ve biçim söz yapımı üzerine bilimler adayı tezi olan *İmennoe slovoobrazovaniye i formaobrazovaniye v karaçayevo-balkarskom yazıke: (Opıt sravnitel’no-istoričeskogo izučeniya)* (Bakı, 1972); B. O. Oruzbaeva’nın Kırgız Türkçesinde söz yapımı konusunu ele alan *Slovoobrazovanie v kirgizskom yazıke* (Frunze, 1964); N. Oralbayeva, A. Kalıbayeva, H. Yesenov vd. tarafından hazırlanan *Sistema slovoobrazovaniya sovremennogo kazahskogo yazıka* (Alma-Ata, 1989) başlıklı çalışma; Gabdulla Kaliyev’in Kazak ağızlarında söz yapımını ele alan *Dialektnoye slovoobrazovaniya kazahskogo yazıka* (Alma-Ata, 1989) başlıklı doktora tez çalışması; G. S. Sadvakasov’un Uygur Türkçesinde ad söz yapımını ele aldığı bilimler adayı tezi *Slovoobrazovanie imen suşestitel’nıh v sovremennom uygurskom yazıke* (Alma-Ata, 1956); E. A. Andreyeva’nın Çuvaş Türkçesinde eklerle söz yapımı konusundaki “*Affiksial’noe glagol’noe slovoobrazovanie v çuvaşskom yazıke*” (Çeboksarı, 2002) başlıklı çalışması; E. V. Sevortyan’ın Azerbaycan Türkçesindeki eklerle fiil söz yapımı konusundaki *Affiksial’noe glagoloobrazovanie v azerbaydjanskom literaturnom yazıke* (Moskova, 1957) başlıklı doktora tez çalışması çeşitli çağdaş Türk lehçelerinde söz yapımı konusunun çeşitli yönlerle ele alındığı çalışmalardır. Türkiye’de de çağdaş Türk lehçeleri alanında konunun ele alındığı tez çalışmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında Sevgi Turan’ın *Kıpçak Türkçesinde Kelime Yapımı ve Çekimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dan. Prof. Dr. Nevzat Özkan) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Kayseri, 2006); Esin Altınel’in *Türkmence Türkçe Sözlüğe Göre Türkmen Türkçesinde Söz Yapımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışması, Dan. Y.Doç. Dr. Mevlüt Gültekin) Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Niğde, 2003) sayılabilir.

Sibirya grubu Türk lehçelerinde de söz yapımı konusunun oldukça iyi işlendiği söylenebilir. A.İ. İnkijekova Grekul'un öğretim süreci bakımından Rusça ile Hakas Türkçesindeki söz yapımı yöntemlerini karşılaştırdığı “*Sravnitel'naya harakteristika sostava slova i slovoobrazovaniya russkogo i hakasskogo yazıkov v plane škol'hogo prepodavaniya*” (Abakan, 1958) başlıklı makalesi; D. F. Pataçakova'nın söz varlığının zenginleşme kaynağı olarak söz yapımını ele aldığı makalesi “*Slovoobrazovaniye aktivnyy istoçnik obogaşçeniya leksiki sovremennogo hakasskogo yazıka*” (1973); isim yapımı üzerine “Affiksi slovoobrazovaniya imen suşçestvitel'nih” (1987) başlıklı makalesi ve Hakas Türkçesinin 1975 yılında A.N. Baskakov redaktörlüğünde hazırlanan gramerindeki doğrudan söz yapımı ile ilgili bölüm (“Slovoobrazovaniya”. Grammatika hakasskogo yazıka (Pod red. N.A. Baskakov), Moskova: Nauka, 1975, s.46-55); V.G.Karpov'un redaktörlüğünde 2004 yılında yayımlanan Hakasçanın Biçimbilgisi üzerine çalışmanın V.G. Karpov tarafından yazılan “Fiil” bölümünde de söz yapımı konusu ayrıntılı biçimde ele alınmıştır (Abakan, 2004). İ.M. Çeboçakova'nın *Slovoobrazovaniye imyon suşçestvitel'nih v hakasskom yazıke* (Abakan; 2004) başlıklı çalışmasında da isim söz yapımı üzerinde durulmaktadır. Söz yapımı konusunun Şor dili malzemesi temelinde incelendiği kapsamlı çalışmalardan biri de A. V. Yesipova'nın 2011 yılında yayımlanan “*Teoretiçeskie problemı slovoobrazovaniya v tyurkskih yazıkah (na materiale şorskogo yazıka)*” (Moskova, 2011) başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada da temel olarak eklerle yapılan fiil söz yapımı ele alınmıştır. Yesipova'nın ayrıca bu konuda “*Mexanizm videleniya slovoobrazovatel'nih i slovoizmenitel'nih affiksov*” başlıklı bir bildirisi de bulunmaktadır (Kızıl, 2006).

Söz yapımı konusu Altay Türkçesinde de ele alınmıştır. V.N. Tadikin'in “*Glagol'noe slovoobrazovanie v altayskom yazıke*” başlıklı makalesi doğrudan Altay Türkçesinde fiil söz yapımını ele almaktadır (Gorno-Altaysk, 2002). A.V. Kolesnikova'nın 2004 yılında savunduğu *Affiksal'noe glagoloobrazovanie v altayskom yazıke: V sopostavlenii s drevnetyurkskim yazıkom* başlıklı bilimler adayı tezi, Altay Türkçesinde ekleme yoluyla yapılan fiil söz yapımını ele almaktadır. Yine Kolesnikova'nın “*Slovoobrazovatel'nie modeli s affiksom -la- v altayskom yazıke*”

başlıklı bildirisi bütün Sibiry grubu Türk lehçelerinde işlek olarak kullanılan +LA-ekinın türetme modeli üzerinedir (Gorno-Altaysk, 2005). +LA ekinın Kuzey-doğu Türk lehçelerindeki işlevlerini değerlendiren başka bir araştırmacı da F. Güner Dilek'tir. Dilek'in 2013 yılında yayımladığı “*Kuzey Doğu Türk Lehçelerinde +LA- Ekinın Farklı İşlevleri Üzerine*” başlıklı yazısında işlevleri bakımından +LA ekinın Hakas, Altay, Tuva ve Saha Türkçesindeki farklı işlevleri üzerinde durulmaktadır. Tuva Türkçesinde söz yapımı konusu A.Ç. Kuuna tarafından 1988'de yayımlanmış olan “*K probleme slovoobrazovaniya sovremennogo tuvinskogo yazıka*” başlıklı bildiride ele alınmıştır (Frunze, 1988). Ayrıca söz yapımı konusu İngilizce, Rusça ve Tuva Türkçesinde karşılaştırmalı olarak ve pedagojik açıdan N.S. Dorju tarafından *Vzaimosvyazannoye izuçeniye sostava slova i slovoobrazovaniya rodnogo i angliyskogo yazıkov v 5-9 klassah obşçeobrazovatel'nih uçrejdeniy Respubliki Tıva* başlıklı bilimler adayı tezinde ele alınmıştır (Moskova, 2005).

Saha Türkçesinde fiil konusu içinde fiil söz yapımına değinen çalışmalar arasında Saha Türkçesinin ilk akademik grameri olan Otto von Böhtlingk'in *Über die Sprache der Jakuten*'i (St. Petersburg, 1851), L.N. Haritonov'un *Saha tılın grammatika-morfologiya* (Yakutsk, 1947). E. İ Korkina, E. Ubryatova, L. N. Haritonov, N. E. Petrov redaktörlüğünde hazırlanan *Grammatika sovremennogo yakutskogo literaturnogo yazıke* (Moskova, 1982) gibi gramer çalışmaları sayılabilir. Doğrudan Saha Türkçesinde fiil konusu üzerine L.N. Haritonov'un çok sayıda çalışması bulunmaktadır. Haritonov'un Saha Türkçesinde fiil tabanı tiplerini ele aldığı *Tipi Glagolnoy osmovı v yakutskom yazıke*, (Moskova, 1954). Görünüş kategorisini ele aldığı, görünüş eklerinin kökenleri ve işlevlerinin incelendiği *Formı glagolnogo vida v yakutskom yazıke*, (Moskova, 1960), Saha Türkçesinde çatı biçimlerinin yapı ve işlevlerinin değerlendirildiği *Zalogovie formı glagola v yakutskom yazıke* (Moskva, 1963) bu konudaki temel çalışmalardır. Saha Türkçesindeki yapım ekleri ve işlevlerine değinen önemli bir başka çalışma da Nadezhda Vinokurova'nın 2005 yılında yayımlanan doktora çalışması *Lexical Categories and Argument Structure, A Study with reference to Sakha*'dır (Utrecht, 2005). Saha Türkçesinde sözcük türlerinin ele alındığı bu çalışmada yapım eklerine de

yer verilerek eklerin işlevleri üzerinde durulmuştur. Japonyalı Sibirya araştırmacılarından Setsu Fudzisiro'nun Rusça ödünçlemelerin Saha Türkçesinde fiilleştirilmesi sürecinin ele alındığı “*Yakutskie galagolı zaimstvovann'e iz Russkogo Yazıke, obrazovannieot povelitel'nih form Russkih galagolov*” (1991) başlıklı makalesinde Rusçadan ödünçlenen yapılara Sahaca türetme eklerinin geliş yöntemi, kısmen ilişki içinde bulunulan diğer dillerle de karşılaştırılarak açıklanmaktadır. Saha ve Dolgan Türkçeleri üzerine çok sayıda çalışması bulunan Polonyalı bilim adamı Marek Stachowski'nin 1995 yılında yayımlanan “*Suffix und Wortstammtypen im Jakutischen*” başlıklı makalesi de Saha Türkçesindeki türetme eklerini ve sözcük tabanlarının tiplerini ele alan bir çalışmadır. Saha Türkçesinde söz yapımını konu alan en yeni çalışmalardan biri de İ. B. İvanova'nın *Affiksial'noe imennoe slovoobrazovanie v sovremennom yakutskom yazıke (na materiale otglagol'nix imen suşetvitel'nih)* (Yakutsk, 2011) başlıklı bilimler adayı tezidir. Bu çalışmada Saha Türkçesinde isim yapımı üzerinde durulmaktadır.

Türkiye’de de Saha Türkçesinde fiil konusu içinde ya da doğrudan söz yapımı konusunu ele alan yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Saha Türkçesiyle ilgili ilk tez çalışması 1992 yılında yapılmıştır. M. Fatih Kirişçioğlu'nun Yakut Türkçesinde Fiil başlıklı doktora tezi bütünüyle fiil konusuna adanmıştır (G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992). Saha Türkçesine ilişkin başka bir çalışma ise 2007 yılında Hülya Yıldız tarafından hazırlanan *Orhon Türkçesi ile Yakutçanın Söz Varlığı ve Söz Yapımı Bakımından Karşılaştırılması* başlıklı yüksek lisans tezidir (Dan. Mehmet Ölmez), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eskişehir (Yüksek Lisans Tezi). Bu çalışmada Orhun Türkçesinin söz varlığı ile Saha ve kısmen Dolgan Türkçelerinin söz varlığı karşılaştırılarak söz türetme yollarının yanı sıra basit ve türemiş söz varlığının ne derece örtüştüğü belirlenmeye çalışılmıştır.

Genel olarak Türk dilinin çeşitli kollarında fiil ve söz yapımı üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde konunun özellikle Saha Türkçesinin hem Avrupalı bilim adamları hem yerli bilim adamları tarafından oldukça kapsamlı bir biçimde işlendiği

görülmektedir. Ancak şimdiye kadar başlı başına Saha Türkçesinde fiil söz yapımının ele alınıp değerlendirildiği bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada Saha Türkçesinde fiil söz yapımı hem tarihsel bir bakış açısıyla hem de dil ilişkileri boyutu ile değerlendirilerek Saha Türkçesinde türetme yoluyla fiil söz yapımı araçlarının tamamı yapı ve işlevleriyle ortaya konacaktır.

1. BÖLÜM: Saha Türkleri ve Saha Türkçesi

1.1.Saha (Yakut) Türkleri

1.1.1. Etnik Oluşum ve Tarih

Başlıca Türk dünyasının en kuzeydoğu ucunda Rusya Federasyonu'na bağlı Saha (Yakut) Cumhuriyetinde yaşayan Saha Türkleri ayrıca Sahalin, Amur ve Güney Taymır bölgesinde yaşarlar. Sahaların tarihi hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Sahaların kültürel gelişiminde ve dillerinde Tunguz etkisi iddia edilmektedir (Boeschoten 1998: 11-12).

Sahaların kökeni hakkında ve etnik tarihleri hakkında birden fazla teori mevcuttur (Uşnitski 2008: 136-138). Sahaların etnik oluşumunu eski Türk çağı, Üç Kurikan dönemi, Moğol devri ve Saha devri olmak üzere dört safha olarak verir (Fedotoviç 1994: 229-231; Gömeç 2003: 368-369). Ruslarla Sahaların karşılaşmaları 17. yüzyılın ortalarında gerçekleşir. 1638 yılında Yakut Askerî İdaresi kurulur. Saha toprakları 17. yüzyılda Rusya egemenliğine girerek Doğu Sibiry Valiliğine bağlanmıştır. Sovyet öncesi dönemde 1906 yılında Yakut Millî Birliği; 1917 sonrası Yakut Millî Komitesi kurulur (Kirişçioğlu 2002: 134-135). SSCB'nin kurulmasından sonra Yakut Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuş (1922), 1992 yılında Rusya Federasyonuna bağlı Saha (Yakut) Cumhuriyeti olarak bugünkü statüsüne kavuşmuştur.

Sahaların 13.-14. yy.da Moğol akınlarının etkisiyle kuzeye doğru göç hareketliliği başlar. S. Gömeç, bu devri “geç Saha devri” olarak adlandırılır (Fedotoviç 1994:231; Gömeç 2003: 374). Arkeolog İ. V. Konstantinov’a göre Saha toplumu tek bir halk olarak Baykal bölgesinde oluşmaya başlamıştır. Araştırmacıya göre Sahalar ve Bulagatlar (Batı Buryatları: Ehirit-Bulagatlar) bir zamanlar tek bir kabile iken ikiye bölündüler. Konstantinov, maddî ve manevî kültür öğelerinin Saha ve Buryatların uzun süre Baykal civarında birlikte yaşadıklarını gösterdiğini ileri sürmektedir. V. S. Nikolayev’e göre Sahaların çekirdeğini oluşturan Türk dilli Tumat kabilesi 11. yy.ın sonunda Sayan Altay bölgesinden Baykal civarına yerleşmiştir. 14. yy. sonu 15. yy. başında ise Kuzey Moğolistandan gelen proto-Buryatların baskısı ile Orta Lena bölgesine gelmişlerdir. A.

İ. Gogolev'e göre Sahaların kökeninde Kıpçak gruplarının da katkısı vardır. Bu konu tarihsel olarak ispatlanamasa da Gogolev, özellikle Kangalas Sahalarını Kıpçaklarla ilişkilendirmektedir. A. N. Alekseyev'e göre ise bilinmeyen bir zamanda güney bölgelerinden gelen Paleoasya halkları Orta Lena bölgesinde yaşayarak Türkleşmişler ve Sahaların çekirdeğini oluşturmuşlardır (Uşnitski 2008: 96-99). Başka bir görüşe göre Lena havzasına gelen Saha Türkleri burada Tunguz gruplarıyla birlikte yaşamaya başlamışlardır. Araştırmacılar tarafından Saha Türklerinin etnik isminin etimolojik izahı dahi Tunguzların verdiği *yako, yoko* terimiyle ilişkilendirilir (Kirişcioğlu 2002: 228).

1.1.2. Saha Cumhuriyeti

Türk Cumhuriyetleri arasında en büyük alana sahip Saha Cumhuriyeti Rusya Federasyonunun içinde Kuzey-Doğu Sibirya'da Kuzey Buz Denizine dökülen Lena, Yana, İndirgırka ve Kolıma ırmakları arasındaki bölgede bulunmaktadır (Somuncuoğlu 2002: 119). Saha Cumhuriyetinin kuzeyinde Laptev ve Doğu Sibirya denizleri, batısında Krasnoyarsk Yönetim Bölgesi (*Krasnoyarskiy kray*) ve İrkutsk Bölgesi (*oblast*), güneyinde Çita ve Amur Bölgeleri, doğusunda Habarovsk ve Magadan Yönetim Bölgeleri yer alır.

Başkenti Yakutsk olan Saha cumhuriyeti içerisinde 13 şehir 34 rayon vardır (*Respublika saha: ofitsial'nyy informatsionnyy portal Respubliki Saha (Yakutiya)*: <http://sakha.gov.ru/node/7849>).

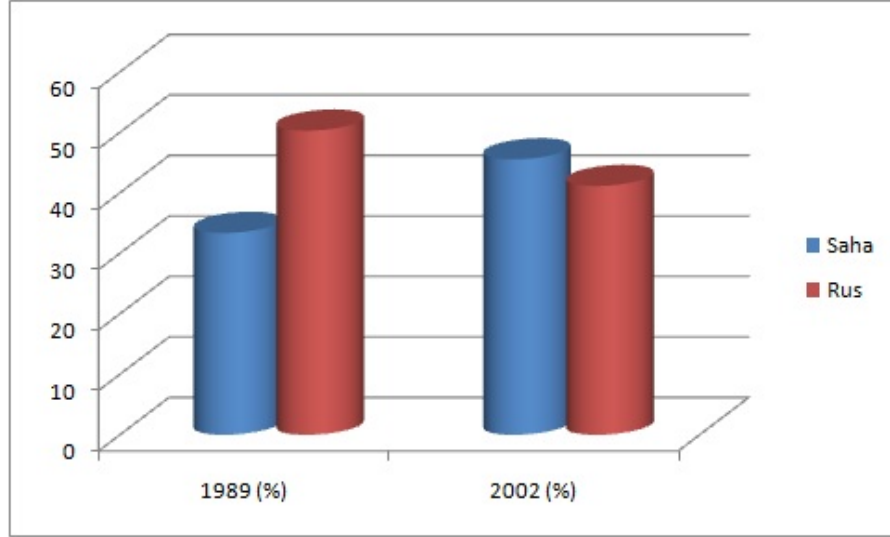
Saha Cumhuriyetinin ekonomisine baktığımız zaman, ülkede tarıma uygun arazi oldukça sınırlıdır (104.300 hektar). Tarım için uygun olan bölümlerinde ise tahıl ekimi yapılmaktadır. Balıkçılık ve ormancılık Saha Cumhuriyetinde tarıma oranla daha yaygındır. Saha bölgesi maden bakımından ise çok zengindir ve ekonomisinin temel dayanağıdır. Aldan (altın merkezi), Udaçni (elmas merkezi) ve Kolıma bölgesinde bol miktarda maden çıkarılır. Vilyuysk ve Olenek'de ise elmas madenleri bulunmaktadır. Aynı zamanda kömür ve doğalgaz da önemli gelir kaynakları arasındadır (Kirişcioğlu 1999: 12). Özellikle elmas madeni bakımından zengin rezervleri bulunmaktadır ki A. Somuncuoğlu konuyla ilgili olarak Rusya'da çıkarılan elmasların %99,8'inin Saha topraklarında çıkarıldığını dünya elmas üretiminin %12'sini ise Saha elmaslarının

oluşturduğunu belirtir. Ayrıca Saha Cumhuriyeti 1992 yılından itibaren yer altı kaynaklarının mülküyet hakkını Saha halkına ait olduğunu ilan etmiştir (Somuncuoğlu 2002: 126-130). Bahsedilen önemli ekonomik kaynakların aranması ve işletilmesi 1992 yılından itibaren Saha Cumhuriyetinin iznine geçmiştir. Bu yer altı kaynaklarının gelirlerinin (döviz geliri) % 20'si Cumhuriyet bütçesine bırakılıp, üretilen değerli madenlerin ise % 10'unu Cumhuriyete bırakılmaktadır (Kirişcioğlu 1999: 13).

1.1.3. Nüfus

Saha (Yakut) Cumhuriyetinin nüfusu yaklaşık olarak 1.500.000'dur. Genel nüfus içerisinde 432.290 kişi ile Sahalar nüfusun %45.54'ünü oluştururlar. Rusların oranı %41,15'tir. Evenkler %1,23, Evenler %1,23, Dolganlar %0,13, Buryatlar %0,77, Yukagirler %0,12, Çukçalar %0,06'dır (perepis2002.ru). Saha Cumhuriyeti Rusya Federasyonunun şehirleşmiş olarak nitelendirilebilecek bölgelerindendir. Ülke nüfusunun yarısından fazlası Saha Cumhuriyetinin şehirlerinde yaşamaktadır. Saha nüfusunun şehirlerde yaşama oranı ise düşüktür (Killi 2006: 63). 1900'lü yılların başlarından başlayan göçlerle birlikte bölge nüfusu hızlıca artmış, 1911 yılında 245 bin kişilik nüfus 1926 yılında 288 bine, 1939 yılında 400 bine, 1941 yılında 420 bine ulaşmıştır (Kruger 1962: 5). Sovyet dönemi ile birlikte ekonomik nedenlerle bölgeye göç eden Rus nüfustan dolayı Sahaların genel nüfus içindeki oranı azalmıştır. Sovyet döneminin başında Sahaların nüfus içerisindeki oranı % 90'dır. Bu sayı 1926 yılında % 82'ye, 1959 yılında % 50'ye, 1970 yılında % 43'e, 1979 yılında % 36.6'ya, 1989 yılında % 33.4'e gerilemiştir (Somuncuoğlu 2002: 122). Özellikle 1990 sonrasında ise Saha yerinden yapılan dışa göç oranlarında artışlar meydana gelmiştir. Bu göçlerle genel nüfus içerisindeki Saha nüfusunun oranı giderek artmıştır. 1989 yılında % 33.4 Saha nüfus yoğunluğunun 2002 yılında % 45'e ulaştığını görüyoruz. Bu dönem içerisinde ise Rus nüfusunun genel nüfus içerisindeki oranı % 50'den % 41'e gerilemiştir (perepis2002.ru).

Saha Cumhuriyetinde Saha ve Rus Nüfus Yoğunluğu

Saha Cumhuriyetindeki nüfusun şehirlerde ve köylerdeki yaş dağılımları ile ilgili oranlar şunlardır:

443.852 kişilik nüfusun 5-9 yaş aralığı 40.174 kişiyle en kalabalık; 60-64 yaş aralığı ise 10.695 kişiyle en düşük yaş aralığı nüfusedir. Şehirlerde ise 20- 24 yaş aralığı 17.578 kişiyle en kalabalık; 65-69 yaş aralığı 3.449 kişilik nüfusuyla en düşük nüfus aralığıdır. Köylerde ise 34. 829 kişiyle 10-14 yaş aralığı en kalabalık yaş aralığıyken; 6.887 kişiyle 60-64 yaş aralığı en düşük yaş aralığı nüfusuna sahiptir (perepis2002.ru).

1.2. Saha Türkçesi

1.2.1 Saha Türkçesinin Türk Dili Tasniflerindeki Yeri

Türk diliyle ilgili olarak hazırlanan dil tasnifleri öncelikli olarak boy isimlerine, coğrafi adlandırmalara göre hazırlanmış tasnifleridir. Bu tasnifler Türk lehçelerinin birbirleri ile olan ilişkilerini anlatmaları bakımından uzak tasniflerdir. Bu dönem içerisinde değerlendirebileceğimiz Berezin'in tasnif çalışması seslik ölçütler kullanması bakımından önemlidir (Tekin 1989:142).

Vámbery'nin çalışmasında Sibirya Türkleri, Orta Asya Türkleri, Volga Türkleri, Karadeniz Türkleri, Batı Türkleri başlığında beş grup verilir. Sibirya Türkleri grubunda Saha Türklerine yer verilir (Eren 1998: 9).

Korş'un tasnifinde (1910) ise dillik ölçütler kullanılır. Korş tasnifini dört grupta Aktarır: Kuzey grubu, Doğu grubu, Batı grubu ve Çuvaş diyalektleri ile birlikte verdiği Saha diyalektinin de yer aldığı Karışık grup. Bu grup içerisinde sadece bu iki diyalekt yoktur. Tarançi, Hami, Aksu, Kaşgar ve Çağatay diyalektleri de vardır (Tekin 1989:144).

Ramstedt'in tasnif çalışması (1917) dillik ölçütlere dayanan detaylı bir tasniftir. Bu tasnif ile birlikte Saha Türkçesi ayrı bir grupta müstakil bir şekilde değerlendirilmeye başlandığını görmekteyiz. Tasnifinde Saha Türkçesi, Çuvaş Türkçesi ile diğer Türk lehçelerinden ayrı bir kolda değerlendirilir. Ramstedt tasnif çalışmasında - d - / - d sesinin değişimine göre ve - γ sesinin durumuna göre Kuzey grubu, Doğu grubu, Batı grubu, Güney grubu adı altında gruplar verir ve diğer Türk diyalektlerinin değerlendirmesini yapar (Tekin 1989: 145).

Nemeth ise /y-/ sesinin durumuna göre bir /s-/ ve bir de /y-/ grubu verir. Nemeth, Saha Türkçesi ile birlikte Çuvaş Türkçesini /s-/ grubu içerisinde verir (Tekin 1989:146).

Samoyloviç'in tasnifi seslik ölçütlere dayanan ve bu ölçütler özellikle Samoyloviç sonrası tasniflerde, bugün de kullanılan seslik ölçütlerdir. Seslik ölçütler içerisinde Saha Türkçesi /d/ sesinin /t/ alt grubunda değerlendirilir. - d - > - t – değişimi Saha Türkçesi için karakteristik bir ölçüt olarak gelişmeye başlar ve /t/ alt grubunda Saha Türkçesi ayrı bir şekilde aktarılır (Eren 1998: 12).

Räsänen'in tasnifi Samoyloviç'in tasnifinde kullanılan seslik ölçütlere dayanarak hazırlanmış bir çalışmadır. Tasnif yedi grupta izah edilmiştir. Grupların ayırımı seslik ölçütler verilerek yapılmıştır. Bu tasnif içerisinde bir önceki tasniflerde de gördüğümüz gibi - d - > - t – ses değişiminin yanında z > s değişimi Saha Türkçesinin tasnifteki yerini belirlemede kullanılmıştır. (Tekin 1989:150-151).

R. R. Arat'ın tasnif çalışması (1953) tasnif terminolojik bir ayırım ile başlar. Arat, Tasnifini lehçe grupları ve şive grupları diye ikiye ayırır. Arat'a göre Çuvaş ve Saha Türkçesi lehçe iken diğer Türk lehçeleri şivedir. Saha Türkçesi bu tasnif içerisinde $d > t$ değişimine bağlı olarak /t/ grubu içinde değerlendirilmiştir (Arat 1953:136).

Benzing'in tasnif çalışması (1959) tarihi ve çağdaş Türk diyalektlerinin bir arada verildiği bir tasnif çalışmasıdır. Bununla birlikte tasnifinde bahsi geçen Türk diyalektlerinin konuşurlarının coğrafyası ve nüfusları ile birlikte veren Benzing çağdaş diyalektlerinin gelişimini de tarihi Türk diyalektleri ile birlikte vererek izah etme yoluna gitmiştir.

Saha Türkçesi Benzing'in tasnif çalışmasında müstakil bir grup içerisinde değerlendirerek Saha Türkçesinin tarihi gelişiminin müstakil bir gelişim olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca -g/ğ seslerinin Saha Türkçesinde kaybolduğunu belirtir. Bununla birlikte kelime başı /s/ sesinin de tek kaybolduğu dilin Saha Türkçesi olduğunu belirtir (Benzing 1998: 1-6).

Menges tasnifinde Saha Türkçesine Kuzeydoğu, Doğu Sibiryaya veya Yakut grubu adlı bir grup içinde yer verir. Menges'e göre Tuva grubu, Abakan-Hakas grubu ile Yakut grubu arasında geçiş özelliği göstermektedir. Bununla birlikte Menges Yakut dilinin iki Tunguz dili (Evenki ve Even) tarafından dört yüzyıldan beri etrafının sarıldığını belirtir (Menges 1998: 7-10).

Poppe, Saha Türkçesini *atax* ve *tia* adlı müstakil bir grup içerisinde değerlendirir. Bununla birlikte Saha Türkçesinin bir /z/ ve /s/ dili olduğunu belirtir (Poppe 1965: 33-36).

T. Tekin tasnifinde - d -, - d sesinin durumuna göre *atax* grubunda Saha Türkçesinin yer verir. Tekin diğer tasniflerde olduğu gibi - d - > - t - değişimi ile Saha Türkçesini müstakil bir grupta değerlendirir (Tekin 1989: 161-163).

C. Schönig ise Saha Türkçesini Dolgan ağzı ile birlikte Lena Türkçesi başlığı altında ayrı bir grup içerisinde ele almıştır. (Schönig 1997: 33-34).

L. Johanson, /d/ sesinin durumuna göre Saha Türkçesine kuzey-doğu Sibiry Türkçesi grubunun kuzey sınıfı içerisinde yer vermiştir. (Johanson 1998: 81-82).

1.2.2. Saha Türkçesinin Ağızları

Saha Türkçesinin ağızları a’laşma ve o’laşma özelliğine göre ayrılırlar. Güneydeki bölgelerde Amga-Lena bölgesinde a’laşma yayginken, Kuzey Vilyuy’da o’laşma yaygındır (Killi Yılmaz 2010: 151). Örneğin *sarıq~soruq* “aydınlık”, *xatın~xotun* “kadın”, *xamus~xomus* “ağız kopuzu” (Killi 1997: 58).

Saha Türkçesinin ağızlarını iki gruba ayırmak mümkündür:

- I. Merkezî ağızlar
- II. Kuzey Ağızlar

Merkezî ağızlar kendi içinde üç gruba ayrılır:

- I. Nam-Ust Aldan bölgesi ağızları (a’laşmanın görüldüğü bölge)
- II. Megin-Tatta (Amgin-Lena) ağızları (o’laşmanın görüldüğü bölge)
- III. Kangalas-Vilyuy (o’lu ağızların birleşiminden oluşmuş bir grup)

Saha-Dolgan ağzı Kangalas-Vilyuy ağzı esastaki ağızlar içinde değerlendirilir.

Saha ağız tasnifinde M. S. Voronkin ise dört maddelik bir tasnif yapar:

- I. Kuzey batı ağzı (o’lu özellikler gösterir)
- II. Vilyuy ağzı (o’lu özellikler gösterir)
- III. Merkezî ağızlar (a’lı özellikler gösterir)
- IV. Kuzeydoğu ağzı (a’lı özellikler gösterir) (Killi 1997: 58; Killi Yılmaz 2010: 151-152).

1.2.3. Saha Türkçesinin Bugünkü Dil Durumu

16 Ekim 1992’de Yakutsk’ta imzalanan “Saha (Yakutiya) Cumhuriyetindeki Diller Hakkındaki” yasaya göre “*Cumhuriyete ismini veren asıl milliyetin dili olarak Saha dili*” *Saha Cumhuriyetinin resmî dili olarak kabul edilmiştir. Rusça da Saha*

topraklarında “devlet dilidir” ve “uluslararası anlaşma aracı olarak kullanılır”. Evenki, Even, Yukagir, Dolgan, Çukot dilleri de bu halkların yaşadığı bölgelerde “yerel resmî dil” olarak tanınmıştır ve devlet dilleriyle eşit olarak kullanılabilir” (Killi 1999: 169-171).

İlgili yasanın 12. 14. ve 24. maddelerinde kamu faaliyetlerinin dilinin Saha Türkçesi ve Rusça olmak üzere iki dilli olduğu, Saha Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu arasındaki iletişim dilinin Rusça olduğu, kamu çalışanlarının Sahaca ve Rusça iki dilliğinin teşvik edildiği belirtilir. Ülkedeki eğitim kurumlarının dilinin Rus okullarında Rusça ve millî okullarda ise yerel dillerle ve Sahaca olarak tespit edildiği aktarılır. Bununla birlikte 31. madde de ise her türlü eserin basım dilinin Rusça, Saha Türkçesi ve yerel diller olduğu belirtilir. 35. madde de ise uyarı levhalarının, ilânların vb. dillerinin Saha Türkçesi ve Rusça, yerel halkların yaşadıkları bölgelerde onların dilinde de hazırlanacağı aktarılır (Killi 2006: 66-67).

Günümüzde Saha yerinde Saha Türkçesiyle yayın yapan televizyon kanalları, gazeteler, radyo kanalları, dergiler mevcuttur. Günlük hayatın her alanında Sahaca ve Rusçanın baskın olarak kullanıldığı Saha Cumhuriyetinde iki dillilik yaygındır. (Killi 2006: 63-65).

Genel Nüfus	Etnik Saha Nüfusu	Rusça Bilen Kişi Sayısı
	443852	387900
Şehirlerde	157825	149533
Köylerde	286027	238367

Tablo III. 2002 yılında yapılan sayımda Saha nüfusu içerisindeki Rusça dil bilirlilik oranları (perepis 2002.ru).

Sovyetler Birliği döneminde 1959 yılında Sahaların % 97,61'i; 1994 yılındaki dar kapsamlı sayımlarda Saha nüfusunun % 97,1'i; 2002 nüfus sayımlarına göre Saha Cumhuriyetinde yaşayan Saha nüfusundan % 94,2'si kendi dillerini bilmektedir (Killi Yılmaz 2010: 153-154).

Saha Yeri'nde Saha nüfusunun genel nüfus içerisinde %45'lik bir orana sahip olması Saha Türkçesinin dil hayatıyeti bakımından yaşam gücünün yüksek olduğunu gösterir (Killi Yılmaz 2010: 83). Bununla birlikte ekonomik olarak Sibiryâ bölgesindeki diğer cumhuriyetlerle kıyaslandığında gelişmiş bir konumdadır. Saha Türkçesinin devlet kurumlarında Rusça ile birlikte idarî-politik bir dil konumunda olması, Saha Türkçesinin günlük hayatta kullanımı, kitle iletişim araçlarında yaygın bir biçimde kullanılması ve aile içi iletişim dili olması Saha Türkçesinin dil durumunu diğer Sibiryâ Türk lehçelerinden farklı bir konuma taşımaktadır (Killi Yılmaz 2010:156-160). Günümüzde gerek Saha Türklerinin nüfusu gerekse de Saha Türkçesinin işlev alanının genişliği ile "sürdürülebilir" (Crystal 2007: 34) diller veya UNESCO'nun sınıflandırmasına göre ise tehlikede olmayan diller sınıfında değerlendirilmektedir (UNESCO: Red Book on Endangered).

1.2. 4. Saha-Moğol-Tunguz Dil İlişkileri

Türk Moğol dil ilişkisi erken dönemlerde gerçekleşmiştir. Eski Türk çağında tarihi Türk lehçelerinin Moğol dillerine etkileri söz konusudur. Bu etkiler Moğolcanın söz varlığına ve morfolojisine etki etmiştir. Şçerbak, Cengiz Han ve kurduğu imparatorluk ile etkileşim yönünün değiştiğini vurgular ve bazı bölgelerde Moğol etkisinin arttığını belirtir. Bu etki özellikle Güney Sibiryâ Türk lehçeleri ve Saha Türkçesi gibi Türk lehçelerinin morfolojisi ve söz varlığında Moğol dil etkileri gözlenebilmektedir. (Şçerbak 1997: 249-250; Pakendorf 1970: 5).

Çoğunluğu arkeologlar tarafından ortaya atılan Sahaların kökeni ile ilişkili görüşler Sahaların etnik oluşumunda Buryat, Tunguz, Paleoasya halkları gibi komşu halkların katkıda bulunduğuna vurgu yapmaktadır. Sahaların kökeni konusu henüz tam olarak açıklanabilmiş değilse de dilsel açıdan bakıldığında özellikle Buryat ve Tunguz dillerinin yoğun etkisi olduğu açıkça gözlenebilmektedir. Örneğin Radloff yaptığı incelemede Saha Türkçesinin söz varlığı içerisinde Moğol kelime oranını %25.9 olarak açıklamıştır (Radloff 1908: 2). Saha Türkçesinin söz varlığında yer alan Moğolca unsurların çoğunluğunu sosyal, toplumsal ilişkileri betimleyen kelimelerdir (Pakendorf 1970: 7). Popov, Saha Türkçesindeki alıntı kelime kütesinin hangi Moğol diline ait

olduğunun kestirilmesinin bunların belirli bir Moğol diliyle ilişkilendirilmesinin güç olduğunu belirtir. Bununla birlikte Saha Türkçesindeki Moğolca elementlerin Orta Moğolca biçimlerine uyduğunu da ekler (Popov 1986: 55). Moğolcadan ödünç söz varlığının yanı sıra morfolojik geçişler de söz konusudur. Bazı fiil yapım eklerinin kökeni araştırmacılar tarafından Moğolca olarak izah edilir.

K. Menges, Saha Türkçesinin iki Tunguz dili (Evenki ve Even) tarafından dört yüzyıldan beri etrafının sarıldığını belirtir (Menges 1998: 9-10). Birbirlerine uzun süre komşu dil olan Tunguz dilleri ile Saha Türkçesi bu süre zarfı içerisinde birbirlerini etkilemişlerdir. Özellikle A.V. Romanova, A. N. Mireyeva, P.P. Baraşkov *Vzaimovliyanie evenkiyskogo i yakutskogo yazıkov* (1975) eserinde de aktarıldığı gibi Saha yerindeki Even dili ile Saha Türkçesinin dil etkileşimleri söz konusudur. Saha Türkçesinin Tunguz dillerindeki etkisinin yanı sıra Saha Türkçesinin söz varlığına etki eden Tunguzca elementler de söz konusudur (Kałużyński 1982:261-269). Saha Türkçesindeki Tunguz dillerinden ödünçlenen söz varlığı içerisinde hayvan, hayvanlar için kullanılan araç ve gereçler özellikle geyik, geyik terminolojisi geniş yer tutar.

Resim 1: Sibirya'da konuşulan diller (Pakendorf 1970:4).

1.2.5. Saha - Rus Dil İlişkileri

Sovyetler dönemine kadar olan dönemde birçok etnik grubun bir arada yaşadığı coğrafya üzerinde Sahaca uzun bir süre uluslar arası anlaşma dili olmuştur. Saha ve Rusların karşılaşmalarından sonra Saha Türkçesinin statüsünde değişimler meydana gelmiştir. Bahsettiğimiz uluslararası anlaşma dili noktasından öncelikle 17. yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında Rusçanın daha az yaygın olduğu dönemlerde Saha Türkçesi statüsünü koruyarak Sahaca-Rusça iki dilliliğine; 20. yüzyılın ortalarından itibaren ise Rusçanın daha ön plana çıktığı Rusça-Sahaca iki dilliliğine doğru bir geçiş olduğu görmekteyiz. Konuya 1926 yılından günümüze kadar olan verilere baktığımızda ise dil birlik oranlarının Rusça lehine değiştiğini rahatlıkla görebiliriz. 1926 yılında (Sovyet döneminin başlarında) Şehirde ana dilini Sahaca kabul eden % 96, Rusça kabul eden %3'lük bir oran söz konusudur. Köylerde ise ana dilini % 99 Sahaca, % 0.1 Rusça sayıldığını görmekteyiz. 1989 yılında Saha halkı ulusal dilini ana dili kabul edilme oranı % 93.8 iken Rusçayı ikinci bir dil olarak birlik oranı % 64- 65'lere ulaşmıştır. 1926 yılında % 3 olan Sahaca-Rusça iki dilliliğinin oranları 1970 yılında % 41; 1989 yılında % 64- 65'lere ulaşmıştır (Barutcu 1999: 34-35).

Rusçanın sosyal ve siyasal olarak baskın dil konumuna gelmesi ile Rusça bilenlerin ve tek (Rus) dillilerin oranında artış gözlenmeye başlanmıştır. Rusçanın Saha Türkçesi karşısında baskın konuma yükselmesi ile Saha Türkçesinin söz varlığında da Rusça kelimelerin sayısı artmıştır.

Saha Türkçesindeki Rusça kelimelerin söz varlığında yer alışını iki safhaya ayırabiliriz. Bunlardan ilki Saha Türkçesinin ses düzenine göre uydurulmuş kelimelerdir. Özellikle erken dönem alıntı kelimeler ses düzenine uydurularak alınmış kelimelerken; 20. yy.ın sonlarında ise Rusçadan alınan kelimeler aynen kaynak dilde olduğu gibi alınmıştır.(Kirişcioğlu 2005)

2. BÖLÜM: Fiil ve Söz Yapımı

2.1. Fiil

Türk dilinde ekler ve kökler üzerine bir deneme adlı çalışmada eklerin fonksiyonlarını örnekler vererek aktaran B. Atalay, fiil ile ilgili şu noktaya değinir: “*dil kelimelerden önce çok basit ve maddi anlam gösteren kelimeleri meydana getirmiştir. Fiil kalıpları hele fiil çekimleri daha sonra meydana gelmiş olacaktır. Çünkü fiillerde iş, zaman ve şahıs gibi üç şeyin birden göz önünde alınması gerekir. Bunlardan başka fiillerde anlamca az çok soyutlama vardır*” (Atalay 1941: 11).

B. Vardar’a göre fiil, “*geleneksel dilbilgisinde öznenin yaptığı ya da konusu olduğu işi, oluşu, kılışı vb. öznenin durumunu, varlığını ya da yüklemle özne arasındaki bağlantıyı kişi, sayı, zaman kavramlarını içererek belirten gösterge. Yapısal dilbilimde çevresiyle belirlenen kişi, sayı, zaman kavramlarıyla tanımlanan dizim kurucu öğedir*” (Vardar 2002: 97).

M. Ergin’e göre, “*hareketleri karşılayan kelimelerdir.*” Hareket kelimesini Ergin, doğal, geniş anlamı ile alıp nesnelerin zaman ve mekân içindeki her türlü yapma, olma ve durmaları için kullandığını da belirtir (Ergin 2009: 280).

Zeynep Korkmaz’a göre, “*bir kılışı, oluşu veya durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen kelimedir*” (Korkmaz 2010: 91).

Bacanlı, ise eylem ve fiil tanımları verir: “*fiil, karakteristik olarak bir yüklem gramatikal merkezini teşkil eden, bir hareketi, oluşu, durumu veya süreci anlatan, farklı dillerde olumluluk ve olumsuzluk, kişi, cinsiyet, tekillik ve çoğullukla zaman, görünüş ve kip ekleriyle birleşebilen eklerdir.*” Eylem ise herhangi bir fiilin gerçek hayatta tekabül ettiği hareket, oluş, iş ve haldir. Her fiil en az bir eylemi bildirir” (Bacanlı 2009: 9) Bazı fiillerin de hangi kavramı bildirdikleri her zaman kesin olarak söylenemez. Bundan dolayı fiillerin başlıca görevleri eylemlerle ilgili bulunmalarıdır (Dizdaroğlu 1963: 5).

Saha Türkçesi gramerlerinde de fiilin tanımı ve kapsamı benzer şekillerde açıklanmıştır. L. N. Haritonov'un gramer çalışmasında "eylem, süreç ya da durumu bildiren ve cümlede yüklem olarak görev olan sözcük" olarak tanımlanırken (1947: 167), Korkina, Ubryatova vd.'nin gramer çalışmasında "kişi, nesne ya da olgunun hareket ve durumunu ifade eden sözcük türüdür ve diğer Türk lehçelerinde olduğu gibi çatı, görünüş, kip, zaman, kişi ve sayı fiile ilişkin gramer kategorileri olarak değerlendirilmiştir (Korkina vd. 1982: 212). Korkina, Ubryatova vd. Saha Türkçesindeki fiilleri sözlük-anlambilimsel açıdan üç gruba ayırmaktadır: 1) Hareket ve durum fiilleri (*ıl-* "almak", *tur-* "durmak", *balıkta:-* "balık tutmak" vb.); 2) Ses yansımali fiiller (*çarıla:-* "vızıldamak", *laŋkına:-* "tangırdamak, tıngırdmak"; 3) Betimleyici yansımali fiiller (*morcoy-* "dudağını sarkıtmak, yüzünü asmak", *agday-* "kabarık göğüslü ve uzun bacaklı olmak" vb.) (1982: 214).

2.2. Kök, Köken ve Taban

M. Ergin kökü "*kelime yapısında görülen morfolojik şekillerin tek başına mânâlı olanlarına*" verilen bir ad olarak tanımlar; eki ise "*ancak köklerle birleşmek suretiyle mânâ ile ilgili bir vazife gören şekil*" biçiminde tanımlamaktadır. Köklerin bir kelimeyi eklerine köküne ayırabildiği gibi ayıramayacağını ve bu özelliğiyle de köklerin kelimelerin çekirdeklerini oluşturduğunu belirtir.

Köklerin varlıkları ve hareketleri karşıladığını bildiren Ergin, köklere eklenecek eklerle bir varlığı ya da hareketi karşılayan kökten birden fazla kelime türeyeceğini ve bu türeyen kelimelerin kök aileleri oluştuğunu bildirir. Kökün "*bir aile içindeki kelimelerin hepsinde müşterek olan unsur*" olduğunu bildirir (Ergin 2009: 105-108).

B. Vardar, kök ile ilgili olarak şu tanımı yapar: "*bir sözcük ailesinin çeşitli biçimlerinde yer alan, tarihsel dilbilimin, değişik türevleri açıklamak için yararlandığı, çoğu kez gövdeyle özdeşleşen, sözcükten dilbilgisi ve yapım öğeleri çıkarılarak elde edilen bölüm*" (Vardar 2002: 138).

Kökü “*kelimelerin bütün yapım ve çekim eklerini çıkardıktan sonra ayrılan ve esas (temel) anlamı taşıyan bölümü*” (Korkmaz 2010: 149) biçiminde tanımlayan Z. Korkmaz, ayrıca kök hakkında şu tespitte bulunur: “*kökler, dilin çok eski dönemlerinde yaratılmış olan şekil bilgisi birimleridir. Çağın gereklerine göre yeni kökler yaratılmaz. Yalnız, var olan köklerden var olan eklerin yardımıyla yeni kelimeler türetilir*” (Korkmaz 2009: 11).

B. Vardar, kök kavramının köken (*racine*) anlamı atfedilerek kullanıldığını belirtir. Kök teriminin artzamanlı dilbilim (tarihsel dilbilim) için kullanıldığını; “*bir sözcükten ekler çıkarıldıktan sonra geriye kalan anlam birim*” biçiminde tanımladığı köken teriminin ise eşzamanlı dilbilim (betimleyici dilbilim) için kullanıldığını bildirir (Vardar 2002: 138). E. Uzun ise kökeni “*dilin ancak eski dönemlerine gidildiğinde parçalanabilir olduğu anlaşılan ama bugün için artık anlamlı daha küçük parçalara ayrılmayacak olan sözcüklere verilen ad*” olarak tanımlar. Uzun, ayrıca köken teriminin artzamanlı çalışmalar için kullanılabilecek bir kavram olduğunu belirtir (Uzun 2006: 16). Bununla birlikte B. Vardar ve E. Uzun, kök ve köken kavramlarının arasındaki ayrımın belirsiz olduğunu (Vardar 2002: 138) hatta Türkçede “*kök ve köken olmanın fark etmediği birçok sürecin söz konusu olduğunu*” vurgularlar (Uzun 2006: 16).

Kâmile İmer’in kök kavramı ile ilgili yaptığı tespitler şunlardır: “*kök ile ilgili karşımıza iki kavram çıkmaktadır. Sözcüğün bütün ekleri atıldıktan sonra kalan ve belirli bir kavramı karşılayan eklerle bir sözcük ailesi oluşturan, sözcüğün daha küçük parçaya bölünemeyen ögesi olarak tanımlanmaktadır*” (İmer 1976: 16). İmer, kökleri ad kökleri, eylem kökleri ve ikili kökler olarak ayırmaktadır. İkili kökler, yazım ve söyleyişte ad ve eylem olarak kullanılan köklerdir. Bu kökler ile ilgili genel görüş ise böyle bir yapımın söz konusu olamayacağı kökün hem eylem hem de ad görevinde olmayacağıdır (İmer 1976: 20-30). İkili köklerin meydana gelişleri hakkında çeşitli araştırmacıların farklı görüşleri mevcuttur. Bununla birlikte bu tip kökleri ikili kök terimi ile birlikte (Ergin 2009: 108; İmer 1979: 24; Hatipoğlu 1970: 110-115), eşesli isim-fiil kökleri (Tekin 1973: 36-46), ortak kök (Gencan 1979: 57) gibi terimlerle de ifade edilmektedir.

Saha Türkçesinde isim kökleri şunlara: *argıs* “arkadaş”(YRS: 46), *bas* “baş” (YRS: 65), *börö* “kurt” (YRS: 78), *böx* “çöp, atık” (YRS: 79), *oyo* “çocuk” (YRS: 265), *oyus* “boğa” (YRS: 266), *timir* “demir” (YRS: 384), *ü:t* “süt” (YRS: 460), *çox* “kömür” (YRS: 511).

Saha Türkçesinde fiil kökleri: *a:x-* “okumak” (YRS: 26), *as-* “aşmak, geçmek”(YRS: 48), *bier-* “vermek”(YRS: 72), *bil-* “bilmek” (YRS: 69), *bul-* “bulmak” (YRS: 81); *buol-* “olmak” (YRS: 83), *ki:r-* “girmek” (YRS: 164), *köt-* “uçmak” (YRS: 182), *öl-* “ölmek” (YRS: 285), *tüs-* “inmek” (YRS: 415).

Saha Türkçesinde fiil ve isim bildiren kökler: *kös-* “göç etmek” *kös* “göç” (YRS: 182), *sa:t* “utanma” *sa:t-* “utanmak”(YRS: 306).

Saha Türkçesinde sıfat ve isim bildiren kökler: *aya* “baba – yaşlı” (YRS: 29), *däñ* “kaza - nadir, seyrek” (YRS: 122).

Saha Türkçesinde sıfat ve fiil bildiren kökler: *toñ-* “donmak” *toñ* “donmuş” (YRS: 390); *tot-* “doymak”, *tot* dolmuş” (YRS: 393); *söñ-* “çökelmek”, *söñ* “çökmek - koyu, sık; azalmak, düşmek (ses)” (YRS: 336); *köp-* “kabartmak”, *köp* “kabarık; kabarmış” (YRS: 180).

2.3. Söz Yapımı, Biçimbirim Türleri ve Türetme

2.3.1. Söz Yapımı

Besim Atalay, *Türkçede Kelime Yapma Yolları* (1946) adlı kitabında bir dilde bulunan kelimeler kaç sınıfa ayrılır sorusunu dört alt başlıkta açıklar. Bunlar: atalardan kalma kelimeler, türetme yoluyla elde edilen kelimeler, yabancı kelimeler, gezgin kelimeler.

B. Atalay, *türetme yoluyla elde edilen kelimeler* alt başlığında şu tespitleri yapar: “*Ana dilin ilk kelimelerini dilin kurallarına ve konularına göre işleterek elde edilen yeni şekiller, yeni türetme kelimeler, dili zenginleştiren birinci ve önemli ilkelerdir.*” Kelime türetmesini çekme, birleştirme, ekleme diye üçe ayırır (Atalay 1946: 11).

Hikmet Dizdaroğlu, *Türkçede Sözcük Yapma Yolları* (1962) adlı kitabında sözcük yapımında iki yol belirlemiştir. Bunlardan biri türetme diğeri ise birleştirme yöntemidir. Türetme için kimi sözcüklerin sonuna eklenen takılarla başka sözcükler meydana geldiğini ve bunlar arasında da anlam, yapılış gibi farklar olduğunu belirtir (Dizdaroğlu 1962: 7-9).

H. Zülfikar, kelime ve terim türetme ile ilgili yapı bakımında şu noktaya temas eder: “*Türkçede bir isim gerektiğinde fiil, böyle bir fiil ise tekrar isim olabilir. Aynı durum fiil kökleri için de söz konusudur. Dilin bu imkânı bütün fiil ve isimlerde araştırılıp ortaya konulmamıştır. Şu anda yüze yakın yapım eki vardır. Bunlara son dönemlerde birleşik ek durumuna girenler de eklenirse sayı daha da artar. Ekleri tespit etmek, onların üretkenliğini ispata yetmez* (Zülfikar 1991: 33).”

Türemiş kelimeler, kelime türetme yoluyla elde edilir. Bu yol kelime kök ve gövdelerine ekler getirilerek değişik anlamda yeni kelimeler yapma yoludur. Çeşitli dillerde bağımlı ya da bağımsız bir kökene yapım ekleri getirilerek ya da bir eki kaldırarak, değiştirerek yeni sözlüksel birimler oluşturma yöntemidir. Türkçede türetme ad ya da eylem kök ve gövdelerine yapım ekleri getirilerek gerçekleştirilir (Vardar 2002: 201).

“*Türkçede kelime kök ve gövdeleri doğal olarak ad ve fiil kök ve gövdelerine ayrılır. Ad kök ve gövdelerine getirilen ekler fiil kök ve gövdelerine getirilen ekler birbirinden farklıdır. Ayrıca bu ekler türettikleri kelimelerin ad ve fiil oluşlarına göre birbirinden ayrılırlar* (Korkmaz 2009: 31).”

Ad sözünü geniş anlamıyla kullandığımızda gramerde ad ve fiil diye iki ana bölüm söz konusudur. Korkmaz *Şekil Bilgisi* çalışmasında bu sebeple ad içerisinde ad soylu diye tanımladığı sıfat, zarf gibi kelime gruplarını değerlendirmiştir (Korkmaz 2009: 33). Bu konu üzerinde tartışmalar söz konusu olmakla birlikte bu tip kelimelerin ad soylu olarak kabulü söz konusudur. Örneğin sıfat konusunda da bu tartışmalar olmuştur. Sıfatların türleri, sıfat tabanlı eylemler, görünüş gibi konularda işlenişi de bu açıdan önem arz etmektedir (Aksan 2003: 1-13).

Mustafa Öner'in Modern Türklük Araştırmaları Dergisinde (Mart – 2006) yayınlanan “*Türkçede İsimden Fiil Yapımı Üzerine Notlar*” adlı makalesinde söz yapımı için üç yol belirler ve tespitlerini şu şekilde aktarır:

“*Türkçede söz yapımının esasen üç türü bulunmaktadır, morfolojik yol (söz + ek), sentaktik yol (söz + yardımcı söz), semantik yol (yeni anlamlı söz + yeni anlamlı). Bu üç yol da; isimden fiil yapım ekleri, ismi fiilleştiren yardımcı fiiller, anlam değişmelerinin olduğu isim + fiil birleştirmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır.*”

Štekauer, söz yapım yollarını bir tablo ile izah eder. Bu tabloya göre söz yapım yollarını üç sınıfa ayırır (Štekauer 2006: 157):

- a- Ekleme $[\text{kelime}] x \rightarrow \{[\text{kelime}]x + \text{ek}\} y$
- b- Önek $[\text{kelime}] x \rightarrow \{\text{ek} + [\text{kelime}]x\} x$
- c- Birleşme $[\text{kelime}]x + [\text{kelime}]y \rightarrow \{[\text{kelime}]x [\text{kelime}]y\} z$

Türk lehçeleri ile ilgili bazı gramer çalışmalarında Rus grameri model alınarak söz türetme yöntemleri içinde ses değişimi (Ru. *çeredovaniye zvukov*) de sözcük türetme yolu olarak ele alınmıştır. Örneğin Hks. *alığ* “aptal, deli”, *alın-* “delirmek, aklını kaybetmek vb.” (Baskakov 1975:170). Ancak bu tür yapılar kökü bugünkü dilde canlı olmamakla birlikte türemiş yapılardır. Benzer biçimde F. Ganiyev de *Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı* başlıklı çalışmasında fiillerin kalın ve ince sıradan kullanımlarının farklı anlamlar kazanmasını “fonetik yöntem ile fiillerin türetilmesi” başlığı altında değerlendirmiştir: Tat. *sıpir-* “el ile süpürmek”, *sébér-* “süpürmek”. Ancak Ganiyev’in verdiği örneklerin bir kısmının fonetik görünüşü ve anlamları bakımından benzerlik olsa da farklı köklerden gelen yapılar olduğunu söylemek mümkündür (Ganiyev 2013: 135).

Söz yapımı kavramıyla ilgili olan bir diğer terim ise sözcükleşmedir. Sözcükleşme kavramı yeni olmayan bir kavram olmakla beraber bu kavram üzerine tam görüş birliği söz konusu değildir (Štekauer 2006: 353). Tek bir cümle ile tanımlamak istersek sözcükleşme, bir kelimenin anlamı ile birlikte yaygınlaşıp tutunmasına denir (Uzun 2006: 89). Morfolojik olarak yeni bir kelimenin konuşma esnasında türetilmesinde, kullanılan kelimenin kullanımı ile anlatılmak istenen anlar; bu esnada

ne dinleyici ve ne de anlatıcı işleyen bu süreçle ilgilenir (Bauer 2004: 65). Nadir Uzun, bu durum ile ilgili olarak *delgeç* sözcüğüne benzer bir yapıda kurulmuş ve söz varlığımızda olmayan konuşma sırasında söylenebilecek bir *çizgeç* sözcüğünün konuşması ve dinleyicini kafasında bir şeyler oluşturup iletişimde bir sıkıntının yaşanmayacağı örneğini göstermektedir (Uzun 2006: 89).

Sözcükleşme, artsüremli ve eşsüremli olarak iki türe ayrılmaktadır. Artsüremli sözcükleşme kavramı içerisinde söz varlığını oluşturan parçalarda ve seslik birimlerde zamanla görülecek değişimlerle birlikte birleşme sonucu küçük değişimler de gözlenebilmektedir. İngilizcede {*brekfəst*} < *breakfast* [*breik fa:st*] değişimi bu duruma bir örnektir. Eşsüremli sözcükleşme kavramı ise *bir eylemi adlandırma* ve *bir sonucu adlandırma* olarak iki türlü yorumlanabilmektedir. Eşsüremli sözcükleşme kavramında kelimenin sözlüğe girmesinde izlediği bazı süreçler söz konusudur (Stekauer 2006: 353-356). Birinci aşama, dil konuşurlarının büyük bir çoğunluğu tarafından bilinmeyen, morfolojik türeme unsurlarıyla yeni olarak oluşturulmuş aşamadır. İkinci aşama kelimenin yaygınlaşmaya başladığı aşamadır. Üçüncü aşama ise kelimenin herkes tarafından tanınması ve sözlüğe sözcük birim olarak girdiği aşamadır (Bacanlı 2009a: 20-21).

Bauer, söz yapımının tanımını yaparken şu ifadeleri kullanır: “*kelime veya söz yapımı birden fazla anlamlarda kullanılabilen bir terimdir. En genel ve yaygın kullanımı kelimenin yeni yapıma girmesi anlamındadır. Bununla birlikte söz yapımı yeni farklı bir kelime yapımı biçimbirimsel türetme, birleşme, kelimenin biçiminde bir değişim olmadan farklı söz sınıflarında kullanımı içine almaktadır*” (Bauer 2004: 113). Sözcükleşme ise söz yapımının bu kullanımları arasında en önemli temel unsurlardan birini teşkil etmektedir. Bununla birlikte genel ve geleneksel açıdan sözcükleşme, söz yapımı içerisinde olağan olarak işleyen bir süreç olarak tanımlanmıştır. Aranoff, sözcük türetmeyi bir dilde özellikle eklerden yararlanılarak yeni bir kelime türetme süreci biçiminde tanımlar (Aranoff 1998: 242). Bu noktadan hareketle bir söz yapımı terimi olan türetme, sözcükleşmenin önemli bir elementi olarak görülmüştür (Brinton 2006: 33-35). Kısaca “*dilbilgisel bir birimin sözlüksel bir birime dönüşmesi*” (Vardar 2002: 185) olarak

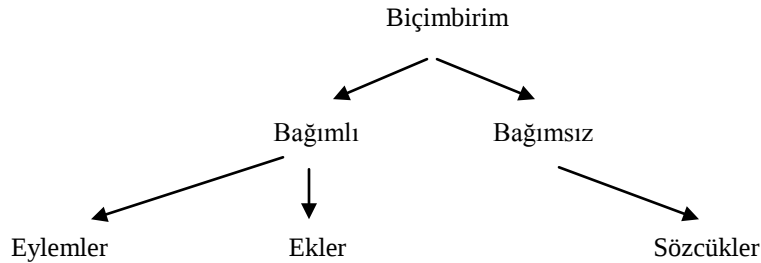
tanımlanan sözcükleşme, biçim yoluyla oluşturulduğunda birbirinden farklı işlevlere sahip olduğunu görürüz. Birincisi dilbilgisel görevi, ikincisi sözcük görevi yani yeni sözcük yapma görevidir. Çatı kategorisi fiillerin şekil yapma kategorisidir. Bir fiilin çatı şekilleri bu fiilin sözcük anlamını değiştirmez; fakat bu fiile yeni dilbilgisel anlamlar verir. Örneğin *yazmak*, *almak*, *gelmek* fiillerin ayrı sözcük anlamları vardır. *Yazılmak*, *yazışmak*, *yazdırmak* fiilleri *yazmak* fiilinin ayrı dilbilgisel şekilleridir (Lübimov 1963: 151). Bacanlı, bunu *tutmak* fiilini örnek vererek açıklar. *Tutmak* fiilinden türetilen *tutuşmak* fiilinin birbirini tutmak anlamı ile birlikte yanmak anlamını da vereceğini belirtir. Bu örnekte *tutmak* fiilinin işteş biçimi olan *tutuşmak* fiilinin “*biçim türetme*”; “yanmak” anlamındaki *tutuşmak* fiilinin ise bir “*sözcük türetme*” örneği olduğunu belirtir ve ikinci örneğin “*sözlük yazımının alanına (lexicography)*” girdiğini vurgular (Bacanlı 2009a: 19).

Saha Türkçesinde “*sözcük üretme*” işlevinde çatı ekleriyle kurulmuş ve sözcükleşme türleri içerisinde *eşsüremlî sözcükleşme* sınıfına giren fiil türetmeleri tespit edilebilmektedir. Örneğin *kılay-* fiilinin anlamı “ışımak, parıldamak; yanmak” anlamındadır (YRS: 206). *Kılay-* fiilinin ettirgen biçimi “ışıldatmak, parıldatmak” anlamındaki *kılat-* fiilidir. *Kılat-* fiili bu anlamda *biçim türetme* işlevindedir. *Kılat-* fiilinin bir diğer anlamı ise “mcz, kd, gizliden seyretmek” anlamındadır. Sözcükleşmeye örnek olarak gösterdiğimiz bu fiil sözcükleşme türleri içerisinde *eşsüremlî sözcükleşmeye* örnek bir fiildir. Ek ise bu işlevi ile *sözcük türetmeye* örnektir (YRS: 206). Bir başka örnek ise *tüökäydä-* “hile yapmak” (YRS: 413) anlamındadır. Fiilin biçim türetmesi *tüökäydän-* “(kendisi) hile yapmak” (YRS: 413) fiilidir. Bununla birlikte fiilin birliktelik-işteşlik eki almış biçim türetmesi *tüökäydäs-* fiilidir. Bu fiilin ilk anlamı birliktelik-işteşlik biçim türetmesi iken ikinci anlamı “takdir etmek, övmek” (YRS: 413) anlamıdır. Bu ikinci anlamındaki *tüökäydäs-* fiili birliktelik-işteşlik ekiyle söz türetmeye uğramıştır.

2.3.2. Biçim Birimler ve Türetme

Oya Adalı, biçimbirimleri bağımlı, özgür; sözlüksel ve görevsel olarak ayırır. Bağımlı biçimbirimler varlıklarını ortaya koyamayan biçimbirimlerken; özgür biçimbirimler varlıklarını ortaya koyabilmektedir. Bu bağlamda fiiller genel olarak bağımlı; isim, sıfat gibi söz grupları ise özgür biçimbirimler sınıfında değerlendirilir. Sözlüksel biçimbirimler (*lexical*) bir dilin sözlüğüne alınmış biçimlerken görevsel (*grammatical*) biçimbirimler ise yeni anlamda birimler üreten ya da söz dizimsel durumu belirleyen biçimbirimlerdir. Oya Adalı, türetim eklerini ise görevsel biçimbirimin bağımlı sınıfının alt başlığında değerlendirmiştir (Adalı 1976: 24-27).

E. Nadir Uzun, bağımlı biçim birim ile bağımsız birimleri şu şekilde tanımlar: *“dilde tek başlarına bulunmayan ama biçim birim olduklarına dair belirli ölçüde sezgisellik taşıyan biçimlere, tek başlarına görünemediğinden bağımlı biçimbirim (bound morpheme) denir. Bu açıdan, bir biçimbirimin “bağımsız biçimbirim (free morpheme) olması için kök sözcükler ve kök sözcüklerden türeme sözcükler olması gerekir”.*

Şema 1: Biçim Türleri (Uzun 2006: 25).

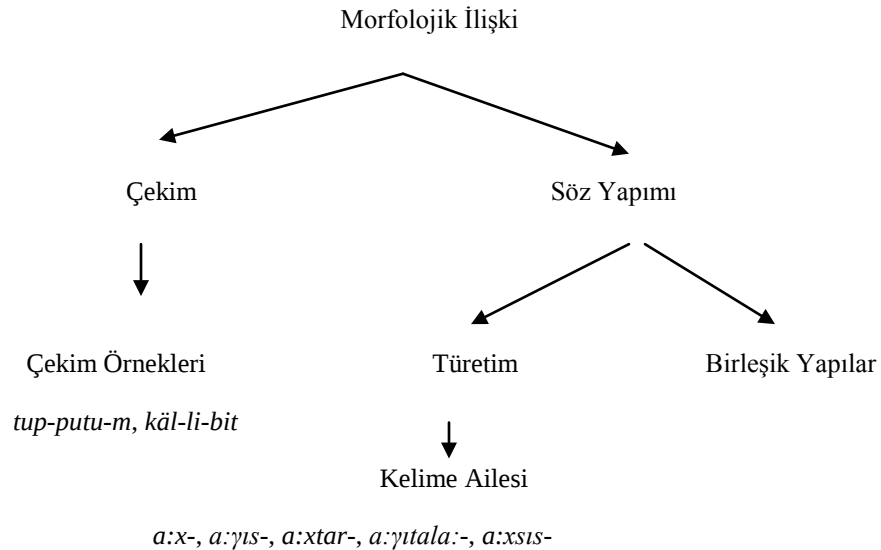
M. Ergin bağımsız ve bağımlı biçimleri mânâlı ve vazifeli şekiller olarak adlandırır. Mânâlı şekilleri tek başlarına kullanılabilen; vazifeli şekilleri ise ancak mânâlı şekillerle birlikte kullanılabildiğini vurgular (Ergin 2009: 105).

Adalı ise biçimbirimi sözlüksel ve görevsel diye ikiye ayırmaktadır. Sözlüksel ve görevsel kısımları da bağımlı ve bağımsız olarak ikiye ayırır. Görevsel biçimbirim içersinde bağımlı sınıfında değerlendirdiği türetimi ise “yeni kavramları, oluş, kılışları karşılayan yapılar” biçiminde tanımlar (Adalı 1976: 42).

N. Uzun ise konu ile ilgili olarak şu noktalara değinir: “ sözcüklerin biçimbilimsel olarak yeniden biçimlenmesi iki ana etmene bağlı olarak ortaya çıkar. İlk iş biçimbilimde türetim (derivation) diğer iş ise çekim (inflection) olarak bilinir. Bu ayrıma bağlı olarak biçimbilim de türetimsel biçimbilim (derivational morphology) çekimsel biçimbilim (inflection morphology) diye ikiye ayrılır” (Uzun 2006: 46).

“Sözcüklerin biçimbilimsel olarak yeniden biçimlenmesindeki iki ana etmenden” biri olan türetimin bir neticesi olarak kelime ailesi kavramını görmekteyiz. Aksan, kelime ailesi kavramını “aynı kökten türemiş çeşitli kelimeleri, bunların meydana getirdiği aileyi anlatmak üzere kullanılan” bir terim olarak tanımlar. Aksan, ayrıca bağlantılı dillerde türeme biçimlerin çok olduğunu ve bunun dile geniş anlatım olanakları kazandırdığını belirtmektedir (Aksan 1989: 254-255).

Biçimbilimin, morfolojik ilişkisini çekim ve söz yapımı olarak iki ana başlığa ayırabiliriz. Söz yapımının ise biri türetim diğeri analitik veya birleşme yoluyla meydana gelen söz yapımları söz konusudur. Türetim ise bize kelime ailesini vermektedir (Haspelmath 2002: 16). Saha Türkçesinden örnekleriyle birlikte yapılan izahın şeması şu şekildedir:

Şema 2: Morfolojik İlişki

Bıçimbilim (*morphology*) alışmaları bir dilin izahı, tanımını için yapılan çalışmalardır ve bu çabaların farklı alt tanımları da mevcuttur. Kelimeler sözlükteki kullanımları ve metin içerisindeki kullanımları ile ayrılırlar. Bıçimbirim olarak baktığımız da ise karşımıza iki kavram çıkmaktadır sözlük birim (*lexem*) ve söz yapımı (*word-form*). Sözlük birim varlıkları oluş ve kınıışlarını karşılayan kelimeleri içerir. Her söz bıçımı ise bir sözlük birime aittir. (Haspelmath 2002: 13). Kelimeler arasındaki ilişkiyi bıçimbilim açısından belirleyen iki farklı terim söz konusudur. Bunlardan biri çekim (*inflection*) bir diğeri ise türetim (*derivation*)’dır. Çekim, sözlük birimlerin kelime bıçımları arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken; türetim kelime ailesinin sözlük birimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Bununla birlikte birleşik kelimelerin kelime ailelerinin belirlenmesi daha zordur (Haspelmath 2002: 15).

Türetme kuralları dilbilimin işlek bir parçası olarak varsayılır ve söz dizimi için gerekli materyali (sözlük-*lexicon*) verir. Çekim kuralları ise söz dizimsel kurallar uygulandıktan sonra geçerlidir. Bir başka ifade ile söz yapımı söz dizimin öncesi, çekim söz dizimin sonrasındır. Haspelmath, bunu şekil olarak řu şekilde aktarır:

Sözlük (*lexicon*)

Kök halindeki kelimeler (*simple words*)

↓

Söz yapımı (*word-formation*) → söz dizimi (*syntax*) → çekim (*inflection*) → ses (*phonology*)

Birleşik sözcük (*complex words*)

Şema 3: söz yapımı ve çekimin dilbilgisel yeri (Haspelmath 2002: 77-78)

Türetim, başka sözcüklerden yeni bir sözcük yaratma sürecidir. Sözcüklerin nasıl yapıldığı, değışimleri vs. gibi konular türetimsel bıçimbirimin alanına girmektedir. Bununla birlikte sözcük türetme kurallarına göre yapılmış yeni sözcüklere “türetimsel sözcük” (*derivati word*) denilmektedir (Uzun 2006: 47).

2.3.3. İşlevleri Açısından Türetme Biçimleri

Robert Beard, kelime türetiminin işlevsel izahını dört maddeyle inceler. Bunlar sırasıyla şu şekildedir: niteliksel türetme (*featural derivation*), işlevsel türetme (*functional derivation*), aktarım (*transposition*), vurgusal türetim (*expressive derivation*) (Beard 1998: 57-60):

1. Niteliksel Türetim (*Featural derivation*)

Temel (kaynak) kategoride bir değişimin söz konusu olmadığı; fakat kalıtsal niteliklerin özelliklerini gösteren bir türetim şeklidir. Bu türetim biçimi kelimelerin eril, dişil türetimleri için geçerli bir kuraldır. Kelimelerin cins bakımından türetimleri Türkçe için geçerli olmayan bir türetim şeklidir. Bununla birlikte yabancı dillerden geçmiş bu tarz türetilmiş kelimelerin kullanımları söz konusudur. Niteliksel türetime refik (arkadaş, yoldaş) ve kelimenin cinsî türetimi olan refikayı örnek olarak gösterebiliriz.

2. İşlevsel Türetme (*Functional derivation*)

Bu tarz türetme biçimlerinde, ekler eklendikleri kelimenin bağlı olduğu kelimenin anlamını, oluşunu, tarzını, işlevini etkiler ve ona farklı semantik anlamlar yükler. Söz konusu olan bu türetme, durum eklerinin işlevlerine ve meydana getirdiği anlam değişikliğe dayandırılır. R. Beard, Türkiye Türkçesinden hareketle *Ali-den tembel* örneğindeki çıkma ekinin kullanımı ve cümlede meydana getirdiği karşılaştırma anlamının; *Ankara-dan geliyorum* örnekteki yer, çıkma eki ile aynı işlevde olmamasını işlevsel türetmeye örnek olarak göstermektedir (Beard 1998: 57). Bu tanımlardan hareketle Saha Türkçesinde bu semantik değişimlere şu örnekleri gösterebiliriz:

(1)

ciä-ttän bar-

“ev+den” çık-, git-

ti:t mas-tan ıska:bı oñor-

(karaçam) ağaç-çık. “ağaçtan” dolap yap-

3- Aktarım (*Transposition*)

Bu türetme biçiminde kök ve gövdeye eklenen bir ek yoluyla sözcüğün bir kategoriden başka bir kategoriye geçiş yapmasıdır. Bununla birlikte sözcüğün eklenme olayı olmadan da bir kategoriden başka bir kelime kategorisine geçiş yaptığını veya iki farklı kelime kategorisinde de kullanıldığını kök bölümünde Saha Türkçesinden örnekler vererek açıklamıştık. (bkz: kök, gövde, taban)

Kelime	Anlamı	Kelime	Anlamı
<i>sımya</i>	“yalan”	<i>sımyaççı</i>	“yalancı” (YRS: 359).
<i>ırıgan</i>	“zayıf”	<i>ırıganna:-</i>	“zayıflamak”(YRS: 529).
<i>toŋ-</i>	“donmak”	<i>toŋot</i>	“ince ve kaygan buz; yolların buz tutması” (Pek III: 2731).
<i>a:x-</i>	“okumak”	<i>a:xay-</i>	“dikkatini vermek” (YRS: 27).

Saha Türkçesinde incelediğimiz biçim yoluyla yapılan fiil söz yapımı konusunda türetme türleri içerisinde “aktarım tipi türetme” ele alınıp değerlendirilecektir.

4- Vurgusal Türetim (*Expressive derivation*)

Bu türetme biçiminde kapsam değişmez bununla birlikte kelime tabanının leksikal kategorisinde de bir değişiklik olmaz. Kelimenin biçimsel değişiminin yanı sıra konuşucunun öznel algısını yansıtan, vurguyu kuvvetlendiren bir türeme biçimidir.

Kelime	Anlamı	Kelime	Anlamı
<i>iyä</i>	“anne”	<i>iyäke</i>	“annecik” (YRS: 144).
<i>sägär</i>	“sevecen”	<i>sägärtäy</i>	“şıpşırın” (YRS: 366).

Saha Türkçesinde biçim yoluyla yapılan vurgusal türetme örnek olarak gösterebileceğimiz *-(A)xtA:-* ekiyle yapılan *aha:xta:-* “nazlandırarak yemek yemek” (< *aha:-* “yemek yemek”) (YRS: 49) ve *tura:xta:-* “*uolum sı:ha, tura:xta:-*” ‘benim zavallı, küçük çocuğum, kalk’ (< *tur-* “durmak, ayakta durmak, ayağa kalkmak”) (YRS: 405) fiilleri söz konusudur.

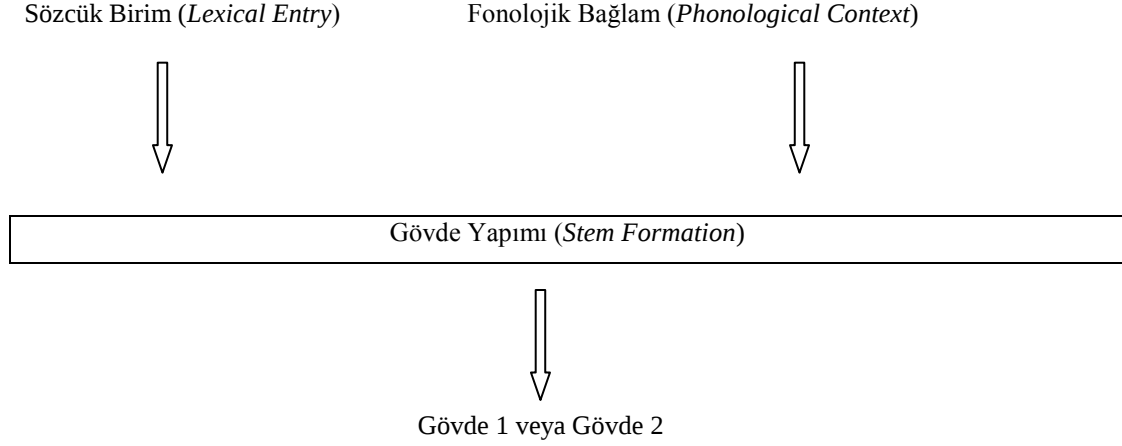
2.4. Gövde ve Gövde Yapımı

Kök ve köken arasındaki Geleneksel biçimbilimin sözcük yapımını kök ve köken birlikte gövde (*stem*) gibi kavramlar çerçevesinde değerlendirilir (Uzun 2006: 15). Korkmaz, gövde terimini şu şekilde tanımlar: “*ad ve fiil köklerine yapım eklerinin eklenmesiyle oluşturulan ve anlamca bağlandıkları kökle ilişkili bulunan türemiş kelime*”. L. Bauer, *A Glossary of Morphology* adlı çalışmasında gövde kavramına iki tanım getirir. Bunların ilkinde gövdeyi herhangi bir çekim sürecinde taban kavramını ifade eden terim olarak tanımlar. İkinci tanımında ise türetimsel biçimbilim çerçevesinde sözcüğün türetme sürecinde tabana bağlı –zorunlu bir biçimde- olan gövde kavramı olarak izah eder (Bauer 2004: 96). Uzun, kök ve gövde ayırımında temel olanın sözcüğün üzerine ne tür bir ekin geldiğini vurgusunu yapar. Böylelikle de “*eklerin kök-gövde ayırımına duyarlı seçim yapıp yapmadıklarında*” ayrılabilceğini ve böylelikle de aynı sözcüğün üzerine hem türetim hem de çekim eklerinin gelebileceğini aktarır. Örnek olarak Türkçede ev sözcüğünün çekimini *ev-im* biçiminde; türetim biçimini ise *ev-cil* olarak verir (Uzun 2006 16). Türetimsel biçimbilim çerçevesinde fiil kök gövde türemelerine örnek olarak şunları gösterebiliriz:

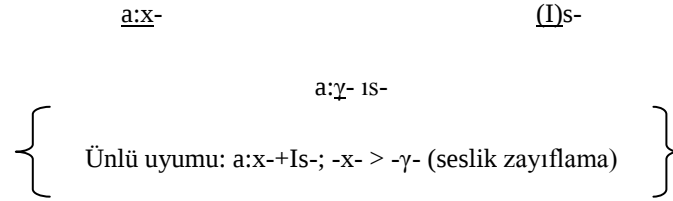
İsim	Anlamı	Fiil	Anlamı
<i>arya:</i>	“batı”	<i>arya:+la:-</i>	“batıya doğru gitmek; yol almak” (YRS: 46).
<i>boruok</i>	“kusur”	<i>boruok+ta:-</i>	“kusur bulmak” (YRS: 76).
<i>daka:s</i>	“kanıt”	<i>daka:s+ta:-</i>	“kanıtlamak”(YRS:

109).

Schaaik, gövde yapımı ile ilgili süreci şöyle bir şema ile göstermiştir:

Konuyla ilgili olarak Saha Türkçesinden şu şekilde örnek gösterebiliriz:

Şema 4: Gövde Yapımı (Schaaik 1996: 124).

2.5. Saha Türkçesinde Fiil Tabanı

Genel olarak Türkçede fiiller yapılarına göre basit, türemiş ve birleşik olarak üçe ayrılır. Türemiş fiil yapıları ise isimden ve fiilden türeme olmak üzere ikiye ayrılır (Hacıeminoğlu 1991: 12-13). Bu sınıflandırma Saha Türkçesi için de geçerlidir (Haritonov 1947: 168-169; Korkina vd. 1982: 214, 219). L.N. Haritonov “türemiş fiil tabanları”nı ikiye ayırmıştır: 1)Diğer sözcük türlerinden türetilmiş tabanlar: Bunlar çeşitli fiil kök ya da gövdelerinin çatı, görünüş ve kip eki almış biçimleridir: *mas* “ağaç”+*ta:-* > *masta:-* “odun hazırlamak”, *küöx* “yeşil”+*ör-* > *köğör-* “yeşermek” 2) Fiillerden türetilmiş tabanlar: *suruy-* “yazmak”,*suruytar-* “yazdırmak”(1947: 169).

Haritonov’a göre fiil tabanlarının ses bilgisi bakımından görünüşü şöyledir: 1) Fiil sonunda dar ya da geniş normal uzunlukta ünlü bulunabilirse de bu tür örneklerin sayısı

çok azdır; 2) Fiiller pek çok durumda uzun, geniş ünlü ile biterler: *ıya*:- “asmak”, *toxta*:- “durmak”, *tölö*:- “ödemek” 3) Tek heceli fiil tabanları daha çok *t*, *r*, *k*, *s* sesleriyle biterler (*sıt*- “yatmak”, *bar*- “gitmek”, *bıs*- “kesmek”) iki ve daha çok heceli fiil tabanlarında genellikle son seste ya geniş uzun ünlü ya da *y* ünsüzü bulunur: *ılla*:- “şarkı söylemek”, *teriy*- “örgütlemek”, *xomuy*- “toplamak” 4) *bırax*- “fırlatmak”, *arax*- “ayrılmak, çıkmak”, *kötöx*- “kaldırmak, yükseltmek” gibi az sayıda fiilde bulunuyorsa da *x* sesi fiillerin sonunda nadiren bulunur.

İki ya da daha fazla heceli uzun geniş ünlü ile biten fiillerin yaklaşık olarak yarısı Radloff’un terimi ile “kökeni bilinmeyen sözcükler” grubuna aittir. Ünsüz ile biten (*y* ünsüzü dışında) iki ya da daha çok heceli fiil tabanlarının sayısı daha azdır. Bu tür fiil tabanlarını Yastremskiy de kökeni bilinmeyenler grubuna dâhil etmektedir. Haritonov’a göre bunların dışında kalan Türkçe, Türkçe-Moğolca ortak fiil tabanlarının oranı Moğolca olan fiil tabanlarına göre daha fazladır (1947: 169-170).

Saha Türkçesinde kök ek birleşmesiyle meydana gelen fiil gövde yapımında kök değişimleri de söz konusudur. Gerileyici ses benzeşmeleriyle, ses düşmeleriyle aynı zamanda fiil kökünde değişiklikler söz konusudur. Meydana gelen kök değişimlerinin yanı sıra fiile veya isme eklenen türetme ekiyle birlikte iki ünlü arasında kalan seste değişiklikler söz konusudur. İki ünlü arasında kalan kelimenin son harfi *s* ise *h* sesine; *t* ise *d* sesine; *x* ise *γ* sesine dönüşmektedir. Ayrıca türetme ekleri bazı durumlarda iki heceli kelimelerin sonundaki *y* sesini düşürüp eklenirler. Kök ve ses değişimleriyle birlikte isme ve fiile eklenen türetme ekleri eklendikleri kök veya gövdenin ses düzenini alarak ekte de bazı fonetik değişimler olmaktadır. Bu kısım ise eklerin incelendiği bölümde ele alınacaktır. Yukarıda bahsedilen ses olaylarıyla kökte meydana gelen değişimler: *taxsıs*- “birlikte dışarı çıkmak” (YRS: 380) < *tayıs*- “çıkmak” (YRS: 372); *soppoxto*:- “fiilin tezlik biçimidir, hızla kurulanmak” (YRS: 333) < *sot*- “kurulanmak” (YRS: 335); *sölün*- “çözünmek, kurulanmak” (YRS: 336) < *süör*- “çözmek, salıvermek” (YRS: 349); *munñulun*- “yığılmış olmak” (YRS: 244) < *mus*- “yığmak” (YRS: 246). İki ünlü arasında kalınarak meydana gelen ses değişimleri: *tu:ha*:- “salamura yapmak” <

tu:s “tuz” (YRS: 410); *kärdilin-* “kesilmek” (YRS: 221) < *kärt-* “kesmek” (YRS: 222) ; *a:ɣɪs-* “birlikte bir şeyler okumak” (YRS: 23) < *a:x-* “okumak” (YRS: 26).

Kelime kökündeki uzun ünlünün kısalması: *saha:nnan-* “ölçülmek” < *saha:nna:-* “ölçmek” (YRS: 318); *tirgäläs-* “birlikte tuzak kurmak” < *tirgälä:-* “tuzak kurmak” (YRS: 385); *ü:ttät-* “deldirmek” < *ü:ttä:-* “delmek” (YRS: 460); *kihürgät-* “övdürmek” < *kihürgä:-* övmek (YRS: 169).

Söz yapımında ekin eklenmesiyle Saha Türkçesinde kelime sonu *y* sesi sıklıkla düşer. Kelime sonundaki *y* sesinin düşmesi: *kɪ:rat-* “fiilin ettirgen biçimi; yükseltmek” < *kɪ:ray-* “yükselmek” (YRS: 216); *sapsırsı-* “fiilin birliktelik-işteş biçimi; karşılıklı gürültü çıkararak bir şeyler içmek” < *sapsırıy-* “gürültüyle bir şey içmek” (YRS: 316); *öyüt-* “fiilin ettirgen biçimi; kusturmak, kusmasını sağlamak” < *öyüy-* “kusmak” (YRS: 283).

2.6. Çatı ve Türetme

Kısaca çatıyı özne nesne ilişkisi; özne eylem arasındaki ilişki ya da eylemin gerçekleşmesinde özne ve nesnenin farklı durumlarını bildiren fiil biçimi olarak tanımlayabiliriz (Banguoğlu 2004: 411; Vardar 2002: 58; Korkmaz 2010: 57; Gencan 1979: 329). Ergin, “fiil kök ve gövdelerinin karşıladığı hareketleri” ikiye ayırır. Bunlardan biri geçişli fiillerdedir diğeri ise geçişsiz fiillerdir. Geçişli fiilleri bir yapma ifade ettiğini; geçişsiz fiillerin ise bir olma ifade ettiğini belirtir. Bu yapma ve olmanın “nesne faaliyetinin cinsine göre” farklı hareketleri karşıladığını aktaran Ergin, buna göre de fiillerin dönüşlü, dönüşsüz, aktif, edilgen, işteş ve ettirgen gibi çeşitlere ayrıldığını belirtir. (Ergin 2009: 282).

Çatı ekinin söz yapımı içerisindeki yeri, türetme ve çatı kavramının arasındaki ilişki araştırmacılar tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınıp incelenmiş konular arasındadır.(König 1983: 113). Bu incelemeler esnasında çatı kavramının farklı başlıklar altında incelendiğini de görmekteyiz. Örneğin birçok dilbilgisi kitabında çatı kavramı ayrı başlık altında değerlendirilirken M. Ergin, çatı eklerini fiilden fiil yapım ekleri

arasında değerlendirip çatı kavramını ayrı bir başlık altında değerlendirmemiştir (Ergin 2009: 200-209). T. Banguoğlu ise çatıyı görünüş kavramıyla birlikte aktarmıştır (Banguoğlu 2004: 411). Bununla beraber genel olarak çatı kavramına iki işlev yüklenmektedir. Bunlardan birincisi dilbilgisi vazifesi iken bir diğeri ise kelime yapma vazifesidir. Bazen eklendiği kök veya gövdenin anlamına uygun türetmeler yaparken bazı durumlarda ise eklendiği kelimenin anlamından bağımsız yeni kelimeler türetmektedir.

Çatı kurma yöntemleri biçimsel, çözümlemeli (*analitik*) ve sözcüksel (*leksikal*) olmak üzere üç grubu ayrılır. Biçimsel yöntem, eklemeli dillerde ek yoluyla özne nesne ilişkisinin kurulduğu yöntemdir. Burada işaretleyicilerin birden fazla işlevi söz konusu olabilmektedir. Örneğin ettirgenlik ekinin hem bir işe muktedir olma hem de bir işe, eyleme izin verme işlevleri söz konusudur.

Çözümlemeli (*analitik*) yöntemde fiilin kendi anlamında çok bir değişiklik olmadan sözcük gruplarından aldığı destekle özne fiil ilişkisinin durumunu belirtmesi söz konusudur. Bu yöntem ile çatı kurma yöntemi Türkçe için pek geçerli bir yöntem olmasa da doğruca ettirgenlik işaretleyicinin kullanılmadığı bir cümlede öznenin ettirgen vurgusunu *izin vermek, sağlamak, sebep olmak* gibi sözcük grupları ile sağlanabilmektedir.

Sözlüksel (*leksikal*) yöntem “*anlam bilimsel kriterlere dayalı bir çözümleme*” olarak tanımlanabilir. Bu yöntem çatının eklerle değil, sözcük gruplarıyla ifade edilmesidir. (Uganbayar 2004: 71-82; Kerimoğlu 2009: 1734-1745).

3. BÖLÜM: Saha Türkçesinde İsimden Fiil Yapan Ekler

3.1. +A-

3.1.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +A- Eki

Genellikle geçişli fiil yapan bu ekin Clauson muhtemel olarak Türkçenin en eski isimden fiil yapım eki olduğunu belirtir (Clauson 1962: 155). Bu biçim Eski Türkçede +*la-* ekinen sonra en çok kullanılan ikinci biçimdir. Tek veya iki heceli sonu ünsüz ile biten kelimelere eklenir. *küçä-* “çabalamak, zorlamak” < *küç* “güç, kuvvet”; *ata-* “çağırarak, seslenmek” < *at* “ad”; *öli-* “nemlenmek, ıslanmak” < *öl* “nem, ıslaklık”; *boşu-* “kurtarmak” < *boş* “boş, serbest” (Gabain 2003: 48); *ata-* “unvan vermek, tayin etmek” < *aat* “unvan”; *bu(l)na-* “tutsak etmek” < *bulun* “tutsak”; *sığıta-* “yas tutmak” < *sığıt* “yas, feryat”; *yaşa-* “yaşamak” < *ya:ş* “yaş, ömür” (Tekin 2003: 85-86); *kovu+ş-* “düzeltmek, düzlemek”; *köñl+e-* “düşünmek, düşünceye dalmak”; *kür+a-* “ayrılmak, bağımsız olmak”; *orn+a-* “yerleşmek (orun yerine)”; *ot+a-* “bitkilerden ilaç yapmak”; *sin+a-* “test etmek, sınamak” (OTWF: 421-423).

Serebrennikov, bu ekin önceleri tekrarlanan ve uzun süreli hareketleri bildirdiğini bundan dolayı da şimdiki zaman eki olarak kullanıldığını belirtir: Özb. *al-a-min* “alırım”, Tat. *yâz-a-m* “yazarım”, Kzk. *bar-a-mın* “giderim” (Serebrennikov 2011: 203).

Çağdaş Türk lehçelerinde de yaygın bir kullanıma sahip olan bu ekin sıfat kök veya gövdelerine gelerek geçişli fiil yapmaktadır:

Trkm, *baya-* “zengin olmak, zenginleşmek” (TTS: 54); Özbk *bâyı-* “zenginleşmek” (ÖTİL 127); Kırg, *bayı-* “zenginleşmek” (KS: 101); Alt, *bayı-* “zenginleşmek” (ATS: 36); Tuv, *bayı-* “zenginleşmek” (TS: 88); Hks, *payı-* “zenginleşmek” < *pay* “zengin” (HTS: 354); (< ETü. *bay* “zengin” DLT IV: 76) + A- Krş. ETü. *bayu-* “zenginleşmek”, DLT IV: 76; *bayu-* “zenginleşmek”, EDPT: 384).

Uyg, *tüze-* “düzeltmek” (YUTS: 432); Kzk, *tüze-* “düzleştirmek” (KTS: 280); Kırg, *tüz+ö-* “düzeltmek” < *tüz* “düz” (KS: 777); Alt, *tüze-* “düzeltmek” < *tüs* “düz” (ATS:

191); Hks, *tüze-* “düzeltmek” (HRS: 687); (< ETü. *tüz* “düz”; DLT IV: 679) + A- Krş. ETü. *tüz+e-r-* “düzeltmek”; DLT IV: 680).

Çağdaş Türk lehçelerinde +A:- ekinin isim kök veya gövdelerine gelerek geçişli fiiller yapar:

Özbk, *aşa-* “elle yemek yemek” (ÖTİL: 554); Tat. *aşa-* “yemek yemek” (Öner 1998: 58); Kzk, *asa-* “yemek yemek” (Öner 1998: 58); Kırg, *aşa-* “tutmak, yemek” (KS: 54); Alt, *ajan-* “yemek yemek” (ATS: 22); Hks, *az+ı-ra-* “yemlemek, beslemek”) < *as* “aş, yemek” (HTS: 61); (< E. Tü. *aş* “yemek”; DLT IV: 42) + A-; Krş. ETü. *aşa-* “aş yemek, yemek yemek”; DLT IV: 42).

Tat., *ata-* “adlandırmak” (Öner 1998: 58); Kzk, *ata-* “adlandırmak” (Öner 1998: 58); Kırg, *ata-* “adıyla söylemek” < *at* “ad, isim” (KS: 57); Alt, *ada-* “adlandırmak, ad vermek” < *at* “ad, isim” (ATS: 20); Tuv, *ada-* “ad vermek” < *at* “ad, isim” (TS: 67); Hks, *ada-* “adını söylemek, adıyla hitap etmek” < *at* “ad, isim” (HTS: 27); (< E. Tü. *at* “ad, isim”; DLT IV: 45; *a:t(a:d)*; EDPT: 32) + A-; Krş. ETü. *ata:-*; *a:da-* “birine ismiyle seslenmek, adını söylemek”; EDPT: 42).

Altay Türkçesinde +A eki yansıma ses ve kelimelere eklenerek fiil yapar:

Alt, *kıcıra-* “gıcırdamak” (ATS: 107); *kırkıra-* “hırıltı çıkarmak” < *kırkır* “yansıma ses” (ATS: 109).

3.1.2. Saha Türkçesinde +A:- Eki

1- Saha Türkçesinde sıfat kök veya gövdesine eklenerek geçişli fiiller yapmaktadır:

- (1) *çiñ* “yoğun sıkı”+A:- ; *çiñä:-* “yoğunlaştırmak, sıkılaştırmak” (YRS: 510).
- (2) *ıar* “ağır”+A:- *ıara:-* “ağırlaşmak” (YRS: 520).
- (3) *suon* “şişman” (Pek II: 2346)+A:- *sono:-* “şişmanlamak” (YRS: 332).
- (4) *çugas* “yakın”+A:-; *çugaha:-* “yakınlaşmak” (YRS: 513).

2- Saha Türkçesinde isim kök veya gövdelerine eklenerek genellikle geçişli fiiller yapılmaktadır:

- (5) *tu:s* “tuz”+A:- *tu:ha:-* “salamura yapmak” (YRS: 410).
- (6) *ös* “öç”+A:- *öhö:-* “öç almak” (YRS: 290).
- (7) *sl:s* “çöp”+A:- *sl:ha:-* “temizlemek” (YRS: 365).
- (8) *as* “yemek”+A:- *aha:-* “yemek yemek” (YRS: 49).

3- Saha Türkçesinde yansıma seslere, kelimelere eklenerek geçişsiz fiiller kurar:

- (9) *tibir* “yansıma kelime”+A:-; *tibirgä:-* “çarpmak, vurmak” (YRS: 382)

(10) *xabıgır* “yansıma kelime”+A:-; *xabıgıra:-* “çene çalmak; kaşıkları birbirne vurmak” (YRS: 471).

- (11) *su:gun* “yansıma kelime”+A:-; *su:guna:-* “hışkırdamak” (YRS: 346).

Türk lehçelerinde +A- ekiyle yapılan; fakat Saha Türkçesinde +LA:- biçimiyle karşımıza çıkan fiil türetmeleri tespit edilmiştir:

Sh. *otto:-* “ot biçmek” < *ot* “ot, çimen” (YRS: 280); Tat, *uta-* “ot ayıklamak” (Öner 1998: 58); Kzk, *ota-* “zararlı otları ayıklamak” (Öner 1998: 58); Kırg, *oto-* “zararlı otlardan ayıklamak” (KS: 602); Alt, *oto-* “otlakta otlamak” < *ot* “ot” (ATS: 141); Hks, *oda-* “zararlı otları ayıklamak” (HTS: 318); (< E. Tü. *ot* “ot”; EDPT: 34) + A-; Krş. ETü. *ota-* “otları kesmek, ot ayıklamak”; EDPT: 42).

Sh. *a:tta:-* “ad koymak, adlandırmak” < *a:t* “ad, isim” (YRS: 26); Tat., *ata-* “adlandırmak” (Öner 1998: 58); Kzk, *ata-* “adlandırmak” (Öner 1998: 58); Kırg, *ata-* “adıyla söylemek” < *at* “ad, isim” (KS: 57); Alt, *ada-* “adlandırmak, ad vermek” < *at* “ad, isim” (ATS: 20); Tuv, *ada-* “ad vermek” < *at* “ad, isim” (TS: 67); Hks, *ada-* “adını söylemek, adıyla hitap etmek” < *at* “ad, isim” (HTS: 27); (< E. Tü. *at* “ad, isim”; DLT IV: 45; *a:t(a:d)*; EDPT: 32) + A-; Krş. ETü. *ata:-*; *a:da-* “birine ismiyle seslenmek, adını söylemek”; EDPT: 42).

3.2. +LA:-

3.2.1. Eski Türkçe ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +LA- Eki

Türk dilinin en işlek eklerden bir tanesidir. Türk lehçelerinin her birinde bu ekle türetilmiş 500-600 ile 1000 arasında gövde tespit edilebilmesi ekin işlekliliğini kanıtlamaktadır (Tenişev 1988: 425) Ekin işlek olarak kullanımının yanı sıra işlevlerinin çeşitliliği sebebiyle tarihsel ve çağdaş Türk lehçelerinin çoğunda bu ek üzerine tek çalışmalar yapılmış ve ekin çok sayıda işlevi ortaya konmuştur (Bozkaplan 2007: 109-120; Baydar 2009: 305-314; Güner Dilek 2013: 399-405; Teres 2013: 340).

Gabain'in "sınırsız kullanma imkânı vardır" (Gabain 2003: 49) diyerek tanımladığı bu ekin Clauson, 11. yüzyıl ya da daha öncesinden bu yana kullanıldığını belirtmektedir (Clauson 1962: 156). Köktürk ve Uygur dönemi metinlerde *buzayula-* "buzağılamak" < *buzayu* "buzağı" (Gabain 2003: 49); *emle-* "ilaçla tedavi etmek" < *em* "ilaç"; *emgekle-* "emeklemek" < *emgek*; *edile-* "sahip olmak" < *edi* "sahip"; *işle-* "çalışmak" < *iş*; *kulunla-* "tay doğurmak" < *kulun* "tay"; *yıldı-* "koklamak" < *yıld* "koku"; *udıkla-* "uyuklamak" < *udık* "uyku"; *teñle-* "denkleme, eşitleme" < *teñ* "denk" (OTWF: 429-447); *abla-* "avlamak" < *ab* "av"; *başla-* "başında olmak" < *baş*; *kılıçla-* "kılıçla öldürmek" < *kılıç*; *kışla-* "kışı geçirmek" < *kış* (Tekin 2003: 87-88) gibi bolca örneği bulunan bu ekin kullanımına DLT'de de dikkat çekilmiş, ayrıca bu ekin kullanımına ilişkin çok sayıda örnek sunulmuştur. Tarihsel ve çağdaş Türk dili alanının tamamında bu ek tespit edilebilmektedir:

DLT'deki örnekler incelendiğinde ekin işlevlerinin bu dönemde oldukça fazla olduğu dikkati çeker. Bu işlevler arasında ismin niteliğine göre o ismi filleştirme; *Ol et tuzladı* "o et tuzladı" (DLT III: 293). Ekin bu işlevini çağdaş Türk lehçelerinde de tespit edilebilmektedir: Kırg. *tuzda-* "tuzlamak" (KS: 768) < Kzk. *tuzda-* "tuzlamak" (Öner 1998: 55) < Özb. *tuzla-* "tuzlamak" (ÖTİL: 219) < Hks. *tusta-* "tuzlamak" (HTS: 529) < Sh. *tu:sta-* "tuzlamak" (YRS: 410) < Sh. *tu:s* "tuz" (YRS:410) +LA. (< ETü. *tuz* "tuz") +LA. Krş. ETü. *tuzla-* (DLT III: 293). ? < Özb. *emla-* "ilaç vermek" (ÖTİL: 247) < Tat. *imle-* "tedavi etmek" (Öner 1998: 54) Kırg. *emde-* "1- üfürükçü ilaçlarıyla tedavi etmek 2- hastalığa karşı aşı yapmak" (KS: 329) < Kzk. *emde-* "ilaç vermek; tedavi etmek" (KS:

74) < Tuv. *emne*- “tedavi etmek, iyileşmek” (Ölmez 2007: 155) < Hks. *imne*- “tedavi etmek” (HRS: 125) < Sh. *ämtä*:- “tedavi etmek; ilaç vermek” (YRS: 540) < Sh. *ämp* “ilaç” (YRS: 540) (<ETü. *em* “ilaç”;EDPT: 155) +LA. Krş. ETü. *emle*:- “tedavi etmek” (EDPT: 161).

+LA- eki eklendiği isimlere “yapmak” anlamı katmaktadır: Alt. *coldo*- “yol yapmak, patika yapmak” < *col* “yol” (ATS: 64);

Ekin tarihsel ve çağdaş Türk dili alanında tespit edilebilen özelliklerinden biri hayvan isimlerine eklenip bahsi geçen hayvanı avlamak anlamını katmaktadır: Kırg. *balıkta*- “balık avlamak” (KS: 84) < Tuv. *balıkta*- (İshakov 1961: 258) < Alt. *balıkta*- (ATS: 34) < Hks. *palıxta*- (Baskakov 1975: 165) < Sh. *balıkta*:- “balık tutmak” (YSR: 62) < Sh. *balık* “balık” (YRS: 62) +LA- . (< ETü. *balık* “balık”) +LA (DLT IV: 5). Hks. *xusta*- “kuş avlamak” (HRS: 869) < Sh. *kusta*:- “ördek avlamak” < Sh. *kus* “ördek” (YRS: 193) (<ETü. *kuş* “kuş”) + LA. Krş. ETü. *kuşla*- (DLT I: 22).

Soy veya boy isimlerine eklenildiği zaman, o soya ait olmak işlevinde kullanılmaktadır: *Karlukla*- “Karluk boyundan kendini saymak; Karluk boyuna nispet etmek” < Karluk; *Türkle*- Türk olmak, kendini Türk saymak < Türk (DLT IV: 272-674). Saha Türkçesinde de milliyet bildiren sözcüklere +LA eki gelebilmektedir: *nu:çala*:- “Rusça konuşmak” (YRS: 256) < nu:çça (<Tung. *luça* “canavar” ÜJE: 188). Tuva Türkçesinde *yakutta*:- “Saha (Yakut) Türkçesi konuşmak” < Yakut; *Orusta*- “Rusça konuşmak” < Orus “Rusça”(İshakov 1961: 260); Hakas Türkçesinde *Hakasta*- “Hakas Türkçesi konuşmak” < Hakas (HRS: 788); Altay Türkçesinde *Altayda*- “Altay Türkçesi konuşmak” < Altay (ATS: 25).

+LA- eki doğurmak anlamını veren kullanıma da sahiptir: Trkm. *gulanla*- “yaban eşiği hakkında doğurmak, yavrulamak (TTS: 306) < Özb. *bâlala*- “doğurmak, yavrulamak (hayvanlar hakkında)” (ÖTİL: 128) < Kırg. *kulunda*- “tay doğurmak” (KS: 520) < Kzk. *bızavla*- “buzağı doğurmak” (Öner 1998: 55); Tat. *bozavla*- “buzağı doğurmak” (Öner 1998: 54); Kzk. *kulında*- “tay doğurmak” (Öner 1998: 55) < Alt. *kozula*- “kuzulamak” (ATS: 119) < Hks. *hulunna*- “kulunlamak” (HRS: 862); (< ETü. *kulun* “tay”) + LA- Krş. E. Tü. *Kulunla*- “tay yavrusu doğurmak” (DLT IV: 376); (< E. Tü. *kuzı* “kuzu”; DLT IV: 391) + LA-.

+LA- eki organ isimlerine eklenerek fiilleştirir. Sivri, kesici organ isimlerine eklendiğinde yırtmak, kesmek, parçalamak, geçirmek anlamlarını verirken duyu organlarına eklendiğinde duyunun işlevine yönelik bir vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte +LA eki organ isimlerine eklendiğinde tutmak, kavramak anlamlarını da vermektedir: Trkm. *dişle-* “ısırmak” (TTS: 164) < Kırg. *tişte-* “dişlemek” (KS: 739); *kuyrukta-* “kuyruğundan tutmak” (KS: 532) < Kzk. *tiste-* “dişlemek” (Öner 1998: 54) < Özb. *tişla-* “dişlemek” (ÖTİL: 190) < Kzk. *uvısta-* “avuçlamak” (Öner 1998: 54) < Özb. *tirnoqla-* “tırnaklamak” (ÖTİL:186); ol anı *tişledi* “o, onu dişledi, dişiyile ısırdı” (DLT III: 293); Kırg. *kulakta-* “1- kulağı kavramak 2- dinlemek” (KS: 518) < Kzk. *kulakta-* “kulağından tutmak” (Öner 1998: 54) < Tuv. < Alt. *kulakta-* “kulağından tutmak” (ATS: 124) < Hks. *xulaxta-* “kulağından çekmek” (Baskakov 1975:166) < Sh. *kulga:xta:-* “kulağından yakalamak, çekmek” (YRS: 186) < Sh. *kulga:x* “kulak” (YRS: 186) +LA:-; *bogra eriy tizledi* “boğra, adamı altına aldı, diziyile ezdi, dizledi (DLT III: 293); Krş. ETü. *kulakla-* “kulağa vurmak” (DLT III: 339).

Sıvı isimlerine eklenerek “içmek, serpmek, çekmek; almak” anlamında kullanılmaktadır: Trkm. *suvla-* “sulamak” (TTS: 591) < Özb. *suvla-* 1- suyla ıslatmak 2- su içmek (ÖTİL: 80) Kırg. *su:la-* “ıslatmak” (KS: 670) < Tuv. *sugla-* 1- sulamak 2- dereden veya kuyudan su çekmek (Ölmez 2007: 254) < Hks. *suyula-* 1- sulamak 2- suyla ıslatmak (HRS: 518) < Sh. *u:la:-* 1- içmek, su içmek 2- buz eritmek 3- sulandırmak 4- esk, bakıra su katmak (maden yapımında ve işlemesi esnasında) (YRS: 447) < Sh. *u:* su (YRS: 447) (< ETü. *suw* “su”) + LA. Krş. ETü. *suwla-* “sulamak” (DLT IV: 546).

Sosyal unvanlarla eklendiği zaman saymak, edinmek gibi işleve sahiptir: Kırg. *agatayla-* “ağa diye çağırarak (büyüye hürmet ederken)” (KS: 10) < ETü. *anala-* “ana edinmek, ana yerine koymak, saymak” < ana; *begle-* “bey saymak” < beg; *belgle(n)-* “koca edinmek, evlenmek (kadın için)” < beg (DLT IV: 24-79). Sh. *iyälän-* “anne sahibi olmak, anne yerine koymak” < *iyä* “anne” (YRS: 144).

Yer isimlerine eklenerek göndermek; yollamak, bir istikamette hareket etmek, ilerlemek işlevinde kullanılmaktadır. Kırg. *kıyala-* “dağ yamacı boyunca yürümek” (KS: 464) < Alt. *boydo-* bir şey boyunca gitmek; *kür boygo cetken* o köprü boyunca gitti (ATS: 43) < *taşla(t)-* “taşlatmak; taşraya yollamak” (DLT IV: 583).

+LA- eki, mevsim ve günün zaman dilimlerini bildiren isimlerine eklenerek bahsedilen vakti veya mevsimi geçirmeyi ifade eder: Trkm. *gışla-* “kışı geçirmek” (TTS: 267) < Uyg. *qış+la-(t)-* “kışı geçirmek” (YUTS: 238) < Özb. *qış+la-* “bir yerde kışın geçmesini beklemek” (ÖTİL: 589) < Kırg. *kış+ta-* “kışlamak; kışı geçirmek” (KS: 463) < Tuv. *kış+ta-* “kış mevsimini geçirmek” (TS: 200) < Hks. *hış+ta-* “kışı geçirmek” (HTS: 177) < Alt. *kış+ta-* “kışlamak, kışı geçirmek” (ATS: 110) (< ETü. *kış*) +LA. Krş. ETü. *kışla-*; *er ewinde kışladı* “adam kışı evinde geçirdi” (DLT III: 299).

+LA- hastalık isimlerine eklendiği bahsedilen hastalığa yakalanmayı; hasta olmayı bildirir: Hks. *hodırla-* “uyuz olmak” (HTS: 183).

+LA- eki birtakım araç gereç isimlerine eklediği zaman o araç gerinin kullanımı ile ilgili ismi fiilleştirir: Trkm. *pıçakla-* “bıçaklamak” (TTS: 528) < Kzk. *pışakta-* “bıçaklamak” (KTS: 225) < Kırg. *bıçakta-* “bıçaklamak, yaralamak” (Öner 1998: 55); Kırg. *bayla-* “bağlamak” (Öner 1998: 55). < Hks. *pıçaxta-* “bıçaklamak” (HRS: 414) < Tuv. *bijekte-* “bıçaklamak” (Ölmez 2007: 94); (< ETü. *biçek*) +LA. Krş. ETü. *biçekle-*; *ol anı biçekledi* “o, onu bıçakladı, bıçakla vurdu” (DLT III: 240).

Trkm. *bagla-* “bağlamak” (TTS: 43) < Uyg. *bayli-* “bağlamak” (YUTS: 27) < Özb. *bâyla-* “bağlamak” (ÖTİL: 142) Kzk. *bavla-* “ekin ve otları toplayarak çeşitli yerlere yığarak bağlamak” (KTS: 40) < Krg. *bayla-* “bağlamak” (KS: 102) < Hks. Hakas Türkçesi sözlüklerinde bağ anlamında *paγ* kelimesini bulmamıza rağmen “bağlamak” anlamında bir kelime ile karşılaşmamaktayız. Bunun yerine *paylıγ* “bağlı < bağlamak” sözlükbirimiyle karşılaşmaktayız (HTS: 345) < Tuv. *bagla-* “bağlamak” (TS: 84) < Alt. *bu:la-* “bağlamak” (ATS: 46); (< ETü. *bağ* “bağ, ip”) +LA- (DLT IV: 59).

Ekin temelde isimden fiil türetmekle birlikte kısmen sıfat, zarf ve yansımalı sözcükler gibi çok çeşitli sözcük türlerine gelebiliyor olması da dikkat çekicidir (Tenişev 1988:425).

Yansıma seslere ve ünlemlere eklenerek fiilleştirir: Kırg. *tatayla-* “tatay diye bağırma (korku, dehşet ifade eden nida) (KS: 716) < *ahla-* < ah; *çıfıla-* “hışırdaamak” < *çıfı* “yansıma ses” (DLT IV: 13-144).

+*LA-* eki maden isimleriyle eklenildiği zaman bahsedilen madenle ilgili olarak “kaplamak” anlamını katmaktadır: Alt. *kalayda-* “kalayla kaplamak” < *kalay* “kalay” (ATS: 94).

Bununla beraber ekin sıfatlara ve zamirlere de eklendiği durumlar söz konusudur: Trkm. *gısga+la-* “kısalma” (TTS: 264) < Özb. *kiçik+la-(ş)-* “küçülmek; küçük hale gelmek” (ÖTİL: 389) < Hks. *kiçig+le-* “koruma” < *kiçig* “küçük” (HTS:241-242) < Tuv. *kıska+la-* “kısalma” (TS: 200) < Alt. *kiçinek+te-* “küçültmek” (ATS: 112) < *kiçikle-* “küçük sayma” < *kiçik* “küçük” (DLT IV: 328); *senle-* “konuşurken yüceltmek” (DLT IV: 525).

+*LA-* eki şarkı, türkü, destan isimlerine eklediğinde söylemek, icra etmek anlamında ismi fiilleştirir: Tat. *cırıla-* “şarkı söylemek” (Öner 1998: 54) < Kırg. *ırda-* “şarkı söylemek, ırlama” (KS: 358) < Tuv. *ırıla-* “şarkı, türkü söylemek” (TS: 180) < Hks. *ırıla-* “şarkı söylemek” (HTS: 207); (< ETü. *ır* “ır, ırlama”) (DLT IV: 217) +*LA* (*ırıla-*: “şarkı söylemek”) (EDPT: 230).

+*LA-* ekinin *ş*, *n*, *t* biçimlerinin birleşmesiyle meydana gelen ek birleşmeleri mevcuttur: *tilkülen-* “tilkilik etmek”; *yıglaş-* “ağlaşmak”; *taşlat-* “taşlatmak; taşraya yollama” (DLT IV: 624-781-583).

Moğol ve Tunguz dillerinde de bulunan bu ek, Türkçenin tarihsel ve çağdaş lehçelerinin tamamındaki kadar işlekliliğe sahip değildir (Tenişev 1988: 424).

Bu ek sadece Türk dili alanında değil, Türkçe ile tarihsel ve muhtemel genetik ilişki içinde bulunan Moğol ve Tunguz dillerinde de yaygın ve hemen hemen aynı işlevlerle tespit edilebilmektedir.

Moğolcada bu ek eklendiği adın niteliğine göre adın ifade ettiği nesne, durum ya da olguya ilişkin eylemler yapmak; hayvan isimlerine eklenildiği zaman avlamak; bitki ve meyve isimlerine eklenildiği zaman toplamak; bir yere yönelmek, gitmek; sıvı bildiren isimlere eklenildiği zaman içmek, tüketmek; bir şeyi elde etmek ele geçirmek gibi

işlevlere sahiptir. Klasik Moğolcada +*la-*, nazal seslerle biten isimlerde ek, +*nA-* biçiminde gelmektedir. Şçerbak, bu ekin Türkçeden Moğolcaya geçtiğini belirtir (Şçerbak 1997: 186). İşlevleri bakımından da ekin Türkçedeki kullanımından bir farkı görülmemektedir: *emegelle-* “eyerlemek” < *emegel* “eyer”; *gerle-* “evlenmek” < *ger* “ev”; *usula-* “sulamak” < *usun* “su”; *altala-* “altın kaplamak” < *altan* “altın”; *emne-* “ilaçla tedavi etmek” < *em* “ilaç”; *şibayula-* “kuş avlamak” < *şibayun* “kuş” (Poppe 1954: 65); *çerigle-* “savaşmak, asker göndermek” < *çerig* “asker-ordu”; *morila-* “ata binmek” < *morin* “at”; *omoyla-* “gururlanmak” < *omoγ* “gurur” (Gronbech 1955: 56).

Çağdaş Moğol lehçelerinde de bu eklerin bulunduğu çok sayıda örnekler mevcuttur. Bu örnekler içerisinde Saha Türkçesine benzer işlevde kullanıma sahip birçok fiil tespit edilmiştir: Bur; *agna-* ‘avlamak’; *du:la-* ‘şarkı söylemek’; *sayla-* ‘çay içmek’; *şo:lo-* ‘sahtelemek’; *şubu:la-* ‘avlamak’; *ulla-* ‘tabanlamak (ayakkabı tabanı dikmek)’; *xaza:rla-* ‘dizginlemek’; *tümerle-* ‘demirlemek’; *xarla-* ‘karalaşmak, koyulaşmak’. Dgr; *ado:la-* ‘otlamak’; *aylçila-* ‘yoklamak, ziyaret etmek’; *antala-* ‘tatlandırmak, lezzetlendirmek’; *besle-* ‘sarmak, kuşatmak, dolamak’; *xarla-* ‘siyahlaşmak, koyulaşmak’. Klmk; *bagşl-* ‘tembihlemek’; *kevl-* ‘kalıplamak’; *kölgl-* ‘gezinmek, yolculuk yapmak’; *mörl-* ‘yollamak, göndermek’; *agtl-* ‘kısırlaştırmak’. Mong.; *morila-* ‘yollanmak, gönderilmek’; *adalla-* ‘yerleşmek, yaşamak’; *narla-* ‘sızlamak’; *xarala-* ‘siyahlaşmak, koyulaşmak’; *verla-* ‘gizlemek’. Hlh; *süxl-* ‘baltalamak, kesmek’; *durl-* ‘dilemek, istemek’; *büsl-* ‘sarmak, dolamak, kuşatmak’; *tavl-* ‘perçinlemek’ (Şçerbak 2005: 102).

Benzing, +*la:-* ekinin Tunguz dillerinde de oldukça yaygın bir ek olduğunu belirtir. İsimlerden fiil yapan bu ekin işlevi nesnenin fiil halini temsil etmesidir. Örnek olarak udh. *au+la-* “şapka takmak”; ev. *aw+la-* “şapka takmak” fiillerini örnek gösterebiliriz. Ayrıca aynı işleve sahip *dA-*, *nA-*, *mA-* gibi biçimleri de söz konusudur. Mançu ve Udihe dilinde da-; Even ve Evenki dilinde da:- olan ek ile ilgili olarak *dufe+de-* “aşırıya kaçmak” < *dufe* “aşırılık; man. *bayan+da-* “zengin olmak, zenginleşmek” < *bayan* “zengin” gibi örnekleri verebiliriz (Benzing 1955: 116). Biçim benzerliğinin yanı sıra incelenen örnekler içerisinde Saha Türkçesine benzer işleve sahip örnekler tespit

edilmiştir. Udihe dilinde *-mA-* eki isimlere eklenir. Bitki, balık, hayvan isimlerine eklenen bu ek, bitki, meyve isimleriyle kullanıldığı zaman toplamak anlamını verir. Hayvan isimleriyle kullanıldığı zaman ise avlamak anlamını vermektedir. Örnek *oloxi* “sincap” > *oloxi-ma-* “sincap avlamak; olondo “giseng –bir tür bitki-“ > *olondo-mo-* “giseng toplamak.” Udihe dilinde ise bir hareketin veya eylemin hedefini, amacını bildiren fiiller kurar: *-nA-*, *isə-nə-* “bakmaya gitmek” < *isə* “bakmak, görmek”; *təə-nə-* “oturmaya gelmek” < *təə* “oturmak”. Bazı fiillerde ekin eklenmesiyle kelime kök ve gövdelerinde değişimler olmaktadır: *gəənə-* < *gələ-* “araştırmak, incelenmek”; *wa-ŋna-* < *waa-* “öldürmek, sahip olmak”. *-sA-* *xuli-sə-* “başta dönüp tekrar dolanmak” < *xuli-* “gezinmek; dolaşmak”; *gaji-sa-* “almak için dönmek” < *gaji-* “almak”.

Even dilinin kelime yapan ekleri bir fiil anlamını karşılamaktadır. Bu biçimler arasından *+LA* ekiyle eşleştirdiğimiz formlar şunlardır: *-ŋ* “avlanmak”; *-m* “kokmak, tatmak, acımak”; *-mA* “elde etmek”; *-LA* “ele geçirmek; kazanmak; edinmek” anlamlarındadır (Kazama 2008: 2-8).

Mançu dillerinde ise fiilin hareket yönünü belirten iki tip biçim söz konusudur. Bunlardan bir tanesi hareketin yönünü, hedefini bir yerden başka bir yere veya başka bir hedefe yönelişini bildiren biçim olan *-nA* ekidir: *alana-* “atmak, konuşmak için gitmek” < *ala-* “anlatmak, konuşmak”; *fekune-* “karşı tarafa, ters tarafa atlamak” < *feku-* “zıplamak, atlamak”; *omina-* “içmeye gitmek” < *omi-* “içmek”; *okdono* “buluşmaya gitmek” < *okdo-* “buluşmak”. Eylemin yönünü belirten bir diğer biçim ise *-ŋji* ekidir. Herhangi bir yerden belirli bir yere gelmeyi, ulaşmayı bildiren bir ektir: *alanji-* “konuşmak için gelmek” < *ala-* “konuşmak”; *fekunje-* terse zıplamak (konuşana doğru zıplamak) < *feku-* “zıplamak, atlamak”; *ominji-* “içmeye gelmek” < *omi-* “içmek”; *okdonji-* “buluşmak için gelmek” < *okdo-* “buluşmak” (Gorelova 2002: 239-240).

3.2.2. Saha Türkçesinde +LA:- Eki

Türkçenin en işlek fiil yapım ekidir. Türkçenin tarihi devirlerinden bu yana kullanılan bu ek, Saha Türkçesinde de sık bir kullanım alanına sahiptir.

+*LA*:- eki, Saha Türkçesinin en üretken ve en sık kullanılan türetme ekidir. İsimlere eklenen bu ekin işlevi oldukça geniştir (bk: Tablo 1). İsimlerle birlikte +*LA*:- eki sayılara (1), ünlemlere (2), zarflara (3), zamirlere (4) eklenmektedir. Bu kelime gruplarından da fiil türetmektedir (Vinokurova 2005: 380):

(1) <i>ikki</i> “iki”	> <i>ikkilä</i> : “iki kere yapmak”
<i>ikkis</i> “ikinci”	> <i>ikkistä</i> : “ikinci olmak, ikinci kez yapmak”
(2) <i>hat</i> “ünlem”	> <i>hatta</i> :- “bağırarak”
<i>abitay</i> “of”	> <i>abitayda</i> :- “of çekmek (acıdan)”
(3) <i>ärdä</i> “erken”	> <i>ärdälä</i> :- “bir şeyi erkenden yapmak, erken gelmek”
<i>naha</i> : “çok, fazla”	> <i>naha:la</i> :- “sınırı aşmak, sınır tanımamak”
(4) <i>xas</i> “kaç”	> <i>xasta</i> :- “bir şeyi birkaç kere yapmak”
<i>xanna</i> “nerede”	> <i>xannala</i> :- “bir yere gitmek”

3.2.3. Saha Türkçesinde +*LA*:- Ekinin İşlevleri

+*LA*:- ekinin Saha Türkçesinde işlevleri oldukça geniştir. Bu işlevleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Sağlamak, temin etmek anlamında +*LA*:- eki:

- (1) *tu:s* “tuz”+*LA*:-; *tu:sta*:- “tuzlamak”, *mini tu:sta*:- “çorbayı tuzlamak” (YRS: 410).
- (2) *arı*: “yağ”+*LA*:-; *arı:la*:- “yağlamak”, *kiliäbi arı:la*:- “ekmeği yağlamak” (YRS: 48).
- (3) *silim*“tutkal”+*LA*:-; *silimnä*:- “tutkal sürmek, tutkallamak” *konveri silimnä*:- “zarfi tutkallamak” (YRS: 323).
- (4) *xarçı* “para”+*LA*:-; *xarçıla*:- “para vermek” (YRS: 485).

2- Adın niteliğinin özelliğine vurgu yaparak, bir şeyi kullanmak, uygulamak anlamını vermektedir:

(1) *si:dä* “süzek”+LA:-; *si:dälä:-* “süzmek” *oton u:tun si:dälä:-* “kızılçık suyunu süzmek” (YRS: 322).

(2) *bıa* “bağ”+LA:-; *bıala:-* “bağlamak” *atı särgäyä bıala:-* “atı zikkeye bağlamak (YRS: 90).

(3) *kımñı* “kırbaç” +LA:-; *kımñıla:-* “ kırbaçlamak” *atı kımñıla:-* “atı kırbaçlamak (YRS: 207).

3- Bir şeyi soymak, kabuğundan sıyırmak veya temizlemek anlamında +LA:- eki:

(1) *xa:r* “kar”+LA:-; *xa:rda:-* “kardan temizlemek” *kebihi:lä:x otu xa:rda:-* “samanın üzerini örten karı temizlemek” (YRS: 468).

(2) *xatırık* “kabuk”+LA:-; *xatırıkta:-* “kabuk soymak” *ti:ti xatırıkta:-* “karaçam kabuğunu soymak” (YRS: 489).

4- +LA:- eki hayvan adlarına eklendiğinde avlamak; bitki isimlerine eklendiğinde toplamak anlamını vermektedir:

(1) *kus* “ördek”+LA:-; *kusta:-* “ördek avlamak” *sa:nan kusta:-* “ tabancayla ördek avlamak” (YRS: 193).

(2) *tälläy* “mantar” +LA:-; *tälläydä:-* “mantar toplamak” (YRS: 425).

(3) *cäcän* “çilek” +LA:-; *cäcännä:-* “çilek toplamak” (YRS: 137).

5- +LA:- eki bir şeyin veya bir kimsenin bakımını üstlenmek, bakmak, ilgilenmek anlamında kullanılmaktadır:

(1) *oyo* “çocuk”+LA:-; *oyolo:-* “çocuğa bakmak, ilgilenmek” *bıra:ttarın oyolu:r* “kardeşleri bakıyor” (YRS: 265).

(2) *süöhü* “hayvan”+LA:-; *süöhülä:-* “hayvana bakmak, hayvanlar için bakım yapmak” *hlk, ıarıhayı süöhülä:-* “hastaya bakmak, hastayla ilgilenmek” (YRS: 350).

6- +LA:- eki tütün ve sıvı adlarına eklendiğinde içmek veya hazırlamak anlamını vermektedir:

(1) *tabax* “tütün”+LA:-; *tabax +LA:-* “tütün çekmek; içmek” (YRS: 372).

(2) *u:* “su”+LA:-; *u:la:-* “su içmek” *ımax oybonton u:lu:r* “inek delikten su içiyor” (YRS: 447).

(3) *çäy* “çay”+LA:-; *çäydä*:- “çay içmek” *xuyu:tuk çäydä*:- “taze bir çay demlemek” (YRS: 516).

7- +LA:- eki meslek adlarına eklenerek çalışmak veya olmak anlamında fiiller yapmaktadır:

(1) *rejissiyor* “yönetmen” +LA:-; *rejissiyorda*:- “yönetmen olarak çalışmak”
ki:neye rejissiyorda:- “sinemada yönetmen olarak çalışmak” (YRS: 302).

(2) *student* “öğrenci”+LA:-; *studenna*:- “öğrenci olmak” (YRS: 339).

(3) *advokat* “avukat”+LA:-; *advokatta*:- “avukat olmak; avukat olarak çalışmak” (YRS: 32).

8- +LA:- eki şarkı, türkü adlarına eklendiği zaman şarkı söylemek anlamında fiiller yapar:

(1) *ıria* “şarkı”+LA:-; *ıriala*:- “şarkı söylemek” *çı:ça:xtar ıllı:llar* “kuşlar şakı söylüyorlar” (YRS: 525).

(2) *ıria* “şarkı”+LA:- *ıriata ılla*:- “şarkı söylemek” (YRS: 525).

9- +LA:- eki yer adlarına eklendiği zaman o yere gitmeyi, yönelmeyi bildirir bildirmektedir:

(1) *tia* “orman, tayga”+LA:-; *tiala*:- “ormana gitmek” (YRS: 418).

(2) *kuorat* “şehir”+LA:-; *kuoratta*:- “şehre gitmek, şehre yönelmek” (YRS: 189).

10- +LA:- eklendiği ada göre doğurmak, yavrulamak, bir şeyi çıkarmak veya bir şeyi dökmek anlamını vermektedir:

(1) *sımı:t* “yumurta” +LA:-; *sımı:tta*:- “yumurtlamak” *ku:rusa simı:tta*:- “tavuk yumurtluyor” (YRS: 359).

(2) *torbos* “buzağı”+LA:-; *torbosto*:- “buzağılamak” (Pek III: 2736).

(3) *sil* “tükürük”+LA:-; *sillä*:- “tükürmek”, *üöhä sillä*:- “yukarıya doğru tükürme” (YRS: 323; Pek II: 2220).

(4) *tü*: “tüy”+LA:-; *tü:lä*:- “tüy dökmek (hayvanlar hakkında)” (YRS: 417; Pek III: 2887).

11- +LA:- oyun adları ve spor adlarıyla birlikte kullanıldığında oynamak anlamını vermektedir:

- (1) *xa:rtı* “oyun kartı”+LA:-; *xartıla:-* “kart oyunu oynamak” *xarçıga xa:rtıla:-* “para için kart oyunu oynamak” (YRS: 468).
- (2) *sa:xımat* “satranç” +LA:-; *sa:xımatta:-* “satranç oynamak” (YRS: 307).
- (3) *voleybol* “voleybol” +LA:-; *voleybolla:-* “voleybol oynamak” (YRS: 103).

12- +LA:- eki hastalık adlarıyla kullanıldığı zaman hasta olmak anlamında fiiller yapar:

- (1) *sällik* “verem”+LA:-; *sälliktä:-* “verem hastası olmak” *kini sälliktä:n ıalcar* “o, verem olduğundan dolayı acı çekiyor” (YRS: 367).
- (2) *titiri:r* “sıtma”+LA:-; *titiri:rdä:-* “sıtma hastası olmak” (YRS: 386; Pek III: 2691).

13- +LA:- eki yansıma seslere ve ünlemlere eklenerek ara ara tekrarlanan şiddetli, yoğun seslerin ifade edildiği yansıma fiil kurar:

- (1) *laṅkır* “tıkırtı (içi boş metal nesneler hakkında)” +LA:-; *laṅkırda:-* “tıkırtıdamak” *caxtar kura:nax biädärälärinäṅ laṅkırda:r* “kadın , içi boş kovayı tıkırtıyor” (YRS: 226).
- (2) *hay* “nida” +LA:-; *hayda:-* “bağırarak” *caxtallar hayda:r* “kadınlar bağırıyolar” (YRS: 370).
- (3) *hat* “nida”+LA:-; *hatta:-* “bağırarak” *hatta:n-hayda:n köhön ihällär* “dehleye dehleye (bağıra çağıra) -at veya eşeğin üzerinde- geziyorlar, dolaşıyorlar” (YRS: 370).

14- +LA:- eki organ isimlerine eklendiğinde o organ hakkındaki işlevi vurgular veya bahsi geçen organ ile ilgili olarak tutmak, kavramak anlamını vermektedir:

- (1) *xabarṣa* “boğaz”+LA:-; *xabarṣala:-* “boğazından yakalamak” *kihini xabarṣala:-* “birinin boğazından yakalamak, tutmak” (YRS: 471).
- (2) *kätäx* “ense”+LA:-; *kätäxtä:-* “enseden kavramak , yakalamak” *kätäxtä:n oxtordo* “enseden yakaladı” (YRS: 224).

15- +LA:- eki mevsim gibi zaman ve dönem bildiren isimlerine eklendiğinde mevsimi geçirmek ya da bahsedilen zamanı geçirmek anlamında fiiller yapmaktadır:

(1) *sayı* “yaz”+LA:-; *sayıla:-* “yazı geçirmek” *kuorakka sayıla:-* “yazı şehirde geçirmek” (YRS: 310).

(2) *kıs* “kış”+LA:- ; *kısta:-* “kışı geçirmek, kışlamak” (YRS: 212).

16- +LA:- eki sayılara eklendiğinde bir şeyi bahsi geçen sayı kadar bir işi, eylemi yapmayı bildirir:

(1) *ikkistä:-* “bir şeyi iki kere yapmak” (YRS: 145).

(2) *tüörttä:-* “bir şeyi dört kez yapmak” (YRS: 413).

Eski Türkçe, Moğol ve Tunguz dilleriyle biçim ve işlev olarak Saha Türkçesiyle benzeşen +LA:- ekinin yapılan incelemeler sonucunda Saha Türkçesinde 16 işlevini tespit etmiş bulunuyoruz. Sibiry sahası göz önüne alındığında +LA:- ekinin işlev genişlemesine uğrayarak çağdaş Türk lehçelerinden “ayırt edici” (Dilek 2013: 399-405) özellikler taşıdığını söyleyebiliriz.

3.2.4. Dil İlişkileri Bağlamında +LA:- Eki

3.2.4.1. Rusça Ödünçleme Kelimelerde +LA:- Eki

Saha Türkçesinde oldukça işlek kullanılan bu ek Rusçadan geçen kelimelere eklenerek de sıkça kullanılmaktadır. Ancak Saha Türkçesinde sadece ada eklenerek fiil türeten bu ek Rusçadan geçen kelimelerde hem adlara hem de fiillere eklenebilmektedir. Rusça emir biçimi soyut bir isim olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı Rusça fiiller II. tekil kişi zorunluluk biçimi üzerine +LA:- eki eklenmektedir. (Sleptsov 1964: 128; Fudzisiro 1991: 169-176).

1- Rusçadan geçen fiil ödünçlemelerinin Saha Türkçesinde fiil kurulumunda çeşitlilik söz konusudur. Bunları üç gruba ayırıp inceleyebiliriz:

a) Rusça fiil + -LA:

konçal “bitmek” > *xanča:l* + *la:-* -

b) Rusça fiil + yardımcı fiiller (gın-, buol- vs.)

poxodit' “benzemek” > *poxocu: gın-*

c) Rusça fiil + sıfır biçimbirim

ne videt “görmemek” > *ñimida:l- Ø*

Rusça fiil 1- Rusça geçmiş zaman 3. kişi eril biçiminde;

2- şimdiki zaman 1. teklik kişi;

3- 3. teklik kişiye emir biçiminde bulunabilir.

Rusça kelimelerinin son ünsüzü *-st* biçiminde ise *+LA-* eki kelimeye *+A:-* biçiminde eklenir. Kelimenin son ünsüzleri *+LA-* ekinin eklenme kuralını taşıdığı için eklenme bu yolla sağlanmaktadır: *radista:-* “radyo operatörü olarak çalışmak” < r. *radist* “radyo operatörü” (YRS: 300); *traktorista:-* “traktör sürücüsü olarak çalışmak” < r. *traktorist* “traktör sürücüsü” (YRS: 397); *artista:-* “sanatçı olmak” < r. *artist* “sanatçı” (YRS: 47). Bununla birlikte Rusça kelimelerde sonu *-rd* biçiminde biten kelimelerde de *+LA-* eki yine *+A-* biçiminde eklenmektedir: *bil'yardaa-* “bیلardo oynamak” < r. *bil'yard* “bیلardo” (YRS: 70).

2.I. Örnek:

Rus.	Em. Biç.	Sh.	Anlamı
<i>motat'</i>	<i>motay</i>	<i>batay; batayda:-</i>	“dağınıklık: saçıp savurmak”
<i>paçkat'</i>	<i>paçkay</i>	<i>ba:çaxay; ba:çaxayda:-</i>	“leke, iz: lekelemek”
<i>xvastat'</i>	<i>xvastay</i>	<i>kuba:skay; kuba:skayda:-</i>	“yalan, hile: aldatmak, hile yapmak”
<i>meşat'</i>	<i>meşay</i>	<i>mäsäy; mäsäydä:-</i>	“engel: engellemek”

<i>gulyat'</i>	<i>gulyay</i>	<i>gu:lây; gu:lâyde:-</i>	“gezinti: dolaşmak, gezinmek”
<i>probovat'</i>	<i>probuy</i>	<i>poro:buyda:-</i>	“denemek”
<i>tolkovat'</i>	<i>tolkuy</i>	<i>tolkuy: tolkuyda:-</i>	“düşünce, fikir: düşünmek”
<i>torgovat'</i>	<i>torguy</i>	<i>torgu:y; torgu:yda:-</i>	“alış veriş, ticaret: ticaret yapmak”
<i>xvatat'</i>	<i>xvatay</i>	<i>xabitay; xabitayda:-</i>	“acele, telaş: bir şeyi aceleyle yapmak”

+*LA*: eki bununla birlikte dil etkileşiminde yabancı dillere de etki eden bir biçimdir. Saha Türkçesinin etkisiyle birlikte özellikle Saha yerindeki Tunguz dillerinden olan Even dilinde fiil söz yapımında +*LA*:- ekinin kullanım özelliklerini bu sahada da tespit etmek mümkündür.

Bununla birlikte Even dilinde Rusçadan geçen kelimelerin fiil söz yapımı yollarının Saha Türkçesiyle benzerliği dikkat çekmektedir. Even dilinde Rusça ödünçleme kelimelerin fiil yapım yolları şu şekildedir:

1. Rusça isim + -*LA*:
2. 2. kişi emir formundaki Rusça fiil + -*LA*:
3. Rusça isim → Evence fiil
4. 2. kişi emir formundaki Rusça fiil → Evence fiil

Setsu, Even dilinin fiil söz yapımında Rusçadan geçen isimlerin +*LA*: eki fiilleştirilmesi Sahacadan geçen formlarda da uygulanmasına kolaylık sağladığını belirtmekle birlikte bu görüşün daha sağlam temellere dayanmadığını da aktarmaktadır. Konuyla ilgili olarak da şu örnekleri göstermektedir (Fudzisiro 1991: 182-184):

Rus.	Anlamı	2. kş. emr.	Sh.	Ev.
<i>platok</i>	“şal”	-	<i>bla:t</i>	<i>bilatta:-</i>
<i>otvet</i>	“cevap, yanıt”	-	-	<i>otvä:tte:-</i>
<i>kleit'</i>	“utkallamak, yapıştırmak”	<i>kley</i>	<i>kileyde:-</i>	<i>kileyde:-</i>
<i>merit'</i>	“ölçmek”	<i>meryay</i>	<i>me:reyde:-</i>	<i>me:reüyde:-</i>
<i>tolkovat'</i>	“konuşmak, yorumlamak”	<i>tolkuy</i>	<i>tolkuyda:-</i>	<i>tolkuyda:-</i>
<i>maxat'</i>	“dalgalanmak, sallanmak”	<i>maxay</i>	-	<i>makayda:-</i>
<i>banya</i>	“banyo”	-	<i>ba:nuk</i>	<i>bañu:(-)</i>
<i>portit'</i>	“yağmalamak”	<i>porti</i>	<i>buortula:-</i>	<i>porti-</i>

+LA- ekinin Rusça ödünçleme kelimelere geliş ve fiil yapma biçimi Saha yerindeki Tunguz dili olan Even dilinde de görülmektedir. Saha dil etkisinden dolayı Saha yerindeki Even dilde de Rusça ödünçleme kelimelerde benzer fiil yapma formları söz konusudur.

3.2.4.2.Rusça Ödünçleme Kelimelerde +LA:- Ekinin İşlevleri

Haritonov, Rusça ödünçleme yoluyla Saha Türkçesine geçmiş kelimelerin +LA:- ekiyle kurulan fiilleri dört alt başlık altında toplamıştır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir (Haritonov 1954: 116-117):

1- Soyut kavramı vurgulayan fiiller:

Rus.	Emr.	+LA:-	Anlamı
<i>dumat'</i>	“dumay”	<i>du:mayda:-</i>	“düşünmek”
<i>sveryat'</i>	“sveryay”	<i>säbiäräydä:-</i>	“kontrol etmek”
<i>konçat'</i>	“konçal”	<i>xança:lla:-</i>	“son vermek”

2- Hareket ve eylem bildiren fiiller:

Rus.	Emr.	+LA:-	Anlamı
<i>tolkat'</i>	“tolkay”	<i>talkayda:-</i>	“konuşmak”
<i>taskat'</i>	“taskay”	<i>taskayda:-</i>	“getirmek”
<i>makat'</i>	“makay”	<i>makayda:-</i>	“batırmak”

3- Nezaket bildiren fiiller:

Rus.	+LA:-	Anlamı
<i>skazıbay</i>	<i>ıska:sıbayda:-</i>	“kendini takdim etmek”
<i>kuşay</i>	<i>ku:sayda:-</i>	“buyurunuz (yemeğe davet etmek)”
<i>uxajıvay</i>	<i>uka:sıbayda:-</i>	“kur yapmak”

4- Rusça yardımcı fiillerin işlevinde kullanılarak meydana gelen fiiller

Rus.	Fiil	Sh.	Anlamı
<i>advokat</i>	<i>but' advokatom-</i>	<i>advokatta:-</i>	“avukat olmak”
<i>korrespondent</i>	<i>but' korrespondentom-</i>	<i>korrespondenna:-</i>	“muhabir olmak”

3.3.+LAN-

+LA- ekinin başka bir ek ile birlikte birleşerek kullanılması Türk lehçelerinde görülmektedir. Örneğin Altay Türkçesindeki –*GIILA* eki yine +*LA* ekiyle başka bir ek ile birleşmesiyle oluşmuş bir ektir (Dilek 2004: 787-791). Bununla birlikte +*LA*- ekinin ek birleşmeleriyle kullanımı Türkiye Türkçesinde de oldukça işlektir (Akalın 2011: 92-99). Benzer bir biçimde Eski Türkçeden bu yana görülen +*LA*- ekinin üzerine gelen *n* işaretleyicisi hakkında Erdal, bu ekin şüphesiz bir biçiminde +*LA-n*- eklerinin birleşmesiyle meydana geldiğini belirtir. (OTWF: 509-510).

Saha Türkçesinde +*LA:- n* birleşmesiyle meydana gelen ek ismin sahip olduğu niteliğe sahip olmayı veya işlevini yerine getirmeyi, yapmayı bildirir. Rusçadan geçen

kelimelere de eklenen bu ek genellikle eşya isimleriyle kullanıldığı vakit edinmeyi, sahip olmayı, yanında bulundurma anlamını bildirir.

- (1) *açıkı* “gözlük”+*LAn*-; *açıkılan*- “gözlük takmak” (YRS: 54).
- (2) *ba:nñık* “banyo”+*LAn*-; *ba:nñıktan*- “banyo yapmak” (YRS: 55).
- (3) *barısta:x* “kazanç”+*LAn*-; *barıstan*- “kazanç elde etmek” (YRS: 65).
- (4) *zontik* “şemsiye”+*LAn*-; *zontiklan*- “yanına şemsiye almak” (YRS: 140).
- (5) *kvirtira* “daire”+*LAn*-; *kvirtiralan*- “daire sahibi olmak” (YRS: 163).

3.4. +LAS-

+*LA*- ve -*s*- birleşmesiyle kurulan fiiller -*s*- birliktelik-işteşlik ekinin işlevsel özelliklerini bildirmektedir. Sıfatlara eklendiği ve oluş, süreç bildirdiği örneklerin yanı sıra eylemlerin birden fazla kişi ile birliktelik gerçekleştirildiğini vurgular.

- (1) *artıal* “kooperatif”+*LAS*-; *artıallas*- “kooperatifle bir şeyler yapmak” (YRS: 47).
- (2) *sıhıan* “ilişki, münasebet”+*LAS*-; *sıhıannas*- “biriyle ilişkisi olmak” (YRS: 362).
- (3) *särgä* “yan”+*LAS*-; *särgästäs*- “yan yana durmak” (YRS: 368).
- (4) *köxö* “kanca”+*LAS*-; *köxölös*- “bibirinin parmaklarını tutup çekerek oyun oynamak” (YRS: 183).
- (5) *kuomun* “ortalık”+*LAS*-; *kuomunnas*- “ortalık etmek” (YRS: 189).

3.5. +LAT-

+*LAS*- ve +*LAn*- biçimleri kadar işlek bir kullanıma sahip değildir. Bu ekle kurulan fiiller genellikle +*LAn*- ve +*LAS*- ekiyle kurulan fiillerden farklı olarak “olmak”, “etmek” anlamında fiiller yapar:

- (1) *säbirgägäx* “yan, böğür”+*Lat*-; *säbirgägäxtät*- “zatürree olmak” (YRS: 366).
- (2) *kirdiäx* “inatçı”+*Lat*-; *kirdiälät*- “inatçı olmak, dik kafalı olmak” (YRS: 167).
- (3) *oroy* “yaramazlık”+*Lat*-; *oroydot*- “yaramazlık etmek” (YRS: 277).
- (4) *oyoyos* “böğür”; *oyoyostot*- “böğründen yaralanmak” (YRS: 268).

(5) *kuhayān* “gaf”; *kuhayānnat-* “gaf yapmak” (YRS: 194).

3.6. +(A)r-

3.6.1. Eski Türkçe ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +(A)r- Eki

Zeynep Korkmaz, bu ekin Eski Türkçede isim ve sıfatlarda “olmak” anlamında geçişsiz fiiller kurduğunu belirtir. Bu ekin az örnekler verdiğini belirtir ve *belgür+r-* “belirmek”; *yangır-* “yenileşmek”; *ebir-* “bir şeyin etrafında olmak, dolanmak” (<*eb+ir-*) örneklerini verir. Korkmaz, bununla birlikte Eski Türkçede “olmak, yapılmış olmak, mevcut olmak, bulunmak” anlamını veren fiil türetmeleri için *er-* yardımcı fiili kullanıldığını belirtir. Eski Türkçenin metinlerinde *+r-* ekinin *er-* fiilinin ekleşmesinden oluştuğuna dair kanıtların olmadığını ifade etmekle birlikte *Divanü Lügat-it Türk*’te *+r-*, *+Ar-* ekleriyle sıfatlardan türetilmiş olma, bulunma” veya “bir durumdan bir duruma dönüşme” anlamlarında fiiller türettiğini belirtir. (Korkmaz 2005: 190). Bu ek ile ilgili diğer örnekler: *kadgur-* “kaygılanmak” < *kadgu* “kaygı; *köker-* “mavileşmek” < *kök* “mavi”; *karar-* “kararmak” < *kara*; *sarıgar-* “sararmak” < *sarıg* “sarı” (OTWF: 499-502); *tañlar-* “şafak sökmek, tan ağarmak” < *tañla* “şafak vakti” (Tekin 2003: 86).

Çağdaş Türk lehçelerinde kullanımı yaygın olan bu ek geçişli ve geçişsiz fiiller yapmaktadır. Geçişli fiillere örnek: Tat. *yañar-* “yenilemek” (Öner 1998: 1967) < Tuv. *ça:rt-* “yenilemek” (TS: 104) < Kzk. *canar-* “yenilemek” (KTS: 92) < Kırg. *cañır-* “yenilemek” (KS: 176) (< ETü. *yañı – yeñi*) (DLT IV: 742). Bazı Türk lehçelerinde *r-* ekinin işlevini *+LA-* eki almıştır. Trkm. *täzele-* “yenilemek” < *täze* “yeni” (TTS: 622); Özbk. *yangıla-* “yenilemek” < *yangi* “yeni” (ÖTİL: 483) Hks. *naala-* “yenilemek” < *naa* “yeni” (HTS: 305) (< ETü. *yañı* “yeni”) + *+LA-*; *yañgıla-* “yenilemek”, *ol tañın yañıladı* “o elbisesini yeniledi” (DLT III: 407).

Geçişsiz fiillere örnek: Trk. *göger-* “göğermek” (TTS: 290) < Kırg. *kögör-* “gövmek, morlaşmak, yeşillenmek” (KS: 497) < Kzk. *köger-* “yeşertmek, yeşillenmek” (KTS: 135) < Tuv. *köger-* “mavileşmek” (TS: 206) < Hks. *köger-* “göğermek” (HTS: 260) < Alt. *kögör-* “mavileşmek, yeşermek” < *kök* “yeşillik” (ATS:

120); *kıskar-* “kısalmak” < *kıskar* “kısa” (ATS: 109) < Sh. *köyör-* “yeşillenmek” < *küöx* “yeşil” (YRS: 175) < Özbk. *kükar-* “yeşillenmek” (ÖTİL: 413) (< ETü. Kök “mavi”) +LA- ETü. *köker-* “mavileşmek” (OTWF: 499); Trkm. *agar-* “ağarmak, kır düşmek, kırçillaşmak” (TTS: 22) < Tat. *agar-* “ağarmak, beyazlaşmak” (Öner 1998: 67) < Kzk. *ayar-* “ağarmak” (KTS: 2) < Kırg. *agar-* “ağarmak” (KS: 9) < Özb. *oqar-* “ağarmak” (ÖTİL: 557) < Hks. *ayar-* “beyazlamak, ağarmak” (HRS: 26) < Tuv. *agar-* “beyazlamak, ağarmak” (TS: 68) < Alt. *agar-* “ağarmak, beyazlaşmak” (ATS: 21) < (< ETü. *ak* “beyaz”) (DLT IV: 15) + AR-; E. Tü. *ak+ar* “beyazlaşmak” (OTWF: 499).

Benzer biçim ve işlevdeki ek Türkçe ile yakın ilişki içinde bulunan Moğolcada da tespit edilebilmektedir. Poppe, Klasik Moğolca için +LA- ekinin +rA- ekinin ses benzeşmesi olduğunu belirtir ve isimdeki niteliğin edinim veya kazanımını gösterir. Sıfatlardan fiil yapan, fiilin niteliğini durum değişikliğini, fiillerin eylem sürecini, soyut isimlerden fiil yapmak gibi anlam ve işlevlere sahiptir. Örnekleri ise şu şekildedir: *kökere-* “mavileşmek” < köke “mavi”; *kögşire-* “eskimek” < köğşin “eski”; *şirala-* “sararmak” < şir-a “sarı” (Poppe 1954: 65). Çağdaş Moğol dillerinde de bu ek karşımıza çıkmaktadır. Ad, sıfat ve zarflara gelerek ismin oluşum tarzını ifade eder. Çağdaş Moğolcadaki örnekleri ise şu şekildedir: Bur; *xürer-* ‘mavileşmek, yeşillenmek’; *balayr-* ‘körelmek’. Dgr; *kukere-* ‘mavileşmek, yeşillenmek’. Klmk; *bahr-* ‘azalmak, eksilmek’; *nimgr-* ‘çabalamak’ Hlh; *nomxor-* ‘sakinleşmek’; *xatu:r-* ‘katılaşmak’ (Şçerbak 2005: 104).

3.6.2. Saha Türkçesinde +(A)r- Eki

Saha Türkçesinde bu ek eklendiği kelimelerin ses düzenine göre *ır-*, *ir-*, *ur-*, *ür-* veya *ar-*, *är-*, *or-*, *ör* biçiminde eklenmektedir. Korkmaz, bu ekin Türk lehçelerinde bulunduğunu ve işlekliğini kaybettiğini, kullanımı açısından oldukça sınırlı bir ek olduğunu belirtir. Bu konuda ise Saha Türkçesinin bir istisna teşkil ettiğini belirten Korkmaz, bunun nedenini ise Saha Türkçesinde ekin ünlü daralması, yuvarlaklaşma gibi unsurlarla ve geçişli ve geçişsiz fiiller türetmesi bakımından da yaygın ve işlek bir olduğu şeklinde açıklar. Korkmaz konu ile ilgili olarak da Saha Türkçesinde şu örnekleri

verir: *aryar-* “arka arkaya sıralanmak” < *aryaa* “arka”; *ata:r-* “göndermek” < *at* “sevketmek”; *tasa:r-* “dışarı çıkmak” < *tas* “dışarı”; *kü:sür-* “güçlenmek” < *kü:s* “güç”; *köyör-* “göğermek, yeşermek” < *küöh* “gök rengi, mavi, yeşil” (Korkmaz 2005: 170).

3.6.2.1. Saha Türkçesinde +(A)r- Ekinin İşlevleri

Haritonov, bu ekin işlevlerini altı başlık altında toplamaktadır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir (Haritonov 1954: 129-135):

1- Sıfatlardan fiil yapar

(1) *küöx* “yeşil”+*Ar-*; *köyör-* “yeşillenmek”(YRS: 175).

(2) *böx* “çöp”(YRS: 79)+*Ar-*; *böyür-* “çöp dökmek, çöp atmak” (YRS: 78).

İkinci grup doğa şartlarını, durum ve durum değişikliklerini anlatan fiil grubudur. Bu grubu kendi içerisinde dört alt başlıkla ele alınmaktadır Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

2.1. Koşullar ve doğa durumunu ifade eder

(3) *kiähä* “akşam”+*Ar-*; *kiähär-* “kararmak” (YRS: 170).

(4) *tü:n* “gece”+*Ar-*; *tü:nür-* “havanın kararması” (Pek III: 2895).

(5) *tıal* “rüzgâr” +*Ar-*; *tıalır-* “esmek” (YRS: 418).

2.2. Durum değişikliğini ifade eder

(6) *ärçim* “kuvvet”+*Ar-*; *ärçimir-* “kuvvetlenmek, güçlenmek” (YRS: 546).

(7) *ax* “acı” (YRS: 53) +*Ar-*; *ayır-* “acılaşmak” (YRS: 31).

(8) *amax* “yosun, bataklık çamuru”+*Ar-*; *amayır-* “yosun kaplamak” (YRS: 40).

2.3. Süreç ve olayı ifade eder

(9) *ba:s* “yara”+*Ar-*; *ba:hır-* “yara almak; yaralanmak” (YRS: 57).

(10) *uluk* “gevşemiş” +Ar-; *ulugur-* “kuvvetten düşmek” (YRS: 433).

2.4. Ses olaylarını ifade eder

(12) *xahı:* “yaygara”+ Ar-; *xahı:r-* böğürmek; ağlamak” (YRS:488).

(13) *çıs* “yansıma ses”+Ar-; *çihı:r-* “tiz, keskin ısıklık sesi çıkartmak” (YRS: 515).

(14) *dor̄yo:n-* “yankı, akis” +Ar-; *dor̄yo:nnur-* “yankılanmak” (Pek I: 737).

3. Soyut isimlerden fiiller yapar

(15) *aba* “sıkıntı”+ Ar-; *abar-* “canı sıkılmak” (YRS: 27).

(16) *ös* “düşmanlık”+ Ar-; *öhür-* “düşman olmak” (YRS: 291).

(17) *ämāx* “öfke”+ Ar-; *ämāyir-* “öfkelenmek” (YRS: 541).

Beşinci grup anlamsal açıdan sınıflandırılmıştır. Bu grup ise kendi içerisinde bazı alt başlıklara ayrılmıştır. Bu grubu şu başlıklar altında özetleyebiliriz:

5.1. Nitelik bildiren, sıfat tipinde fiiller yapar

(18) *küöx* “yeşil”+Ar-; *köyör-* “yeşillenmek” (YRS: 175)

(19) *bıta:n* “ağır, yavaş”+Ar-; *bıta:r-* “yavaşlamak” (YRS: 96).

(20) *ıra:s* “1- temiz 2- mcz, temiz, net, katıksız 3- mcz, açık apaçık”+Ar-; *ıra:hır-* “saflaşmak, temizlemek” (YRS: 528).

3.7. +(I)rGA:-

3.7.1. Eski Türkçe ve Çağdaş Türk Lehçelerinde +(I)rGA:- Eki

Bu biçim ile oluşturulan fiiller ismin temel duygu ve hissini; tutum ve davranışın mental kaynağı gibi tavrın nesnesini vurgular. Sonu ünsüz ile biten iki heceli fiillerin sonuna +kA- biçiminde eklenir (OTWF: 458-459). Eski Türkçedeki örnekleri ise şu şekildedir: *alpırkan-* “yiğitlenmek” < alp “alp, yiğit”, *kıwırkaklan-* “cimrilik etmek” <

kıw “cimri”; *tsuyurka*- “acı-, merhamet etmek” (Gabain 2003: 50); *tokurka*- “kendini tok saymak” < tok (Tekin 2003: 88); *tañ+ırka*- “şaşırmak, afallamak”; *tok+rukak*- “tok hissetmek”; *tsoy(u)rka*- “birine acıma ve şefkat hissetmek”; erinçkä- “birine acımdan dolayı merhamet duymak, hissetmek”; *özi+rkä*- “kendini önemli biri olarak görmek” (OTWF: 461-462).

Çağdaş Türk lehçelerinde de görülen bu ek Eski Türkçe’de olduğu gibi aynı işleve sahiptir. Tuv. *bayı:rga*- “kendini zengin görmek” < bay “zengin”; *ulu:rga*- “kendini büyük görmek, saymak” < *ulug* “büyük” ; *bili:rge*- “kendini bilgili saymak” < *bilig* “bilgi” (İshakov 1961: 269); Alt. *bayırka*- “zenginliği ile övünmek” < bay “zengin” (ATS: 37); *küçürke*- “gücülle gururlanmak” < *küç* “güç” (ATS: 128); *künürke*- “kıskanmak” < *künür* “kıskanç” (ATS: 129); Hks, *payorxa*- “kibirlenmek, kendini beğenmek” (HRS: 340), *küçürke*- “kendini güçlü saymak, böbürlenmek” (HRS: 222); *uluysırxa*- “büyüklük taslamak, kendini büyük saymak” (HRS: 726).

Diğer Türk lehçelerinden farklı olarak Kırgız Türkçesinde *+rkA*- eki “yapma” ve “olma” ifade etmektedir: *tüş-ürkö*- “düş azmak, ihtilam olmak” (KS: 775); *büş+ürkö*- “hatırlar gibi olmak” (KS: 156); *sana:+rka*- “düşünmek, düşünceye dalmak” (KS: 636). Kırgız Türkçesinde bir şey hissetmek, kendini bir şey saymak anlamını veren başka biçim mevcuttur: Kırg. *uluksun*- “kendini ulu saymak, ululuk taslamak” < *uluk* “ulu” (KS: 782). Bu biçime Altay Türkçesinde de rastlarız: *uluksın*- “kendini büyük, önemli saymak” < *uluk* “uluk” (ATS: 193).

Bunun yanı sıra bu ek, Moğol dillerinde de bilinen ve kullanılan bir ektir. Türk ve Moğol dillerindeki kullanımının yanı sıra ekin kökeni üzerine Clauson, bu ekin Türkçeden Moğolcaya geçmiş olabilecek bir ek olduğu görüşündedir (Clauson 2002: 203).

Şçerbak, bu eki Moğolcadaki Türkçe elementler sınıfında değerlendirir ve ekin Türkçeden Moğolcaya geçtiğini belirtir (Şçerbak 1997: 224). *bayarqa*- “(birinin) zenginliğinden gurur duymak” < bayan “zengin”; *omorqa*- “gururlanmak” < *omoy* gurur; *çilegerke*- “hastalanmak” < *çilegen* “hastalık” (Poppe 1954: 65). Şçerbak, bu eki farklı

değerler veren; fakat genellikle olumsuz durumlarla ilgili yapılar kuran bir ek olarak tanımlar. Çağdaş Moğol dilleri arasından örneklerini şu şekilde vermektedir: Bur; *ata:rx*- ‘kıskanmak’. *Klmk*; *ezrk*- ‘hareketlenmek’; *soñrx*- ‘ilgilenmek’. *Hlh*; *noyorx*- ‘böbürlenmek’ (Şçerbak 2005: 105).

3.7.2. Saha Türkçesinde +(I)rGA:- Eki

Genellikle bahsedilen bir olgunun belirtilen özelliğini bildiren veya bahsedilen özelliğin eylemini bildiren fiiller kurar. Adlara ve sıfatlara eklenerek fiil yaparlar. (Haritonov 1954: 145-147). Ramstedt ekin etimolojik izahını *rga*- < *ra-ga* (*faktitive eki*) biçiminde izah eder (Ramstedt 1912: 35).

Saha Türkçesinde (I)rGA:- ekine örnek:

- (1) *suobas* “vicdan, insaf”+(I)rGA:-; *suabahır̄ya*:- “insafa gelmek” (YRS: 342).
- (2) *süöl* “ayıplanacak; kınanacak bir şey; edepsiz”+(I)rGA:-; *süölürgä*:- “uygunsuz görmek, uygunsuz davranışta bulunmak; ayıplamak” (YRS: 349).
- (3) *sıla*:- “yorgun, yorulma”;+(I)rGA:-; *sıla:rya*:- “yorulmak, yorgun düşmek” (YRS: 356).

Bu ek Saha yerindeki Tunguz dillerinden olan Even diline ise herhangi bir değişikliğe uğramadan olduğu gibi geçmiştir (Romanova 1975: 93):

Saha	Anlamı	Even
<i>ciktirä</i> :-	“hayret etmek, şaşırmak”	<i>cukurgä</i> :-
<i>ügärgä</i> :-	“alay etmek”	<i>säxärgä</i> :-

3.7.2.1.Saha Türkçesinde +(I)rGA:- Ekinin İşlevleri

İsim ve sıfatlara eklenerek geçişli veya geçişsiz fiiller yapan bu ekin işlevini beş başlık altında şu şekilde sıralayabiliriz (Korkina vd. 1982: 221):

1- Övünmeyi ve agresifliği bildiren eylemler kurar:

- (1) *kihi* “kişi, insan”+(I)rGA:-; *kihîrgä*:- “kendini övmek” (YRS: 169).
- (2) *ba:y* “zengin”+ (I)rGA:-; *bayîrga*:- “kendini zengin saymak” (YRS: 60).
- (3) *kü:s* “güç”+(I)rGA:-; *kü:hürgä*:- “güç gösterisi yapmak” (YRS: 203).

2- Olumlu yönde ilişkileri sınıflandıran, tanımlayan fiiller kurar:

- (1) *uru*:- “akraba”+ (I)rGA:-; *uru:rya*:- “yakın davranmak” (YRS: 443).
- (2) *atas* “arkadaş, dost”+ (I)rGA:-; *atahîrya*:- “arkadaşça davranmak” (YRS: 51).

3- Olumsuz yöndeki tepkileri tanımlayan fiiller kurar:

- (1) *birdax* “sivrisinek”+ (I)rGA:-; *birdayîrya*:- “sivrisineğe katlanamamak” (YRS: 94).
- (2) *bîlüt* “bulut”+ (I)rGA:-; *bîlütîrya*:- “bulutlu havalarda ağrısı tutmak” (YRS: 93).

4- Niteliğe vurgu yapan, o niteliği tanımlayan fiiller kurar:

- (1) *tok* “tok”+(I)rGA:-; *toturîya*:- “tokluğuyla gösteriş yapmak” (YRS: 393).
- (2) *sırî* “çapkın”+(I)rGA:-; *sırî:rya*:- “zamparalık etmek” (Pek II: 2488).

5- Bir niteliği hissetmeği, algılamayı anlatan fiiller kurar:

- (1) *tolo:s* “uygunsuz”+(I)rGA:-; *tolo:hurîya*:- “uygunsuz bulmak” (YRS: 388).
- (1) *sörün* “serin”+(I)rGA:-; *sörürgä*:- “serinlemek” (Pek II: 2310).

6- +IrGA:-; eki yansıma seslere eklenerek düzensiz bir biçimde tekrarlanan eylemler yapar:

- (1) *kihi atayın anıgar xa:r xa:çîrgî:r*

“insanın ayağının altında kar gıcırdar (YRS: 470).

- (2) *lis* “yansıma ses” (Pek II: 1494) +(I)rGA:-; *lihîrgä*:- “gümbürtü duymak; patlama sesi çıkartmak; şiddetli ses yaymak” (YRS: 229).
- (3) *tiñ* “yansıma ses”+(I)rGA:-; *tiñîrgä*:- “seslenmek” (Pek II: 2676).

3.8. +(I)msIy-

3.8.1. Eski Türkçede +(I)msIn-

Eski Türkçede -sI- fiillerin benzerlik biçiminin ekidir. Fiilden fiil yapan ek olarak da kullanılır. Nadir kullanılan bir ektir. Fiilden fiil yapan ek olarak kullanıldığında - (I)msI formuyla kullanılır (Clauson 1962: 156). Korkmaz, ekin Moğolca ile ortaklaşan bir ek olduğunu ve “*Köktürk Uygur metinlerinde -n- dönüşlülük eki ile genişletilmiş veya türemiş kelimeler içinde yer aldığını belirtir*”. Korkmaz, konu ile ilgili olarak da *erksin-* “hâkimiyeti altına almak”; *kulsıy* “köle gibi” vb. örnekler verir (Korkmaz 2003: 193). Erdal, ekin bir eylemi “gibi olmak, gibi görünmek” biçiminde tanımladığını belirtir. Birleşik ek olan -(I)msIn- ekinin ise eylemin gerçekleşmediğini vurgular: *kıl-ımsın-* “bir şey yapar gibi görünmek” (OTWF: 532).

3.8.2. Saha Türkçesinde +(I)msIy- Eki

Saha Türkçesinde +(I)msıy- eki sıfatlara ve isimlere eklenerek geçişsiz fiiller yapmaktadır. Bu ek ile kurulan fiiller, ekin eklendiği kelimenin niteliğine veya özelliğine bir vurgu yaparak hareket, eylem bildirirler (Korkina 1982: 221). Bu ek ile kurulan bazı fiiller övünmeyi, kendiyle ilgili olarak bir şeyi varsaymayı ve soyut kavramlarda hissetmeyi de vurgular.

- (1) *ıçä:n* “büyücü” (Pek I: 988)+*msıy-*; *ıçä:msıy-* “kendinde öngörü yeteneğinin olduğunu var saymak” (YRS: 159).
- (2) *kü:s* “güç”+(I)msIy-; *kü:hümsüy-* “gücünü göstermek; gücüyle övünmek” (YRS: 203).
- (3) *toyon* “başkan, lider”+(I)msıy-; *toyomsuy-* “1- başkanlık taslamak 2- zorba olmak, emretmek” (YRS: 387).
- (4) *xotun* “kadın”+(I)msIy-; *xotumsuy-* “otoriter olmak (kadınlar hakkında)” (YRS: 503).
- (5) *cohun-* “önemli, mühim”+(I)msIy-; *cohumsuy-* “azamet taslamak; kendini önemli biriymiş gibi göstermek” (YRS: 132).

(6) *anıgı* “şimdi, bugünkü”+(I)*msİy-*; *anıgıtımsıy-* “yeni çağa ayak uydurma” (Pek I: 113).

3.9. +KIrA-

3.9.1. Eski Türkçede +Kır(A) Eki

Talat Tekin Türkçede +*KIr-* ve +*KırA-* biçiminde iki gruba ayırabilecek yansıma seslerden fiil yapan biçimin mevcut olduğunu belirtir ve +*KIrA-* ekiyle hem biçim hem de anlam bakımından birbirine benzediklerine dikkat çeker ve şu örnekleri verir:

Moğolca, *arkira-* “homurdanmak, hırlamak”; Türkçe, *aqır-* “kükremek”

çirkere- “ses yapmak, çığlık atmak”; *çiqır-* “bağırarak, çığlık atmak”

Tekin, bununla birlikte Moğol dilinde yansıma seslerden kelime yapan birçok ek olduğunu ve *ki-* fiili “yapmak, etmek” anlamına geldiğini belirtir. *Çer ki-* “cıvıldamak”; *bur bur ki-* “lıkırdamak”; *tüs tüs ki-* “kaza sesi çıkarmak”; *qur ki-* “horlamak” vb.

Tekin, bu ekin Saha Türkçesinde bu form *γın-* “yapmak, etmek” biçimiyle karşılaşmasını dikkat çekici bulur. *Tıs γın-* “ses çıkarmak”. Saha Türkçesindeki bu form Moğolcadaki yansıma seslerden biçim üreten -*ginA* ekiyle uygunluk göstermektedir. Saha Türkçesindeki *γın-* “yapmak, etmek” fiilinin Moğolca -*ginA* ekiyle soydaş olduğunu ve her ikisinin de Altayca **kına-* ‘ya gittiğini bildirir. T. Tekin bununla beraber **KI-* kökünün bunun bir dönüşümü olduğunu da belirtir. Yansıma seslerden biçim üreten -*KI* formu Mançu-Tunguz dillerinde de bulunmaktadır. Mançu, *çarki-* “hırıldamak”; *turgi-* “homurdamak (at sesi olarak)”; Evenki *çirgi-* “cıvıldamak”; *kiŋgi-* “şingırdamak”; *simki-* “öksürmek”, Nanay, *nirgi-* “gürlemek”. -*KI* ekine daha sonra proto Türk-Moğol döneminde -*rA-* eklendiğini belirtir. Moğolca *arkira-* “homurdanmak, hırlamak” (Sh. *arıy-* “kükremek, bağırarak” < **arkī-*) *kürkire-* “kükremek” (Moğ. *Kürki-* “ses çıkarmak, gürültü yapmak”, Sh. *kür γın-* “ses çıkarmak, gürültü yapmak”; Trkm. *Gürle-* “gürlemek” (Tekin 2003: 149-156). Ses çıkarmak anlamını veren bu eklerle ilgili olarak Eski Türkçedeki örnekleri şu şekildedir: *ayqır-* “haykırmak” < ay

“ünlem”; *qıqıruş*- “kıkırdaşmak” < qı “bir ünlem” (Gabain 2003: 49); *bakır*- “bağırarak, böğürmek”; *kakır*-“geğirmek”; *sıkır*-“düdük çalmak, ıslık çalmak”; *üşkir*- “ıslık çalmak”; *okı*- “seslenmek, yüksek sesle çağırmak”(OTWF: 466-468).

-*kirA*- Klasik Moğolcada patlama, gürlleme, çığlık ve bunun gibi yansıma kelimelerden fiiller türeten bir ektir: *qaskira*- “bağırarak” < *qas*; *barkira*- “kükremek, gürllemek” < *bar* (Poppe 1954: 66- 67). Şçerbak, -*KIrA* ekinin Türkçeden Moğolcaya geçtiğini belirtir. Türkçeden Moğolcaya geçen eklerin sonuna bir ünlünün eklendiğini dikkat çeken Şçerbak, bu ekin -*Kı(r)* biçiminden Moğolcaya geçişiyle +*KIrA*- biçimini aldığını belirtir (Şçerbak 1997: 118-119). Çağdaş Moğol dilleriyle *KIr*- biçimiyle eşleştirebildiğimiz yansıma fiil biçimleri şu şekildedir: Buryat dilinde -*xar*-; *xaşxar*- “bağırarak” < *xar*; *barxir*- “bağırarak” < *bar*. -*xina*-; *xanxina*- “gök gürlmesi” < *xan*; *xunxina*- “sıçramak” < *xun* (Poppe 1960: 99).

3.9.2. Saha Türkçesinde +*kIrA*:- Eki

Eski Türkçe biçiminin +*kIr* olan ve Saha Türkçesinde karşımıza +*kIrA*- olarak çıkan bu ekin Moğolca -*XirA*- (Korkina vd. 1982: 223) ekine biçim benzerliği söz konusudur. İşlevsel açıdan ise Eski Türkçe ve Moğol dillerinde de olduğu gibi Saha Türkçesinde de yansıma seslerden fiil türeten ek işlevindedir. Kałuzyński, bu ekin Moğolcadan Saha Türkçesine geçtiğini belirtir (1995: 134).

- (1) *bakkira*:- “yüksek sesle ağlamak, böğürmek” (YRS: 60).
- (2) *kikkira*:- “gıcırdamak” (YRS: 205).
- (3) *makkira*:- “yüksek sesle ağlamak” (YRS: 234).
- (4) *çakkira*:- “sık çoklu tekrarlılık biçiminde; gürültüyle geçmek, geçip gitmek” (YRS: 507).
- (5) *ñakkira*:- “zayıf tiz bir sesle bağırarak, çığlık atmak” (YRS: 258).

3.10. +(X)y-

Bu ek, fiil türeten ekler arasında oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Haritonov, bu ekin özellikle iki heceli kelimelerde kullanımının yaygın olduğunu belirtir. Bununla

birlikte Haritonov, elindeki malzemeye dayanarak diğer kelime türlerinden nispeten ekin özellikle isimlere ve sıfatlara eklendiğini belirtir (Haritonov 1954: 121-123). İncelenen fiiller içerisinde bu ek ile ilgili tespit edilen örnekler şunlardır:

1- İsimden türeme fiiller:

- (1) *ıarı* “hasta”+y; *ıarıy-* “hastalanmak” (YRS: 521).
- (2) *bayba* ““esk, ahşap mengene”+y-; *baybay-* “img, kısa ve şişman olmak; kısa boylu görünmek” (YRS: 60).
- (3) *çoçu* “bileği taşı”+y-; *çoçuy-* “yontmak, bilemek” (YRS: 512).
- (4) *cigis* “ürperti”+y-; *cigihis-* “ürpermek” (YRS: 128).
- (5) *iti*: “ısı, sıcaklık”+y-; *itiy-* “ısınmak” (YRS: 157).

2- Sıfattan türeme fiiller:

- (1) *bük* “eğik, eğimli”+y-; *bügüy-* “dizlerinin üzerine çökmek” (Pek I: 579).
- (2) *kägädi* “sivri dilli”+y-; *kägädiy-* “azarlamak; acı acı alay etmek” (Pek I: 1005).
- (3) *ñıla* “eğimli”+y-; *ñılay-* “img, eğimli bir alına sahip olmak” (YRS: 263).
- (4) *namıgır* “sakin, uslu” (Pek II: 1674)+y-; *namırıy-* “azalmak, inmek, dinmek” (YRS: 252).
- (5) *xolku* “özgür”+y-; *xolkuy-* “rahat olmak ”(YRS: 493).

3- Saha Türkçesinde +y- eki zarflara da eklenerek fiil yapar:

- (1) *ümürü* “kısa kısa; kısaca”+y-; *ümürüy-* “sıkıştırmak, kısmak” (YRS: 452).
- (2) *suptu* “boydan boya, tümüyle; bir uçtan uca”+y-; *suptuy-* “inceltmek, sivriltemek” (YRS: 344).

4- Saha Türkçesinde +y- eki yansıma ses ve kelimelere eklenerek fiil yapar:

- (1) *tip* “yansıma ses”+y-; *tibiy-* “kesik kesik ses çıkartmak” (YRS: 382).
- (2) *lik* “yansıma ses”+y-; *ligiy-* “kesik kesik ses çıkartmak” (YRS: 228).
- (3) *las* “yansıma ses”+y-; *lahıy-* “şaklamak” (YRS:227).
- (4) *lip* “yansıma ses”+y-; *libiy-* “gümlemek, şiddetli yüksek tonda patlama sesi çıkarmak” (YRS: 228).

5- Saha Türkçesinde +y- eki anlamsal açıdan imgesel fiiller yapar:

- (1) *lappa* “çok, çok daha”+y-; *lappay-* “img, geniş bir görünüme sahip olmak” (YRS: 226).
- (2) *läkä* “küçük kütükler”+y-; *läkäy-* “img, küçük, kısa biçimde kesmek; budamak 2- tıknaz olmak; gibi görünmek” (YRS: 231).
- (3) *säksä* “küçük dallar, çer çöp”; +y-; *säksäy-* “img, yumuşak, hafif, şişkin, kabarık olmak (tahıl demetleri, ot yığınlarını veya dalları üst üste yığarak meydana gelen şişkinlik, kabarma)” (YRS: 366).
- (4) *bayba* “esk, ahşap mengene (bir şeyleri sıkıştırmak veya yapıştırmak) + y-; *baybay-* “img, kısa ve şişman olmak; kısa boylu görünmek” (YRS: 60).

3.11. +Tly-

Bu ek özellikle sıfatlara eklenerek fiiller yapar. +*Tly* ekinin+*dly-*; +*ily-*; +*lly-*; +*nly-* biçimlerinde değişken biçimleri (*allomorf*) söz konusudur. Ekler arasındada s ve t’li biçimlerin kullanım sıklığı diğer eklere oranla daha yaygındır (Korkina vd. 1982: 220). Eklerin geliş biçimleri konusunda belli bir düzene sahip olmamakla birlikte genellikle sonu *r* ve *y* ile biten kelimelere +*dly-* biçiminde; sonu *n* ile biten kelimere +*nly-* biçiminde; sonu *ı*, *i* ile biten kelimelere +*lly-* biçiminde eklenir. Bu seslerin dışında ise sık bir biçimde +*ily-* ve +*Tly-* biçiminde eklenmektedir.

- (1) *arayas* “sarı”+*Tly-*; *arayasty-* “sararmak”, *busput säliähinäy arayastyän köstör* “olgun buğday sararır” (YRS: 44).
- (2) *boroŋ* “gri, kül rengi”+*Tly-*; *boroŋsuy-* “grileşmek, kül rengine dönmek”(YRS: 75).
- (3) *kıra* “az” +*Tly-*; *kıraty-* “azalmak”, *bu küöl soboto kıratybyt* “bu gölde izmarit balığı azaldı” (YRS: 209).

Bu ek sıfatlarla birlikte aynı zamanda isimlere de eklenerek fiil yapar:

- (4) *subu+ruy-* “çekmek; sürüklenmek, sürünmek (*subuy+ruy*; bkz: *cyöpyi*; Pek II: 2316).
- (5) *uot* “ateş” +*TIy-*; *uottuy-* “yanmak, bozulmak (genellikle deri ve kumaşın sıcaktan, ısıdan dolayı bozulması) (YRS: 440).
- (6) *çar* “yara” +*TIy-*; *çärdiy-* “yaralanmak”, *ili:m çärdiydä* “elim yaralandı” (YRS: 516).

Sıfat ve isimlerinde dışında diğer kelime gruplarına da eklenerek fiiller yapmaktadır:

- (7) *sip* “yansıma ses” +*TIy-*; *sipsiy-* “fısıldamak”, *kulga:xpar sipsiydä* “o kulağıma fısıldadı” (YRS: 325).
- (8) *lax* “yansıma ses” +*TIy-*; *laxsıy-* “çene çalmak, lakırdı etmek” *barı kihi laxsıyda* “herkes çene çaldı, boş boş konuştu (YRS: 227).

Bununla birlikte Eski Türkçe ve çağdaş Türk lehçelerinde +*LA* ekinde tespit edilen işlevler Saha Türkçesinde +*TIy-* ekiyle sağlanmaktadır. +*LA* eki soy veya boy isimlerine eklenildiği zaman o soya ait olmak işlevinde kullanılmaktadır: *Karlukla-* “Karluk boyundan kendini saymak; Karluk boyuna nispet etmek” < Karluk; *Türkle-* Türk olmak, kendini Türk saymak < Türk (DLT IV: 272-674). Saha Türkçesinde de milliyet bildiren sözcüklere +*LA:-* eki gelebilmektedir: *nu:çala:-* “Rusça konuşmak” (YRS: 256) < *nu:çça* (<Tung. *luça* “canavar” ÜJE: 188) +*LA:-*. Ancak bu durumda Saha Türkçesinde ekin işlevi “söz konusu milletin dilini konuşmak” biçimindedir. Çağdaş Türk lehçelerinde bir lisanı konuşmak dışında bahsi geçen millete kendini ait hissetmek, öykünmek anlamları da tespit edilmektedir. Kırg. *rusçala-* “bir şeyi Rus usuliyile yapmak” (KS: 601). Saha Türkçesinde ise bahsi geçen millete, soya ait olmak +*TIy-* eki vasıtasıyla sağlanmaktadır:

(9) *Saxa* “saha”+*Tİy-*; *Saxatıy-* “Sahalaşmak”, *Saxatıybit nu:çça ba:hınaya* “Rus köylüsü Sahalaştı” (YRS: 319).

(10) *Nu:çça* “Rus”+*Tİy-*; *nu:ççatıy-* “Ruslaşmak” (YRS: 256).

3.12. +rİy-

Çağdaş Saha dilinde işlek olmayan bir ektir. Clauson, ekin geçişsiz fiiller yaptığını ve nadir kullanılan bir isimden fiil yapım eki olduğunu belirtir. Bununla birlikte ek, aynı zamanda fiilden fiil eki olarak da kullanılmaktadır (Clauson 2002: 155-156). Örneğin *xacıry-* “dişlemek, dişleriyle kemirmek” (Pek III: 3231) < *xacıy-* “dişleriyle kesmek” (Pek III: 3230); *sügürüy-* “1- dizlerini bükmek, dizlerinin üzerine durmak 2- mcz, hayran olmak; önünde saygıyla eğilmek” (Pek II: 2381; YRS: 347) < *sügüy-* “dizlerinin üzerinde durmak” (Pek II: 2379). Bu ek Türk lehçelerinde *r-* ekinin; Moğol dillerinde ise *ra-* ekinin karşılığıdır (Korkina vd. 1982: 222). Örneğin Klasik Moğolca, *asqara-* “dökülmek” < *asqa-* “dökmek” >; *ebdere-* “dağılmak” < *ebde-* “kırmak” > (Poppe 1954: 64).

Saha Türkçesinde özellikle sıfatlara eklenerek fiilleştiren bu ek isimlere de eklenebilmektedir:

(1) *xagdañ* “solmuş, soluk”+*rİy-*; *xagdarıy-* “solmak, soluklaşmak” *ot xagdarıybit* “otlar (çimenler) soldu” (YRS: 472).

(2) *ñilçi* “ezilmiş, basılmış”+*rİy-*; *ñilçiriy-* “düzlemek, yassılamak” *tohojo uhuga ñilçiriydä* “tırnaklarının ucuyla ezdi; deldi” (YRS: 260).

(3) *tatıa* “az, kıt kanaat”+*rİy-*; *tatıarıy-* “azalmak, tükenmek” *tardar tabax tatıarıyda* “tütünsüz kadım, sigaram kalmadı” (YRS: 380).

(4) *çama:n* “övünme”+*rİy-*; *çama:rıy-* “övünmek” (Korkina vd. 1982: 222).

(5) *çugda:n* “çığlık”+*rİy-*; *çugda:rıy-* “çığlık atmak” (Korkina vd. 1982: 222).

Sıfat ve isimlerin dışında zarflara da eklenerek fiil yapar (Korkina vd. 1982: 222):

(1) *xampa* “parça parça”+*rİy-*; *xamparıy-* “kırılmak, parçalanmak”.

(2) *ültü* “parça parça”+*rIy*-; *ültürüy*- “parçalara ayrılmak”.

3.13. +GInA:-

+GInA:- eki, yansıma seslerden betimleyici yansıma fiiller yapan bir ektir (Korkina vd. 1982: 222). Bu ek, çok düşük, boğuk, cılız denecek bir şiddetteki yansıma fiiller için kullanılır. Bununla birlikte bu ek ile kurulan fiiller düzenli sürerlilik bildirmektedirler. Kałużyński, bu ekin Moğolcadan geçen bir ek olduğunu söyler (Kałużyński 1995: 133). Ramstedt de ekin Moğolca olduğunu belirtmiş ve *-GI (<*KI) +nA* birleşmesinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir (Ramstedt 1912: 66). Yansıma seslerden fiil yapan +GInA ekinin Moğolcadaki örnekleri ise şu şekildedir: *ganggina*- “ses çıkartmak” < gang; *ginggine*- “sızlanmak, inlemek” < ging “yansıma ses” (Poppe 1954: 118).

Saha Türkçesi ile ilgili olarak +GInA:- eki ile kurulan fiillere örnekler şunlardır:

- (1) *tıŋ* “yansıma ses”+GInA:-; *tıŋkına*:- “tiz bir sesle tınlamak, çınlamak” *ılla:n tıŋkına*:- “ince, tiz bir sesle şarkı söylemek” (YRS: 421).
- (2) *lıŋ* “yansıma ses”+GInA:-; *lıŋkına*:- “tınlamak, çınlamak, çingırdamak” (YRS: 231).
- (3) *sı:gına*:- “hışkırdamak” *munugunan tı:nan sı:gına*:- “burunundan hışkırtılı bir biçimde solumak” (YRS: 364).
- (4) *dıŋ* “yansıma ses”+GInA:-; *dı:gına*:- “uzun uzun vızırdamak, tınlamak, uğuldamak” (Pek I: 760).
- (5) *loŋ* “yansıma ses”+GInA:-; *loŋkuna*:- ““uzun süreli düşük bir ses çıkarmak” (Pek II: 1474).

3.14. +(A)(r)cIgInA:-

Bu ekin +cIgInA:-, +çIgInA:-, +arcIgInA:- gibi değişken biçimleri vardır. Betimleyici yansımalı fiiller yapar. Haritonov ise ekin aslında *IgInA*:- olduğunu, diğer eklerin bu ekin değişken biçimleri (*allomorfe*) olduğunu belirtir (Haritonov 1960: 135). Kałużyński, bu ekin Moğolcadan Saha Türkçesine geçtiği görüşündedir (Kałużyński 1995: 130). Bu ek ile kurulan fiiller eylemin yavaş bir biçimde sürerliği ve kesik kesik

olmayan ayrıca sıklığı ifade eder (Haritonov 1960: 133). Nadir bir kullanımı söz konusudur. Saha Türkçesinde tespit ettiğimiz örnekleri şunlardır:

- (1) *borçuguna*:- “çok gürültülü horlamak” (Pek I: 507).
- (2) *burcuguna*:- “horlamak, sesli ve zorlu bir biçimde solumak 2- yavaşça şarıldamak, çağıldamak” (YRS: 86).
- (3) *kurcuguna*:- “homurdanmak, mırıldanmak” (YRS: 192).
- (4) *xarçığına*:- “1- hırıldamak 2- fokurdamak” (Pek III: 3368).
- (5) *xorcuguna*:- “eşit tekrarlılıklar biçiminde; fıkırdamak, fokurdamak” (YRS: 501).

3.15. +(C)ıgırA-

+(I)gIrA:-, ekiyle kurulmuş betimleyici yansıma fiiller eylemin hızlı, eşit tekrarlılık halinde bir süreklilik bildiren bir dizi halinde meydana geldiğini bildirir. +*cIgIrA*:-, +*dIgIrA*:-, + *lıgırA*:-; bu grup uzun süreli, hızlı veya kesik kesik devam eden konuşmaların veya diğer seslerin ifade edildiği yansıma fiiller yapar. Haritonov bu grup fiillerin düzenli tekrarlılık bildiren fiiller ile karşılaştırıldığında sık tekrarlılık niteliklerinin daha belirgin olduğunu belirtir (Haritonov 1960: 132).

Ayrıca Haritonov ekin +*cIgIrA*:- biçimi için +*IgIrA*:- ekinin değişken biçimi olduğunu belirtir (Haritonov 1960: 132). Bu eklerle ilgili olarak örnekler şu şekildedir:

- (1) çıp “yansıma ses”(Pek III: 3722) +*IgIrA*:-; *çıbıgıra*:- “cıvıldamak” *kıhın barabıaydar mutsan bokuoya suox çıb-ıgıra-har buollaxtarına, toñoru: buolar* “kışın seçeler toplanıp (kesintisiz) cıvıldaşırsa, çok soğuk olur” (SHÖ: 81).
- (2) *cahıgıra*:- “gürültülü bir biçimde kah kaha atmak” (Korkina vd. 1982: 223).
- (3) *bap bap* “yansıma ses”+*ıgıra*:-; *babcıgıra*:- “kesik kesik ses çıkartmak” (Korkina vd. 1982: 223).
- (4) *çap* “yansıma ses” (Pek III: 3573) +*IgIrA*:-; *çabıgıra*:- “sık tekrarlılık biçiminde;1- keskin sesler çıkarmak 2- mcz, hızlı ve emin tavırla konuşmak” (YRS: 506).
- (5) *bılcıgıra*:- “sık tekrarlılıklar biçiminde; mırıldanmak veya hızla belirsiz bir şekilde konuşmak” (YRS: 92).

3.16. +GA:-

Bu ek yansıma ses veya kelimelere eklenerek devam etmeyen eylemin düzensiz bir biçimde tekrarlandığı betimleyici yansıma fiiller yapar (Korkina vd. 1982: 223).

- (1) *kılır* “yansıma ses”+GA:-; *kılrğa:-* “şingırdamak” *siäbigär külü:s tıllara kılrgı:llar* “cebindeki anaharlar şingırdıyor” (YRS: 207).
- (2) *xa:çır* “yansıma ses”+GA:-; *xa:çırğa:-* “gıcırdamak” *kihi atayın annıgar xa:r xa:çırğı:r* “insanın ayağının altında kar gıcırdıyor” (YRS: 470).
- (3) *lihigir* “yansıma ses”+GA:-; *lihigirgä:-* “boğuk bir tıkırdama, şıkırdama sesi çıkarmak” *xa:man lihırgä:-* “boğuk, ağır ağır adımlamak” (YRS: 229).
- (4) *xa:γır* “yansıma ses”+GA:-; *suor xa:γırğı:- xa:γırğı: a:sta* “kargalar yüksek sesle gaklaya gaklaya gittiler” (YRS: 463).
- (5) *xaçır* “yansıma ses”+GA:-; *xaçırğa:-* “çıtırdamak” *atayım annıgar xappıt laba: xaçırğa:ta* “ayağımın altında ince, kuru dallar çıtırdadı” (YRS: 491).

Moğolcada bu işleve ve biçime benzer +gi- eki söz konusudur. Bu ek yansıma seslerden fiiller yapar: *çu:gi-* “ses çıkarmak” < *çu:*; *şagi-* “hışırdamak” < *şa-* “yansıma ses” (Poppe 1954: 66).

4- BÖLÜM: Saha Türkçesinde Fiilden Fiil Yapan Ekler

4.1. Saha Türkçesinde Çatı

4.1.1.Dönüştürülük

Türkçede dönüştürülük işlevini üçe ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki öznenin eylemin kendisinden etkilendiği; ikincisi, öznenin eylemin gerçekleşmesinde etken olduğu; üçüncüsü eylemi öznenin kendisi için yapma işlevidir (Şçerbak 1981: 112). Bununla beraber Türkçede dönüştürülüğün fiile kattığı temel anlam “eylemin özneyi etkilediği, öznenin kendisini etkilediği” anlamdır. Kendisi için bir eylemi gerçekleştirmek, tek başına bir eylem gerçekleştirmek gibi anlamlar sonradan gelişmiş, ikincil anlamlardır (Uganbayar 2004: 291).

4.1.1.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Dönüştürülük

Eski Türkçede *-n-* işaretleyicisi hem dönüştürülü hem de edilgen çatılı fiiller kurar (Clauson 1962: 158): *ardın-* “ayrılmak” < *adır-*; *alkın-* “bitmek, tükenmek” < *alk-* “bitirmek, tamamlamak”; *basın-* “batmak” < *bas-*; *boguzlan-* “boğazlanmak” < *baguzla-*; *kılın-* “yaratılmak” < *kıl-* “yapmak, etmek”; *tutun-* “tutunmak” < *tut-* “tutmak”; *kon-* “konmak, yerleşmek” < **ko-* (Tekin 2003: 94-95). Dönüştürülük ekiyle özne, hem eylemin nesnesini hem de öznenin kendisini temsil eder (OTWF: 584).

Kâşgarlı da Divan’ında ekin dönüştürülük işlevine dikkat çekmiştir. Kâşgarlı, “*başka kimse karışmaksızın işleyicinin bir işe girdiğini anlatmak için fiillere gelir*” biçiminde tanımladığı dönüştürülüğün “n harfi”nin fiillere eklenerek meydana geldiğini aktarır: *ol yarmakın al-ı-n-dı* “o parasını kendi başına aldı”; *ol mendi tawarın kol-u-n-dı* “o benden malını istedi” (DLT I 2006: 22). DLT’de dönüştürülük ile ilgili olarak verilen örnekler şu şekildedir: *Ol mendin ubandı* “o, benden gizlendi”; *er ud’undı* “adam uykudan uyandı”; *er arındı* “adam yundu ve iyileşti”; *ol özün urundı* “o, birışte pişman olduğu için kendi kendine dövuñdü” (DLT I 2006: 198-201). Divanu Lügati’t Türk’t e öznenin eylemi kendisi için yaptığını bildirmek için fiile eklenen dönüştürülük ekiyle birlikte dönüştürülük

zamirinin de kullanıldığı örnekler mevcuttur: *er öziñe awlandı* “adam kendisi için avlandı” (DLT I 2006: 298). Ekin bildirdiği anlamlara baktığımız zaman eylemi kendisi için yapma anlamı söz konusudur: *çız-ın-* “kendisi için çizmek, yazmak” (OTWF: 597); tokum *tokundı* “o, kendisi için havyan kesti” (DLT II: 147). Öznenin eylemi kendisinin gerçekleştirdiğini vurgular: er atın *tepindi* “adam atını tepti (adam ayağıyla atını tepti). Uragut yogurkan *büründi* “kadın örtü örtündü, peçelendi.” Öznenin eylemi yapar gibi görüldüğünü bildirir: er özüñe et *bıçındı* “adam kendisini et doğrar gibi gösterdi.” Eylemden öznenin kendisinin etkilendiği işlevi bildirir: er *sogundı* adam üşüdü; uragut başın *sukındı* “kadın başını yıkadı”; uragut *bezendi* “kadın bezendi, süslendi” (DLT II:152-155).

Dönüşlülük eki *-n-* çağdaş Türk dili alanının tamamında da kullanılmaktadır. Eski Türkçede tespit edilen kendisi için bir şey yapmak ve eylemden öznenin kendisinin etkileneceği gibi dönüşlülük işlevleri çağdaş Türk lehçelerinde de tespit edilebilen işlevlerdir:

Kırg. *cu:n-* “yıkanmak” (KS: 235); Kzk. *juvin-* “yıkanmak” (Öner 1998: 96); Tat. *yuvın-* “yıkanmak” (Öner 1998: 96); Hks. *çu:n-* “yıkanmak” (HTS: 113) (< ETü. *yu-* “yıkamak”; DLT IV: 806) *-n-* Krş. ETü. *yun-* “yıkanmak” (DLT IV: 814).

Kırg. *taran-* “taranmak” (KS 710); Kzk. *taran-* “taranmak” (Öner 1998: 96); Alt. *taran-* “taranmak” (ATS: 169); Özbk. *taran-* “taranmak” (ÖTİL: 123); Hks. *taran-* “taranmak” (HTS: 480) (< ETü. *tara-* (*d?*) “taramak” EDPT: 532) *-n-* Krş. ETü. *taran-* “taranmak”; EDPT: 552).

Krg. *kırın-* “kazılmak; bir şeyin üst tabakası almak” (KS: 459); Tat. *kırın-* “tırış olmak” (Öner 1998: 96); Özbk. *qirin-* “tırış etmek” (ÖTİL: 581); Alt. *kırın-* “tırış olmak” (ATS: 109); Hks. *hırın-* “tırış olmak” (HTS: 175) (< ETü. *kır-* “kazımak, kesmek; kırmak, parçalamak”; EDPT: 643) *-n-* Krş. ETü. *kırın-*; (EDPT: 661).

4.1.1.2. Saha Türkçesinde Dönüştürülük

Saha Türkçesindeki dönüştürülük işaretleyicisi Eski Türkçede de olduğu gibi *-n-* ekidir. Saha Türkçesinde dönüştürü fiil kurulumları, fiile ekleniş şekilleri şu şekildedir:

- 1- Uzun ünlü veya diftong ile biten kelimelere eklendiği zaman fiilin uzun ünlüsünü kısaltır:

Kelime	Anlamı	-n-	Anlamı
<i>ana:-</i>	“karar vermek”	<i>anan-</i>	“kendi kendine karar vermek” (YRS: 41).
<i>kömskä:-</i>	“korumak”	<i>kömskän-</i>	“kendini müdafaa etmek” (YRS: 178).
<i>sörö:-</i>	“sarmak; kolunu dolamak”	<i>sörön-</i>	“dolanmak (kendini)” (YRS: 337).

- 2- Ünlü biten kelimelere *-n-* işaretleyicisi olduğu gibi gelirken; ünsüz ile biten kelimelere eklendiği zaman *-ın, -in, -un, -ün* biçiminde eklenmektedir:

Kelime	Anlamı	-(X)n-	Anlamı
<i>ıl-</i>	“almak”	<i>ılın-</i>	“almak, kendine almak” (YRS: 525).
<i>kritikala:-</i>	“eleştirmek”	<i>kritikalan-</i>	“kendini eleştirmek” (YRS: 184).
<i>könnör-</i>	“düzeltmek”	<i>könnörün-</i>	“hatasını düzeltmek” (YRS: 178).

- 3- Sonu y ile biten kelimelere eklendiği zaman y sesi düşer ve dönüşlülük eki eklenir:

Kelime	Anlamı	-n	Anlamı
<i>salay-</i>	“yönetmek”	<i>salan-</i>	“kendi kendini yönetmek” (YRS: 311).
<i>ba:y-</i>	“örmek”	<i>ba:n-</i>	“kendine örmek” (YRS: 55).
<i>uy-</i>	“katlanmak”	<i>uyun-</i>	“kendi kendine katlanmak, dayanmak” (YRS: 432).

Dönüşlülük eki olan *-n-* ekinin fiile eklenmediği; fakat fiilin başka biçimlerle türetilerek dönüşlülük anlamı kazandığı fiiller söz konusudur.

Sıryan (vahşi) kelimesinden türeme olan *sıryanna:-* fiilinin ettirgen ekiyle türemiş olan *sıryanır-* fiili dönüşlülük bildirmektedir: *sıryannırbit kɪ:l kihiäxä kuttalla:x* “vahşi hayvanlar insanlar için tehlikelidir” (Pek II: 2482, YRS: 361).

Bir diğer fiil ise *kuortam* (kira) kelimesinden türeme *kuortamna:-* fiilidir: *xohu kuortamna:-* “oda kiralamak”. *Kuortamna:-* fiilinin birliktelik-işteş biçimiyle türetilen *kuortamnas-* fiili Saha Türkçesinin dönüşlülük işlevlerinden biri olan eylemi kendisi için yapmak anlamına sahiptir. *Kuortamnas-* fiili kendi için (bir şey) kiralamak anlamıyla dönüşlülük bildiren fiildir (Pek I: 1231, YRS: 190).

Saha Türkçesinde iki dönüşlülük ekinin üst üste geldiği örnek de mevcuttur: *oñor-* “yapmak, bir şeyle meşgul olmak” anlamındaki fiilin dönüşlülük biçimi “kendin için bir şeyler yapmak, hazırlamak” anlamındaki *oñohun-* fiilidir. Bu fiilin dönüşlülük ekiyle tekrar türetilmiş biçimi de *oñostun-* fiilidir. Bu fiilin ağızlardaki anlamı “kendini bir şey saymak” anlamındadır: *collo:ɣunan oñostunabın* “kendimi şanslı hissediyorum” (YRS: 274).

Dönüşlülük *-n-* ekinin fiillere eklenerek sözcükleşme işlevinde kullanıldığı fiiller söz konusudur. Örneğin *sana:-* fiili “1- düşünmek; *tuox din san:gın?* Ne düşünüyorsun? 2- istemek, dilemek, arzu etmek. 3- bir şeyi hesaplamak; göz önünde bulundurmak anlamlarındadır” (YRS: 314). Bu fiile *-n-* ekinin eklenmesiyle sözcükleşmeye uğrar ve fiil şu anlamlara gelmektedir: *sanana-* “1- düşünmek; *bäyäyit tuskutun sananın* “kendinizi düşününüz” 2- karar vermek; *kini bıyıl üöränärgä sananar* “o bu yıl öğrenim almayı düşünüyor” 3- hesaba katmak; inanmak, *iti üläni kıayıam diän sananabın* “bu işi başarabileceğini inanıyorum” (YRS: 314). Konuyla ilgili olarak örnek verebileceğimiz bir başka fiil *xamna:-* “hareket etmek” (Pek III: 3284) fiilidir. Bu fiilin *-n-* ekiyle sözcükleşmiş biçimi *xamnan-* “kııldamak” (YRS: 477) fiilidir. Sözcükleşme ile ilgili olarak örnek gösterebileceğimiz bir diğer fiil *sörö:-* “sarmak” fiilinin *-n-* eki almış biçimi olan *sörön-* fiilidir. Bu fiil “1- bir şeye bürünmek; sarılmak, *soŋŋo sörön-* “cekete sarılmak” 2- mcz, bir şeye dâhil olmak; *kuhayan cılaya sörön-* “kötü bir işe dâhil olmak” anlamlarından sözcükleşmiştir (YRS: 337).

4.1.1.3. Saha Türkçesinde Dönüşlülüğün İşlevleri

Saha Türkçesinde ise biçim yoluyla kurulan dönüşlülük fiilleri yukarıdaki bahsettiğimiz işlevlere sahip yapılardır. *Grammatika Sovremennogo Yakutskogo Literaturnogo Yazıka* (1982) adlı eserde, Saha Türkçesinin akademik gramerinde *-n-* dönüşlülük ekinin öznenin eylemin kendisinden doğrudan etkilendiği, bir eylemin öznenin kendisi için yaptığı, geçişsiz köklere gelerek fiiller türettiği gibi işlevlerine dikkat çekilmiştir (1982: 260-264).

Saha Türkçesinde dönüşlülük eki ile yapılan fiiller ile ilgili olarak tespit edebildiğimiz işlevleri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Kendisi için bir şey yapma işlevi

- (1) *tälläydä:-* “mantar toplamak”-*n-*; *tälläydän-* “kendi için mantar toplamak”, *kıhın si:r tälläydännibit* “kışa hazırlık amacıyla mantar topladık” (YRS: 425).

(2) *sordoŋno*:- “turna balığı avlamak -n-; *sordoŋnon*- “kendin için turna balığı avlamak”, *bu küöl sordoŋnommut* “bu gölde kendime turna balığı tuttum” (YRS: 333).

(3) *tut*- “kurmak, inşa etmek”-n-; *tutun*- “kendin için bir şey inşa etmek”; *ciätä tutun*- “kendine ev yapmak, inşa etmek” (YRS: 409).

(4) *könnör*- “düzeltmek”-n-; *könnörün*- “kendin için bir şey düzeltmek”; *alyaskın könnörün*- “hatasını düzeltmek” (YRS: 178).

2- Öznenin, eylemi kendisinin gerçekleştirmesi işlevi:

(5) *kömüskä*:- “korumak, sakınmak”-n-; *kömüskän*- “kendini korumak”, *ıarı:ttan kömüskän*- “hastalıktan kendini korumak” (YRS: 178).

(6) *könnör*- “düzeltmek”-n-; *könnörün*- “kendin için bir şey düzeltmek”; *alyaskın könnörün*- “hatasını düzeltmek” (YRS: 178).

(7) *maskirovla*:- “saklanmak, kamufle olmak”-n-; *maskirovlan*- “gizlenmek”; *oyu:rga maskirovkalan*- “ormanda kendini gizlemek, saklamak” (YRS: 236).

(8) *abıra*:- “kurtulmak, yakayı sıyırmak”-n-; *abıran*- “kurtarmak”; *oŋoçolo:x buolan abıra-n-nım* “(bir) tekne sayesinde kurtuldum” (YRS: 28).

3- Eylemden öznenin etkilenmesi işlevi:

(9) *ku:rt*- “kurumak”-n-; *ku:rdun*- “kurulanmak”; *taŋaskın ku:rdun*- “elbiseleri kurulandı” (YRS: 195).

(10) *surukta*:- “mektup yollamak”-n-; *suruktan*- “mektup almak”, *vraçtan suruktan*- “doktordan mektup almak” (YRS: 345).

(11) *su:y*- “yıkamak”-n-; *su:n*- “yıkanmak”, *sireygin su:n*- “yüzünü yıkamak” (YRS: 347).

(12) *umña*:- “kirlenmek, pislenmek”-n-; *kirgä umñan*- “çamura batmak, bulanmak” (YRS: 434).

4- Öznenin, eylemi hem kendisinin gerçekleştirmesi hem de kendisinin etkilenmesi işlevi: Bu dönüşlülük yapısında eylemi yapan ve etkilenen öznenin kendisidir. Örneğin;

(13)*aya*:- “bir şeyi sürmek”-*n*-; *ayan*- “sürünmek”, *ba:skin bu äminän ayan* “bu ilacı yarana sür, sürün” (YRS: 30).

13 numaralı örnekte de görüleceği üzere ilacı süren öznenin kendisidir ve sürme eyleminden etkilenen de yine öznenin kendisidir.

-*n*- dönüşlülük eki, öznenin hem eylemi yapan hem de eylemden etkilenen işlevinde diğer Türk lehçelerinde de karşımıza çıkmaktadır: Kırg. *carın*- “kendi karnını yarmak”(KS: 181) (< *car*- “yarmak”; KS: 178); Tuv. *aydın*- “kendini konuşmak; anlatmak” (< *ayt*- “konuşmak”) (Direnkova 1940: 125); Tuv. *attın*- “kendine ateş etmek” (TS: 81); Hks. *atın*- “kendini vurmak” (HTS: 54). Sibiryâ Türk lehçelerinde özellikle de Saha Türkçesinde bu işlevdeki fiillerin sayısını arttırmak mümkündür. Bu açıdan ise bu işlevdeki bir dönüşlülüğün Sibiryâ Türk lehçeleri için ayırt edici bir işlevdir. Söz konusu işlev ile ilgili olarak dönüşlülük Saha Türkçesinde diğer Türk lehçelerine kıyaslandığında işlev genişlemesine uğramıştır.

Ramstedt, *Zur Verbstammbildungslehre der Mongolisch-Türkischen Sprachen* (1912) adlı eserinde Moğolca için dönüşlülük eki olarak -*ni*- (~-*na*-) ekini gösterir. Bu ekin “kendisine, kendisi; kendi için; kendiliğinden oluşan” gibi anlamlara sahip olduğunu belirtir. Ayrıca Ramstedt, Kalmuk diyalektinin dönüşlülük formunu *-*ni*-‘den gelişen -*ñ*- eki olarak gösterir (Ramstedt 1912: 62-63).

N. Poppe ise Moğolca için hazırladığı çalışmalarda dönüşlülüğü fiil çatıları arasında göstermemiştir (Bkz: *Khalkha-Mongolische Grammatik*, (1951) Franz Steiner Verlag, Wiesbaden. Böl: Verba, s: 45; *Grammar of Written Mongolian*, (1954) Otto Harrassowitz, Wiesbaden. Böl: Genera Verbi, s: 167; *Buriat Grammar*, (1960) Bloomington: Indiana Univ. Böl: Word Formation, s: 86; *Introduction to Mongolian Comparative Studies*, (1981) Suomalais-Ugrilainen, Helsinki. Böl: Morphology, s: 173). Bununla birlikte Poppe, *Introduction to Mongolian Comparative Studies* adlı çalışmasında *reflexive pronouns* başlığıyla aktardığı bölümde Moğol dillerinin **öβen* biçimindeki dönüşlülük zamirinden gelişen bir biçime sahip olduklarını belirtir. Örneğin Dagur diyalektindeki *ěŋ*’i “kendi” **öβen*’den gelişen ve hala var olan biçimi olarak

gösterir. Poppe, Halha ve Buryat diyalektlerinde de bu ekin /a:/, /e:/, /o:/, /ö:/ olmak üzere dört ayrı formda ortaya çıktığını da ekler. Dagur diyalektinde dönüşlülük zamiri olan *-āmel /-ēmel* veya *-āmwl/-ēmwl* biçimlerinin ise ilginç bir gelişime sahip olduğunu belirtir ve ekin etimolojisini şu şekilde açıklar: **ōben x -βen > -*men > -*mwn > -*mwl* (Poppe 1981: 231-238).

Poppe, edilgen ve dönüşlü yapının birbiriyle karıştırılmaması için dönüşlülük anlamının sağlanmasında kişi zamirlerinin kullanıldığını belirtmektedir. Poppe, üçüncü kişi zamiri olan *inu* ile şu örnekleri verir: *γar-ıyan oγtalıysan kümün* (kendi elini kesen kimse); *γar inu oγtalıysan kümün* (elini kesen kişi; eli kesilen kimse) (Poppe 1954: 169). Bu örnekler içersindeki dönüşlülük anlamına katan *ıyan* biçimi dönüşlülük zamiridir (Poppe 1954: 88-89).

Moğolcada dönüşlülük yukarıda da gördüğümüz üzere tarihsel ve çağdaş Moğolcada dönüşlülük işaretleyicisi yerine dönüşlülük zamiri ile (kendi, kendini) dönüşlülük ifade edilmektedir (Uganbayar 2004: 268-269).

Saha Türkçesinde işlev genişlemesi ile *-n-* ekinin bu anlamda türettiği dönüşlülük diğer Türk lehçelerine oranla daha yoğun olarak bulunmaktadır. Moğol dillerinde dönüşlülük zamirinden gelişen bir biçim ile sağlanan dönüşlülük işlevine, benzer anlamda Saha Türkçesinde *-n-* ekiyle yapılan dönüşlü fiillere benzerliği dikkat çekicidir.

Saha Türkçesinde bu işleve sahip fiilleri şu şekilde listeleyebiliriz:

ayan- “1- sürmek, kendine sıvamak. *ba:skın bu äminän ayan* “bu ilacı yarana sür” (YRS: 30).

anñın- (< as- “batırmak, itmek”) “kendini delmek, deşmek” *ili:gin anñın-* “kendi elini delmek” (YRS: 42).

ba:-n- (< ba:y-) “1- bağlamak, (kedine) 2- sarmak, pansuman yapmak (kendine)” (YRS: 55).

ba:talan- kulga:xpın ba:talanan, tuğu da istibäppin “kulağımı pamukla tıkadım, bir şey duymuyorum” < *ba:tala:-* “pamuk tıkamak”. (YRS: 57).

bosxolon- “kendini kurtarmak (YRS: 77).

cuottan- “tentürdiyot sürmek (kendi kendine)” (YRS: 134).

çabılan- “kendi kendine övünmek, kendini yüksekte görmek” (YRS: 506).

daka:stan- “kendisinin suçsuz olduğunu ispatlamak”

grim+nän- “kendine makyaj yapmak”; *spektakl’ inninä grimnän-* “gösteri (tiyatro gösteresi) öncesi makyaj yapmak” (YRS: 106).

ıtın- “kendine ateş etmek, intihar etmek” (YRS: 533).

ilbin- “kendine masaj yapmak” (YRS: 145).

imärin- “kendini okşamak, sıvazlamak” (YRS: 149).

kırbın- “vurmak (kendine, kendin için)” (YRS: 209).

kırgın- “1- saç kesmek (kendi saçlarını) 2- kendini öldürmek” (YRS: 210).

kölün- “üzerini bir şeyle örtmek, kendi üzerini örtmek” (YRS: 177).

körün- “kendine bakmak”; *siärkiläyä körün-* “aynaya bakmak” (181).

manikyurdan- “kendine manikür yapmak” (YRS: 234).

massajtan- “bir şeyle kendine masaj yapmak”; *siräygin massajtan-* “kendi yüzüne masaj yapmak”. (YRS: 236).

mı:lalan- “sabunlamak (kendini), sabunlanmak (247).

ñıpparın- “sıvamak, ovmak (kendi kolunu)” (YRS: 264).

ñuxxan- “hızlı ve güçlü bir biçimde ovmak (kendi, kendini)” (YRS: 262).

oynuoxtan- “sürmek, sürünmek; *siräygin kreminän oynuoxtan*- “kendi yüzüne kremle masaj yapmak” (YRS: 266).

ölörün- “kendini öldürmek” (YRS: 286).

salan- “kendini yalamak” (YRS: 311).

suturyan- “kendini yumruklamak” (YRS: 346).

tardihın- “bir şeye tutunarak kendini yukarı çekmek”; *turnikka tardihın*- “kendini yukarı çekmek” (YRS: 377).

tümün- “ilgiyi kendi üzerine çekmek”; *boljomtoyun tümün*- “dikkatleri kendi üzerine toplamak” (YRS: 412).

tüönnän- “kendini dağlamak; kendini yakmak” (YRS: 413).

xorun- “kendini tıraş etmek” (YRS: 501).

4.1.2. Birliktelik-İşteşlik

“İşteş eylem, bir işin öznelerce karşılıklı ve ortaklaşa yapıldığını belirten eylemdir” (Vardar 2002: 124). M. Ergin, işteş fiillerin bir ortaklaşma ve bir oluş ifade ettiğini belirtir. Ortaklaşma işlevinin kendisini, karşılıklı yapma ve birlikte yapma olarak iki biçimde ortaya koyduğunu belirtir (Ergin 2009: 207-208). İşteş çatı eki örneklerle de görüleceği üzere geçişli ve geçişsiz fiillere eklenebilmektedir (Adalı 1978: 59). Bunun yanı sıra işteş çatı üzerine araştırma yapanlar geçişli fiillere getirilen işteşlik ekinin genellikle bir işi, eylemi karşılıklı yapma veya birliktelik anlamı kattığı belirtirler (Yücel 2011: 297).

4.1.2.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Birliktelik ve İşteşlik

Birliktelik ve işteşlik ifade eden -ş- eki, Türk dili alanının genelinde kullanılan bir ektir. Temel olarak iki işlevi vardır:

1. Eylemin karşılıklı yapıldığını bildirir: Trkm. *uruş*- “kavga etmek, dövüşmek” (TTS: 649); Özbk. *uriş*- “dövüşmek” (ÖTİL: 279); Kırg. *uruş*- “dövüşmek, kavga etmek” (KS: 786); Tat. *oriş*- “dalaşmak” (Öner 1998: 98); Alt. *uruş*- “kavga etmek, tartışmak” (ATS: 194); Hks. *urus*- “dövüşmek” (HTS: 542) (< ETü. *ur*- “vurmak”) - *ş*- Krş. ETü. *uruş*- “çarpmak, vuruşmak” (Clauson 1962: 158); Özbk. *qaraş*- “bakışmak” (ÖTİL: 554), *boqış*- “bakışmak” (ÖTİL: 141); Kzk. *karas*- “bakışmak” (Öner 1998: 99); Kırg. *karaş*- “bakışmak, hep birlikte bakmak” (KS: 407); (< ETü. *bak*- “bakmak”) - *ş*-; Krş. ETü. *bakiş*- “bakışmak” (EDPT: 321); Alt. *karaş*- “birlikte bakmak” (ATS: 98); Hks. *haras*- “bakışmak” (HTS: 151); (< ETü. *kara*- “bakmak”) -*ş*-(EDPT: 645).

2. Eylemin birlikte yapıldığını bildirir: Özbk. *içiş*- “birlikte içmek” (ÖTİL: 342); Trkm. *içiş*- “birlikte içmek” (TTS: 370); Kırg. *içiş*- “hep beraber içmek” (KS: 364); Hks. *içis*- “birlikte içmek” (HTS: 212); Alt. *içiş*- “birlikte bir şeyler içmek” (ATS: 89); (< ETü. *iç*- “içmek”) - *ş*- Krş. ETü. *içiş*- “birlikte bir şeyler içmek” (EDPT: 31).

3- Eski Türkçede tespit edilen anlamsal işlevlerden biri de “yardım etmek” anlamındaki işlevidir: *ol maña kapuy açışdı* “o, bana kapıyı açmakta yardım etti” (DLT I: 180); *ol maña ot ürüşdi* “o, bana ateş üflemede yardım etti” (DLT I: 183); *ol maña üzüm üzüşdi* “o, bana üzüm toplamakta yardım etti” (DLT I: 184); *ol maña et asışdı* “o, bana et asmakta yardım etti” (DLT I: 184).

Eski Türkçede -*ş*- ekinin “yarışmak” anlamında bir işlevi de söz konusudur: *ol meniñ birle udhuşdı* “o, benimle uyumakta yarış etti (hangimiz daha çok uyuyacağız diye) (DLT I: 181); *ol meniñ birle at özüşdi* “o, benimle at koşturmakta yarış etti” (DLT I: 184); *ol meniñ birle süt içişdi* “o, benimle süt içmekte yarış etti” (DLT I: 181).

4.1.2.2. Saha Türkçesinde Birliktelik-İşteşlik

Saha Türkçesinde birliktelik-işteşlik fiilleri -*s*- ekiyle yapılmaktadır. Bu ekin Eski Türkçedeki birliktelik ve işteşlik kavramını karşılayan -*ş*- ekinden geldiği açıktır. Saha Türkçesinde ünlüyle biten kelimelere -*s*- eki olduğu gibi eklenirken /y/ sesi ve ünlüyle

biten kelimelere ek bir bağlantı ünlüsü ile *-(X)s-* biçiminde eklenir (Haritonov 1963: 19):

- (1) *bar-* “gitmek”-*ıs*; *barıs-* “birlikte gitmek”; *ubaygın kıtta barıs* “(onun) ağabeyle birlikte gitmek” (YRS: 65).
- (2) *käriy-* “birçok yerde dolanmak, gezinmek”-*s-*; *käris-* “birlikte gezinmek, birlikte dolaşmak” (YRS: 221).
- (3) *ada:rıy-* “yüksekli, alçaklı çıkıntılar oluşturmak”-*s-*; *ada:rıs-* *kuolasta:ççılar ili:lärä ada:rıñnastılar* “eller oy vermek için yukarıya kalktı” (YRS: 32).

Bu eki almış olan sözcükler ünlü ile başlayan bir ek aldığında, iki ünlü arasında kalan *s* ünsüzü *h* sesine dönüşür.

- (4) *ögdöñnö-* “havalanmaya çalışmak”-*s-*; *ikki çı:ça:x kötö:rü ögdöñnö-h-öllör* “iki minik kuş uçmaya uğraşiyor (birlikte)” (YRS: 282).
- (5) *asta:-* “hazırlamak, pişirmek”-*s-*; *astas-* “birlikte yemek pişirmek”; *kı:sça:n iyätigär as asta-h-ar* “kız ile annesi birlikte yemek hazırlıyorlar” (YRS: 49).
- (6) *bar-* “varmak, gitmek”-*s-*; *barıs-* “birlikte gitmek” (YRS: 65); *kini ubaygın kıtta barı-h-ar* “o abisi ile birlikte gidiyor”

Saha Türkçesinde birliktelik *-s-* çatı ekinin yanı sıra sözcüksel (*kıtta* “birlikte”) (3) ve dilbilgisel yöntemle de (birliktelik durumu eki *+LII*n) (4) ifade edilir. Doğrudan fiillerde Saha Türkçesinde birliktelik anlamını yine */s/* eki vermektedir (Vinokurova 2005:350).

- (7) *mi:gin kıtta kim barsar?* “benim ile kim gidiyor?” (YRS: 214).
- (8) *öydö-* “anlamak”-*s-*; *bihigi kiniliin öydö-h-öbüt* “biz (o ve ben) birbirimizi anlıyoruz” (YRS: 284).

Saha Türkçesinde birliktelik ve işteşlik anlamını sağlayan biçim olan *-s-* eki çatı kurarken *eşşüremli sözcükleşmeye* örnek teşkil eden fiiller de tespit edilmiştir. Örneğin

tarbaxta:- “iğneyle işlemek (örgü kasnağı hakkında)” (YRS: 376) fiilinde söz yapımı süreci kendini gösterir. Fakat bu fiilin türediği *tarbax* kelimesinin ilk anlamı “parmak”, ikinci anlamı ise “iğne, tığ; örme şişi” anlamındadır (YRS: 376). *Tarbaxta*:- fiili *tarbax* kelimesinin ikinci anlamıyla fiilleşse de Saha ağızlarında fiilin birliktelik-işteşlik eki almış biçimi ilk anlamıyla ilgili olarak *eşsüremlî söz türetmeye* uğramıştır: *tarbaxtas*- “ağz. oyun oynamak (birbirlerinin parmaklarını çekerek oynanan geleneksel Saha oyunu)” (YRS: 376).

Saha Türkçesinde bu türde sözcükleşmeye örnek gösterebileceğimiz sıralı liste şu şekildedir:

ataxtas- “yayılarak yatmak” (YRS: 52) < *ataxta*:- 1- ayakları üzerinde durmak 2- destek, ayak takmak (herhangi bir eşyanın dengesi için) 3- mecz, bir şeyi engellemek, engel olmak”(YRS: 51).

baltas- ““fiilini tek seferlilik, anlık biçimidir; iri birinin birden ortaya çıkması, görünmesi; görünüp kaybolması” < *baltay*- ““iri, geniş, kaba bir biçimde olmak” (YRS: 62).

bocu:stas- “düşünmek, telaşlanmak, merak etmek < *bocu:sta*:- “rahatsız etmek, canını sıkmak” (YRS: 73).

bukunas- “koşuşturmak, uğraşmak” = *bukunay*- “uğraşmak” (YRS: 81).

connos- “yakınlaşmak, samimiyet kurmak”= *connon*- “kalabalıklaşmak, insanlarla dolu taşmak” (YRS: 131).

dı:gınas- “uzun uğultu, tıngırtı” < *dı:gına*:- “yansıma kelime, uzun uzun vızıldamak, tınlamak, uğuldamak (örneğin, böcekler)” (YRS: 121).

äbis- (II) “sıkışmak, toplanmak, yoğunlaşmak” (YRS: 535) < *äp*- “ilave etmek, eklemek” (YRS: 542).

älläs- “elde etmek, ele geçirmek 2- dayanmak, sabretmek” < *ällä*:- “ezmek, yoğurmak, çiğnemek” (YRS: 539).

ıyıtalas- “sormak, soruşturmak” < *ıyıtala:-* “tekrar tekrar sormak” (YRS: 523).

kıyastas- “birini, bir şeyi uzun süre izlemek < *kıya:-* 1- nişan almak 2- örnek almak; birini izlemek, takip etmek” (YRS: 208).

kötöxsüs- “kd, birinin kucağına oturmak” < *kötöx-* “oturmak” (YRS: 183).

örühüs- “ele geçirmek, zapt etmek; edinmek” < *örühüy-* “birini bir şeyden kurtarmak (kritik bir anda)” (YRS: 289).

sayabılıanñalas- “kd, birilerine tebliğ sunmak, bildiri yapmak” (YRS: 309).

tahayastas- “kd, taşınmak” < *tahayasta:-* “bir şeyleri taşımak” (YRS: 379).

taryas- “dağılmak” < *tarya:-* “yaymak, yayılmak” (YRS: 376).

täñnäs- “denk olmak, eşit olmak < *täñnä:-* “düzlemek; hizaya getirmek” (YRS: 427).

tiniktäs- “araları açılmak, bozulmak” < *tiniktä:-* “kemikte et bırakmamak; kemiği kemirmek” (YRS: 384)

torgu:ydas- “pazarlık yapmak” < *torgu:yda:-* “ticaret yapmak” (YRS: 391).

tuohulas- “sormak, sordurmak” < *tuohula:-* “şahitlik etmek, tanık olmak” (YRS: 404).

tüökäydäs- “takdir etmek, övmek” < *tüökäydä:-* “hile yapmak” (YRS: 413).

ularıs- “zaman tanımak” < *ularıy-* “değişmek, dönüşmek” (YRS: 433).

üördüs- “sürü gibi toplanmak; bir araya gelmek” < *üördä:-* “toplanmak; hepberaber yürümek” (YRS: 454).

xardarıs- “birbirini görmeden geçmek; ayrı yollardan gitmek; yoldan geçerken görmemek < *xardar-* “bir şeye cevap vermek; karşılık vermek” (YRS: 484).

4.1.2.3. Saha Türkçesinde -s- Ekinin İşlevler

1- Eylemin yardımlaşarak yapıldığını anlatır:

Yukarıdaki örneklerde de gördüğümüz üzere Saha Türkçesinde birliktelik ve işteşlik biçiminin fiile kattığı eylemin eş zamanlı bir biçimde karşılıklı yapıldığı, birlikte yapıldığını bildiren bir işlev söz konusudur. Öznelerin birbirlerine yardım ettiği anlamsal vurguda eylemi yapan bir baş özne ve ona yardım eden başka bir özne daha söz konusudur (Haritonov 1963: 22). Moğolcada müşterek ve işteş bir biçimde yapılmasının yanında bu ek bir işe katılmak, yardım etmek gibi işlevlere de sahiptir: *Mog. tsul-lts-* “işlere yardım etmek”; *damci-lts-* “bir şeyler taşımaya yardım etmek”; *oro-lts-* “(yemek dağıtma) işine katılmak” (Uganbayar 2004: 312).

Moğolcada ve Eski Türkçede de tespit edilen yardımlaşmayı ve işe katılmayı anlatan bir işlev çağdaş Türk lehçeleri içerisinde özellikle Saha Türkçesinde de söz konusudur. Haritonov, *zalogovie formı glagola v yakutskom yazıke* (1963) adlı eserinde yardımlaşma ile ilgili olarak şu fiilleri örnek olarak gösterir: *bıs-* “kesmek”-s-; *bıhıs-* “kesmesne yardım etmek; birlikte kesmek”; *kärt-* “doğramak, kesmek”-s-; *kārdis-* “bir şey doğramasına yardım etmek”; *su:y-* “yıkamak”-s-; *su:yus-* “yıkamaya, silmeye yardım etmek”; *kötöx-* “kaldırmak”-s-; *kötöyüs-* “bir şeyi kaldırmaya yardım etmek; birlikte kaldırmak” (Haritonov 1963: 22).

2- Eylemin karşılıklı yapıldığını bildirir:

İşteşlik biçiminin en temel işlevi olan bu madde Eski Türkçe, Moğol ve Tunguz dillerinde de tespit edilebilmektedir. Konu ile ilgili olarak Saha Türkçesindeki örnekleri şu şekildedir:

(1) *kör-* “bakmak, görmek”-üs-; *körüs-* “birbirine bakmak”; *körsön kabis* “karşılıklı birbirine bakmak, bakışmak” (YRS: 181).

(2) *xompu:sta:-* “alay etmek”-s-; *xompu:stas-* “birbiriyle eğlenmek” *ör bayayı xompu:stastılar* “onlar birbirleriyle uzun süre alay ettiler” (YRS: 496).

- (3) *sobuonna*:- “telefon etmek, aramak”-s-; *sobuonnas*- “telefonlaşmak” *oroyuonuy kitta sobuonnas* “ilçeyle telefonlaşmak, telefonla görüşmek” (YRS: 329).

3- Eylemin birlikte yapıldığını bildirir:

Eski Türkçede, Moğolcada ve Tunguz dillerinde tespit edileceği gibi işteşlik bildiren eklerin taşıdıkları bir diğer anlamsal işlev olan eylemin en az iki özne tarafından birlikte yapıldığının anlatıldığı birliktelik işlevidir. Saha Türkçesinde birliktelik bildiren ve -s- eki ile kurulmuş fiillere örnek şunlardır:

- (1) *argitsa*:- “yola çıkmak; yol arkadaşlığı yapmak”-s-; *argitsas*- “birlikte yola çıkmak, yola koyulmak”, *argistahan ayana:tılar* “birlikte yola koyuldular, yola çıktılar” (YRS: 46).
- (2) *tirilä*:- “patırdı, çatırdı”-s-; *tiriläs*- “birlikte patırdı çıkarmak; ses çıkarmak” *kutsar kötön tirilähän tayıstılar* “kuşlar patırtı, gürültüyle uçuştular” (YRS: 385).
- (3) *babıgıra*:- “dişlerin birbirine değmemesi (soğuktan)-s-; *babıgıras*- “birbirine değmek, zangırdamak” *bölü:n barı toyon babıgırastıbit* “geceleyin herkesin dişleri birbirine değmedi (çok üşümek, donmak anlamında)” (YRS: 57).

Eski Türkçede, çağdaş Türk lehçelerinde, Moğolcada ve Tunguzcada bir fiilin hem işteşlik ve hem de birliktelik işlevlerine karşılık geldiğini örneklerle tespit edilmiş ve aktarılmıştır. Saha Türkçesinde de -s- ekiyle kurulmuş hem birliktelik hem de işteşlik işlevlerinin ortak olduğu fiiller de söz konusudur:

- (1) *ca:caṇna*:- “sallanmak”-s-; *ca:caṇna*:- “karşılıklı veya birlikte sallanmak” *tahirca ca:caṇnastılar* “avluya sallanarak (yalpalayarak) gittiler” (YRS: 123).
- (2) *kärgännä*:- “anlaşmak, uyuşmak”-s-; *kärgännäs*- “birlikte veya karşılıklı anlaşmak” *oyolar kärgännästilär* “çocuklar birbirleriyle kaynaştılar, anlaştılar” (YRS: 221).
- (3) *ada:rıy*- “yüksekli, alçaklı çıkıntılar oluşturmak”-s-; *ada:rıs*- *kuolasta:ççılar ili:lärä ada:rıṇnastılar* “eller oy vermek için yukarıya kalktı” (YRS: 32).

4- Birden fazla öznenin bulunduğu bir grubun birlikte gerçekleştirdiği eylemi ifade eder (Korkina vd. 1982: 270):

(1) *külän ñirgiy-* “yüksek ses çıkartmak”-s; *-con külän ñirgi-s-tiler* “insanlar yüksek sesle güleştiler.”

(2) *lıñkına:-* “çınlamak, çalmak”-s; *-töbötügär bı:stala suox çuora:nnar lıñkına-h-allar* “kulaklarında (başının içinde) küçücük çanlar çınlayıp durdu.”

4.1.2.4. {-(I)hIn}

-(I)hIn- eki birliktelik-işteşlik eki *-ıs* ile dönüşlülük eki olan *-n-* ekinin birleşmesinden meydana gelir (Korkina vd. 1982: 273; Haritonov 1963: 47). Bu ek ölü veya canlı köklere eklenebilmektedir. Örneğin *ıyır-* = *ıyihın-* “yudumlamak” (YRS: 523) fiilleri tespit edilmektedir; fakat *-ıy-* biçimi ise ölü bir biçimdir. Bu fiilin aksine *ıgihın-* “sıkmak, germek; çabalamak, uğraş göstermek” (YRS: 522) < *ık-* “sıkmak, sıkılmak” (YRS: 524) gibi canlı köklere de eklenebilmektedir (Korkina vd. 1982: 273).

Araştırmacılar *-Ihın-* ekinde dönüşlülük işlevinin baskın olduğu üzerinde durmaktadırlar (Haritonov 1963: 47; Korkina vd. 1982: 274): *tardıhın-* “kendine doğru çekmek” < *tardıs-* “karşılıklı çekişmek” < *tart-* “çekmek” (YRS: 377). Ancak bu ekin eklendiği fiillerin tamamında bu durum söz konusu değildir. İncelediğimiz fiiller arasında işteşlik ekinin işlevlerinden biri olan öznenin birden fazla olması veya eylemin birden fazla yinelenmesinin, yani çokluğu ifade eden bir işlevin de bulunduğu tespit edilebilmektedir. Bu durumda söz konusu fiillerde dönüşlülük değil işteşlik işlevi baskındır: *muhun-* (YRS: 246) = *munñuhun-* (YRS: 244) “toplanmak; yığılmak, birikmek” fiillerinde birden fazla öznenin katıldığı bir eylem söz konusudur. Bununla birlikte işteşlik işlevinin baskın olduğu örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz: *tiähin-* “rahatsız edecek kadar sık sık ziyaret etmek” (YRS: 386); *ilihin-* “kendini aşırı yorgun hissetmek” (YRS: 147); *üllähin-* “birilerinin arasında bir şeyi pay etmek, bölüştürmek” (YRS: 451).

-*IhIn*- eki ile biten bazı fiillerde imgesel bir anlam taşıdığı dikkat çekmektedir: *xara:hın*- “duygusal olarak iniş çıkış yaşamak; dalgalanmak” (YRS: 482); *ıyaahın*- “(ellerinin üzerinde) asılmak, asılı durmak” (YRS: 522); *xaanñahın*- “buruşturmak”; *siräyeä xa:nñahınna* yüzünü buruşturdu (örneğin öfkeyle) (YRS: 467); *sıllahın*- “sarkmak (alt dudak hakkında), çekilmek, kalkmak (üst dudak hakkında) (YRS: 357); *xaacahın*- “eğri, bükük olmak” (YRS: 463); *kıtıahın*- “alev alev yanmak” (YRS: 214); *mırçihın*- = *murdihın*- “buruşmak, kırış kırış olmak”(YRS: 247); *ırdihın*- “(yüzü) buruşmak, kırışmak” (YRS: 529); *ayihın*- “yavaş yavaş damlamak” (YRS: 31); *sıhın*- “1) bir şeyi sıkıca bağrına basmak; 2) yapışmak; 3) hastalık bulaştırmak; 4) *mcz.* bir şeyle ilgili olmak, ilgilenmek” (YRS: 363); *ıtihın*- “titrek bir biçimde ağzını, çeneni sıkamak” (YRS: 533); *tällähin*- “sarkmak, asılı olmak” (YRS: 425); *süllähin*- “asık suratlı olmak, suratını asmak”(YRS: 348); *iñnähin*- “yana doğru yatırmak, eğmek” (YRS: 153); *xoyuohun*- “elle bir şeyi çevirmek, döndürmek” (YRS: 492); *kimihın*- “düşmek, sarmak (yanaklar, dudaklar hakkında)” (YRS: 166); *böyüöhün*- “bir şeyi yavaş yavaş yapmak” (YRS: 78).

4.1.3. Ettirgenlik

Deny, ettirgenlik kavramı ile ilgili olarak sebepleme ve oldurucu terimleri ile birlikte inceler (Deny 1941: 348).

T. Banguoğlu, ettirgen kavramını “söz içinde kimse olan nesne üzerinde doğrudan doğruya kılıcı olmayıp bir başkasını kılıcı kılıyorsa fiil tabanı ettiren görüşe girer” biçiminde tanımlar. Geçişsiz fiillerden gelen ettiren görünüşün esas itibariyle oldurmak maksatlı olduğunu bildirir. Ettiren görüş kavramında Banguoğlu, en az iki kişinin olduğunu bunlardan birinin ettiren diğerinin eden kimse olduğunu; olduran kavramında ise bir “üst kimsenin” “alt kimsenin” bir durum, oluşa geçmesine vasıta olduğunu belirtir (Banguoğlu 2004: 417-418).

Lewis, fiil tabanlarının geçişli ve geçişsiz durumlarına göre ayırarak konuyu ele alıp incelemektedir (Lewis 1967: 146). Bu ayırım birçok araştırmacının üzerinde durduğu bir

konudur. Ettirgen ve oldurgan kavramlarının ele alınıp değerlendirilmesinde bahsi geçen bu kavramlar esas alınmıştır (Yücel 2011: 293).

Geçişli fiile ettirgen biçim eklendiğinde genellikle eylemin kimin gerçekleştirdiği belli değildir (Tenişev 1988: 291). Benzer bir biçimde Oya Adalı da aynı vurguyu yaparak, ettirgen biçimlerin geçişli ve geçişsiz fiillerle birlikte kullanılabileceğini belirtir. Bununla birlikte Adalı, “*geçişli fiillerle kullanılan ettirgen biçimin, eylemi gerçekleştireni değil eylemin yapılmasına araç olanı gösterdiğini*” ve geçişsiz fiillerle kullanımında ise “*eylemi gerçekleştirenin özne olmadığını*” ifade eder. Geçişli fiillerin ettirgen biçimin getirilmesi ile ilgili olarak *saçımı (berbere) kestirdim* örneğini; geçişsiz fiillere ettirgen biçimin getirilmesi ile ilgili olarak *(ben) çocuğu uyuttum* örneğini verir (Adalı 1979: 55-56). Ömer Demircan, ettirgenin “*yapan, ettiren, aracı-ettiren*” işlevlerinin yanı sıra ayrıca zorlama, zorlayıcı işlevini de yanına ekler. Ayrıca ettirgenliğin aracı bir öznenin yanı sıra sağlama, neden olma anlamlarına sahip işlevine de değinir. Sağlama anlamını *bir eyleme zorlanma, bir eylemi başkasına yaptırma* işlevinde tanımlar (Demircan 2003: 75). Neden olmak maddesini de iki ayırır. Bunlardan birincisi aracı bir öznenin vasıtasıyla eylemi gerçekleştirmekken diğeri öznenin kendisinin etken olduğudur (Demircan 2003: 24).

4.1.3.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Ettirgen Biçimler

Kaşgârlı, ettirgenlik ile ilgili olarak -t- ekinin fiili müteaddi (birden çok kişiye etki eden) kılmak için getirildiğini aktırır ve *arı-t-tı, kuru-t-tı* örneklerini verir. Fiili yine müteaddi kılmak için pek çok yerde /t/ harfinin /t/ harfi ile birleştiğini söyler. Bu konu ile ilgili olarak da *bar-dı > bar-tur-dı; kel-di > kel-tür-di* örneklerini verir (DLT I 2006: 19). Eski Türkçede tespit edilen ettirgen biçimleri şu şekilde sıralayabiliriz:

-tXz-

Eski Türkçe döneminde kullanılan oldurma yaptırma bildiren bir ektir. Erdal, bu ekin -(X)t- ve -(X)z- eklerinin birleşmesinden meydana geldiğini belirtir. Oldukça nadir bir kullanıma sahiptir (OTWF: 708). -Xz- ve -sXk- ekleri eklendiği geçişli tabanlarda ilk

müdahil kişiyi (eyleyen), kendisine ait iradesi olanı, ifade ederler (Erdal 1998: 155): ol tawar *alduzdı* “o, malı aldırdı, malı soyuldu” (DLT II: 87); ol maña iş *bildüzdi* “o, bana iş bildirdi, öğretti” (DLT II: 202).

Ettirgen Çatılı Fiiller

-Ur-

Ettirgen çatılı fiiller kurar (Räsänen 1957: 154): öl- > *ölür-* “öldürmek”; *sök- “çökmek” > *sökür-* “(diz çöktürmek”; түş- “inmek” > *tüşür-* “indirmek” (Tekin 2003: 96). Clauson, EDPT’de iki heceli fiiller ACR- bölümünde şu örnekleri verir: öç- sönmek (ateş, yangın hakkında), tükenmek > *öçür-*; uç- > *uçur-*; aç- > *a:çur-* (*a:cur-*) “acıktırmak, aç bırakmak” (Clauson 1972: 30): *ol anı açurdı* “o, anı acıktırdı” (DLT I 2006: 268).

-Ar-

Ettirgen çatılı fiiller üreten bir ektir (Räsänen 1957: 153-154). Clauson, bunun muhtemel en eski ettirgenlik eki olduğunu belirtir (Clauson 1962: 158): *yumd-ar-* “birlikte getirtmek”; *tärt-är-* “birini terletmek”; *tägl-är-* “kör etmek”; *ket-är-* “göndermek, götürmek”; *agt-ar-* “yuvarlamak, çevirmek, döndürmek” fiilini ek ile alakalı olarak örnek gösteren Erdal, bunların dışında -(X)k- türemesi olan *bütkär-* “tamamlamak, başarmak”; *kıskar-* “azaltmak, kontrol altına almak”; *tark-ar-* “ortadan kaldırmak” fiillerinin de -(A)r fiil grubu içinde değerlendirilebileceğini belirtmektedir (OTWF: 734-739).

-gUr-

Geçişli fiil kök ve gövdelerine gelerek ettirgen, geçişsiz fiillere gelerek geçişli fiiller yapmaktadır. Hacıeminoğlu, bu ekin birleşmeden meydana geldiği görüşündedir (Hacıeminoğlu 1984: 23-24): *ergür-* “erimek, çözmek”; *kigür-* “giydirmek, içine sokmak” < kir-; *körtkür-* “göstermek”; *ozkur-* “korumak, kurtarmak”; *todgur-* “doymak”; *tolkur-*

“doldurmak” (OTWF: 748-755); *odgur-* “uyandırmak” < **od-*; *tirgür-* “diriltmek, canlandırmak” < *tir-* (Tekin 2003: 94).

-(X)t-

Ettirgen çatılı fiiller kurar. Ünlü ile biten ve bazen -r- ile biten formlara eklenir. Erdal, -(X)t- ekinin -tXl-, -tUr-, -tXz- eklerinin kökeni olduğunu belirtir (OTWF: 799): *akıt-* “akın ettirmek, akın etmek” < *ak-*; *bitit-* “yazdırmak” < *biti-*; *olgurt-* “oturtmak, dikmek” < **olgur-*; *töküt-* “akıtmak, dökmek” < *tök-*; *yügürt-* “akıtmak” < *yügür-* (Tekin 2003: 95-96).

Türk dilinin bütün dönemlerinde kullanılmış ve hâlâ kullanılan bir ektir (Clauson 1962: 157):

Trkm. *okat-* “bir şeyi birine okutmak” (TTS: 484); Özbk. *ükit-* “okutmak” (ÖTİL: 527); Tat. *ukıt-* “okutmak” (Öner 1998: 101); Kzk. *okıt-* “okutmak” (Öner 1998: 101); Kırg. *okut-* “okutmak” (KS: 589) (< ETü. *oku-* “okumak”; EDPT: 430)-t-, Krş. ETü. *okıt-* “okutmak, çağırmak” (DLT IV: 430); Hks. *uzut-* “uyutmak” (HTS: 545); Alt. *uyuktat-* “uyutmak” (ATS: 196) (< ETü. *udı-* “uyumak”; EDPT: 42)-t-, *udıt-* “uyutmak” (EDPT: 45).

-Xz-

Ettirgen çatılı fiiller kurar: *altız-* “aldırtmak, yakalatmak” < **al-*; *tutuz-* “tutturmak” < *tut-*; *uduz-* “sevk etmek” < *ud-* “izlemek, takip etmek” (Tekin 2003: 96); *tutuz-* “tutturmak, teslim etmek” < *tut-*; *tütüz-* “tüttürmek” < *tüt-* (Gabain 2003: 61); *tamuz-* “damlatmak” < *tam-* “damlatmak”; *tapuz-* “sormak; bilmece sormak” < *tap-* “bulmak” (OTWF: 758).

-TUr-

Fiile öldurma ve yaptırma anlamı katar. Gabain, -tUr- biçiminin daha nadir bir kullanıma sahip olduğunu ve -dUr- biçiminin ise -t-‘ye göre daha belirli bir yaptırma anlamı taşıdığını belirtir. Fakat bununla birlikte Gabain, bazı örneklerde bunun tespit

etmenin güç olduğunu ifade eder. Örnek olarak *aq-tur-* “akıtmak” fiilinin bir başka biçimde *aq-it+ur-* olarak da yapılabileceğini ve bu örnekte de yaptırma ekinin olmadığını belirtir (Gabain 2003: 60). Ünsüz ile biten fiillere eklenen ettirgenlik ekidir. Kullanımı yaygındır ve hâlâ kullanılmaktadır (Clauson 1962: 158). Ol ok *atturdi* “o, ok attırdı, ok atmasını emretti”; sıbızgu *öttürdi* “düdük öttürdü”; ol kapuy *açturdi* “o, kapının açılmasını emretti”; ol maña suw *ıçturdy* “o, bana su içirdi” (DLT I: 217-218); *agtur-* “yükseğe çıkartmak” < ag-; *artur-* “aldatılmak, aldanmak” < ar-; *bintür-* “bindirmek” < bin-; *urdur-* “vurdurmak” < ur-; *yantur-* “döndürmek” < yan- “dönmek” (Tekin 2003: 96).

Çağdaş Türk dili alanında ettirgenlik eki yaygın bir kullanıma sahiptir: Trkm. *bildir-* “bildirmek, haber vermek” (TTS: 67); Özbk. *bildir-* “bildirmek” (ÖTİL: 113); Kzk. *bildir-* “bildirmek” (Öner 1998: 100); Kırg. *bildir-* “bildirmek” (KS: 120); Hks. *pıldır-* “bildirmek” (HTS: 365); Tuv. *bildir-* “bildirmek” (TS: 95); Alt. *bildir-* “bildirmek, haber vermek” (ATS: 41) (< ETü. *bil-* “bilmek”; DLT IV: 90)-*TAr-*, Krş. ETü. *bildüz-* “bildirmek, öğretmek” (DLT IV: 91; EDPT: 335).

Trkm. *yazdır-* “yazdırmak” (TTS: 685); Özbk. *yâzdır-* “yazdırmak” (ÖTİL: 253); Tat. *yazdır-* “yazdırmak” (Öner 1998: 100); Kırg. *cazdır-* “yazdırmak” (KS: 195) (< ETü. *yaz-* “yazmak”; EDPT: 984)-*TAr-*, Krş. ETü. *yaztur-* “yazdırmak” (EDPT: 985).

4.1.3.2. Saha Türkçesinde Ettirgenlik

Saha Türkçesinde birden fazla ettirgenlik eki söz konusudur. Ettirgenlik ekleri ve eklerin ekleniş biçimleri ise şu şekildedir.

1- Saha Türkçesinde ettirgenlik eki: -t

Saha Türkçesinde sonu *r* ve *y* ile biten fiillere *t* eki olduğu gibi eklenmektedir. Uzun ünlü ile biten kelimelere eklendiği vakit kelimenin uzun ünlüsünü kısaltır. Bununla birlikte sonu *y* ile biten kelimeler ise *y* sesi düşer ve *t* ettirgenlik eki eklenir.

Fiil	Anlamı	-t	Anlamı
<i>kuortamna:-</i>	“kiralamak”	<i>kuortamnāt-</i>	“kiralatmak” (YRS: 190).
<i>küñküliy-</i>	“pis bir koku yaymak; pis kokmak”	<i>küñküliūt-</i>	“pis kokutmak” (YRS: 198).
<i>kıyda:-</i>	“kovmak”	<i>kıydat-</i>	“kovdurmak” (YRS: 205).
<i>kündä:r-</i>	“parlamak”	<i>kündä:rt-</i>	“parlatmak” (YRS: 198).

Saha Türkçesinde bu ek ile yapılan *eşsüremlî szcükleşme* örnekleri tespit edilmiştir. Saha Türkçesinin *t* eki ile ilgili olarak *sözcük türetme* işlevindeki örneklerini şu şekilde listeleyebiliriz:

abılat- “1- büyülenmek 2- etkilenmek, birine bağlanmak < *abıla:-* 1- büyü yapmak, büyülemek 2- etkilemek, büyülemek, hayran bırakmak” (YRS: 28).

ahı:ryat- “bir şeyi acı katmak” (< *ahı:rya:-*) < *ahı:* “acı, ekşi” (YRS: 50).

aralcıt- “ağz, 1- değiştirmek 2- dikkatini dağıtmak (kötü düşüncelerde uzaklaştırmak; teselli etmek)” < *aralcıy-* “dikkatini dağıtmak” (YRS: 45).

borduryat- “bir şeyi gürültüyle içmek” < *bordurya:-* “kesik ve hırıltılı ses çıkartmak” (YRS: 75).

cölörüt- “delmek, gedik açmak” < *cölörüy-* “delmek, delinmiş olmak” (YRS: 132).

cürühüt- “uzun, titreşimli bir ses çıkarmak” < *cürühüy-* “uyulmak, işitilmek” (YRS: 135).

çäpçät- “1- kolaylaştırmak, hafifletmek 2- iskonto yapmak (indirim yapmak)” < *çäpçä:-* “1- hafiflemek 2- mcz, indirim yapmak, iskonto yapmak” (YRS: 516).

çiñät- “1- sıkıştırmak, yoğunlaştırmak. 2- desteklemek, kuvvetlendirmek, gerçeklemek, tastik etmek” < *çiñä:-* “1- basarak ezmek 2- mcz, yoğunlaşmak, sıkılaşmak 3- mcz, olgun olmak (insanlar hakkında); kesin, sert ifadeler kullanmak” (YRS: 509).

däbilit- “1- bir kabısıvıyla ağzına kadar doldurmak 2- hızla kaynatmak” < *däbiliy-* 1- doldurmak 2- fokurdamak” (YRS: 121).

dallat- açmak (kanatları), geniş açmak (elleri) < *dallay-* yaymak, açmak, germek (eller ve kanatlar hakkında) (YRS: 110).

dıdat- img, göbekli olmak < *dıday-* img, “büyük bir göbeğe sahip olmak”(YRS: 120).

diriñät- “derinleşmek” (hem temel hem de mecaz anlamda) < *diriñä:-* “derinleşmek” (YRS: 113).

dogdot- “bir şeyi kısa yapmak (genellikle elbiseler hakkında)” < *dogdoy-* “kısa olmak, kısa görünmek” (YRS: 115).

dolguhut- “1- rahatça su taşımak, götürmek (geniş nehirler üzerinden) 2- sere serpe, rahatça şarkı söylemek < *dolguhuy-* “1- şiddetle sallanmak 2- suyun engebesiz hızla akması (büyük nehirler üzerinde)” (YRS: 116).

duorahıt- “dağılmak, hızla yayılmak” < *duorahıy-* dağılıp yayılmak (ses hakkında)” (YRS: 119).

ädärimsit- “birini genç göstermek” < *ädärimsiy-* “kendini genç saymak, genç görünmek” (YRS: 536).

ıarırıyat- “bir şeyi yapmakta, denemekte sıkıntı çekmek; zorluk çekmek” < *ıarırıya:-* “1- kendini ağır, ciddi saymak; görmek 2- kendini kıymetli, değerli saymak” (YRS: 521).

iççitit- “ehlileştirmek, evcilleştirmek” < *iççitiy-* “evcilleşmiş olmak” (YRS: 159).

idätit- “uzmanlık, yeterlilik sağlamak” < *idätiy-* “deneyimli olmak” (YRS: 141).

ihälit- “üşütmek, soğutmak” < *ihäliy-* “şişmek” (YRS: 157).

itit- “sıcaklaştırmak, ısıtmak” < *itiy-* “sıcak olmak, ısınmak” (YRS: 158).

kıçıgılat- “gıdıklamak” bkz: *kıçıgılan-* “gıdıklanmak” (YRS: 214).

kılat- mcz, kd, gizliden seyretmek < *kılay-* ışımak, parıldamak; yanmak (YRS: 206).

kiärgät- “1- bezemek, donatmak 2- güzel giyinmek” < *kiärgäy-* güzel olmak” (YRS: 170).

köñdöydöt- “delmek, delip geçmek” < *köñdöydö-* “oymak, oyu açmak” (YRS: 179).

kulcugurat- “1- lıkır lıkır dökmek, boşaltmak 2- mcz, hızlı ve belirsiz sesler çıkartmak < *kulcugura-* “1- lıkırdamak (sıvı hakkında) 2- mcz, oldukça hızlı ve belirsiz konuşmak.” (YRS: 186).

motur˘yat- “hızlı hızlı tıka basa yemek” (YRS: 242).

ñalıgırıt- “hızlı ve seri bir biçimde konuşmak” bkz: *ñalıgıra-* “hızlı ve seri bir biçimde konuşmak” (YRS: 258).

ñillirgät- “fiil düzensiz tekrarlılık bildirir; taşmak, sıçramak” < *ñillirgä-* “yayılmak, taşmak; duyulmak (sesin yayılması, duyulması)” (işlev sapması söz konusudur) (YRS: 260).

oyotut- “çocukluğunu düşünmek” < *oyotuy-* “1- çocukluk yapmak, çocuk gibi davranmak 2- çocukluğuna dönmek” (YRS: 266).

öyüt- “1- midesi bulanmak, kusmak 2- kd, mcz, vermek, iade etmek, döndürmek” < *öyüy-* “istemeden öğürmek, kusmak” (YRS: 283).

öhürgät- “incitmek, zarar vermek” (< ös “kötülük, fenalık) (bkz: öhür- “birine karşı düşmanca tavır sergilemek; öhürgän- “gücenmek, incinmek”) (YRS: 291).

ötöt- “belirmek, kabarmak (göğüs hakkında)” < *ötöy-* “öne doğru çıkmak, sivrilme (meme uçları hakkında)” (YRS: 291).

sabdıgırat- “aceleyle bir şey yapmak” < *sabıgıra-* “koşuşturmak” (YRS: 308).

sabdıt- “1- bir şeyi kavrayıp yakalamak için ellerini uzatmak 2- mcz, kd, avantajlı olmak, daha çok avantajlı olmak (örneğin sportif rekabetlerde)” < *sabdıy*-img, kollarını uzatarak yüksekte duran bir şeyi almaya çalışmak” (YRS: 308).

salgılat- havalandırmak; xohu salgılat- odayı havalandırmak < *salgıla-* 1- dinlenmek, temiz havadan soluklanmak 2- güneşlenmek, güneşe çıkmak (YRS: 311).

sarat- “açmak (örneğin parmaklar, kanatlar hakkında)” < *saray-* “açılmak, aralanmak (parmaklar hakkına)” (YRS: 317).

sı:hırt- “çöp atmak” < *sı:hır-* “çöple kaplanmak; tıkmak” (YRS: 365).

sımnayahıryat- “birini samimi, içten görmek; içten bulmak < *sımnayas* “1- yumuşak; 2- mcz, uslu, sakın 3- mcz. içten, samimi” (YRS: 358).

sikkirät- “1- hafifçe üflemek, esmek (rüzgâr hakkında) 2- yellemek; estirmek (ateşi körüklerken vs.) < *sikkirä-* “hafifçe esmek; üflemek (rüzgâr hakkında)” (YRS: 322).

sinñät- “1- inceltmek 2- sıkamak” < *sinñä-* “1-incelmek 2- sıkamak” (YRS: 324).

sirdät- “biriyle yürümek; rehberlik etmek” < *sirdä-* “uğurlamak; yol göstermek”(YRS: 325).

surut- “bir şeyi imzalamak; abone olmak” < *suruy-* “yazmak”(YRS: 345).

tälgät- sermek, yan yana sermek” < *tälgä-* “sermek, yatırmak”(YRS: 425).

timni:rıyat- “bir şeyi soğutmak” < *timni:rıya-* “donmak, buz tutmak” (YRS: 420).

tokut- “bükme, eğiltme (örneğin, bacaklarını, kollarını)” < *tokuy-* “1- eğilmek, bükülmek 2- mcz, kd, ölmek, can vermek”(YRS: 388).

uççut- “birini, bir şeyi yakalamak, ele geçirmek” < *uççuy-* “bir yerden ayrılmak, gitmek” (YRS: 449).

unñulut- “uzun bir şeyi sürüklemek” < *unñuluy-* “sürüklemek” (YRS: 435).

ülläñnät- “1- şişirmek, kabartmak 2- mcz, hikâye anlatmak” < *ülläñnä*:- “şişmek”(YRS: 451).

ülüt- “donmak” < *ülüy*- “üşümek” (YRS: 452).

ümürüt- “daraltmak, azaltmak; kısmak” < *ümürüy*- “sıkıştırmak, sıkmak” (YRS: 453).

üñkürüt- “yuvarlanmak, yuvarlamak” < *üñkürüy*- “yuvarlamak”(YRS: 453).

xolkut- “özgür olmak” < *xolkuy*- “rahat olmak, sakin olmak” (YRS: 493).

xorut- “(çift) sürmek” < *xoruy*- “1- kazımak 2- traş etmek”(YRS: 502).

2- Saha Türkçesinde ettirgenlik eki: -Ar

Sonu *l, n, ŋ, r, s, t* ile biten fiil kök ve gövdelerine eklenmektedir.

Fiil	Anlamı	-Ar	Anlamı
<i>kırt-</i>	“kesmek”	<i>kırtar-</i>	“kestirmek” (YRS: 210).
<i>bus-</i>	“pişmek”	<i>buhar-</i>	“pişirmek” (YRS: 87).
<i>tot-</i>	“doymak”	<i>totor-</i>	“doyurmak” (YRS: 393).
<i>kös-</i>	“göç etmek”	<i>köhör-</i>	“göç ettirmek, yer değiştirmek” (YRS: 182).

Saha Türkçesinde ettirgenlik eklerinden biri olan -Ar- ekinin *sözcük türetme* işlevindeki *eşsüremlî sözcükleşme* örnekleri şunlardır:

bütär- “1- bitirmek, son vermek 2- yok etmek” (YRS: 90) < *büt*- “1- dolmak, bitmek 2- hlk, ölmek 3- bir şeyle bağlanmak, buz tutmak” (YRS: 89).

dolgunnur- “dalgalanmak (su yüzeyinde oluşan dalgalanma)” (YRS: 116).

döyüör- “1- hafiften sağırlaşmak 2- aptallaşmak” < *döy*- “sağır olmak”(YRS: 117).

kı:hır- “kızmak, öfkelenmek” < *kı:s-* “kızarmak, kıpkırmızı kesilmek” (YRS: 216).

omunnur- “kızmak, hiddetlenmek” < *omunna-* “abartmak, büyümek” (YRS: 272).

sütär- “yitirmek, kaybetmek” < *süt-* “gözden kaybolmak, yitip gitmek” (YRS: 352).

3- Saha Türkçesinde ettirgenlik eki: -TAr

Çok heceli ve sonu *y, t, p, s, x, k* ve *r* ünsüzleri ile biten fiillerden sonra *-tAr-*; tek heceli sonu */r/* ile biten fiillerden sonra *-dAr-*; sonu *n, ɲ* ile biten fiillerden sonra *-nAr-*; sonu */l/* ile biten fiillerden sonra ise *-lAr* biçiminden eklenir. Bu ek diğer ettirgenlik eklerinin üzerine eklenerek de kullanılmaktadır.

Fiil	Anlamı	-TAr	Anlamı
<i>kön-</i>	“düzeltmek; yassılamak”	<i>könnör-</i>	“düzleştirmek” (YRS: 178).
<i>kıy-</i>	“ağrımak”	<i>kıydar-</i>	“ağrıtmak” (YRS: 205).
<i>kötüt-</i>	“uçurmak”	<i>kötüttär-</i>	“uçurtmak” (YRS: 183).

Saha Türkçesinde ettirgenlik eklerinden biri olan *-Ar-* ekinin *sözcük türetme* işlevindeki *eşsüremlî sözcükleşme* örnekleri şunlardır:

kıaytar- “öldürmek, yok etmek” < *kıay-* “1- üstesinden gelmek 2- yenmek, kazanmak” (YRS: 203).

öyülünnär- “eğmek, bükmek” < *öyülün-* “1- eğilmek, bükülmek 2- kd, mcz, birilerine, bir şeye dikkat etmek” (YRS: 283).

ömütünnär- “gafil yakalanmak” < *ömütün-* “hazırlıksız, uykuda yakalanmak” (YRS: 286).

öyönnör- “dirseğini bir şeye dayamak, bir şeye dayanmak < *öyön-* 1- birine bir şeye yaslanmak, dayanmak 2- mcz, birisinden güç almak, birisine güvenmek” (YRS: 284).

siällär- “dörtнала gitmek; tırıs koşmak” < *siäl*- “tırıs gitmek, koşmak”(YRS: 328).
sü:rdär- “kendi doğal biçimiyle suyu akıtmak” < *sü:r*- “1- koşmak 2- akmak” (YRS: 353).

sü:ytär- “kaybetmek, yenilmek” < *sü:y*- “bir şey kazanmak” (YRS: 352).

süllähinnär- “çatmak, buruşturmak” < *süllähinnä*:- “huysuzlaşmak, somurtmak” (YRS: 348).

ü:nnär- “1- yetiştirmek, büyütmek 2- mcz, eğitmek, büyütmek 3- mcz, yapmak, inşa etmek” < *ü:n*- “1- büyümek, büyük olmak 2- mcz, artmak, çoğalmak” (YRS: 459).

ünnär- “yaklaşmak, yanaşmak” < *ün*- 1- emeklemek 2- zor yürümek, güçlükle yürümek” (YRS: 453).

4.1.3.3. Saha Türkçesinde Ettirgenlik Ekinin İşlevleri

Saha Türkçesinde ettirgenlikle ilgili olarak tespit edilen işlevler şu şekildedir:

1- Bir oluş veya durumdan başka bir durum veya oluşa geçen eylemleri bildirir:

(1) *tübäs*-“kendini bir durumun içinde bulmak” -*Ar*-;*tübähinnär*:- *miigin üçügedik түбähinnärdä* “beni kötü (fena) bir duruma düşürdü” (YRS: 411).

(2) *tot*- “doymak”-*Ar*-; *totor*- “doyurmak”; *kura:nax tılınan totoron barda* “mcz. yalanlarına doyurup gitti” (YRS: 393).

(3) *tüs*- “konmak”; -*Ar*-; *tühär*- “kondurmak”; *ayda:rıma, kutsarı tühär*- “gürültü yapma, kuşlar konsun (kuşları kondur)” (YRS: 416).

(4) *mu:ha*:-“buzla kaplanmak”;-*Ar*-; *mu:har*- “buz tutmak”; *tünnük ta:ha mu:hurbut* “pencere buz tuttu” (YRS: 246).

2- Öznenin başka bir özne vasıtasıyla eylemi gerçekleştirmek:

Bu işlevi kendi içerisinde iki maddeye ayırmamız mümkündür. Eylemin iki şekilde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bunlardan ilki eylemin zorla gerçekleşmesi, ikincisi ise eylemin rica ile gerçekleşmesidir. Konuyla ilgili olarak da şu örnekleri gösterebiliriz:

a. Eylemin zorla gerçekleşmesi, zorla bir şey yaptırtmak:

- (1) *masta*:- “odun kesmek”-*t*-; *mastat*- “odun kestirmek”; *mahı oyolargo masta-ttim* “odunu çocuklara kestirttim” (YRS: 236).
- (2) *kıña*:- “nişan almak”-*t*-; *kıñat*- “nişan aldirmek” (YRS: 208).
- (3) *kıyda*:- “kovmak”-*t*-; *kıydat*- “kovdurmak” (YRS: 205).

b. Eylemin rica üzerine gerçekleşmesi, bir şeyi yapmasını istemek, rica etmek:

- (3) *küöcüy*- “tutuşmak, ateş almak”-*t*-; *küöcüt*- “tutuşturmak, yakmak” *ohoyu küöcüt*- “ocağı yaktırmak (yakmasını istemek, yakmasını söylemek) (YRS: 199).
- (4) *ıhı:ta*:- “bağırarak, haykırmak”; -*t*-; *ıhı:tat*- “bağirtmek”; *oyoyun ıhı:tatıma* “çocuğu bağirtma, ağlatma” (YRS: 531).
- (5) *täriy*- “donatmak, hazırlamak”-*TAr*-; *tärittär*- “hazırlatmak”; *asta tärittär*- “bir şeyler pişirtirmek (pişirmesini rica etmek) (YRS: 428).

1- Bir şeye neden olmak anlamında ettirgenlik işlevi:

- (6) *kıy*- “sızlamak”-*TAr*-; *kıydar*- “sızlatmak” (YRS: 207).
- (7) *kıbhın*- “korkmak”-*TAr*-; *kıbhınnar*- “korkutmak” (YRS: 204).
- (8) *kıçıgıra*:- “gıcırdamak”-*t*-; *kıçıgırat*- “gıcırdatmak” (YRS: 214).
- (9) *Ircıgına*:- “homurdanmak”-*t*-; *ircıgınat*- “homurdanmak” (YRS: 529).

2- Öznenin kendisinin etken olduğu ve neden olmak işlevine ise şunları örnek gösterebiliriz:

Sleptsov’un editörlüğünde hazırlanan *Yakutsko russkiy slovar*’ adlı sözlük çalışmasında *söbülä*:- fiilin ilk anlamı rıza göstermek, razı olmak; kabul etmek; ikinci anlamı ise hoşlanmak; hoşuna gitmek anlamındadır.

- (10) *söbülä*:- “hoşlanmak, hoşuna gitmek”-*t*-; *söbülät*- “hoşlanmak, hoşuna gitmek, sempatisini kazanmak”; *min kinini söbülä:tim* “ben ondan hoşlandım” (YRS: 337).

söbülän- biçiminde dönüşlülük biçimiyle türetilmiş biçim, fiilin ilk anlamıyla karşımıza çıkarken; *söbülät-* fiili *söbülä:-* fiilin ikinci anlamında yani kendisini sevdirmek, sempatisini kazanmak anlamıyla dönüşlülük işlevine sahip olduğu belirtilir (YRS: 337). Pekarskiy'in . *Slovar' yakutskogo yazıka* (1907-1930) adlı eserinde aynı fiil ettirgen işlevde aktarılmaktadır (Pek II: 2998). Bizce ise bu fiil bir şeye sebep olmak, neden olmak işlevinde öznenin etken olduğu ettirgen sınıfı içerisinde değerlendirebileceğimiz bir fiildir. Konuyla ilgili olarak bir diğer fiil *mukuy-* fiilidir. Bu fiil diz ve parmaklar hakkında eklem yerlerinden bükme anlamındadır. Bu fiilin ettirgen biçimi ise *mukut* fiilidir:

- (11) *mukuy-* “eklem yerlerinden bükme (diz ve parmaklar hakkında)”-*t-* “germek, açmak; bükme” *tarbayın mukupput-* (< *mukut-put*) “parmaklarını gerdi” (YRS: 244).

3- Sağlamak anlamında ettirgenlik işlevi:

- (12) *xacıy-* “ısırmak, dişlemek”-*TAr-*; *xacıytar-* “ısıtırmak”; *ilibin ıkka biha xacıytardım* “elimi köpeğe çok fena kaptırdım (ısırtırdım)” (YRS: 473).
- (13) *illa:-* “şarkı söylemek”-*t-*; *illat-* “şarkı söyletmek”; *plastinkanı illat-* “plağı çalmak; kaseti oynatmak” (YRS: 525).
- (14) *ıstañala:-* “zıplamak”-*t-*; *ıstañalat-* “zıplatmak” (YRS: 530).
- (15) *ıra:sta:-* “temizlemek”-*t-*; *ıra:stat-* “temizletmek” (YRS: 528).
- (16) *ıarı:la:-* “hastaya bakmak, hastayla ilgilenmek”-*t-*; *ıarı:lat-* “hastaya baktırmak” (YRS: 521).

4.1.4. Edilgenlik

Tahir Nejat Gencan, edilgenlik kavramını “*özneleri yapılan işin etkisine uğrayan eylemler edilgen çatılıdır*” şeklinde izah eder (Gencan 1979: 336). T. Banguoğlu, edilgenliği bilinen veya bilinmeyen kimsenin fiilin etkisine uğraması biçiminde açıklar (Banguoğlu 2004: 413). M. Ergin ise edilgenliğin pasiflik ve meçhul ifade eden fiiller olduğunu belirtir (Ergin 2009: 204). Oya Adalı ise edilgenlik hakkında eylemin özne ile olan bağlantısını nesneye yönlendirdiği izah eder (Adalı 1978: 53). Z. Korkmaz, öznesi

belli olmayan çekimli fiil olarak açıklar (Korkmaz 2010: 80). Bu tanımlarda da görüleceği gibi genel olarak edilgenliğin tespit noktası öznedir. Bazı gramer çalışmalarında da fiilin özneyi değil nesneyi işaret ettiğini belirtir. Bu tanımlardan hareketle edilgen yapıdaki formların dışarıdan cümlelerin gramatikal öznesine yani nesneye yönelmiş eylemi vurguladığını söyleyebiliriz. Bu durumda da fiildeki eylemin etken öznesi belirtilmez.

Ömer Demircan ise edilgenliğin işlevlerini konuşan kişinin tarafsız olması; eylemi gerçekleştirenlerin bilinmemesi; eylemi gerçekleştirenin söylenmemesi, gizlenmesi; genelleme yapması; eylemden etkilenen öğelerin anlatımda dışlanması gibi işlevlerinden bahseder (Demircan 1998: 144). Bununla birlikte edilgen yapılarla kurulan fiiller kendiliğinden oluşu da bildiren yapılardır. Tenişev, bununla ilgili *ton yırtıldı* “elbise yırtıldı”; *qar yarıldı* “çanta çatladı, yarıldı” örneklerini gösterir. Burada özne olarak verilen nesnelerin bünyelerinde olan oluş ifade edilmektedir (Tenişev 1988: 305).

4.1.4.1. Eski Türkçede ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Edilgenlik

Eski Türkçede ve Çağdaş Türk lehçelerinde *-l* eki edilgen çatılı fiiller kurar: *açıl-* “açılmak” < *aç-*; *ardıl-* “ayrılmak”; *asıl-* “asılmak” < *as-*; *bedizel-* “süslenmek”; *bıçıl-* “bıçılmak, kesilmek” < *bıç-*; *bitil-* “yazılmak”; *buzul-* “bozulmak” < *buz-*; *igidil-* “beslenilmek”; *kısıl-* “kısılmak, sıkılmak” < *kıs-*; *küzedil-* “korunmak”; *oyul-* “oyulmak” < *oy-*; *satıl-* “satılmak” < *sat-*; *tañıl-* “sıkılmak, büzülmek”; *teril-* “toplanmak”; *yadıl-* “yayılmak” (OTWF: 651-689); *adıl-* “ayrılmak” < *adır-* “ayırma”; *yubul-* “yuvarlanmak” < **yub-* “yuvarlanmak” (Tekin 2003: 94). Geçişli edilgen fiiller yapan bir *-sIk-* eki mevcuttur. Nadir kullanılan bir ektir. Fiilleri edilgen yapan bu ek artık kullanılmamaktadır. Clauson bu ekin muhtemel bir *-sI-* ve *-k-* eklerinin birleşmesinden doğmuş olabileceğini belirtir: *ustuk-* “fethet edilmek” < *ut-* “fethetmek” (Clauson 1962: 158). Bununla birlikte ettirgen edilgen fiiller yapan *-tXz-* eki söz konusudur. Eski Türkçe döneminde kullanılan oldurma yaptırma bildiren bir ektir. Erdal, bu ekin *-(X)t-* ve *-(X)z-* eklerinin birleşmesinden meydana geldiğini belirtir. Oldukça nadir bir kullanıma sahiptir (OTWF: 708). *-Xz-* ve *-sXk-* ekleri eklendiği geçişli tabanlarda ilk müdahil kişiyi

(eyleyen), kendisine ait iradesi olan, ifade ederler (Erdal 1998: 155): ol tawar *alduzdı* “o, malı aldırıldı, malı soyuldu” (DLT II 2006: 87); ol maña iş *bildüzdi* “o, bana iş bildirdi, öğretti” (DLT II 2006: 202).

Çağdaş Türk dili alanın hala sık bir kullanıma sahip bir ektir: Trkm. *atıl-* “ateş almak (TTS: 36); Özbk. *otil-* “atılmak” (ÖTİL: 548); Tat. *atıl-* “atılmak” (Öner 1998: 97); Kırg. *atıl-* “atılmış olmak, ateş edilmiş olmak” (KS: 58); Hks. *atıl-* “atılmak” (HTS: 54) (< ETü. *at-* “atmak” (EDPT: 36) *-ıl-*; Krş. ETü. *atıl-* “atılmak” (EDPT: 56).

Trkm. *yarıl-* “yarılmak” (TTS: 680); Kırg. *carıl-* “yarılmak” (KS: 181); Tuv. *çarıl-* “yarılmak” (TS: 110); Hks. *çarıl-* “kopmak, ayrılmak” (HTS: 82); Alt. *carıl-* “yarılmak” (ATS: 54) (< ETü. *yar-* “yarmak, bir şeyi keserek zorla yarmak” (DLT IV: 747) *-ıl-*; Krş. ETü. *yarıl-* “yarılmak, yirilmek, açılmak” (DLT IV: 749).

4.1.4.2.Saha Türkçesinde Edilgenlik

Saha Türkçesinde edilgen çatılı fiil anlamını *-n-* ve *-ılın-* işaretleyicileri sağlamaktadır. Bu biçimlerden biri olan *-n-* işaretleyicisi aynı zamanda dönüşlü çatı kuran biçim işlevinde de kullanılmaktadır. Bir biçimin hem dönüşlülük hem de edilgen işlevinde kullanılması Saha Türkçesinde olduğu gibi diğer Türk lehçelerinde de görülen bir durumdur. Edilgen çatılı fiil kuran *n* biçiminin kelimelere geliş şekli dönüşlü çatı kuran *n* biçimiyle aynıdır (Bkz: 4.1.1.2. Saha Türkçesinde Dönüşlülük).

Edilgen dönüşlülük eki olan *-n-* işaretleyicisi ile kurulan fiiller genellikle dönüşlü edilgen- biçimleri ifade eder:

- (1) *kü:hülä:-* “güç kullanmak”-*n-*; *kühülän-* “güçlenmek, güçlenilmek” (YRS: 203)
- (2) *mı:lala:-* “sabunlamak”-*n-*; *mıo:lalan-* ““kendi yüzünü yıkamak; yıkanmak” (YRS: 247).
- (3) *kıahıla:-* “kösteklemek”-*n-*; *kıahılan-* ““zincirlenmek; zincirlenmiş olmak” (YRS: 204)”

-n- işaretleyicisi bazı durumlarda da sadece dönüşlülüğü ifade etmektedir:

(1) *oyunuoxta*:- “merhem sürmek”-*n*-; *oyunuoxtan*- “kendine bir şey sürmek”*sirägin kreminän oynuoxtan*- “kendi yüzünü kremle sıvamak” (YRS: 266).

(2) *kör*- “bakmak; görmek”-*n*-; *körün*- “kendine bakmak”, *siärkiläyä körün*- “aynaya bakmak (kendine bakmak)” (YRS: 181).

(3) *ilit*- “ıslanmak, nemlenmek”-*n*-; *ilitin*- “ıslanmak”, *siräygin ilitin*- “yüzünü ıslatmak; yıkamak” (YRS:147).

Saha Türkçesinin edilgen çatıyı bildiren *-ılın* (*-ilin*-, *-ulun*-, *-ülün*-) biçimi ses varyantlaşmanın söz konusu olduğu bir biçimdir. Bu ek sonu ünsüzle ve /y/ ile biten kök veya tabanlara sıkça eklenir:

(1) *sap* “kapatmak; örtmek”-*IllIn*-; *sabılın*- “kapatılmak”, *a:n sabılınna* “kapı kapatıldı” (YRS: 308).

(2) *köm*- “gömmek; örtülmek”-*IllIn*-; *kömülün*- “gömülmüş olmak”, *xa:rınan kömüllübüt* “karla kaplı olmak; kar altında gömülü olmak” (YRS: 177).

(3) *tis*- “dizmek” -*IllIn*-; *tihilin*- “dizilmiş olmak”, *talaxxa tihilibit balık* “balıklar söğüt ağacının üzerine dizildi” (YRS: 386).

Saha Türkçesinde iki edilgen işaretleyicisi (*-IllIn*-+*-IllIn*-) üst üste eklenebilmektedir ve bu eklenme sonucunda ses düşmesi ünlü uzamasının meydana gelmektedir:

(1) *täp*- (atmak, çıkarmak) -*IllIn*-; *ülättän täbili*:- (*täb-ili*:- < *täb-ili-ili*), *ülättittän täbillibit* “işten uzaklaştırılmak” (YRS: 423).

Bununla birlikte bazı durumlarda sonu ünlü ile biten kelimelerde *-IllIn*- eki birlikte *-n*- eki tekrar ortaya çıkar: *däninil-lär* “söylenmek” < *diä-dän-dänilin*; *battanılın*- < *batta:-battan*. Bu durumun dildeki edilgen ve dönüşlü çatıyı ayırma eğiliminden kaynaklanıyor olabileceğinden ve özellikle edilgen anlamı vurgulamak istendiği zaman böyle bir yapının ortaya çıktığını belirtilir (Korkina vd. 1982: 265).

İki heceli ve sonu y ile biten fiil köklerinde y sesini düşürerek eklenir:

Kelime	Anlamı	-Illn-	Anlamı
<i>salay-</i>	“yönelmek”	<i>salalın-</i>	“yöneltilmek” (YRS: 311).
<i>täriy-</i>	“korumak”	<i>tärilin-</i>	“hazırlanılmak” (YRS: 428).
<i>xomuy-</i>	“yığmak”	<i>xomulun-</i>	“yığılmak” (YRS: 496).

4.1.4.3.Saha Türkçesinde Edilgen İşlev

1- Edilgen çatılı fiillerin bildirdiği eylemin kim tarafından gerçekleştirildiği veya öznesinin kim olduğu bilinmez.

(1) *tut-* “kurmak, yapmak”-*Illn-*; *tutulun-* “kurulmak, yapılmak” *üçügäydik tutullubut ciä*, “sağlam, güzel bir biçimde ev yapıldı” (YRS: 409).

(2) *sur-* “yazmak”-*Illn-*; *surulun-* “yazılmak”, *suruk sur-ulun-na* “mektup yazıldı” (YRS: 345).

(3) *köhüt-* “beklemek”-*Illn-*; *köhütülün-* “beklenilmek”, *ör köhütüllübüt* “uzun süre beklenildi (YRS: 182).

Eylemin kim tarafından gerçekleştirildiğinin bilinmemesi iki şekilde karşımıza çıkar. Yukarıdaki örneklerde de görüleceği üzere eylemi yapanın bilinmemesi gibi etken öznenin gizlenmesi, söylenmemesi de söz konudur:

(1) *ay-* “yaratmak”-*Illn-*; *ayılın-* “yaratılmak”; *kötör kınata:x kötörgö, kihi colgo ananan ayılıbıttar*, “kanatlı kuş uçmak için, kişi mutluluk için yaratılmıştır” (YRS: 35).

2- Saha Türkçesinde edilgen ekinin eklendiği filler durum veya vaziyeti bildirir:

- (1) *täläy*- “bir şeyi genişçe aralamak”-*IIIn*-; *tälälli*- “aralanmak”; *olbuor a:na tälällibit* “kapı ardına kadar açıldı, aralandı” (YRS: 425).
- (2) *ñıyay*- “düzleştirmek, yassılamak”-*IIIn*-; *ñıyalın*- “yassılanmak, düzleşmek”; *ñıyallıbit bulca* “düzleştirilmiş kurşun” (YRS: 262).
- (3) *ca:tta*- “ilaçlamak”-*n*-; *ca:ttan*- “ilaçlanılmak”; *ca:ttammit xonu*: “ilaçlanılmış tarla” (YRS: 124).

3- Edilgenlik ekiyle yapılan fiillerde işi yapan asıl özne cümlede yer almamaktadır, nesne “sözde özne” olarak eylemden etkilenmektedir (Yücel 2011: 287):

- (1) *añarda*:- “bölmek, ikiye bölmek”-*n*-; *añardan*- “ikiye bölünmek” (YRS: 43).
- (2) *kırbasta*:- “doğramak, kesmek”-*n*-; *kırbastan*- “kesilmek, doğranmak” (YRS: 210).
- (3) *mus*- “yığmak”-*IIIn*-; *munñulun*- “yığılmak” (YRS: 244).

4- Eylemden etkilenen veya yararlanan öğenin anlatımdan dışlanması:

- (1) *tumala*:- “bir şeye çeşni katmak; garnitürle servis etmek”-*n*-; *tumalan*- “baharatlanmak; çeşni katmış olmak” (YRS: 400).
- (2) *tulala*:- “çevrelemek, etrafını çevirmek”-*n*-; *tulalan*- “çevrenmek”; *küöx tıanan tulalammit*, “yeşil ormanla çevrelendi” (YRS: 399).

5- Edilgenlik eki eklenmiş filler genelleme yaparak çokluk ifade etmektedir:

- (1) *diä*- “söylemek, konuşmak” (YRS: 114) -*n*-; *diän*- “söylenen (birçok kişi tarafından söylenen) ” *xotun dien biter ebe dien nuuçça caxtara*, “bayan veya ebe diye söylenen (birden fazla kişi tarafından konuşulan) bir Rus kadın” (SHÖ: 39).

4.2. Saha Türkçesinde Görünüş

Dilaçar, görünüşü fiillerin belirttiği vakaları; süresi, gelişmesi ve bitmesiyle ilgili bütün biçimleri kapsayan dil bilgisi zümresi olarak tanımlamıştır (Dilaçar 1974: 167). Dilaçar, başka bir çalışmasında görünüşün; fiilde, geçmişlik, şimdikilik, geleceklik gibi zamanlardan ayrı olarak bitmişlik veya bitmemişlik esasına dayanan ayırt edici bir dil bilgisi sınıflandırması olduğunu belirtmiştir (Dilaçar 1971: 474).

Berke Vardar, kılınış ve görünüşü tanımını şu şekilde yapar:

“Görünüş, eylemin anlattığı iş, oluş, edim, vb.ni konuşucunun nasıl gördüğünü belirten dilbilgisi ulamı. Zaman ulamından ayrılan görünüş, eylemin bitmişliği, bitmemişliği, başlangıcı, gelişimi, sonucu, yenilenişi vb. bakımından ele alındığını vurgular. Kılınış, eylemin belirttiği oluşun zaman bakımından niteliğini bir başka deyişle başlama mı, bitiş mi, süreklilik mi belirttiğini gösteren anlamsal ulam (Vardar 2007: 105-134).”

Z. Korkmaz ise şu şekilde bir tanım getirmektedir:

“Görünüş, bir fiildeki oluş ve kılınışın zaman bakımından konuşan tarafından öznel biçimde değerlendirilmesi; fiilde, dil psikolojisine ve konuşan tarafından kendi değerlendirmesine bağlı zaman kayması durumu. Kılınış, fiil kök ve gövdelerinin dil mantığı ve zamanla olan bağlantı açısından gösterdikleri özellik; fiil kök ve gövdelerindeki kılınış sürecinin zaman bakımından birbirine oranla taşıdıkları ayrılıklar. Söz gelişi: aç-, bas- başla-, dokun- fiillerinde başlangıç; ağla-, ara-, bekle-, dolaş-, gez-, gözle-, yürü- fiillerinde süreklilik; başar-, bayıl-, bul-, durul-, eriş-, kavra-, öde- fiillerinde bitiş, sonuç gösterme; atıştır-, damla-, şaşala- fiillerinde aralıklı oluş; boylan-, çiçeklen-, ekşi- fiillerinde ise kendi kendine oluşu gösteren bir özelliğin bulunması gibi (Korkmaz 2010: 109-146).”

İbrahim Ahmet Aydemir, L. Johanson’un görünüş tanımını, olayları kendi sınırları bağlamında gözlemlemeye imkân veren öznel bakış açılarını ifade eden dilbilgisel bir kategori olarak aktarır (Aydemir 2010: 22).

Eyüp Bacanlı, Kılınış Kategorisi adlı eserinde geçmişten günümüze yapılan görünüş ve kılınış tanımlarını aktarır. Kılınışın, görünüşten ayrı bir kategori olarak tasnif edilmesi 20 yy.dan itibaren başlar. Önceleri ortaya konan argüman öznellik ve nesnellik karşıtlığıdır. Buna göre görünüş, konuşanın seçtiği özel perspektiften dolayı öznel ve değişken karakterliken, kılınış olayın doğası ve içkin anlamlarıyla ilgili olduğu için nesnel ve sabittir. Bacanlı, Johanson’un buna katılmadığını belirtir ve “olayların kılınış yoluyla da öznel olarak sunulabileceğinden” bahseder.

E. Bacanlı ise görünüş ve kılınışın tanımı şu şekilde yapar: “*Görünüş bir gramatikal kategori, kılınış ise fiil leksemelerinin ve eylem ibarelerinin içsel olarak taşıdıkları eylem tarzı özelliklerini içeren ve bunların tasnif edilmesini öngören leksikal bir kategoridir. Görünüş, olaya zaman hattı üzerinde nasıl bakıldığıyla ilgiliyken kılınış eylemin yapılış tarzı, akışı, gerçekleşme şekli ve evre yapısıyla ilgilidir. Görünüş, söz dizimi veya çekimle belirtilirken kılınış fiilin leksik anlamı, ona eklenen özel parçacıklar, yardımcı fiiller veya yapım ekleriyle bildirilirken kılınış fiilin leksik anlamları ve türetme morfolojisiyle ilgilidir* (Bacanlı 2009a: 13-15).”

Ahmet Karadoğan, kılınışı “*filde anlatılan olayın gerçekleşme sürecinde belli nokta ya da noktalar önemlidir. Bu önemli noktalar fiilden fiile değişerek sınır veya süreklilik olabilir. Kılınış, fiil tabanındaki olayın gerçekleşme tarzı itibarıyla zaman çizgisinde belli noktalara vurgu yapması veya yapmamsıdır. Daha kısa söyleyişle kılınış, bir fiilin iç zamanıdır. Fiilin kılınışını belirlerken sözlük anlamı değil, fiildeki olayın gerçekleşme tarzına bakmak gerekir*” şeklinde izah eder (Karadoğan 2009: 6-7).” Bununla birlikte görünüş üzerine yapılmış çeşitli tanımlar vardır. Bazı araştırmacılar için görünüş “*zaman çizgisi boyunca oluşumların ya da kelimelerin bağlı bulunduğu durumun sürekli, süreksiz ya da anlık olması görünüşü verir*” biçiminde tanımlarken bazı araştırmacılar ise görünüşü “*herhangi bir zaman noktası için bir durumun gerçek zamanıyla ilgili değil, daha çok bir durumun zamana ait iç oluşumuyla ilgili*” olarak tanımlar. Görünüş, fiil zamanı gibi cümle içindeki çeşitli yönlendiriciler ile ilişkili değildir; daha çok fiil tarafından tanımlanan durumun zamana ait iç düzenlenmesini gösterir. Genellikle

sınırlanmış bir bütün olarak görünen durumu göstererek bitmişliği ve durumun zamana ait sınırlılıkları içinde de bitmemişliği verir (Benzer 2008: 106).

Görünüş kavramını anlamak için her şeyden önce fiil zamanı ile gerçek zamanı birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü gerek zaman gerekse görünüş kavramı konuşucu ve dinleyicinin iletişim kurarken aynı gerçek zaman dilimi üzerinde yaşanmış, yaşanan ya da yaşanacak süreçler hakkında tam olarak bilgi alabilme ihtiyacının bir sonucunda oluşmuştur. Zaman kavramı bu süreçleri anlatmada tek başına yetersizdir. Zaman kavramı nokta ya da belli bir aralıktaki vaka ya da durumun gerçekleştiği dilim hakkında bilgi verir.

Görünüş kavramı ise fiil zamanı ile edinilen nokta ya da aralık boyunca gerçekleşmiş, gerçekleşen, gerçekleşecek vaka ya da durumun bu süreçte bitmişlik mi bitmemişlik mi yoksa sürüyor mu bilgisini verir. İki kavram birbirinin zıttı değil birbirini tamamlayan bütünün parçalarıdır. Aktarılan iki kavram ile konusu ve dinleyici arasında sağlam bir iletişim kurmak mümkün olur (Benzer 2008: 108). Zaman ekleri, yalnızca olayın gerçekleşme anını göstermez. Çünkü onların kip, görünüş işlevleri de vardır. Konuşan ya da yazan kişinin bakış açısını (gözle görme, başkasından duyma, niyet, tahmin, tasarı, istek vb.) cümlede aktarılan durumun süreyle olan bağlantısını (bitmişlik, sürerlilik vb.) yansıtırlar. Konuşan, eylemin çekim ekleri aracılığıyla anlatacaklarını yansız yorumsuz bir bildiri biçiminde aktarabileceği gibi kendi öznel görüşünü yansıtarak da aktarabilir (Üstünoğlu 2005: 189).

Rus Türkologlar görünüş konusunu *vid* terimiyle ele almaktadır. Görünüş ve kılınışı tek bir başlık altında *vid* kavramıyla aktarılması bu üç kavram arasında iç içe geçmiş kavramlar olarak algılanmasına neden olmaktadır. Farklarını ortaya koymak, sınırlarını belirlemek netliğini ortaya koymak için konuya getirilen sorulardandır (Özönder 1999: 85-86). Bacanlı ise konu hakkında şu tespitlerde bulunmaktadır: “Türklük bilimciler arasında birinci görüşü ‘geniş anlamda *vid*’ tanımıyla benimseyenler, bu nitelemenin bilimsel temelini pek sorgulamamışlar. Özellikle kılınış modifikatörlerini *vid* sanma şeklindeki geleneksel yanılğı tekrarlanmıştır. İkinci görüşü benimseyenler yardımcı

fiiller için *vid* teriminden ziyade bitmişlik, tamamlanmışlık, bitmemişlik, tamamlanmamışlık ve süreklilik gibi terimleri kullanmayı yeğlemişlerdir (Bacanlı 2009b: 44) Slav dillerinin çoğundaki görünüş, *vid* çerçevesinde ortaya çıkar ve fiil lekseminde yansımaları bulur. Leksem temelinde ortaya çıkmakla birlikte dilbilgisel bir kategori olarak algılanır. Maslov, Bondarko, Şelyakin gibi önde Rus dilbilimcileri *vid* terimini ‘Slav dillerinde bitmiş ve bitmemiş iki kutupluluğunda sözlük temelinde şekillenen ve eylemin akış karakterini belirten gramer kategorisidir biçiminde tanımlarlar (Bacanlı 2009b: 46).

İki dilli Türklerin konuştuğu Sibiry Türkçelerinde Rusçadan yapılan pek çok kılınışsal kod kopyalama dikkati çeker. Sınır vurgulayan yardımcı fiillerin sınır belirtme bakımından Rusçadaki örneklerle benzeyen işlevler taşıdıkları bilinmekle birlikte benzerlik, kılınışın dışına taşmamaktadır. Bu şekiller, kılınış çerçevesinde kalarak dönüşümlülük dönüşümsüzlük bir diğer ifadeyle sınır modifikasyonu gibi işlevler görmekte ve bazen leksikalizasyona da uğrayabilmektedir. Onlar ya dönüşümsüz fiilleri dönüşümlü hale getirdiği ya da dönüşümlülerde en uç bitiş noktasını vurguladığı için bu şekillere isnat eden bitmiş *vid* nitelemesi doğru değildir (Bacanlı 2009b: 56).

4.2.1. Kılınışsal İçerik

Kılınış veya eylem tarzı, eylemlerin (süreklilik, başlama, bitiş, kısa süreklilik vb.) iç zamansal özellikleri başlangıç-akış-bitiş şeklindeki evre yapılanması yoğunluğu, yönü, gerçekleşme tarzı ilgili bir sözlük kategorisidir ve genellikle sözlükteki fiillerin semantik bakımdan tasnifini gerektirir. Her eylemin üç temel evresi söz konusudur: başlangıç, akış, bitiş. Başlangıç veya bitiş evreleri belirsiz, belirgin, potansiyel ve kritik olabilir (Bacanlı 2009a: 25). Bacanlı dillerin bu evreleri bildiren aygıtlara sahip olabileceğinden bahseder ve eylemlerin semantik ifadesinin dillerdeki bildirim aygıtlarına örnekler vermektedir (Bacanlı 2009a: 26). Buradaki husus bir eylemin içkin kılınışsal özelliklerini, zaman içyapısını saptamaktır. Eylem üyeleri ile birlikte değerlendirilir ve durum anlatımına göre kılınışsal sınıfları oluşur. Örneğin, Deniz, bir saat boyunca dondurma yedi (süreklilik). Deniz, bir külah dondurmaya bir saatte yedi (sınır).

Bu örneklerde görüldüğü üzere eylem öbeği içinde yer alam adın nitelik ve niceliği kılınış değerini değiştirmekte ve kılınış sınıfını oluşturmaktadır (Aksan 2006: 18). Saha Türkçesinde tasviri fiillerin verdiği kılınış, görünüş biçimlerini aynı zamanda ekler yoluyla da elde edilebilmektedir. Bu ekler fiil söz yapımında kullanılan yapım ekleri de olabilmektedir. Örneğin *-AlA-*, *-tAlA-*, *-lA-*, *-AttA-* ve *-stA-* ekleri tekrarlık ve çokluk ifade etmektedir; *-ÇIy*, *-bAXtA-*, *xAççIy-* ekleri tezlik ve çabukluk bildirir; *-ɣnA-* ekleri yavaşlık bildirir (Xaritanov 1960: 12-39).

Genel anlamda bu ekler yapıları itibariyle fiilden fiil yapım ekleri veyahut ağırlıklı olarak çatı ekleridir. Fiillere kılınışsal ve görünüşsel içerik kazandıran ekleri Haritonov'un (1960) *formı glagol'nogo vida v yakutskom yazıke* adlı eserine dayanarak şu şekilde sınıflandırabiliriz:

I. Fiilin durumunu bildiren biçimler

I.a. Fiilin tekrarlılık bildiren biçimleri

a. /-tA/ Biçiminden doğan tekrarlılık bildiren formlar

-tala:- (-itala:) *-ta:-* *-atta:-*

b. /-IA/ Biçiminden doğan tekrarlılık bildiren formlar

-iala:- -iakkala:- -iaxta:- -ala:- -akala:-
(-akkala:)

c. Birden çok farklı biçimlerden doğan tekrarlılık bildiren formlar

-bala:- -ɣala:- -ṇaxta:- -asta:- -ɣna:-
(-inṇaxta:)

I.b. Hızlandırılmış eylem formu

-baxta:-

II. Yansıma fiillerin durumlarını bildiren biçimler

Yansıma Fiiller

Düzensiz tekrarlılık bildiren Biçimler

-ya: (-ırya:) / -da: (-ırda:)

Sürerlilik bildiren biçimler

düzenli sürerlilik

yavaş sürerlilik

-ıla: / -(g)ına:

-(ı)gıra: / -

(ç)cına: / -y

III. Fiilin tarzını bildiren biçimler

Hareketlilik

-rıy-

-hıy-

-lıy-

-çıy-

Biçimi

Düzensiz

-lcıy-

-rda:-

tekrarlılık

bildiren fiil

biçimleri

Düzenli

-yna:-

-yala:-

-yxala:-

tekrarlılık

bildiren fiil

biçimleri

Sık, çoklu

-xaççıy-

-yalcıy-

tekrarlılık

(-kıççıy)

(-gılcıy)

bildiren fiil

biçimleri

Yavaşlık

-a:rıy-

bildiren fiil

biçimi

4.2.2. Tekrarlılık Bildiren Biçimler

4.2.2.1. /-tA/ Tekrarlılık Biçimi

Tekrarlılık bildiren biçimler benzer anlamdaki basit ve türemiş fiillere gelir. Eylemin büyük ölçülerde yani kesintisiz sürdüğü ya da uzun araların olmadığı durumları ifade eder. Bu eylem bir anda pek çok nesneyi kapsadığı gibi aynı anda pek çok kişi tarafından gerçekleştirdiğini belirtir. Bu ifade biçimi eylemin yoğunluğunu vurgulamakla kalmaz sayısal açıdan yaygınlığı ve çokluğu da ifade etmektedir. Bu açıdan -tA- biçimleri tamamen tekrarlama için kullanılmaz özellikle bu eylemin nesneleri veya özne sayılarıyla da yakından ilgilidir.

- (1) *a:x-* “okumak” (YRS: 26) *-tAlA:-*; *a:γıtala:-* “1- tekrar tekrar saymak (her şeyi) 2- bir şeyi birden fazla okumak; bir şeyden fazla fazla okumak” *bu kinigäläri barıların a:γıtala:tım* “bu kitapların hepsini okudum” (YRS: 23).
- (2) *kör-* “bakmak”-*tAlA:-*; *körütälä:-* “tekrar tekrar bakınmak”; *tula körütälä:-* “etrafına bakınmak” (YRS: 181).
- (3) *ıt-* “ateş etmek”-*tAlA:-*; *ıtıtala:-* “tekrar tekrar ateş etmek”; *börölörü ıtıtala:n käbis-* “kurtlara tekrar tekrar ateş etmek” (YRS: 533).

Haritonov, tekrarlılık bildiren biçimlerin görünüş anlamını veren elementin *ta* biçimi olduğunu belirtir. Görünüşün temel işaretleyici olan *ta* biçiminin eylemin çokluğunu ve çok defalılığını bildirir. Köken olarak *ta* biçiminin birincil biçim olmadığını çokluk eki olan *t* biçiminden türediğini belirtir ve Moğol dillerinde bu ekin hala işlek bir biçim olduğunu¹ ve Saha Türkçesinde ise izler bıraktığını bırakmıştır. Bunun birden fazla nesneyi etkilemesi bakımından *ta* ekinin işlevi biçimin semantiğinde karşımıza çıktığını belirtir (Haritonov 1960: 23).

¹ Çağdaş Moğol dillerinde çokluk biçimi olarak /t/, /d/ biçimleri çokluk işaretleyicileri söz konusudur. Moğolların Gizli Tarihi adlı tarihî eserlerinde yer alan birçok kelime ve unsuru bugün sadece Moğol dilleri içerisinde yaşatan Dagur diyalektinde (Wonsoo 2008: 3) çokluk işaretleyicisi /r/ biçimine dönüşmüştür (Poppe 1952: 66-67).

- (1) *bıs-* “kesmek”-*tAlA:-*; *bıhıtala:-* “parçalara ayırmak, kesmek” *bıanı sügänän bıhıtala:-* “ipi baltayla parçalara ayırmak (ipi tekrar tekrar kesip parçalara ayırmak)” (YRS: 95).
- (2) *aha-* “bir şeyler yemek”-*tAlA:-*; *ahatala:-* “tekrar tekrar bir şey yemek” :*oyoloru ahatala:-* “çocukları sürekli doyurmak (birden fazla çocuğu aç bırakmakak, doyurmak) (YRS: 50).
- (3) *sim-* “bir şeyi bir şeyle doldurmak; basmak; ite ite sokmak”-*tAlA:-*; *simitälä:-* “birden fazla herhangi bir şeyi bir kabın içine doldurmak, tekrar tekrar basmak” (YRS: 324).

Saha Türkçesinde yukarıda bahsettiğimiz tarzda işleve sahip *-tA:-* eki de tekrarlılık bildiren biçimlerden biridir. İncelediğimiz fiiller içerisinde bu ekin özellikle ettirgenlik ekleri ile birlikte kullanımının söz konusu olduğunu söyleyebiliriz:

- (1) *äm-* “emmek” (YRS: 539) -*TAr-*; *ämnär-* “emdirmek”-*tA:-*; *ämnärtä:-* “tekrar tekrar emdirmek” (YRS: 540).
- (2) *batıs-* “1- birisinin arkasından gitmek, yürümek 2- takip etmek”(YRS: 67) -*TAr-*; *batıhınnar-* “yanına almak; yanında götürmek”-*tA:-*; *batıhınnarta:-* “birçok şeyi yanına almak” *süöhülärin barıtın batıhınnarta:bit* “tüm hayvanlarını yanında götürdü” (YRS: 68).
- (3) *kör-* “bakmak, görmek”-*TAr-*; *kördör-* “baktırmak, bakmasına neden olmak”-*tA:-*; *kördötö:-* “göstermek (birkaç kez)” (YRS: 180).
- (4) *tüs-* “düşmek”(YRS: 415) -*Ar-*; *tühär-* “düşürmek, düşürmesine neden olmak”-*tA:-*; *tühärtä:-* “tekrar tekrar düşürmek” (YRS: 416).
- (5) *oñor-* “1- yapmak 2- bir şeyle uğraşmak”-*tA:-*; *oñorto:-* “bir şeyler hazırlamak, yapmak (birçok kişiye veya birkaç kez) (YRS: 274).

Saha Türkçesinde tekrarlılık bildiren bir diğer ek ise *-atta:-* ekidir. İşlevsel olarak diğer tekrarlılık bildiren eklerle benzerlik gösteren bu ek daha nadir bir kullanıma sahiptir.

- (1) *ıl-* “almak”-*atta:-*; *ılatta:-* “almak, tutmak, elde etmek” (YRS: 525).
- (2) *uk-* “yerleştirmek”-*atta:-*; *ugatta:-* “tekrar tekrar yerleştirmek” (YRS: 430).

(3) *bul-* “bulmak”-*atta:-*; *bulatta:-* “birçok şey bulmak” *arxivtan onu-manı bulatta:tım* “arşivden birçok eşya (metaryal) buldum” (YRS: 81).

(4) *gın-* “yapmak”-*atta:-*; *gınatta:-* “bir şeyi çok miktarda yapmak” (Pek I: 654).

4.2.2.2. /-IA/ Tekrarlılık Biçimi

Eylemin yoğunluğunu, şiddetini ve tekrarlılığını bildiren *-IAIA:-* biçimi tek heceli ve uzun ünlüsü bulunmayan fiillere de eklenebilmektedir.

(1) *tart-* “çekmek”-*iala:-*; *tardiala:-* “bir hışımla çekmek” *a:nı tardiala:-* “kapıyı bir hışımla çekmek” (YRS: 376).

(2) *oy-* “atlamak, zıplamak”-*iala:-*; *oyuola:-* “tekrar tekrar zıplamak”; *dulyattan dulyaya* *oyuola:-* “bir basamaktan bir basamağa zıplamak” (YRS: 268).

(3) *täp-* “tekmelemek”-*iala:-*; *täbiälä:-* “birkaç veya çok kez tekmelemek” (YRS: 424).

Bu eki *-IA-* ve *IA:-* biçiminde ikiye ayırmak mümkündür. Ekin ikinci işaretleyicisi *tala:-* biçiminde de olduğu gibi yaygın kullanılan fiil yapım ekidir. Ekin ilk işaretleyicisi hakkında Haritonov, bu biçimin Türk dillerinde görülen *-kala*, *-kıla*, biçimine denk düştüğünü belirtir ve şu örnekleri gösterir: Tuv, *atkıla-* “zaman zaman ateş etmek”; Kırg, *atkıla-* “zaman zaman ateş etmek”. Bu ekin ise kendi içerisinde *kA* ve *la* ikiye ayrılabilceğini ve ilk işaretleyicinin fiilden isim yapım eki; ikinci işaretleyicinin ise fiil yapım eki olduğunu belirtir. Haritonov bu izahlarından hareketle *ala:-* biçiminin *iala:-* biçime denk düştüğünü, bir diğer tekrarlılık eki olan *ak(k)ala:-* biçiminin ise yine *ka+iala:-* birleşmesinin doğduğunu belirtir. Tekrarlılık bildiren *Iaxta:-* biçimini ise *ıax* ve *la:* olarak ikiye ayırır. Ekin ilk işaretleyicinin ise fiilden isim yapan yapım eki olduğu belirtir ve konuyla ilgili olarak *törüöx* “doğurma, doğuş” < *törö:-* “doğurmak” (Haritonov 1960: 27-31).

(1) *köt-* “uçmak”- *akkala:-*; *kötüökkälä:-* “1- sıçramak, zıplamak, yükselmek; seke seke yürümek 2- mcz, bir şeyden diğerine atlamak”(YRS: 183).

(2) *bık-* “gözükmek, belirmek, çıkmak”-*ıaxta:-*; *bığıaxta:-* “görünmek, gözükmek; görünüp kaybolmak tekrar görünmek” (YRS: 91).

- (3) *ıyıt-* “sormak, soruşturmak”-*ala:-*; *ıyıtala:-* “birçok kez veya birden fazla kişiye sormak”
barıların ıyıtala:- “herkese sormak” (YRS: 523).
- (4) *tohut-* “kırmak”-*iala:-*; *tohutala:-* “birçok kez veya birden çok şeyi kırmak” (YRS: 392).
- (5) *ıs-* “saçmak, serpmek, dağıtmak” (YRS: 529) -*iaxta:-*; *ıhiaxta:-* “dağıtmak, saçmak, serpmek (hızlı bir biçimde ve çok, büyük bir miktarda) (YRS: 531).

4.2.2.3. Birden çok farklı biçimlerden doğan tekrarlılık bildiren biçimler: -BALA:-, -GAIA:-, -AstA:-, -nAxTA:-

Bu grup içerisinde tekrarlılık bildiren eklerden biri -BALA:- ekidir. Bu biçim küçük bir detayın, kısa bir anın tekrarlılık değerini ifade eder. Genellikle tek heceli fiillere eklenmektedir. Sert ünsüzlerden sonra -pAIA:- biçiminde eklenir. Eki iki biçiminden birleşmesinden meydana gelir: *bA-IA:-*. İkinci işaretleyici çok yaygın kullanımı olan isimden fiil yapım eki *IA:-* ekidir. İlk işaretleyici ise fiilden isim yapım eki işlevinde kullanılan bir ektir: *ü:rbä* “sığır sürüsü” < *ü:r-* “koşuşturmak”.

Tekrarlılık anlamını veren bir diğer ek -*γala:-* ekidir. Bazı fiillerde görülen bu işlek bir kullanıma sahip değildir. Ayrıca sonu *γa:-* ile biten fiillerde kendini gösteren bir ektir: *sıtırγa:-* “koklamak” > *sıtırγala:-* “tekrar tekrar koklamak” (YRS: 364).

Tekrarlılık bildiren bir diğer ek ise -AstA:- ekidir. Bu ek işlek olmayan -as ekiyle *la:-* ekinin birleşmesinden meydana gelen bir ektir. Fiillere ekleniş biçimleriyle seslik varyantları mevcut olan bir ektir. Bu ek kısa, anlık, detayların tekrarlılığını, yoğunluğunu vurgular. Bu ek işlek olmayan tekrarlılık bildiren eklerden biridir.

Tekrarlılık bildiren işaretleyicilerden biri olan -nAxtA:- biçimi işlek olmayan fiilden isim yapım eki olan -nAx eki ve *IA:-* ekinin birleşmesinden meydana gelen bir ektir. Çok işlek olmayan bir ektir (Haritonov 1960: 37-39). Bu grubun son tekrarlılık bildiren biçimi *ηna:-* ekidir (Bu ek için bkz: 4.4.3. Düzenli tekrarlılık bildiren biçimler: -*ηna:-* eki). Konuyla ilgili olarak Saha Türkçesinde tespit ettiğimi örnkler şunlardır:

- (1) *tut-* “tutmak, yakalamak, kavramak” (YRS: 408)-*BalA:-*; *tuppala:-* “elle yoklamak” (YRS: 405).

- (2) *allay*- “ağzını genişçe açmak”-*asta*:-; *allarasta*:- “kahkaha atmak, ağzını genişçe açıp gülmek” (Haritonov 1960: 38).
- (3) *bitiy*- “ayaklarını yere vurmak”-*ñaxta*:-; *bitinñäxtä*:- “sık ve şiddetli bir biçimde ayakları yere vura vura yürümek” (Haritonov 1960: 38).
- (4) *sa:ra*:- “fikrini değiştirmek”-*γala*:-; *sa:rbayala*:- “tereddüt etmek, kuşkanmak” (YRS: 305).

4.2.3. Hızlandırılmışlık Bildiren Biçim: -BAxtA:-

Saha Türkçesinde hızlandırılmış eylem yapıları -*bAxtAA*- ekiyle kurulmaktadır. Bu ek tezlik, çabukluk bildirmektedir. Bununla beraber telaşla gerçekleştirilen eylemleri de bildirmektedir.

Haritonov, ekin etimolojik izahını *bAx-tAA* biçiminde ikiye ayırarak yapar. İkinci elementin -*IA*:- ekinin seslik varyantı olduğunu belirtir. İlk elementin ise fiilden isim türeten ek olan -*bAx* eki olduğunu ve bu ekin birleşmesinden meydana geldiğini izah eder (Haritonov 1960: 63).

Bu ek sonu *n*, *η*, *m* ile biten fiillerden sonra -*mAxtA* biçiminde; *l*, *r*, *y* ile biten fiillerden sonra -*bAxtA* biçiminde; sonu *s* ve *t* ile biten fiillerden sonra ise -*pAxtA* biçiminde eklenmektedir. Sonu *t* ile biten fiillere -*pAxtA*:- eki eklendiğinde gerileyici ses benzeşmesi sonucunda fiil iki *p*’li bir biçimde karşımıza çıkar:

- (1) *obor* “1-emma 2-içine çekmek”-*BAxtA*:-; *oborboxto*:- “hızlı hızlı içine çekmek” *oyonnor xamsatın oborboxto:to* “yaşlı adam piposunu hızlı hızlı çekti” (YRS: 264).
- (2) *sapsıy*- “el sallamak”-*BAxtA*:-; *sapsıybaxta*:- “hızla el sallamak” (YRS: 316).
- (3) *bar*- “varmak, gitmek”-*BAxtA*:-; *barbaxta*:- “hızlı hızlı gitmek” *türgännik barbaxta*:-, *borokuotu kuottariaxpit* “hızlı git yoksa gemiye vaktinde yetişemeyeceğiz” (YRS: 63).
- (4) *olor* “oturmak”-*BAxtA*:-; *olorboxto*:- “1- oturmak; yerleşmek 2- yaşamak”; *olorboxto:n baran bardılar* “onlar biraz oturduktan sonra hemen gittiler” (YRS: 270).

(5) *botuguras-* “fısıldaşmak”-*BAxtA:-*; *botuguraspaxta:-* “biriyle acele veya hızlı bir biçimde fısıldaşmak” (YRS: 77).

(6) *at-* “atmak, fırlamak”-*pAxtA:-*; *appaxta:-* “hızla atmak, fırlatmak” (YRS: 44).

4.2.4. Yansıma fiillerin durumunu belirleyen biçimler

Fiile sürerlilik görünüşü katan bu ekler isimden fiil yapım ekleri sınıfında da ele alındığı için bu kısımda ayrıca değerlendirilmeyecektir (Bkz: 2.5. +KIrA-, 2.6. +GınA-, 2.7. +(A)(r)cIgInA, 2.8. +CıgırA-, 2.9. +GA-).

4.2.5. Fiilin Tarzını Bildiren Biçimler

4.2.5.1. Hareketlilik Bildiren Biçimler: -rIy-, -hIy-, -lIy-, -çIy-

Hareketlilik bildiren -*rIy-*, -*hIy-*, -*lIy-*, -*çIy-* ekleri eylemi dinamikleştirip hareketlilik bildirmektedir. Bundan dolayı ekler eklendikleri kelimenin anlamı doğrultusunda fiile hareketlilik katmaktadır. Bu ekler eylemin sık bir yoğunlukta gerçekleştiğini de vurgular (Haritonov 1954: 243-244).

Saha Türkçesinde hareketlilik bildiren fiiller içerisinde -*rIy-*, -*hIy-* biçimleri daha sık kullanılan eklerdir. Bununla birlikte iki heceli fiillerin çoğunluğuna bu ekler eklenebilmektedir. -*rIy-*, -*hIy-* biçimleri dışında hareketlilik, devingenlik bildiren eklerden bir olan /lIy/ ekinin kullanımı sık değildir. -*çIy-* ekinin ise kullanımı oldukça azdır. Seyrek fiillerde bu ek ile kurulmuş yapılar söz konudur.

(1) *küökäy-* “boynunu uzatmak, germek”-*rIy-*; *küökäriy-* “boynunu uzatarak eylemde bulunmak” *kı:sça:n sü:rän küökäriydä* “kız boynunu (öne doğru gererek) uzatarak koştu” (YRS: 199).

(2) *ayma:-* “heyecanlanmak, telaşa düşmek”-*hIy-*; *aymahıy-* “telaşa kapılmak, heyecanlanmak” *dolguibat bäyätä aymahıyda* “devamlı sakindir; ama birden heyecanlandı” (YRS: 34).

- (3) *äymän*- “mahcup olmak ezilmek”-*hIy*-; *äymähiy*- “perişan bir vaziyette olmak; çok perişan olmak” *kı:s äymähiy-än ita:ta* “kız çpk perişan bir biçimde ağladı” (YRS: 537).
- (4) *kılbay*- “parlamak, parıldamak”-*çIy*-; *kılbaçIy*- “art arda parlamak (sürekli) parlak görünmek” (YRS: 206).
- (5) *ködöy*- “uzun ve göbekli olmak”-*IIy*-; *ködölüy*- “hareket etmek (büyük, hantal, göbekli insanlar hakkında) (YRS: 176).

4.2.5.2. Düzensiz tekrarlılık bildiren biçimler: -*lcIy*-, -*lcUy*-

Eylemin dura dura veya aralıklarla tekrar edilmesini zihninde bu süreci tekrarlılık bütünü olarak ele almasını bildirir. İşlek bir ektir ve iki heceli birçok sözcüğe gelebilmektedir. Haritonov, bu ekin birleşik bir ek olduğu görüşündedir. Bu ekin ilk biçimi *l* ikinci biçimini ise -*cIy*- olarak ayırır. Bu biçimler içerisinde *l* ekinin görünüş anlamını veren biçim olduğu görüşündedir. Ayrıca *cIy*- ekinin ise bazı değişken biçimlerinin (-*tIy*, -*nIy*, -*vIy* gibi) olabileceğini belirtir. (Haritonov 1954: 251-252).

(1) *käyilciyä oloruma*

käyiy- “başını geriye yaslamak”- *lcIy*-

“başını ara ara geriye yaslayarak oturdu” (YRS: 217).

(2) *kilbey*- parlamak, parıldamak; *mramor kilbäyär*- “mermer parlıyor” -*lcIy*-; *kilbälciy*- “zaman zaman parlamak” (YRS: 165).

(3) *tıaltan mutukça küögälciyär*

küögäy- “oynamak, kımıldamak”-*lcIy*-

“rüzgârdan dolayı iğne yapraklı otlar ara ara kımıldıyorlar” (YRS: 198).

Saha Türkçesinde -*lcIy*- eki almış; fakat düzensiz tekrarlılığın aksine düzenli tekrarlılık bildiren örnekler tespit edilmektedir:

- (1) *kuoŋa-lciy-* fiili düzenli tekrarlılık biçimidir; “1- eğilip, bükülmek (farklı yönlerde 2- yavaşça başını sallamak (uzun boylu insanlar hakkında) (YRS:188).
- (2) *nuoŋa-lciy-* fiili düzenli tekrarlılık bildirir; “eğilmek, bükülmek” (YRS:255).
- (3) *nusxa-lciy-* “eşit tekrarlılık bildiren biçimdir; yıkılmak, düşmek” (YRS: 256).
- (4) *xo:co-lcuy-* “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; yanlamasına eğilerek yürümek” (YRS:499)

Düzensiz tekrarlılık bildiren fiiller arasında *-lciy-* eki alan ve anlamsal yönden eylemin yapılış biçiminin yavaşlık, ağırlık anlattığı fiiller söz konusudur. İncelenen fiiller arasında tespit edilen fiiller şunlardır:

- (1) *laspa-lciy-* “geniş ve tombul insanlar hakkında; yavaş yavaş yürümek (< *laspay* “geniş ve tombul olmak”) (YRS: 226).
- (2) *mäŋi-lciy-* “ağır ağır ve kesik kesik iç çekmek(< *mäŋiy-* “zar zor nefes almak”) (YRS: 248).
- (3) *möskö-lcüy-* “iri ve şişman insanlar hakkında; ağır ağır yürümek, hareket etmek (< *mösköy-* “iri, şişman olmak) (YRS: 243).
- (4) *naskı-lciy-* “ağır ağır, sessiz bir şekilde, hareket etmek (YRS: 253) ”
- (5) *xanŋı-lciy-* “yavaş yavaş yana doğru sallanmak, eğmek” (< *xanŋıy-* “başını yana doğru eğmek”) (YRS: 479).

Aşağıdaki fiiller ise sonu düzensiz tekrarlılık eki olan *-lcıy-* ekiyle bitmiş olan imgesel anlam bildiren fiillerdir:

- (1) *mätälciy-* “göğüsünü ileri çıkararak hareket etmek” (< *mätäy-* “öne doğru çıkarmak) (YRS: 249).
- (2) *ñurgulcuy-* “hareketli ve dinç yürümek, hareket etmek” (YRS: 262).
- (3) *samalcıy-* “1- sorunsuzca yürümek, gitmek 2- mcz, nazik olmak” (YRS: 313).
- (4) *sıbilciy-* “koşuşturmak; bir yerden bir yere hızla geçivermek” (YRS: 355).

(5) *sulukulcuy-* “hızla koşmak, ileri atılmak (kurt, köpek hakkında)” (YRS: 341).

Düzensiz tekrarlılık bildiren eklerden bir diğeri ise *-rda:-* ekidir. Bu ekin işlevi *-lcIy-* eki ile aynı işleve sahiptir. Haritonov *-rda:-* ekinin etimolojik izahını yaparken bu eki iki elemente ayırarak inceler. Bunlardan biri *-r* bir diğeri ise *da:-* ekidir. Haritonov *da:-* biçimini *-la:-* ekinin seslik bir varyant olduğunu belirtir. Ekin görünüşsel işlevini *-r* ekinin kattığını belirtir. (1960: 156). Düzensiz tekrarlılık bildiren ekler arasında *-rda:-* ekinin kullanım sıklığı *-lcIy-* ekine oranla daha azdır.

(1) *xa:man kıçırda:-*

kıçırda:- “düzensiz tekrarlılıklarla çıtırdamak”

“yürürken aralıklarla çıtırdamak (ayakkabının çıkardığı ses hakkında)” (YRS: 215).

(2) *kıkkıra:-* “gıcırdamak”-*rda:-*; *kıkırda:-* “aralıklarla tekrar ederek gıcırdamak” (YRS: 205).

(3) *kılır-* “şingırdamak”-*rda:-*; *kılırda:-* “ara ara tekrar ederek şingırdamak” (YRS: 207).

4.2.5.3. Düzenli Tekrarlılık Bildiren Fiil Biçimleri: *-ŋna:-*, *-nnA:-*

Eylemlerde tekrarı bildiren bir ektir. Bu ek ile fiile katılan tekrarlılık anlamı eşit zaman kesitlerinde, eşit uzaklıkta ve aynı şiddette tekrarlanan eylemleri ifade eder.

Kałuzyński, düzenli tekrarlılık bildiren biçimlerin Moğolcadan geçtiğini belirtir (Kałuzyński1995: 138) Ramstedt ise ekin etimolojik izahını *ŋna < *ŋla* biçiminde gösterir (Ramstedt 1912: 81). Haritonov ise *formı glagol'nogo vida v yakutskom yazıke* adlı eserinde bu ekin *-ŋna:-* ve *-nnA:-* biçiminde belirterek eki ikiye böler. Eki *ŋ* ve *na:-* eklerinin birer türetme ekleri olduğunu ve bu eklerin birleşmesinden meydana geldiğini izah eder. Ayrıca *na:-* ekini *la:-* ekinin bir varyantı olduğunu da ekler. *ŋ* ekinin menşesini ise Moğolca göstermektedir (1960: 159-160). Düzenli tekrarlılık bildiren biçimlerden biri olan *-ŋna:-* eki, aynı işleve sahip *-ŋAlA:-* ve *-ŋxAlA:-* biçimlerine kıyasla kullanım

sıklığı daha fazla olan ektir. Bu eklere görünüşsel işlevi katan element ise *η* biçimidir (Haritonov 1954: 249). Düzenli tekrarlılık işlevinde-*ηna*:- ekiyle yapılan fiillere örnek olarak şu cümleleri gösterebiliriz:

(1) *xa:man tulla-ηna:-*

“sallanarak (bir o yana bir bu yana) yürümek” (YRS: 399).

(2) *uhugunna, tı:llaηna:ta*

“uyandı, esnedi (birkaç kez, yoğun bir biçimde)” (YRS: 422).

(3) *kün uotugar kılba-nna:-* “gün ışığı zaman zaman parıldıyor” (YRS: 206).

Düzenli tekrarlılık bildiren *ηna*:- eki anlam açısından sapmalar göstermektedir. *ηna*:- eki ile biten fiiller arasında yaptığımız incelemelerde düzenli tekrarlılığın yanı sıra düzensiz tekrarlılık bildiren fiiller de tespit edilmektedir:

(1) *dogdo-ηno:-* “düzensiz tekrarlılık biçiminde; hareket etmek (genellikle kısa elbiseler hakkında)” (YRS: 115).

(2) *söllö-ηnō:-* “tekrar tekrar hareket etmek (büyük, kalın dudaklar hakkında)” (YRS: 336).

(3) *xorbu-ηna:-* “sarkmak” (YRS: 500).

Sonu -*ηna*:- biten ve eylemin tekrarlılık biçimini sık ve çoklu bir tekrarlılık tarzında anlatan sadece bir fiil söz konusudur. Bu fiil “ardı ardına devam eden, sık tekrarlılık biçiminde olan hoplamak, zıplamak” anlamındaki *ögdöröηnō:-* (YRS: 282) fiilidir. Bununla birlikte sonu -*ηna*:- ile biten fiiller arasında eylemin düzenli tekrarlılıklar halinde gerçekleştiğini anlatmayan imgesel olarak değerlendirebileceğimiz fiiller tespit edilmiştir. Bu işlevde tespit ettiğimiz fiiller *moxoro-ηno:-* “koşarak zıplamak, atlamak” (YRS: 242), *süödä-ηnä:-* “ağır ağır hareket etmek, yavaş yürümek” (YRS: 349) ve *xoybo-ηno:-* “ağır ağır, yavaş yavaş gitmek, yürümek” (YRS: 492) fiilleridir.

Düzenli tekrarlılık bildiren biçimler içerisinde *-ηna:-* eki ile birlikte yer alan *ηala:-* ve *ηxala:-* eklerinin kullanımı daha sınırlıdır. Bu ekle yapılan fiillere örnek olarak şu fiilleri gösterebiliriz: *äyā- ηälä:-* “sallandırmak, tartmak” (YRS: 537); *biätā- ηälä:-* “hızla sallanmak” (Haritonov 1960: 160); *çoço-ηolo:-* “doldurmak, suyla doldurmak, kaplamak” (Haritonov 1960: 161); *ıstaηala:-* “1- atlamak, sıçramak 2- spr, atlayarak, zıplayarak yarışmak” (YRS: 530); *kältā-ηälä:-* “fellek fellek koşuşturmak” (Haritonov 1960: 160); *xa:ca-ηala:-* “1- yana yatmak, eğilmek 2- topallamak” (YRS: 463); *xo:co-ηolo:-* “yana doğru eğilmek” (YRS: 499).

çinä-ηkälä:- “doğrultmak; düzeltmek, yassılamak” (Haritonov 1960: 162); *diaba-ηxala:-* “adımalamak” (Haritonov 1960: 161); *kuyba-ηxala:-* “ara ara bir şeyi sallamak” (Haritonov 1960: 161); *ögdö-ηkölö:-* “sıçramak, hoplamak” (Haritonov 1960: 162).

4.2.5.4. Sık, Çoklu Tekrarlılık Bildiren Biçim: -XAççİy-, -GALcİy-, -ηnA:-

Bu işlevde görünüş anlamı katan *-xaççiy-*; *-yalciy-* ekleri birbirlerinin yerlerine kullanılabilen ve aralarında anlam farkı olmayan biçimlerdir. Bu yapılar eylemin sıklığını, yoğunluğunu vurgular. Bu biçimler uzun süre bir tekrarlılığı bildirmezler.

Eylemlerin görece kısa süre içerisinde gerçekleştirildiğini vurgular. Kısa sürede gerçekleşen eylemin kısa, hızlı bir biçimde ve yoğun bir şekilde gerçekleştiğini de vurgular.

(1) *kuta-ηna:-* “düzensiz tekrarlılık biçiminde; sallanmak, kımıldanmak” (YRS: 194).

Sonu *-ηna:-* eki ile biten fiiller arasında anlamsal açıdan eylemin eşit bir biçimde tekrarlılık bildiren fiiller de tespit edilmiştir. Eşit tekrarlılık anlamında tespit edilen fiiller ise şunlardır:

(1) *alça-ηna:-* “ayarlamak; koymak yerleştirmek” (YRS: 39).

(2) *appa-ηna:-* “aralamak” (YRS: 43).

(3) *arca-ηna:-* “gülümsemek, dişlerini göstere göstere gülmek” (YRS: 46).

- (4) *atı-ηna*:- “açmak kapamak (ağız hakkında)” (YRS: 52).
- (5) *ır̥a-ηna*:- “yürürmek, hareket etmek (yağlı ve göbekli olan insanlar hakkında)” (YRS: 529).
- (6) *kıbı-ηna*:- “ayakucularına baskı yapmak” (YRS: 204).
- (7) *kına-ηna*:- “başını yukarı kaldırıp doğrulmak” (YRS: 207).
- (8) *kıpçı-ηna*:- “bacaklarını sıkarak; tutarak hareket etmek” (YRS: 208).
- (9) *kilä-ηnä*:- “parıldamak (eylemin eşit tekrarlılığını bildirir)” (YRS: 165).
- (10) *kuoγa-ηna*:- “eğilmek, bükülmek; kamburlaşmak (uzun, ince nesneler hakkında)” (YRS: 188).
- (11) *salla-ηna*:- “ağır ağır yürümek, hareket etmek (geniş, hantal insanlar hakkında)” (YRS: 312).

Saha Türkçesinde *ηna*:- ile biten ve hareketlilik bildiren sadece bir söz konusudur. Bu fiil, “ufak tefek insanlarla ilgili olarak hızlı ve hareketli bir biçimde sallanmak” anlamını veren *tullara-ηna*:- (YRS: 399) fiilidir. Bu ek aynı zamanda eylemin tarzının nasıl olduğunu bildirmeden sadece tekrarlılık bildirdiği fiiller de söz konusudur:

moxçoro-ηno:- “hafifçe kamburlaşmak; eğilmek, bükülmek” (YRS: 242).

sısta-ηna:- “1- ayrılmamak, bitişik durmak 2- sokulmak, ilişmek 3- mcz, kd, birini pohpohlamak; yalakalık yapmak” (YRS: 362).

Bu ek ile fiile katılan görünüş anlamı eklendiği sözcüğün anlamına bağlı kalarak bir fiil formatı yaptığı gibi yine sözcüğün anlamından hareketle yeni anlamlar katabilmektedir.

Bu biçimleri *-xA-ççIy-*; *-γA-lcIy-* biçiminde ayırmak mümkündür. Ekin ilk işaretleyicileri eylemin sıklığı, yoğunluğu ve tekrarlılığını bildirir. *-ççIy-* biçimi *-çIy-* ekinin bir varyantıdır. Burada görüş değerini veren işaretleyici *ççIy*, *çIy* biçimidir (Haritonov 1954: 253-254).

- (1) *dıray-* img, 1- ince ve uzun bacakları germek, uzatmak 2- uzun ince bacaklı olmak”-
yalcıy-;dırayalcıy- “ince ve uzun bacaklarla hızlı ve çevik hareketler yapmak” (YRS: 121).
- (2) *älägälcıy-* “hızla görünüp kaybolmak; geçip kaybolmak”; *säppärä:k bı:hınan kuobax*
älägälcıyär “çalılıkların arasında tavşan görünüp kayboluyor” (YRS: 539).
- (3) *kiläy-* “1- parlamak (parlak yüzeyler hakkında) 2- akıp yayılmak (yüzey üzerinde)”-
xaççıy-; kiläpächçıy- “parlamak (parlak yüzeyler hakkında)” *açıkıta kiläpächçıyär* “gözlük
parlıyor” (YRS: 165).
- (4) *ökçöy-* “ikiye katlamak, bir şeyi kuvvet kullanarak bükmek” (YRS: 285) *-xaççıy-;*
ökçököççıy- “eğmek, bükülmek” (Haritonov 1960: 162).
- (5) *barıy-* “karanlıkta seçemeden görmek, kocaman gölgeymiş gibi görmek” *-yalcıy-;*
barıgılcıy- “hızlı hareket etmek, karanlıkta gölge gibi belirmek” (YRS: 64).

4.2.5.5. Yavaş Sürerlilik Bildiren Biçim: -y-

İsimden fiil yapan ekler bölümünde yavaş sürerlilik bildiren biçimler olan *+cıgına:-*
; +cıgıra:-; +Gıra:-; +Gına:- eklerini görmüştük. Bahsettiğimiz bu eklerle aynı işleve
sahip; fakat genellikle bu eklerle biten fiillere eklenerek gelen bir diğer yavaş sürerlilik
bildiren ek *-y-* ekidir (Haritonov 1960: 135).

Özellikle yansıma fiillere eklenen bu ek, eklendiği fiile sürerlilik, tekrarlılık gibi
anlamlar katmasının yanı sıra fiili imgesel olarak bir niteliğe büründürdüğünü
görmekteyiz.

- (1) *sılıbıra:-* “1- hızla değişen hışırtı sesi yaymak, çıkarmak 2- hızla hareket etmek”-*y-;*
sılıbıray- “kolayca ve hızla hareket etmek; hızla geçmek (kuşlar hakkında)” *xa:man*
sılıbıray- “hızla yürümek, adım atmak” (YRS: 357).
- (2) *labıgıra:-* “şaklamak” (Pek II: 1459)-*y-; labıgıray-* “sık ve yüksek sesle şaklamak”
(YRS: 225).
- (3) *kuhugura:-* “sık, çoklu tekrarlılık biçiminde; dalgalı ıslık sesine benzer bir ses
duyulmak”-*y-; kuhuguray-* “şiddetli, sık, dalgalı ıslık sesine benzer bir biçimde ötmek”
(YRS: 194).

- (4) *baçığıra*:- “şaklamak”-y-; *baçığıray*- “şiddetle şaklamak, çıtırdamak” (Haritonov 1960: 135).
- (5) *sıbığıra*:- “1- hızla değişen hışırtı sesleri çıkarmak; yaymak 2- seri ve kolay bir biçimde hareket etmek”-y-; *sıbığıray*- “img, bir yere sessice, seri bir biçimde ve kolaylıkla gitmek; ilerlemek” (YRS: 355).

Saha Türkçesinde incelediğimiz fiiller içerisinde yansıma fiillere gelmeyen; fakat doğrudan fiilin kendisine eklenebilen diyebileceğimiz bir -y- ekinin varlığı söz konusudur.

Şçerbak, Türkçeden Moğolcaya geçmiş fiillerin Moğolcaya geçişlerinde kelimede bazı elimentlerin meydana geldiğini belirtir: Mong, *keŋkeyi*- < Trk, *keŋä*- “genişlemek”. Şçerbak, Türkçeden geçmiş söz biçimlerin bir element içermesini ise Türkçeden alıntı fiillerin benimsenme süresi içinde ortaya çıktığını belirtir (Şçerbak 1997: 125). Bu grup fiillerde Türkçeden alıntı fiiller Moğolcada isim işlemi görürü ve tekrar fiilleştirilir (Şçerbak 1997: 64). Saha Türkçesindeki sonu y ile biten fiillerin Moğolcaya geçmiş ve tekrar Moğolcadan alınmış ödünçlemeler olabilmektedir: Sh. *kırıy*- “kesmek” (Trk, *kır*- kesmek; EDPT: 643). Bununla birlikte Moğolcadan veya Tunguz dillerinden Saha Türkçesine geçmiş fiillerin sonunda da bir y sesi türemesi görmekteyiz:

- (1) Sh. *sınalıy*- “sızlamak, inlemek” < moğ. *sinala*- “figan etmek, hüngür hüngür ağlamak, sızlamak” (Pek II: 2463).
- (2) Sh. *ça:lıy*- “1- çıkmak, ilerlemek; sızmak (su hakkında) 2- midesi bulunmak, kusmak” < man. *çali*- “çıkmak; gitmek, ayrılmak” (Pek II: 3565).
- (3) Saha Türkçesinde y türemesi tespit edebildiğimiz fiiller sıralı bir biçimde şunlardır:
- (4) *a:xay*- “dikkatini vermek” < *a:x*- “okumak” (YRS: 27).
- (5) *ämtäriy*- “kopmak, ayrılmak; kırılmak” < *ämtär*- “emdirmek” (YRS: 540; ETü. *em*- “emmek” EDPT: 155-TAr-).

äymäniy- “eziyet çekmek, ıstırap çekmek” < *äymän*- “ezilmek, mahçup olmak” (YRS: 537).

kirbiy- “kazımak, tırmalamak; temizlemek, soymak” krş: *kirbi:tä*- “kazımak” (ETü. *kırp*- “kesmek”; EDPT: 646).

kü:rkäy- “heyecanlanmak, bir şeye sinirlenmek” < *kü:r*- “1- yükselmek; kabarmak; dikine durmak 2- mcz, şişirmek (genellikle kasları) 3- mcz, duygusal yükselişler yaşamak; sinirlenmek, heyecanlanmak” (YRS: 202).

küölähiy- “çekmek; geçirmek; yan yana götürmek (genellikle atları) (*küöläs-iy*;- bkz: Pek II: 1315)”

namtay- “alçalmak, inmiş olmak” < *namta*:- “inmek, azalmak, alçalmak” (YRS: 252).

ötöy- “öne doğru çıkmak, sivrilme” < *öt*- “1- nüfuz etmek, yayılmak 2- mcz, ilerlemek, çıkmak; bakmak, gözlemlemek” (YRS: 291) (ETü. *öt*- “bir şeyin içine doğru yayılmak” EDPT: 39).

tabıy- “1- ön toynaklarıyla vurmak, çarpmak (atlar hakkında) 2- kazmak, bellemek” = *tıbıy*- “ayaklarını yere vurmak (at, boğa gibi hayvanları çağırma)” < *tap*- “isabet ettirmek, hedefi vurmak” (YRS: 375) (ETü. *tep*- “birine vurmak” EDPT: 435; krş. trk. *tapırda*- “tepinmek, zıplamak” Pek. III: 2512)”

tuna:rıy- “mavimsi beyaz arası bir renge bürünmek” < *tuna:r*- “ağarmak”(YRS: 401).

xolkutuy- “1- ücretsiz olmak 2- sakinleşmek, normale dönmek” < *xolkuta*:- “1- özgür olmak 2- kolaylaştırmak, kolay bir hale getirmek” (YRS: 493).

xomuruy- “azarlamak, kınamak, ayıplamak” < *xomur*- “basamak, kırmak, ezmek” (YRS: 496) (krş. Moğ. *xomira*- “çukurlaşmak, delmek”, bkz: *xomur*- Pek III: 3475).

xorçoy- “nasır tutmak, sertleşmek” < *xorço*:- “sertleşmek” (YRS: 502) (< Moğ.; Hlh. *goržoi*- “katılaşmak, sertleşmek”; Bur. *gorzoi*- “kurumak (örneğin deri, cilt hakkında)”, *xorşoi*- “buruş buruş olmak (cilt, deri hakkında)”; bkz: *xorçoi*;- Kalužinsky 1981: 33).

4.2.5.6. Yavaşlık Bildiren Biçim: -A:rIy

Saha Türkçesinde fiilde yavaşlık bildiren biçim *-a:rIy* ekidir. Haritonov, bu ekin geniş ünlülü iki heceli kelimelere eklendiği tespitinde bulunur. Bu ek fiil yavaşlık anlamının dışında eylemin veya sürecin uzun sürdüğünü de bildirmektedir. Bu ek eklendiği fiilin anlamı çerçevesinde bildirdiği bir formun yanı sıra fonetik olarak da bir sınırlılık söz konusudur (1954: 254-255).

Haritonov'un (1960) *Formı glagol'nogo vida v yakutskom yazıke* adlı eserinde ekin *a:r-ıy* olarak iki elemente ayrılabilceğini ve bu elementleri içerisinden asıl görünüş anlamını veren ekin *a:r-* eki olduğunu belirtir. Bu iki elementin bulunduğu köklerin ölü kökler olduğunu vurgulayan Haritonov *-rIy* ekinin ise pekiştirme rolü üstlendiği görüşündedir (1960: 167).

Fiil

Anlamı

mälä:riy-

“yüzünü yavaşça çevirmek (tombul yuvarlak bir yüz hakkında) (YRS: 248)”

kilä:riy-

“parlamak (ağır ağır, yavaş yavaş parlamak) (YRS: 166)”

sayba:riy-

“havalanmak; dalgalanmak (yavaş yavaş dalgalanmak) (YRS: 310)”

mölbörüy-

“1-yavaşça hareket etmek 2- yavaşça akmak (sıvılar hakkında) (YRS: 243)”

mölö:rüy-

“ağır ağır yüzünü çevirmek (sivri, uzun yüzler hakkında) (YRS: 243)”

-A:r- ve -A:rIy- ekleri imgesel fiillerin birincil köklerinde arkaik, ölü olarak rastlanır (Haritonov 1960: 198). Bu işleve sahip fiiller şunlardır:

dalba:riy- “1- duraksamak, donakalmak 2- düzenli hareket etmek (YRS: 110)”

ñılba:riy- “img, 1- temiz, pürüzsüz bir türde (insanlar hakkında) 2- beyaz, pürüzsüz bir yüze dönüşmek (YRS: 263)”

baca:riy- “1- büyük ve eğri olmak 2- mcz, sesli ve bağırarak konuşmak (YRS: 59)”

sanda:riy- “parıldamak, parlamak (YRS: 314)”

çaya:riy- “uzun ve yüksek sesle konuşmak (YRS: 507)”

ñılyā:riy- “img, çok parlak yüzeyle fark edilmek (YRS: 263)”

ayya:riy- “çok büyük, geniş olmak (YRS: 34)”

sayma:riy- “img, geniş, büyük ölçüde ağır ve yavaş hareket etmek (YRS: 310)”

tuyma:riy- “hafif hafif bulanmak, kararmak (bilinç ya da akıl hakkında); kendini kaybetmek (YRS: 339)”

ñıla:riy- img, çok parlak yüzeyle fark edilmek (YRS: 262)”

mödö:rsüy- “bir şeyin yavaşça gerçekleşmesi (YRS: 242)”

tälä:riy- “yayılmak, dağılmak; elleri kolları açıp uzanmak (YRS: 426)”

tälbä:riy- “img, süzülerek uçmak (YRS: 425)”

kündä:riy- “1- ışıldamak, parıldamak 2- aydınlanmak (YRS: 198)”

5. Sonuç

Saha Türkçesinin fiil söz yapımının biçim yoluyla sağlanan türetme biçimleri içerisinde aktarma yoluyla yapılan türetme sınıfında değerlendirildiği bu çalışmada fiil söz yapım ekleri isimden fiil yapım ekleri ve fiilden fiil yapım ekleri olarak iki sınıfa ayrılmıştır. İsim, sıfat, zarf gibi isim türünden sözcüklere gelerek fiil türeten ekler isimden fiil yapma eklerini oluştururken, çatı ekleri ve görünüş ekleri fiilden fiil yapan ekler sınıfını oluşturur.

İsimden fiil türeten ekleri iki grup altında toplayabiliriz. Birincisi yansıma ses veya kelimelere eklenerek fiil yapan ekler: *+GınA:-*, *+(A)(r)cIgInA:-*, *+CıgırA:-*, *+GA:-*, *+KırA:-* ekleridir. Yansıma seslerden fiil yapan eklerin izah edildiği bölümde Ramstedt'in *+GInA:-* ekini *+Gİ+nA* biçimindeki izahına benzer bir şekilde Moğolcada ve Saha Türkçesinde benzeşen bir nokta ise bütün yansıma fiil yapan biçimlerin *+GI* işaretleyicisine sahip olmasıdır (Ramstedt 1912: 66). Yapılan incelemede ise yansıma ses veya kelimelerden fiil yapan eklerin çoğunun kökeninin Moğolca olduğu tespit edilmiştir.

Bir diğer grup ise isim, sıfat ve zarf gibi kelime gruplarına eklenerek fiil yapan eklerdir. Bunları sırasıyla *+LA:-*, *+(X)y-*, *+A:-*, *+(A)r-*, *+TIy-*, *+msIy-*, *+IrγA:-*, *+rIy-* ekleridir.

İsimden fiil yapım ekleri içerisinde de *+LA:-* ekinin en işlek isimden fiil yapım eki olduğu tespit edilmiştir. *+LA:-* eki Saha Türkçesinde 16 ayrı işlevi yerine getirmektedir. Ayrıca *+LA:-* eki Moğol, Tunguz dillerinde hem biçim hem de işlevleri bakımından ortaklaşan bir işaretleyici olarak karşımıza çıkar.

Türk dillerinde biçimsel dönüşlülüğün işlevleri; kendi yapmak, öznenin eylemin sonucundan kendisinin etkilenmesi ve kendisi için yapmak olarak üç maddede sıralanmaktadır. Saha Türkçesinde dönüşlülük açık bir biçimde bu sıralanan işlevlere sahip olmakla birlikte “eylemi yapan öznenin hem kendisinin olduğu hem de eylemin sonucundan yine kendisinin etkilenmesi” işlevi ile Saha Türkçesinde dönüşlülük diğer Türk lehçelerinden farklı olarak işlev genişlemesine uğradığı tespit edilmiştir. Özellikle Oğuz grubu Türk lehçelerinde bu tür bir anlam sözcüksel bir yol ile

sağlanmaktadır. *Kendi* dönüşlülük zamiriyle sağlanan bu anlam Saha Türkçesinde biçim yoluyla da ifade edildiği tespit edilmiştir.

Eski Türkçede edilgen çatılı filler kuran *-l-* eki Saha Türkçesinde karşımıza çıkmaz. Bu ek yerine *-llIn-* biçimi söz konusudur. Edilgenlik Saha Türkçesinde ayrıca *-n-* ekiyle de sağlanmaktadır.

Eski Türkçe ettirgenlik ve birliktelik-işteşlik ekleri Saha Türkçesinde korunmuştur. Birliktelik ve işteşlik ekinin işlevlerinden biri olan “yardımlaşma” işlevi Eski Türkçede tespit edilen bir işlev olmakla birlikte Moğol dillerinde de karşımıza çıkan bir işlevdir. Yapılan çalışmada bu işlev Türk lehçeleri içerisinde özellikle Saha Türkçesinde tespit edilmiştir.

Eldeki çalışmada birçok görünüş eklerinin birleşme yoluyla meydana geldiği tespit edilmiştir. Görünüş bildiren ekler içerisinde *-tala:-* (*-itala:-*), *atta:-*, *-iala:-*, *-ıakkala:-*, *-ıaxta-*, *-ala:akala:-* (*-akkala:-*), *-bala:-*, *-yala:-*, *-naxta:-*, *-asta:-*, *-yna:-*, *-yxala:-*, *-yala:-*, *-yna:* biçimlerinin isimden fiil yapım eki olan *+LA:-* eki ile birleşme yoluyla meydana gelen ekler olduğu görülmüştür. Bununla beraber görünüş bildiren eklerin köken izahlarında Moğolca unsurlar da söz konusudur. Örneğin tekrarlılık bildiren eklerin eylemin sıklık ve çokluk anlamını sağlayan *-t-* biçiminin Moğol dillerinde de çokluk eki işlevinde olduğuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca birçok görünüş ekinde bulunan *-ŋ-* biçimi fiile düzenli tekrarlılık değerini katmaktadır.

Genel Türk dili alanından farklı olarak Saha Türkçesinde bulunan ve son ses türemelerinin söz konusu olduğu ekler mevcuttur. Bu eklerin Moğolcadaki denk biçimleriyle olan benzerliğine dikkat çekilmekle birlikte söz konusu biçimlerin kökeninin Türkçe olduğu da tespit edilmiştir.

Saha Türkçesindeki yapım eklerinin Eski Türkçe ile karşılaştırılması, türetme sisteminin, kelimelerin morfolojik yapısının korunduğunu göstermektedir. Ayrıca Saha Türkçesinde, fiil söz yapım eklerinin büyük bir kısmı Eski Türkçe biçim ve işlevleri ile korunmuştur.

7. Tezin Fiil Dizini

6.1. +A:-

alyaha:- (< *alyas* +A:-) “yanılmak, hata yapmak”

aha:- (< *as*+A:-) “yemek yemek”

bäliätä:- “1- işaretlemek, göstermek 2- kaydetmek, kayda geçirmek 3- birine dikkat çekmek 4- kutlamak”

bı:ha:- (< *bı:s* “1- perde, örtü, bölme 2- çatlak, dar aralık 3- sınır”+A:-) “1- ayırmak, perdelemek 2- dar aralık yapmak 3- bölmek

bıllıra:- “1- çarpıntı (kalp hakkında) 2- hızlı ve belirsiz konuşmak”

boçugura:- “cıvıldamak (kuşlar hakkında)”

buoha:- (< *buos*+A:-) “hamile kalmak (bazı dişi hayvanlar hakkında)”

coyuha:- (< *coyus*+A:-) “1- küçültmek, küçük yapmak 2- mcz, kd, azaltmak, eksiltmek, yarımlamak”

çiñä:- “1- basarak ezmek 2- mcz, yoğunlaşmak, sıkılaşmak 3- mcz, olgun olmak (insanlar hakkında); kesin, sert ifadeler kurmak (kelimeler hakkında)”

çugaha:- (< *çugas*+A:-) “yakınlaşmak, yanaşmak”

diriñä:- “derinleşmek”

ıaha:- (< *ıas*+A:-) “katranlamak, ziftlemek”

ıara:- “1- mcz, ağır olmak 2- mcz, pahalılaşmak”

ılbıra:- “img, yumuşak ve kaygan olmak”

iähä:- (< *iäs*+A:-) “görev vermek, vazife vermek”

käçigirä:- “meydana getirmek, teşkil etmek (küçük nesneler hakkında)”

käñä:- “genişlemek”

kıaha:- (< *kıahı* “1- zincir, köstek 2- mcz, pranga, zincir”+A:-) “1- altüst etmek, kösteklemek 2- mcz, kendini esir etmek, mahrum bırakmak

kılığıra:- “çınlamak”

kılığıra:- “tınlamak, çınlamak (küçük metal nesnelerin çıkardığı ses)”

kırıata:- “1- kırç tutmak 2- kırç, kırığı temizlemek”

ku:guna:- “belli belirsiz horultu sesi çıkartmak (rüzgâr, uçak sesi vs.)”

küörtä:- “mcz, şırmak, abartmak”

lahıgıra:- “kütürdemek, çatırdamak (ağır, katı nesneler hakkında)”

loçugura:- “kesik sert, keskin ses çıkartmak”

lühügürä:- “ağır gürlleme sesi çıkarmak”

mu:ha:- (< *mu:s+A:-*) “buzla kaplanmak”

ñicirä:- “pis bir yerde yaşamak; kirli elbiseler giymek (bkz: *ñicir+iy-* “1- çok kirli olmak 2- kirli elbiselere sahip olmak”)

namıra:- “azalmak, eksilmek”

öhö:- (< *ös+A:-*) “birinden intikam almak; kötülük yapmak”

paradta:- “yürümek, geçit töreninde bulunmak”

raporda:- “rapor vermek (< *raport +A:-*)”

sa:ha:- (< *sa:s* “bahar”+*A:-*) “bir yere bahar gelmesi

sarta:- “kesmek, parçalamak, yırtmak”

sı:ha:- (< *sı:s* “çöp”+*A:-*) “temizlemek”

sılıbıra:- “img, 1- hızla değişen hışırtı sesi yaymak, çıkarmak 2- hızla hareket etmek 3- hafif bir çağılıyla akmak”

sikkirä:- (< *sikkiär+A:-*) “hafifçe esmek; üflemek (rüzgâr hakkında)”

sono:- (< *suon +A:-*) “şışmanlamak”

su:guna:- “hışırdamak”

suoha:- (< *suos+A:-*) “ısınmak; ısı yaymak”

suta:- “aç kalmak; gıdasız kalmak”

suturya:- (< *suturuk+A:-*) “birine yumru atmak”

tañkına:- “keskin, sert bir ses çıkartmak”

tıaha:- (< *tias* “ses, gürültü”+*A:-*) “ses çıkartmak

tılıbıra:- “durmadan konuşmak (kadınlar hakkında)”

ti:hä:- (< *ti.s* “diş”+*A:-*) “dökülmek (süt dişleri hakkında)”

tibigirä:- “vurmak, çarpmak”

titirä:- “zangırdamak, titremek”

tohugura:- “kesik kesik hafif sesler çıkartmak”

tu:ha:- (< *tu:s+A:-*) “tuzlamak”

tühä:- (< *tüs*+A:-) “düşler görmek”

tüörtä:- “bir şeyi dört kez yapmak”

u:ha:- (< *u:s*+A:-) “miras kalmak, soydan soya geçmek”

uyma:- (< *uyma* “yığmak”+A:-) “karıştırmak”

üksä:- (< *ügüs* “pek çok, fazla +A:-) “artmak, çoğalmak

ülä:- (< *ülä* “iş, çalışma”+A:-) “çalışmak”

xaba:- “yaklaşmak, yakınlaşmak (? < *xap*+A:-; bkz: Pek III: 3209)”

xabıgıra:- “çene çalmak”

xoyuta:- “gecikmek, geç kalmak”

6.2. -A:rIy- (yavaşlık bildiren biçim)

ayba:rıy- “elini kolunu açıp, yayılıp yavaşça hareket etmek”

bültä:riy- “şişmek, kabarmak”

iğä:riy- “içine geçmek, içine yerleşmek”

kılba:rıy- “ağır ağır, yavaş yavaş yanıp sönmek”

kilä:riy- “1- parlamak (parlak yüzeyler hakkında) 2- akıp yayılmak (yüzey üzerinde)”

lākä:riy- “yavaş yavaş hareket etmek (kısa boylu insanlar hakkında)”

mala:rıy- “yavaş hareket eylem, ağır ağır eylemde bulunmak (geniş ve kalın hatları olan yüze sahip insanlar hakkında)”

mälä:riy- “belirmek, ortaya çıkarmak (geniş, düz, yuvarlık yüzler hakkında)”

molo:ruy- “yavaşça çevirmek, döndürmek”

mölö:rüy- “ağır ağır hareket etmek (yüksek alınlı ve uzun yüze sahip insanlar hakkında)”

sayba:rıy- “havalanmak, dalgalanmak”

xoto:roydo:- “ağır ağır bükülmek, eğilmek”

6.3. -AkAIA:- (AkkAIA:-) (tekrarlılık bildiren biçim)

kötüökkälä:- (< *köt-AkkAIA:-*) “1- sıçramak, zıplamak, yükselmek; seke seke yürümek 2- mcz, bir şeyden diğerine atlamak”

o:nñokolo:- “oyun oynayıp eğlenmek”

oyukkala:- “hoplamak, zıplamak, sıçramak”

oyuokkala:- “zıplaya zıplaya gitmek; sıçramak”

sırsıakala:- “kovalamak, peşinden koşmak”

sü:rākālā:- “koşmak; durup tekrar koşmak, tekrar tekrar koşmak”

täyiäkkälā:- “hoplamak, sıçramak”

6.4. -AlA:- (tekrarlılık bildiren biçim)

ayaltala:- “birine bir şey getirmek, ulaştırmak”

alcatala:- “kırmak, parçalamak, bozmak”

boruobalatala:- “denetmek, tattırtmak”

bultatala:- “bir şeyi avlamak”

cölörtütälā:- “delmek”

ägdäñälā:- “siliknemek, üzerinden atmak”

ı:tala:- “1- serbest bırakmak, salıvermek 2- göndermek, yollamak”

ıyıtala:- “sormak”

oyuola:- “atlamak, zıplamak”

sırbatala:- “birine, bir şeye vurmak”

tälgätälā:- “1-yere bir şey sermek 2- mcz, kd, yatırmak; yan yana sermek, yatırmak”

tı:tala:- “dokunmak, el sürmek”

tohutala:- “kırmak”

tügätälā:- bkz: **tüñätälā:-**

tüñätälā:- “1- bölmek, üleşmek 2- mat, bölmek”

uobala:- “1- ağzına almak, ağzıyla tutmak; ele geçirmek 2- kd, aç gözlülükle ve aceleyle yemek yemek”

xa:ççaxtatalla:- “1- engellemek, mani olmak 2- düzenletmek belli kurallara bağlatmak”

xa:çırıyatalla:- (II) “gıcırdamak” (birkaç nesne hakkında)

xa:xınatala:- “gıcırdatmak”

xa:xtatala:- “tükürtmek, balgam çıkarmak”

xa:xtıtalla:- “dibini tutturmak, yandırmak”

xarıla:- “1- şarıl şarıl akmak, çağlamak 2- horlamak, horuldamak”

xatırıktala:- “1- soymak, kabuğunu soymak 2- balıkların pulunu ve içini temizlemek”

6.5 -AttA- (Tekrarlılık bildiren biçim)

bırayatta:- “serpmek, saçmak, dağıtmak”

bulatta:- “bulmak”

gınatta:- “bir şeyi çok miktarda yapmak”

ılatta:- “almak, tutmak; elde etmek, edinmek”

ıyatta:- “1- asmak 2- tartmak (terazi üzerinde)”

ñaxsa:tta:- “birini çok azarlamak”

ugatta:- (< uk-) “tekrar tekrar yerleştirmek”

6.6. -BAIA:- (tekrarlılık bildiren biçim)

baspala:- “azar azar çekmek, almak”

körbölö:- “göz gezdirmek, gözden geçirmek”

ku:spala:- “sarılarak bir şeyi yoklamak”

tuppala:- (< tut-bAIA:-) “elle yoklamak, tecrübe etmek”

6.7. -BAxtA:- (hızlandırılmış biçim)

aha:maxta:- “yemek yemek”

appaxta:- (I) “atmak, fırlatmak”

barbaxta:- “varmak, gitmek”

bıspaxta:- “1- biçmek, dilimlemek 2- kesmek”

biäräñnä:mäxtä:- “sallanmak”

biärbäxtä:- “vermek, iletmek, sağlamak, teslim etmek”

biätäñnä:bäxtä:- “1- yavaş sallanmak 2- sık gidip gelmek 3- mcz. kararsız olmak”

billärbäxtä:- “1- öğretmek 2- bildirmek, haber vermek”

bitigirämäxtä:- “belli bir zaman dilimi içerisinde sık sık boğuk ses çıkarmak”

boruobala:maxta:- “denemek, test etmek”

bosxolo:moxto:- “1- serbest bırakmak, salıvermek 2- gevşetmek, yumuşatmak (bağ hakkında)”

botugura:maxta:- “homurdanmak, fısıldamak”

botuguraspaxta:- “fısıldaşmak”

bugulla:maxta:- “samanı istiflemek”

bulbaxta:- “bulmak, edinmek”

bulkuybaxta:- “1- engel olmak; yoğurmak, karıştırmak; çalkalamak 2- mcz, şaşırtmak

buolbaxta:- “olmak”

cabaxta:- “özensizce sürmek, sıvamak”

ärdimäxtä:- (< ärt-(I)-BAxtA-) “kürek çekmek”

ärdimmäxtä:- (< ärt-(I)n-BAxtA-) “kürek çekmek”

ıjırbaxta:- “1- çağırmak, seslenmek, 2- çağrı yapmak, davet etmek 3- çağırmak (resmi kurumlarla ilgili)”

ıppaxta:- “ateş etmek, vurmak, atmak”

ıtıarbaxta:- “tırmandırtmak, çıkartmak”

ıtıybaxta:- “bir şeyi çalkalamak, sallamak”

ıyıtımmaxta:- “yutmak, yudumlamak”

kälgiybäxtä:- “bağlamak, sıkmak; sarmak”

kıña:maxta:- “nişan almak”

körböxtö:- “bakmak, görmek; bir şeyi izlemek”

muspaxta:- “1- yığmak, toplanmak 2- biriktirmek, yığmak”

o:nño:moxto:- “bir şeyle oynamak, oyun oynamak”

oborboxto:- “1- emmek 2- içine çekmek”

odu:laspaxta:- “1- incelemek, gözden geçirmek 2- kd, mahkûm etmek”

olorboxto:- “1- oturmak; yerleşmek 2- yaşamak”

oñorboxto:- “bir şeyler yapmak”

oñostummaxta:- “kendin için bir şeyler yapmak”

oyboxto:- “1- atlamak, zıplamak, hoplamak 2- çıkmak, doğmak (güneş hakkında)”

öydö:möxtö:- “1- hatırlamak, akılda tutmak 2- hatırlamak, aklına gelmek, anmak 3- anlamak, kavramak”

sala:maxta:- “1- yalamak 2- yanmak; kenarını yakmak”

sapsımmaxta:- “sallamak”

sapsıybaxta:- “sallamak (el, eller; kanat vs. hakkında)”

sı:lbaxta:- “emeklemek; sürünmek”

sı:ñta:maxta:- “sümkürmek”

sı:ybaxta:- “1- uzatmak; germek 2- sökmek, çıkarmak; çıkarmak 3- mcz, muaf olmak”

siälbäxtä:- “tırıs gıtmek, koşmak”

siläybäxtä:- “ayırarak, aralamak”

simmäxtä:- “bir şeyi bir şeyle doldurmak; basmak; ite ite sokmak”

solo:moxto:- “temizlemek; ormanı temizlemek (ekilebilir araziler için vs.)”

soppoxto:- “kurulamak; bir şeyi silmek”

sospoxto:- “sürüklemek; sürüklenmek”

sottummäxtä:- “silinmek, kurulanmak”

su:la:maxta:- “1- bir şeyi başka bir şeyle sarmak, dolamak 2- kd, sarınmak 3- kundaklamak”

su:mmäxtä:- “kendi yüzünü yıkamak”

su:ybaxta:- “1- yıkamak; silmek 2- çamaşır yıkamak 3- mcz, kd, her yeri; her tarafı yıkamak”

subuybaxta:- “çekmek, sürüklemek (örneğin her şeyi bir yerde toplamak amacıyla ip çekmek)”

suorbaxta:- “yontmak, doğramak”

suruybaxta:- “yazmak”

sü:rbäxtä:- “1- koşmak 2- akmak”

süökä:mäxtä:- “1- bir şeyi dökmek 2- boşaltmak (örneğin arabadan bir şeyler almak; arabayı boşaltmak)”

täspäxtä:- “delmek, delik açmak”

tuoybaxta:- “1- şakımak, şakırdamak, şarkı söylemek 2- şarkı söylemek (doğaçlama)”

tuppaxta:- “bir şeyi elle yoklamak”

turbaxta:- “durmak, dikilmek, ayakta durmak; kalkmak, çıkmak; kök salmak, yerleşmek”

tühärbäxtä:- “düşürmek”

tümmäxtä:- “1- bağlamak, düğümlemek 2- toplamak, yığmak 3- mcz, bilanço yapmak, yekûn yapmak”

tüñnärbäxtä:- “devirmek, altüst etmek”

üktä:mäxtä:- “basamak, ilerlemek, bir şeye doğru adım atmak”

xa:ççıybaxta:- “bir şeyi sağlamak, teşhiz etmek”

xa:çığıra:maxta:- “çıtırdamak, cazırdamak”

xa:çığırappaxta:- “gürültülü bir biçimde gıcırdamak”

xa:çırappaxta:- “gıcırdamak”

xa:la:maxta:- “yığmak, doldurmak, toplamak”

xa:lbaxta:- “kalmak; baki durmak”

xa:mpaxta:- “hızlıca yürümek”

xa:nna:maxta:- “yaralamak, parçalamak, bir yerini kesmek, kanatmak”

xa:rda:maxta:- “1- düşmek, yağmak (kar hakkında) 2- bir şeyi kardan temizlemek”

xa:rıybaxta:- “1- yakmak, yanmak, pişirmek 2- mcz, kd, alaya almak”

xa:rtila:maxta:- “kart oynu oynamak”

xa:xına:maxta:- “boğuk boğuk gıcırdamak”

xa:xta:maxta:- “tükürmek”

xa:ybaxta:- “(içeri) sokmak, (içeri) itmek; birilerini, bir şeyleri bir yere kapatmak”

xabayırbaxta:- “tuvalet ihtiyacı hissetmek, sıkışmak”

xabcığıra:maxta:- “hızlı ve durmadan konuşmak”

xabıala:maxta:- “1- tekrar tekrar yakalamak, tutmak 2- dişlemek”

xabıllımaxta:- “1- kabarcıklar halinde kabarmak, şişmek”

xabırıybaxta:- “1- sıkıştırmak 2- itmek, uzaklaştırmak 3- mcz, baskı altına almak, baskı yapmak”

xacaybaxta:- “yana doğru sapmak”

xacıriybaxta:- “1- dişleriyle kesmek 2- atları çimdiklemek, çimdik atmak”

xaçayda:maxta:- “sallayarak uyutmak”

xaççıgına:maxta:- “horlamak”

xaççıgımaybaxta:- “acele etmek”

xaçığıra:maxta:- “1- çıtırdamak, çatırdamak 2- koşuşturmak”

xagdarıybaxta:- “solmak; kurumak”

xahı:rbaxta:- “1- feryat etmek 2- böğürmek, hırıldamak”

xarıhiybaxta:- “1- muhafaza etmek, korumak 2- acımak, acınmak, pişman olmak”

xarıla:maxta:- “şarıldamak, çağlamak”

xarısta:maxta:- “pişman olmak, eseflenmek”

xaspaxta:- “kazmak”

xasta:maxta:- “kaldırmak; son vermek”

xata:maxta:- “kapatmak, tıkamak”

xataybaxta:- “saklamak, gizlemek”

xatayda:maxta:- “yuvarlamak”

xatı:la:maxta:- “bir şeyin üzerine delik açmak, oymak”

xatı:sta:maxta:- “mersin balığı avlamak”

xatıla:maxta:- “tekrarlamak, yinelemek”

xatırbaxta:- “1- pürüzlü olmak 2- mcz, kurumak, kupkuru olmak”

xatırıkta:maxta:- “soymak, bir şeyin kaybuğunu soymak”

xatıybaxta:- “bir şeyi çapraz bir biçimde koymak”

xaxa:rbaxta:- “1- gıdaklamak 2- mcz, ötmek”

xaxırıybaxta:- “ovmak, ovuşturmak”

xaxsıybaxta:- “bozulmak, ekşimek”

xaxxala:maxta:- “1- kapatmak, tıkamak 2- örtmek, kaplamak”

xaybaxta:- “bir şeyi çevrelemek”

xayyamaxta:- “takdir etmek, beğenmek, övmek”

xayıla:maxta:- “pul pul dökmek, temizlemek; soymak”

xoduybaxta:- “biçmek, tırpanlamak”

xolorukta:maxta:- “dönmek, etrafında dönmek”

xoluybaxta:- “1- hesaba katmak, saymak 2- karşılaştırmak, mukayese etmek”

xomu:tta:baxta:- “ata kilit takmak”

xomuybaxta:- “1- toplamak, sıraya koymak 2- bir araya getirmek”

xonoholo:moxto:- “1- geceleme 2- misafir ağırlamak, konaklatmak”

xoñnorboxto:- “ayırmak, sökmek”

6.8. +(cI)GmA:-

ba:yna:- “alçak ve gür ses çıkarmak”

borçuguna:- “çok gürültülü horlamak”

bu:guna:- (< *buk* “yansıma ses”+*GmA*:-) “1- zorlu ve sesli olarak solunmak, burnundan zorlukla nefes

almak 2- mcz, asabı bozulmak, sinirlenmek”

burcuguna:- “horlamak, sesli ve zorlu bir biçimde solumak 2- yavaşça şarıldamak, çağıldamak”

ça:kına:- “çatırdamak, gıcırdamak (buz tutmuş karın yürürken ayakla ezilirken çıkardığı ses)”

da:yına:- bkz: **da: yırya:-**

dı:gına:- “tınlamak”

dı:gına:- “uzun uzun vızırdamak, tınlamak, uğuldamak”

ırcığına:- “homurdamak (hayvanlar hakkında)”

kı:gına:- “çınlamak (küçük metal nesnelerin çıkardığı ses hakkında)”

kı:kına:- “uzun uzun, ağır ağır gıcırdamak, cızırdamak”

kıgkına:- “çınlamak, tınlamak”

kıgkinä:- “çınlamak; vızıldamak”

kuḡkuna:- “çınlamak, tıngırdamak”

kurcuguna:- “homurdanmak, mırıldanmak”

küḡkünä:- “çınlamak, tınlamak, tangırdamak”

laḡkına:- “yüksek melodik ses çıkarmak (örneğin çan)”

lıḡkına:- “tınlamak, çınlamak, çingırdamak”

lıḡkinä:- “horuldamak, homurdanmak”

loḡkuna:- “uzun süreli düşük bir ses çıkarmak (örneğin çan)”

lüḡkünä:- bkz: **loḡkuna:-**

ña:yına:- “miyavlamak, cıvıldamak, cıyaklamak”

ñı:gına:- “zayıf bir ses duyulması, gıcırdamak”

sa:xına:- “sarsmak, sarsarak bozmak”

sa:yına:- “uzun bir çınlama sesi çıkarmak; vızıldamak”

sı:gına:- “burundan solumak; hışırdamak”

taḡkına:- “keskin bir ses çıkarmak”

tıḡkına:- “1- çınlamak, tınlamak 2- şingırdamak, şangırdamak”

tiginä:- “yüksek, gürültülü ses çıkartmak”

tıḡkinä:- “ağır, tok sesi çıkartmak”

tüḡkünä:- “düşük tonlarda ses çıkartmak”

xa:xına:- “fiil sürerlilik bildirir; gıcırdamak”

xa:yına- “1- boğuk, kısık ses çıkartmak 2- boğuk, kısık bir biçimde konuşmak”

xaççıgına:- “horlamak”

xaŋkına:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; geniz sesi çıkarmak”

xarçıgına:- “1- hırıldamak 2- fokurdamak”

xoŋkuna:- “eşit tekrarlılık biçiminde; horlamak, horuldamak”

xorcuguna:- “eşit tekrarlılıklar biçiminde; fıkırdamak, fokurdamak”

6.9. +(cI)GırA:-

aygıra:- “1- çingırdamak 2- sallamak”

babıgıra:- “ani, keskin sesler çıkarmak”

bakkıra:- “yüksek sesle ağlamak, böğürmek”

bälligirä:- “gürültülü ve hızlı konuşmak”

bılçıgıra:- “mırıldanmak veya hızla belirsiz bir şekilde konuşmak”

bitigirä:- “boğuk ses çıkarmak”

botugura:- “fısıldamak, homurdanmak”

büllügürä:- “1- kalp hakkında yavaş yavaş atmak; kımıldamak, oynamak (örneğin anne karnındaki bebeğin) 2- lıkırdamak, şıp şıp damlamak”

cabcıgıra:- “olarak hızlı bir biçimde konuşmak”

callıgıra:- “çene çalmak, hızlı bir biçimde konuşmak”

çabıgıra:- “sık tekrarlılık biçiminde;1- keskin sesler çıkarmak 2- mcz, hızlı ve emin tavırla konuşmak”

çakkıra:- “sık çoklu tekrarlılık biçiminde; gürültüyle geçmek, geçip gitmek”

çikkıra:- “uzun süreli çokluk biçiminde; yağmak, damlamak (aralıklarla)”

çılıgıra:- “uzun süreli çokluk biçiminde; şıkırdamak”

ço:çugura:- uzun süreli tekrarlılık biçiminde; “gıcırtı sesi çıkarmak (karı çiğneyerek yürümek) 2- mcz, donmak, buz tutmak”

dabdıgıra:- “1- yüksek sesle kesik kesik ve hızlı konuşmak ya da okumak 2- takırdamak”

dibdigirä:- “birisine şiddetli kızmak (ayağını yere vurarak, yumruğunu masaya vurarak)”

dobdugura:- “hızlı ve monoton bir biçimde konuşmak”

dobdugura:- “hızlı, gürültülü ve monoton bir biçimde konuşmak”

ibigirä:- “zangır zangır titremek”

kıçigira:- “gıcırdamak”

kıhigira:- “titreşimli ıslık sesi çıkarmak”

kıkkıra:- “gıcırdamak”

kuçugura:- “çıtırdamak, çatırdamak”

kuhugura:- “uzun süreli çokluk biçiminde; dalgalı ıslık sesine benzer bir ses duyulmak; çıkarmak”

kulcugura:- “1- lıkırdamak (sıvı hakkında) 2- mcz, oldukça hızlı ve belirsiz konuşmak”

kullugura:- “tek düze bir biçimde vırıldamak”

küçügürä:- “çıtırdamak, çatırdamak”

kühügürä:- “kıkır kıkır gülmek”

kükkürä:- “1- şiddetli gürültülü ses çıkartmak; gülmek 2- böğürmek, zırlamak”

labıgıra:- “şaklamak”

läbigirä:- düzensiz tekrarlılık biçiminde; “1- çırpma, çarpma sesi çıkarmak 2- sıkıcı bir biçimde konuşmak”

laçigira:- “çatırdatmak”

läçigirä:- “şaklamak”

lahıgıra:- “kütürdemek”

lähigirä:- bkz: **läçigirä:-**

lihigirä:- “boğuk bir tıkırdama, şıkırdama sesi çıkarmak”

lohugura:- “uzun süreli çok defalılık biçiminde; kesik kesik tıklatma, şakırtı sesi çıkarmak”

lühügürä:- “kesik kesik boğuk ses çıkarmak”

lühügürä:- “ağır gürlleme sesi çıkarmak”

makkıra:- “yüksek sesle ağlamak”

ñakkıra:- “zayıf tiz bir sesle bağırarak, çığlık atmak”

ñalcıgıra:- “hızlı bir şekilde konuşmak”

ñahıgıra:- bkz: **ñalcıgıra:-**

ñikkirä:- “sesli sesli ağlamak”

ñimigirä:- “çok hızlı ve seri bir biçimde konuşmak”

ñolcugura:- bkz: **ñalcıgıra:-**

ñollugura:- bkz: **ñalıgıra:-**

ñolugura:- bkz: **ñalıgıra:-**

ñomugura:- “dudaklarını hızla hareket ettirmek; şapırdamak”

ñulcugura:- “dudaklarını hafifçe çekerek hızlı ve yumuşak bir biçimde konuşmak”

ñullugura:- bkz: **ñulcugura:-**

ñulu:gura:- “sessiz, hızlı ve düzensiz bir biçimde konulmak” krş: **ñulcugura:-**

sahıgıra:- “kahkaha atarak gülmek”

sıbigıra:- “1- hızla değişen hışırtı sesleri çıkarmak; yaymak 2- seri ve kolay bir biçimde hareket etmek”

sıkkıra:- “1- şırlamak, şarıldamak 2- mcz, tütme”

siligirä:- “zangır zangır titremek”

sukkura:- “dökmek, akmak”

tahıgıra:- “tak tuk ses çıkarmak”

talıgıra:- “tıngırdamak”

tihigirä:- “1- sık, şiddetli ses çıkarmak 2- hızlı ve sert tıkırdamak, patırdamak”

tiligirä:- “patırtı gürültü ile çarpışmak; dövüşmek; debelenmek”

tobugura:- “hafif, aralıklarla tıklatma, şaklatma sesi çıkarmak”

tolugura:- “1- tıngırdamak, çangırdamak 2- bir şeyleri gelişi güzel takmak”

tübügürä:- “sık sık ani boğuk ses çıkarmak”

xa:çigıra:- “gıcırdamak”

xa:çigıra:- “gıcırdamak”

xa:hıgıra:- “hırıldamak”

xabcıgıra:- “çene çalmak, dır dır konuşmak”

xabıgıra:- “kıvrak ve hızlı bir biçimde konuşmak”

xaçigıra:- “1- çıtırdamak; hışırdamak 2- koşuşturmak”

xalcıgıra:- “şarıldamak, çağlamak”

xamıgıra:- “1- şapırdamak 2- dudakları oynatarak hızlı bir biçimde konuşmak”

xo:hugura:- “gürlemek”

xollugura:- uzun süreli tekrarlılık biçiminde; “fıkırdamak, fokurdamak”

xolugura:- “tıngırdamak, şıngırdamak”

6.10. -γAIA:-

sa:rbayala:- “tereddüt etmek, kuşkanmak”

särgäyälä:- “belirmek, ortaya çıkmak”

sıtırıyala:- “tekrar tekrar koklamak”

suturyala:- “tekrar tekrar yumruklamak”

6.11. -GAlciy- (sık, çoklu tekrarlılık biçimi)

arbayalcıy- “dağınık kalmak, dağıtmak (saçlar hakkında)”

barıgılcıy- “hızlı hareket etmek, karanlıkta gölge gibi belirmek”

bılçayalcıy- “şişmek, kabarmak”

bökçögölcüy- “eğilmek”

dırayalcıy- “yürümek, hareket etmek (uzun, ince bacaklı insan hakkında)”

älägälcıy- “hızla geçmek, geçip gidivermek; görünüp kaybolmak”

kädägälcıy- “kemerlenmek”

kıpçıgılcıy- “sıkmak, ezmek; atağının altında sıkıştırmak”

kirigilciy- “eğilmek, pusmak”

kupsugulcuy- “şiddetli bir biçimde aniden ılık sesi çıkartmak”

mätägälcıy- “öne doğru uzanmak, sivirlmek”

ñaxçayalcıy- “hızla hareket etmek”

nüksügölcüy- “hafifçe kamburlaşmak, bükülmek”

obugulcuy- “şiddetli ve hızla dudaklarını hareket ettirmek (yemek yerken veya konuşurken)”

säksägälcıy- “kabarmak, şişmek”

soxsoyolcuy- “yükselmek, kabarmak”

xorolcuy- bkz: **xoroıolcuy-**

xoroıolcuy- “yukarıya doğru sünmek, uzamak”

6.12. +GıA:-

ba:ıına:- “alçak ve gür ses çıkarmak”

borçuguna:- “çok gürültülü horlamak”

bu:guna:- (< *buk* “yansıma ses”+*GıA:-*) “1- zorlu ve sesli olarak solunmak, burnundan zorlukla nefes almak 2- mcz, asabı bozulmak, sinirlenmek”

burcuguna:- “horlamak, sesli ve zorlu bir biçimde solumak 2- yavaşça şarıldamak, çağıldamak”

ça:kına:- “çatırdamak, gıcırdamak (buz tutmuş karın yürürken ayakla ezilirken çıkardığı ses)”

da:yına:- bkz: **da: yırya:-**

dı:gına:- “tınlamak”

dı:gına:- “uzun uzun vızırdamak, tınlamak, uğuldamak”

ırcığına:- “homurdamak (hayvanlar hakkında)”

kı:gına:- “çınlamak (küçük metal nesnelerin çıkardığı ses hakkında)”

kı:kına:- “uzun uzun, ağır ağır gıcırdamak, cızırdamak”

kıŋkına:- “çınlamak, tınlamak”

kıŋkinä:- “çınlamak; vızıldamak”

kuŋkuna:- “çınlamak, tıngırdamak”

kurcuguna:- “homurdanmak, mırıldanmak”

küŋkünä:- “çınlamak, tınlamak, tangırdamak”

laŋkına:- “yüksek melodik ses çıkarmak (örneğin çan)”

liŋkına:- “tınlamak, çınlamak, çingırdamak”

liŋkinä:- “horuldamak, homurdanmak”

loŋkuna:- “uzun süreli düşük bir ses çıkarmak (örneğin çan)”

lüŋkünä:- bkz: **loŋkuna:-**

ña:yına:- “miyavlamak, cıvıldamak, cıyaklamak”

ni:gına:- “zayıf bir ses duyulması, gıcırdamak”

sa:xına:- “sarsmak, sarsarak bozmak”

sa:yına:- “uzun bir çınlama sesi çıkarmak; vızıldamak”

sı:gına:- “burundan solumak; hışırdamak”

taŋkına:- “keskin bir ses çıkarmak”

tiŋkına:- “1- çınlamak, tınlamak 2- şingırdamak, şangırdamak”

tiginä:- “yüksek, gürültülü ses çıkartmak”

tiŋkinä:- “ağır, tok sesi çıkartmak”

tüŋkünä:- “düşük tonlarda ses çıkartmak”

xa:xına:- “fiil sürerlilik bildirir; gıcırdamak”

xa:ɣına- “1- boğuk, kısık ses çıkartmak 2- boğuk, kısık bir biçimde konuşmak”

xaççıɣına- “horlamak”

xaŋkına- “düzenli tekrarlılık biçiminde; geniz sesi çıkarmak”

xarçıɣına- “1- hırıldamak 2- fokurdamak”

xoŋkuna- “eşit tekrarlılık biçiminde; horlamak, horuldamak”

xorcuguna- “eşit tekrarlılıklar biçiminde; fıkırdamak, fokurdamak”

6.13. -IAIA:- (tekrarlılık bildiren biçim)

anñıala- (< *as-IAIA:-*) “itmek, tepmek, batırmak, saptamak”

bahıala- (< *bas-IAIA:-*) “çekmek, yakalamak”

battıala- (< *batta:-IAIA:-*) “basmak, sıkmak”

bıɣıala- (< *bık-IAIA:-*) “gözükmek, çıkmak”

ıɣıala- “sıkmak, sıkıştırmak, ezmek”

ıhıala- (< *ıs-IAIA:-*) “1- dağıtmak, serpmek 2- ekmek, dikmek 3- saçmak, sıçratmak; sıkmak”

ıtıala- “ateş etmek, vurmak”

ilgiälä- (< *ilk-IAIA:-*) “bir yana atmak, püskürtmek”

imitälä- “tekrar tekrar ezmek, karmak, sepilemek”

käbiälä- (< *käp-IAIA:-*) “dövmek, ezmek”

käyiälä- “boynuz geçirmek, sokmak”

körüölä- “bakmak, seyretmek”

kötüölä- “sıçramak, hoplamak”

oxcuola- (< *oɣus-IAIA:-*) “vurmak, çarpmak”

oyuola- “sıçramak, hoplamak”

sotuola- “kurulamak, silmek”

sügüölä- (< *sük-IAIA:-*) “kaldırmak, üzerinde taşımak”

täbiälä- (< *täp-IAIA:-*) “tekmelemek”

tarbıala- (< *tarba:-IAIA:-*) “çizmek, tırmalamak; tırmıklamak”

tardıala- (< *tart-IAIA:-*) “çekmek”

täyiälä- “geri çekilmek, sıçramak, ırkilmek”

tıɣıala- (< *tık-IAIA:-*) “1- şaklatmak 2- batırmak, sokmak (defalarca)”

tühüölä:- (< *tüs-IAIA:-*) “yıkılmak, düşmek”

tüöräñälä:- “sallanmak; durup tekrar sallanmak”

xabıala:- (< *xap-IAIA:-*) “1- tutmak, yakalamak 2- dişlerle kavramak, yakalamak; dişlemek”

xarbıala:- (< *xarba:-IAIA:-*) “kapmak, yakalamak, tutmak”

kötöyölö:- “kaldırmak; yükseltmek (tekrar tekrar)”

6.14. -IAxtA:- (tekrarlılık bildiren biçim)

bıgıaxta:- (< *bık-IAxtA:-*) “gözükmek, belirmek, çıkmak”

ähiäxtä:- (< *äs-IAxtA:-*) “(dışarı) atmak (örneğin artık işe yaramayan eşyaları evden dışarı atmak)”

ıhıaxta:- (< *ıs-IAxtA:-*) “1- dağıtmak, serpmek 2- saçmak, sıçratmak; sıkmak”

köbüöxtä:- “şişmek, kabarmak”

sabıaxta:- “sallamak, savurmak”

sınıaxta:- “ağır ağır sürünmek; zar zor sürünmek”

ünüöxtä:- “emeklemek, sürünmek”

6.15. -IIA:- (sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

ayıla:- “soluğu kesilmek”

barıla:- “şiddetli bir biçimde gürllemek; kükremek”

cirilä:- “güçlü bir ıslık sesi çıkartmak”

çırıla:- “şarıldamak”

darıla:- “şiddetli bir biçimde zangırdamak, titremek”

marıla:- “içli içli ağlamak”

orula:- “korkuyla bağırmak”

öndöñölö:- “tekrarlık bildiren biçim (yarım oturmak)”

tirilä:- “titremek, zangırdamak; çınlamak, çingırdamak”

torula:- “rap rap yürümek”

6.16. -IIIn-; (Edilgenlik)

a:hılın- (< *a:s-IIIn-*) “geçilmek, geçilmiş olmak”

a:lılın- “bilenmek, bilenmiş olmak”

a:yılın- (< *a:x-IIIn-*) “saymak, hesaplamak, dâhil olmak”

ayahlılın- “bir şeyi alıp getirmek, getirilmek”

aharılın- “geçirilmek”

ahatılın- “doyurultturulmak”

ahılın- (< *as-IIIIn-*) “1- açılmak 2- mcz. anlaşılır olmak, netleşmek ”

alcatılın- “kırılmak, bozulmak”

anñılın- “itilmek”

ara:rılın- “ayrılmış, bölünmüş olmak”

arılın- “1- aralanmak, açılmak 2- keşfedilmiş olmak 3- etrafa dağılmak, iki yana dağılmak”

axılın- “hatırlanmak”

ayılın- “yaratılmak”

ba:yılın- “bağlanmak”

batılın- “kovulmak, gönderilmek”

bıha:rılın- “1- açıklanmak 2- hükmedilmek, karar verilmek”

bigärgätılın- “yerleşmiş olmak, sağlamlaşmak”

bobulun- “yasak getirilmek, yasaklanmak”

bulkulun- “1- karıştırılmak 2- mcz. şaşırılmak”

bululun- “bulunmak, bulunmuş olmak”

buoyulun- “bastırılmak, susturulmak; izin verilmemek”

buralın- “1- dağılmış, yayılmış olmak 2- mcz, bozulmuş olmak, dağıtılmak (örneğin toplantı)”

carılın- “sakinleştirilmek, yatıştırılmak”

cüdätılın- “zayıflatılmak”

çinçilin- “1- araştırılmak, incelenmek 2- yüksek ses çıkarılmak”

ähilin- (< *äs-IIIIn-*) “atılmak, fırlatılmak, atılmış olmak”

älbätılın- “çoğaltılmak”

ärbälinin- “testere ile doğranmak, kesilmek”

ärgitılın- “dönülmek, dönmüş olmak”

ärilin- “1- etrafında dönülmek; bağlanmak etrafında dolanmak 2- sarmalanmak, dolanmak 3- mcz, karıştırmak”

ätılın- “söylenmiş olmak, söylenilmek”

ı:tılın- “1- serbest bırakılmak, salıverilmek 2- gönderilmek, yollanılmak”

ıgılın- “1- sıkılmak, basılmak 2- mcz. zorlanılmak 3- mcz. kd. aceleye getirilmek”

ıha:rılın- “islenmek, dumanlanmak”

ıhılın- (< *ıs-IIIIn-*) “1- dağıtılmak, serpilmek 2- ekilmek (tarım hakkında)”

ıhlın- “almış olmak, kavramış olmak”

ıgı:rdılın- “yük bindirmek, yüklenilmek”

ıgırılın- “seslenilmek, ses çıkartmak”

ıritılın- “1- ayıklanılmak; seçilmek 2- mcz, incelenmek, gözden geçirilmek 3- karıştırılmak (kart oyunları hakkında)”

ırtıarılın- “tırmandırılmak”

ıtılın- “sallanmak, çalkalanılmak”

ıtırılın- “ısırılmak”

ıyılın- “bağırılmak, ses çıkarılmak”

ıyıtılın- “sorulmak”

i:tilin- “ulaşılmak”

iäyilin- (< *iäx-IIIIn-*) “bükülmek, eğilmek”

ihilin- (< *is-IIIIn-*) “içilmek, içişmiş olmak”

imilin- (< *imit-IIIIn-*) “1- sepilenmek, tabaklanmak; karıştırılmak, yoğrulmak 2- bururştulmak, buruş buruş olmak”

ıgärılın- “emilmek, emilmiş olmak.”

irdänılın- (< *irdän-* < *irdä:-*) “1- peşine düşünölmek 2- araştırılmak, incelenilmek 3- talep edilmek, istenmek”

ititılın- “ısıtılmak”

kä:hılın- “1- atılmış olmak; atılmak 2- bırakılmak 3- atılmak, düşürölmek 4- ayrılmış olmak”

käbihılın- “1- atılmış olmak; atılmak 2- bırakılmak 3- atılmak, düşürölmek 4- ayrılmış olmak”

käbılın- “1- kemirmiş, ısırılmış olmak 2- eskimek, yıpranmış olmak (elbiseler hakkında)”

kähılın- “1- hareket edilmek 2- bozulmak”

kälgılın- “bağlanmış, sarılmış olmak”

kärdılın- (< *kärt-IIIIn-*) “kesilmek”

kätärdılın- “giyinmiş olmak”

kätılın- “1- giyinmek 2- çarpılmak”

käyılın- “1- boynuzla yaralanılmak 2- batırılmak”

kı:nnarılın- “kaynamış olmak”

kıalın- “üstesinden gelinmek, hallölmek”

kıhalın- “sıkılmak, sıktırılmak”

kıhayılın- “kısıtılmak, sıkıştırılmak”

kıhılın- (< *kıs-III*in-) “doğranmış olmak, kesilmiş olmak”

kırgılın- “1- kesilmek 2- ölmüş olmak”

kırılın- “1- kesilmek 2- kırılmak; kesilmek”

kıtarılın- “eklenilmek”

kıtarılın- “kızgınlaştırılmak”

kiärgätılın- “süslenilmek”

killärilin- “bırakılmak, içeri salınmak.”

kirtitılın- “1- kirletilmek 2- mcz, adını kirletmek”

kistänilin- “gizlenilmek”

köhütülün- “beklenilmek”

kömülün- “1- doldurulmak 2- gömülmek”

körülün- “bakılmak, incelenmek”

köyürätılın- “1- azaltılmak, eskitilmek 2- (bir hesaptan, toplamdan) düşmek, indirmek”

kuççatılın- “azaltılmak, küçültülmek”

kutulun- “1- boşaltılmak 2- saçılmak, serpilmek 3- mcz. dolmak, doldurulmak (hızlı ve bol bir biçimde)”

kü:tülün- “beklenilmek”

küöcütülün- “1- tutuşturulmak 2- kızıştırılmak”

kürcülün- “temizlenilmek (tırmık ve kürekle)

läppilin- “budanmak; kökünden düzlenilmek”

mähilin- “yoğrulmuş olmak”

mälilin- “öğütülmek”

ñıyalın- “yassılanmak, düzleşmek”

nakılın- “dizleri bükülü olmak”

namtatılın- “azaltılmak, düşürülmek, alçaltılmak”

nüölsütülün- “nemlendirilmek”

olordulun- “oturtulmak, yaşatılmak”

olorulun- “oturulmak, yaşanılmak”

olulun- “faaliyette olunmak”

oñohulun- “1- yapılmak 2- meşgul olunmak 3- hazırlanılmak, pişirmek, yapılmak 4- kd. düşünülmek, sanılmak”

oğorulun- “yapılmak”

örühülün- “kurtarılmak”

örülün- (I) “örülmek”

örülün- (II) “kaynatılmak; ateşe verilmek”

sa:tatatılın- “teselli bulmak; eğlenilmek”

sa:yılın- “1- çakılmak (çivi hakkında)”

sabılın- “1- tıkanmak, kapatılmak 2- örtünmek, kaplanılmak 3- gizlenmek, saklanılmak (bir kusuru veya yanlış bir şeyi)”

salalın- “yönetilmek”

samnarılın- “1- devrilmek, yıkılmak 2- devrilmek, indirilmek”

sağardılın- “konuşulmak, söylenmek”

sağarılın- “konuşulmak”

säräyilin- “tasarlanmak, düşünölmek”

sarbılın- “1- kısaltılmak 2- mcz. kesilmek (örneğin bütçe hakkında) 3- mcz, bir şeye engel olmak (örneğin bir dava hakkında)”

saxsılın- “sarsılmak, silkenilmek”

sayılın- (< sax-III-) “parıldamak, kıvılcım saçmak”

sı:yılın- “1- gerilmek; çekilmek 2- çıkarılmak, sökölmek 3- muaf tutulmak”

sıhıarılın- “1- yapıştırılmak 2- mcz. iliklenmek”

sıppalın- “1- emilmek; sağılmak 2- mcz, kd, içip bitirilmek”

sıppatılın- “1- köreltilmek 2- mcz. kd. zayıflatılmak, gevşetilmek”

sıralın- “ısıtılmak”

sırdatılın- “1- aydınlanmış olmak 2- mcz, bilgilenmek; aydınlanmak”

sıtiarılın- “yatmış olmak”

sıyarıtılın- “1- hareketlenilmek; hareket edilmek 2- mcz. başka bir zamana bırakılmak; ertelenmiş olmak”

si:girdilin- “nemlenmek”

siksilin- “1- sallamak 2- elenmiş olmak”

similin- “1- doldurulmak; ite ite sokulmak 2- mcz, doluşmak, tıkışmak (insanlar hakkında)”

siğnärilin- “yıkılmış olmak”

sippilin- “süpürölmek”

sirilin- “geri çevrölmek, reddedölmek”

sitārīlin- “tamamlanmış olmak, bitirilmek”

sohulun- “1-sürüklenilmek 2- mcz, kd, kuvvetten düşmek”

sotulun- “kurulanmak”

soyutulun- “dondurulmak; soğutulmak”

su:lun- “1- yıkanmak, silinmek 2- yıkanmak (çamaşır hakkında)”

su:ralın- “1- erimiş olmak 2- aşındırılmak; aşınmış olmak”

su:yulun- bkz: **su:lun-**

subulun- “çekilmek; sürüklenilmek”

suorulun- “kesilmek; yontulmak”

surulun- “yazılı olmak; yazılmış olmak”

sutulun- “hastalığa tutulmak”

sü:yülün- “kazanılmak; kazanmış olmak”

sügülün- (< *sük-IIIIn-*) “1- yüklenilmek 2- mcz, üstlenilmek”

sülülün- “yüzülmek, soyulmak (deri hakkında)”

süörülün- “1- çözülmek; kurtulmak 2- çözülmek; açılmak”

süpsülün- “rahatsız edilmek”

ta:rbalın- “bağlanmak, düğümlenilmek; sıkıştırılmak”

ta:rılın- “hafifçe bir şeye dokunmak, değmek”

tabılın- “örtülmek, kaplatılmak”

täbilin- (< *täp-IIIIn-*) “kovulmak, gönderilmek”

taha:rılın- “1- çıkarılmak (örneğin çantanın içinden kitap çıkarmak) 2- kovulmak 3- yukarı çıkarılmak 4- yayımlanılmak”

tahılın- “tokatlanılmak”

tälälin- “açılmak, aralanmak”

tälgätülin- “serilmek”

tänitülin- “yayılmak, serilmek”

täpsilin- (< *täbis-IIIIn-*) “1- çiğnenilmek; çiğnenmiş olmak 2- mcz, kd, tekme atılmak; vurulmak”

taptalın- “1- yassılanmak 2- tükürülmek 3- şaklatılmak; alkışlanmak”

tardılın- “1- çekilmek 2- ağ atmak, avlanılmak 3- öğütülmek 4- açılmak, yayılmak (örneğin çadır) 5- servis edilmek (çatal, kaşık vs.) 6-

toplanılmak, yığılmak 7- mcz. alıkonulmak”

tarıyılın- “yanmış olmak”

tärilin- “1- düzenlenilmek 2- hazırlanılmak 3- mcz, sağlanılmak (gelecek hakkında)”

täyitiln- “1- uzaklaştırılmak 2- mcz, kd, çıkarılmak (örneğin işten)”

tı:tılın- “dokunulmak”

tıgılın- “tokatlanılmak”

tilbıyılın- “kısıtılmak, sıkıştırılmak”

ti:rilin- “gerilmek, çekilmek, esnemek”

tigilin- (< *tik-IIIIn-*) “dikilmek”

tihilin- “dizilmek, yayılmak”

to:rotulun- “kesilmek (örneğin sütten kesilmek anlamında)”

tohutulun- “kırılmak”

tolorulun- “1- doldurulmak 2- tamamlanmak 3- yerine getirilmek”

toxtotulun- “durdurulmak”

tögürütülün- “1- etrafı çevrilmek (çit ile) 2- etrafından dolaştırılmak 3- yuvarlanılmak (sayılar hakkında)”

tölönülün- “ödenmek”

tu:rulun- “sökülmek, çıkarılmak”

tu:yulun- “1- boğulmak 2- mcz. boğulmak (kabuslar) 3- mcz. sıkılmak, daralmak (eleştirilerden)”

tuha:yılın- “1- doğrultulmak (örneğin tabanca) 2- mcz, tarif edilmek”

tuluyulun- “dayanılmak, katlanılmak”

tumnarılın- “boğulmak”

tumnulun- “1- etrafından dolanılmak 2- çekinilmek, kaçınmak”

tuoratılın- “1- çevrilmek 2- geçilmek, aşılmak (örneğin nehri aşmak)”

tuoyulun- “şarkı söylenmek”

tupsılın- “iyileştirilmek”

tuoruorulun- “1- dikilmek (örneğin sütun hakkında) 2- yerleştirilmek (örneğin herhangi birini bir işe yerleştirmek) 3- mcz, kd, öne sürülmek, teklif edilmek (herhangi bir konuda adaylık) 4- sahnelenmiş, ortaya konulmak”

tutulun- “kurmak, yapılmak”

tü:rülün- “yuvarlanılmış olmak, dürülmek”

tü:yülün- “1- sezinlenilmek 2- mcz. kd. birinden kuşkulanılmak”

tühârilin- “düşürölmek”

tümölün- “1- düğömlenilmek, bağlanmış olmak 2- mcz, toplanmak, yığılmak 3- mcz. yekûn çıkarılmak”

tüğätölin- “1-üleşilmek, bölünmek 2- bölünmek (matematik işlemleri olarak)”

tüğnâhilin- “1- devrilmek 2- mcz, kd, tahttan düşürölmek, devrilmek”

tüörölün- “1- sökülmek 2- mcz, kd, yok edilmek”

u:rulun- “yatırılmak, yerleştirilmek”

ubatılın- “1- inceltilmek, sulandırılmak 2- mcz, zayıflatmak, inceltmek”

ugulun- (< uk-IIIIn-) “yerleştirilmek, yatırılmak”

uguyulun- “çekilmek”

uha:rılın- (I) “erimiş olmak”

uha:rılın- (II) “eritilip kaynaştırılmak”

uhulun- (I) “öğretilmek”

uhuyulun- “öğretilmek”

ukkuyulun- “birini tahrik etmek; teşvik etmek”

ularıtılın- “1- değıştirilmek 2- iptal edilmek”

umnulun- “unutulmak”

uordarılın- “soyulmuş olmak, soyulmak”

uorulun- “çalınmak”

uoyurdulun- “çıkılmak; yola çıkılmak”

ü:rölün- “1- koşturulmak; bir yöne doğru yönelmek (sürüler hakkında) 2- gönderilmek”

üllâhilin- “bölünmek”

ürâlin- “serpilmek, saçılmak, dağılmak”

ütürölün- “1- sıkıştırılmak, itilmek 2- mcz, baskıya maruz kalınmak”

xa:ççılın- “tedarik edilmek; ihtiyaçları karşılanmak”

xa:çığratılın- “gıcırdatılmak, cazırdatılmak”

xa:çıryatılın- “gıcırdamak, cazırdamak (düzensiz tekrarlılık biçiminde)”

xa:ıllarılın- “1- kalınmak 2- mcz, elde kalmak 3- kalmak, devretmek 3- kalmak (yenmemiş, içilmemiş) 4- mcz, ortada kalmak (büyük bir felaketten sonra mal, mülk kaybı yaşamak); ortada kalmak (kalacak bir

yeri olmamak) 5- (treni veya otobüsü) kaçırmak”

xa:nnanılın- “kanatılmak, kanatılmış olmak”

xa:rılın- “1- haşlanılmak 2- mcz, kd, alay edilmek”

xa:yılın- “1- bir şeyi, birini bir yere doğru sokmuş olmak; içeri doğru yönlendirilmek 2- kapatılmak, tıkanmak 3- rahatsız edilmek, sıkıştırılmak”

xahılın- (< *xas-III*n-) “eşilmek, kazılmak”

xara:rdılın- “1- lekelenmek, kirlenmek 2- mcz, gözden düşmek”

xaralın- “1- muhafaza edilmek, saklanılmak 2- gözetimde bulunmak”

xatılın- “1- çiftleştirilmek, melezleştirilmek 2- sarılmış olmak, dolanmak”

xayıtılın- “1- kırılmak 2- yırtılmak, koparılmak; paralanmış olmak 3- sökülmiş olmak, sökülme”

xohulun- “şakımış olmak”

xolbonulun- “birleşilmek, bağlanılmak; temasa geçilmek”

xolbulun- “toplatılmak”

xolcoyulun- “kovulmak”

xolkutatılın- “1- özgür bırakılmak 2- kolaylaştırılmak”

xoluyulun- “sanılmak, zannedilmek”

xomulun (I)- “kaldırılmak, toplanılmak”

xomulun (II)- “kırıştırmak, buruşturmak”

xomuruyulun- “azarlanılmak, başına kakılmak”

xomuyulun- bkz: **xomulun-** (I)

xorulun- “kazılmak, açılmak”

xorutulun- “tarla sürmüş olma”

6.17. +(I)msIy-

anıgıtımsıy- (< *anıgı* “şimdiki”+*ImsIy*-) “yeni çağa ayak uydurma”

ba:yımsıy- “gönlü zengin olmak, cömert olmak”

bärdımsıy- (< *bärt* “iyi”+*ImsIy*-) “övünmek, kibirlenmek”

bayımsıy- bkz: **ba:yımsıy-**

bilä:yımsıy- “kendini soylu, zengin gibi göstermek, tanıtmak”

böyömsüy- “fiziksel olarak güçlü kuvvetli olmak, kendini sarsılmaz saymak”

cohumsuy- (< *cohun+ImsIy-*) “azamet taslamak; kendini önemli biriymiş gibi göstermek”

ädärimsiy- “genç görünmek, kendini genç saymak”

ärimsiy- “ceseratlendirmek, yiğitlendirmek”

ıalcıtımsiy- “kendini misafir gibi hissetmek; misafir olarak bulunmak”

içä:ımsiy- bkz: **içä:msiy-**

içä:msiy- (< *içä:n “büyücü” +ImsIy-*) “kendinde öngörü yeteğinin olduğu varsaymak”

känämsiy- (< *känän+ImsIy-*) “saflaşmak; basitleşmek”

kiämsiy- “1- şık giyinmek, güzel giyinmek 2- övünmek, kibirlenmek”

könömsüy- “düzgün biri olmak; dürüst olmak”

kuolutumsuy- “geleneklere uygun ve kaidelere uygun bir biçimde kendini zengin, varlıklı biri gibi takdim etmek, tanıtmak”

kü:hümsüy- (< *kü:s+ImsIy-*) “gücünü göstermek; gücüyle övünmek”

ma:nımsiy- “1- kendinizi saygıdeğer görmek, saymak 2- güzel bir elbise giyinmek”

mödö:msüy- “bir şeyin yavaşça, ağır ağır olması”

ñirämsiy- “güçlü, yüksek bir ses çıkarmak”

nu:ççatımsiy- “bir kınama sözü olarak; ruslara öykünmek”

omugumsuy- “milli duyguların belirmesi; milli duygularla hareket etmek”

öydö: yümsüy- (< *öydö:x+ImsIy-*) “ukalalık yapmak, akıl hocalığı yapmak”

tılla: yımsiy- (< *tılla:x “dilli, çok konuşan”+ImsIy-*) “boş boş konuşmak, çene çalmak”

toyomsuy- (< *toyon+ImsIy-*) “1- başkanlık taslamak 2- zorba olmak, emretmek”

ula:tımsiy- “övünmek, böbürlenmek, kibirlenmek”

ulaxamsıy- (< *ulaxan* “büyük”+*ImsIy-*) “azamet taslamak, büyülemek taslamak”

ulu:tumsuy- “kendini önemli biri gibi tanıtmak”

ütüömsüy- “1- övünmek, böbürlenmek 2- cilvelenmek, cilve yapmak”

xotumsuy- (< *xotun* “kadın”+*ImsIy-*) “otoriter olmak” (kadınlar hakkında)

6.18. -(Ir)GA:-

ardırıya:- “hırlamak, kükremek”

atı:rya:- “(aygır ve boğa hakkında) dişiyle çiftleşmek”

ballırya:- “1- belirsiz, anlaşılmadan konuşmak 2- ağzını şapırdatmak, mırıldanmak”

bällirgä:- “şapır şapır ses çıkarmak”

bayırıya:- “zenginliği ile övünmek”

bayırıya:- “1- bağırmak 2- mcz, kekeleyerek konuşmak”

bıhırıya:- “foş foş ses çıkartmak (su ile ilgili olarak)”

bılıtırıya:- “hastalanmak (kötü, bulutlu, kapalı havalarda)”

billırya:- “düzensiz tekrarlılığı biçiminde, yavaş yavaş konuşmak, dili ağır dönmek”

billirgä:- “lıkırdamak”

birdirgä:- “gıcırdamak sesi çıkarmak”

bordurıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; kesik ve hırıltılı ses çıkarmak” (yansıma kelime)

çallırya:- “1- damla damla akmak, damlamak 2- lıkırdamak, su sesi çıkarmak 3- mcz, yüksek, gürültülü ses çıkarmak 4- mcz, gürültülü, yüksek sesle konuşmak”

çağırıya:- “cıvıldamak (kuşlar hakkında)”

çardırıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; karakteristik bir ses çıkartmak (kakım, sincap hakkında)”

çollurıya:- “”düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1- eşit bir şekilde damlamak, büyük damlalar (sıvıda; sıvıya) 2- düşmek, çökmek (su içinde küçük, ağır nesneler)” (krş: *çolk*, Pek III:3636)”

dırdırıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1- çatırdamak 2- (vücuttaki) sinirlerin gerildiğini hissetmek” krş: **tırdırıya:-**

ıarırıya:- “1- kendini ağır, ciddi saymak; görmek 2- kendini kıymetli, değerli saymak”

ırdırıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1- bağırarak, çığırkanlık yapmak 2- mcz, kızgınlıkla bağırarak”

kı:bırıya:- “çatur çıtır ses çıkartmak”

kı:çırıya:- “uzun süreli çokluk biçiminde; farklı tonlarda gıcırdamak (örneğin karın üzerinde yürürken)”

kıhırıya:- “gıcırdamak”

kılırıya:- “şingırdamak”

kıbirgä:- (< *kip*+ *IrGA:-*) “insanı sağır edecek ani sesler çıkarmak; yaymak”

kuçugura:- “gıcırdamak (örneğin karın üzerşnde yürürken çıkan ses)”

ku:hırıya:- (< *ku:s* “vızıltı”+ *IrGA:-*) “ıslık sesi çıkartmak”

kuhırıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; kısa keskin ıslık sesi çıkartmak”

kullarıya:- (< *kulk* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “gırtlaksı bir ses çıkartmak”

kurdırıya:- (< *kurt* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “çıtırdamak”

kuya:hırıya:- (< *kuya:s*+ *IrGA:-*) “ısıdan rahatsız olmak”

kübürgä:- (< *küp*+*IrgaA:-*) “boğuk bir ses çıkartmak”

küllürgä:- “şaklamak, şıkırdamak”

kürdürgä:- “gürüldemek, gürlemek”

labırıya:- (< *lap* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “1- güçlü bir çarpma sesi çıkarmak 2- yavaş ve yüksek sesle konuşmak”

läbirgä:- (< *läb* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1- çırpma, çarpma sesi çıkarmak 2- sıkıcı bir biçimde konuşmak”

laçırıya:- (< *laçırır* “ani bir çatırtı sesi”+*GA:-*) “keskin bir çatırtı sesi çıkarmak, çatırdamak”

lahırıya:- “yüksek sesle alkış tutmak, şaklamak”

lıbırıya:- “1- çarpma sesi çıkarmak (örneğin ağır bir kapı hakkında) 2- hafifçe tokat atmak”

lıçırıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; sık sık keskin bir sesle çatırdamak”

lıhırıya:- “çatırdamak, çıtırdamak”

ligirgä:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; kesik kesik ses çıkarmak”

lihigä:- “boğuk bir tıkırdama, şıkırdama sesi çıkarmak”

lohurya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; yüksek seste topuk sesi çıkarmak”

ma:tırya:- “bağırmak”

ña:mırya:- “belli belirsiz konuşmak, ses çıkarmak”

ña:ıırya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1- miyavlamak 2- belli belirsiz ince sesler çıkarmak”

ña:yırya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; miyavlamak; cıvıldamak, cıyaklamak”

ñallırya:- “hızlı bir biçimde konuşmak”

ñaıırya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; havlamak”

ñı:mırya:- “ince, belirsiz dudaklarını hareket ettirmeden konuşmak”

ñillirgä:- “yayılmak, taşmak; duyulmak (sesin yayılması, duyulması hakkında)”

sa:tırya:- “ahlaksızca görmek; ayıplamak”

sallırya:- “pof diye düşmek, yere kapaklanmak (ıslak ve yumuşak yüzey hakkında)”

sardırya:- (<sar “yansıma ses”+ IrGA:-) “ayağını gürültülü bir biçimde sürükleyerek ilerlemek”

sı:bırya:- “1- ıslık sesi çıkartmak 2- mcz, içinden; kısık konuşmak”

sıbırya:- “kısa, ani ıslık veya hışırtı sesi çıkartmak”

sıbdırya:- “uzun süreli çokluk biçiminde; kolay, seri, yavaş bir biçimde ayak basmak”

sılırya:- “şingırdamak, tıngırdamak”

sııırya:- “şiddetle; gürültüyle burnunu çekmek”

sıtırya:- “koklamak”

tahırya:- “gürültülü tak tuk ses çıkartmak”

talırya:- “tıngırdamak, çangırdamak, şingırdatmak”

tardırya:- “horlamak, horul horul uyumak”

tıhırya:- “çıtırdamak, cazırdamak”

tımnı:rya:- “donmak, buz tutmak”

tıngırıya:- “1- çıtırdamak 2- mcz, kd, kızmak”

tilirgä:- “ses çıkartmak, gürültü yapmak”

tiñirgä:- “ağır, içi boş yakılana ses çıkartmak”

tolurıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; tıngırdamak, çangırdamak (? *Tolu Pek III: 2720*)”

tordurıya:- “fiil düzensiz tekrarlılık bildirir; birden, aniden çıtırdamak”

turdurıya:- “yansıma ses; karakteristik ses çıkarmak (örneğin otun yandığı zaman çıkardığı çıtırtı sesi)”

tübürgä:- “sık sık ani boğuk ses çıkarmak”

xaçırıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; çatırdamak, çıtırdamak”

xalırya:- “düzensiz tekrarlık biçiminde; şıkırdamak, tıngırdamak”

xallırya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; foş foş ses çıkarmak”

xardırıya:- “düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1-çıtırdamak 2- hafif hafif hırıldamak”

xo:burıya:- “düzensiz tekrarlılıklar biçiminde; 1- karakteristik bir ses

çıkartmak (kuşların kanat çırpışlarında çıkardığı ses) 2- mcz, gırtlaktan konuşmak”

6.18. +(I)rGA:-

ayarıya:- “1- babaya karşı nazik ve sıcak bir duygu hissetmek, evladına sevgi duymak; 2- birisine babası gibi davranmak, birisini babası olarak görmek”

ata:rya:- “birine düşmanca davranmak”

atahırıya:- (< *atas+IrGA:-*) “dostça, arkadaşça davranmak”

atayırıya:- (< *atax+IrGA:-*) “merak etmek, telaşlanmak”

ba:hırıya:- (< *ba:s+IrGA:-*) “yaradan ıstırap çekmek”

bärigirgä:- (< *bärik+irgä:-*) “rüşvet vermek”

bırcırıya:- “kd, üşütmek, burnun tıkalı olması”

bigärgä:- “oturmak, yerleşmek, sağlamlaşmak”

bo:turıya:- “tüylerini dikmek; diş göstermek, apresifleşmek (köpekler hakkında)

böyörgö:- “sağlam, dayanaklı olmak”

buhu:rya:- “memnuniyetle bir şey yapmak”

buohurya:- (< *buos*+ *IrGA:-*) “hamile kalmak (bazı dişi hayvanlar hakkında)”

çab+ırya:- (< *çap* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “eşit olmayan, düzensiz tekrarlılık biçiminde; keskin, sert sesler çıkarmak”

ci:bärgä:- “hayretmek, şaşırmak”

cigirgä:- (< *cik*+*irgä:-*) “korkmak, irkilmek”

ciktirgä:- “hayretmek, şaşmak; hayran olmak”

conurya:- “1- birine bağlı olmak, birlikte olmak 2- akrabalık, yakınlık duygusu beslemek”

çoburya:- (< *çop* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “fiil düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1- şapırtılı ses çıkarmak 2- mcz, çekinmeden, cesurca konuşmak”

da:yırya:- (< *da:x* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “düzensiz tekrarlılık biçiminde; gıklamak”

doxsurya:- “kaba, sert bir biçimde davranmak”

äcirgä:- “şaka yapmak”

älbäyirgä:- (< *älbäx* “çok, fazla”+*IrGA:-*) “1- miktar olarak çok, fazla olan bir şeyi saymak, hesaplamak 2- başkasının servetini kıskamak”

ıra:yırya:- (< *ıra:x*+ *IrGA:-*) “bir şeyin uzaklığını hesaplamak”

intäriähirgä:- (< *intäriäs*+*IrGA:-*) “ilgilenmek, ilgili olmak”

iti:rgä:- “havasız kalmak; boğucu sıcak havaya maruz kalmak”

iyärgä:- “anneye karşı sevgi beslemek; birine annelik yapmak”

kihirkä:- “övünmek; kendini poh pohlamak”

kiri:rgä:- “esk, kendini kötü hissetmek (hasta, hastalık hakkında) (*bzk: kīkī+rä:-; Pek I: 1107*)”

kirirgä:- “iğrenmek, tiksirmek (< *bzk: trk, kir, Pek I: 1098; ki:r, EDPT: 735; kir+rgä:-, Pek I: 1107*)”

kölcürgä:- “yaramazlık yapmak”

kü:hürgä:- (< *kü:s*+*IrGA:-*) “gücünü göstermek”

lähirkä:- (< *läs*+*IrGA:-*) “hafifçe çarpmak, şaklatmak, çırpamak”

libirgä:- (< *lib* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “düzensiz tekrarlılık biçiminde; gümbürtü sesi çıkarmak, patlamak”

mänirgä:- (< *mänik*+*IrGA:-*) “yaramazlık yapmak”

muodarğa:- “bir şeye şaşırmak, hayrete düşürmek”

ña:cırğa:- “1- vaftiz anneye, babaya saygı göstermek, tanımak 2- mcz, birbirini sevmek, hoş görmek”

nährgä:- “hantal, ağır olmak” (*YRS:257; ? näs+IrGA:-; näs+irgä:- “inatçı olmak, dik kafalı olmak”; Pek II: 1697-1698*).

oçoryo:- “çocukları sevmek, çocuklara sevgi beslemek”

önürgä:- “uzun süre açlıktan sonra kuvvetten düşmek (hayvanların koşumunda genelde ilkbahar döneminde)”

öñürgä:- “uzun süre açlıktan sonra kuvvetten düşmek (hayvanların koşumunda genelde ilkbahar döneminde) (*bkz: öñ+ürgä:- ?; Pek II: 1951*)”

sabırğa:- (< *sap* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “1- şak şak ses çıkarmak

(örneğin ıslak bezle vurmak) 2- bir şeyi gürültüyle emmek”

sähärgä:- “anlatmak, öykülemek”

sana:rğa:- “düşünmek, dertlenmek, kederlenmek”

sıla:rğa:- “yorulmak, yorgun düşmek”

suobahırğa:- (< *suobas vicdan, insaf; namus+ IrGA:-*) “insafa gelmek”

sırdırğa:- (< *sırdır* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “aralıklı gelen hafif hışırtılı ses çıkartmak; yaymak”

surdurğa:- (< *surt* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “1- hışırtılı ses çıkarmak 2- burnunu çekmek”

sıtırğa:- “koklamak”

sirdirgä:- “kısa, şiddetli ve ritmik bir ses çıkartmak (örneğin, ot biçme esnasında çıkan ses)”

sonurğa:- (< *sonun+Irğa:-*) “ilginç bir şeylere tesadüf etmek, karşılaşmak”

suturğa:- “kd, birine vurmak; yumruk atmak” (*krş: suturuk* “yumruk”)

süölürgä:- “uygunsuz görmek, uygunsuz davranışta bulunmak; ayıplamak”

tabır̥ya:- (< *tap* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “düzensiz tekrarlılık biçiminde; sık sık hafifçe vurmak”

tırdır̥ya:- (< *tirt* “yansıma kelime”+ *IrGA:-*) “çıtırdamak 2- mcz, kd, kızmak”

tıbir̥gä:- (< *tip* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “aniden ve boğuk bir biçimde ses çıkarmak”

tohur̥ya:- (< *tos* “tangirtı”+ *IrGA:-*) “hafif kesik kesik takırtı sesi çıkartmak”

tolo:hur̥ya:- (< *tolos*+ *IrGA:-*) “1- kaba, yakışsız, uygunsuz görmek, saymak 2- biçimsiz olmak”

totur̥ya:- “şakalar yapmak (kiloyla ilgili) (bkz: Pek III: 273)

uru:rya:- “akrabalık, ailevi duygular beslemek”

uñuoyur̥ya:- (< *uñuox*+ *IrGA:-*) “hasta olmak, kendini halsiz hissetmek”

uooyur̥ya:- (< *uox* “güç, kuvvet”+ *IrGA:-*) “güç gösterinde bulunmak, kuvvetini göstermek”

ügärgä:- “alay etmek”

üñsärgä:- “şikayet etmek, sızlanmak”

xa:bır̥ya:- (< *xa:p* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “boğuk ve hırıltılı bir biçimde konuşmak; bağırarak, çağırmak”

xa:çır̥ya:- (< *xa:çır* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “düzensiz tekrarlılık biçiminde; gıcırdamak, cazırdamak”

xa:γır̥ya:- (< *xa:γır*+ *IrGA:-*) “1- gaklamak, ötmek 2- kuş sesi taklidi yapmak”

xabır̥ya:- (< *xap* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “düzensiz tekrarlılık biçiminde; 1- çırpamak, çarpamak 2- cır cır ötmek, sürekli konuşmak”

xo:hur̥ya:- (< *xos* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “hışırtılı ses çıkartmak”

xobur̥ya:- (< *xop* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “düzenli tekrarlılık biçiminde 1- şaklatmak 2- car car çene çalmak”

xordur̥ya:- (< *xar; xart* “yansıma ses”+ *IrGA:-*) “ses çıkarmak”

6.20. +KIrA:-

aygıra:- “1- çingırdamak 2- sallamak”

babıgıra:- “ani, keskin sesler çıkarmak”

bakkıra:- “yüksek sesle ağlamak, böğürmek”

bälligirä:- “gürültülü ve hızlı konuşmak”

bılçigıra:- “mırıldanmak veya hızla belirsiz bir şekilde konuşmak”

bitigirä:- “boğuk ses çıkarmak”

botugura:- “fısıldamak, homurdanmak”

büllügürä:- “1- kalp hakkında yavaş yavaş atmak; kımıldamak, oynamak (örneğin anne karnındaki bebeğin) 2- lıkırdamak, şıp şıp damlamak”

cabcigıra:- “olarak hızlı bir biçimde konuşmak”

calligıra:- “çene çalmak, hızlı bir biçimde konuşmak”

çabigıra:- “sık tekrarlılık biçiminde; 1- keskin sesler çıkarmak 2- mcz, hızlı ve emin tavırla konuşmak”

çakkıra:- “sık çoklu tekrarlılık biçiminde; gürültüyle geçmek, geçip gitmek”

çikkıra:- “uzun süreli çokluk biçiminde; yağmak, damlamak (aralıklarla)”

çılıgıra:- “uzun süreli çokluk biçiminde; şıkırdamak”

ço:çugura:- uzun süreli tekrarlılık biçiminde; “gıcırta sesi çıkarmak (karı çiğneyerek yürümek) 2- mcz, donmak, buz tutmak”

dabdıgıra:- “1- yüksek sesle kesik kesik ve hızlı konuşmak ya da okumak 2- takırdamak”

dibdigirä:- “birisine şiddetli kızmak (ayağını yere vurarak, yumruğunu masaya vurarak)”

dobdugura:- “hızlı ve monoton bir biçimde konuşmak”

dobdugura:- “hızlı, gürültülü ve monoton bir biçimde konuşmak”

ibigirä:- “zangır zangır titremek”

kıçigıra:- “gıcırdamak”

kıhıgıra:- “titreşimli ısıklık sesi çıkarmak”

kıkkıra:- “gıcırdamak”

kuçugura:- “çıtırdamak, çatırdamak”

kuhugura:- “uzun süreli çokluk biçiminde; dalgalı ısıklık sesine benzer bir ses duyulmak; çıkarmak”

kulcugura:- “1- lıkırdamak (sıvı hakkında) 2- mcz, oldukça hızlı ve belirsiz konuşmak”

kullugura:- “tek düze bir biçimde vırıldamak”

küçügürä:- “çıtırdamak, çatırdamak”

kühügürä:- “kıkır kıkır gülmek”

kükkürä:- “1- şiddetli gürültülü ses çıkartmak; gümlmek 2- böğürmek, zırlamak”

labıgıra:- “şaklamak”

läbigirä:- düzensiz tekrarlılık biçiminde; “1- çırpma, çarpma sesi çıkarmak 2- sıkıcı bir biçimde konuşmak”

laçigıra:- “çatırdatmak”

läçigirä:- “şaklamak”

lahıgıra:- “kütürdemek”

lähigirä:- bkz: **läçigirä:-**

lihigirä:- “boğuk bir tıkırdama, şıkırdama sesi çıkarmak”

lohugura:- “uzun süreli çok defalılık biçiminde; kesik kesik tıklatma, şakırtı sesi çıkarmak”

lübügürä:- “kesik kesik boğuk ses çıkarmak”

lühügürä:- “ağır gürlleme sesi çıkarmak”

makkıra:- “yüksek sesle ağlamak”

ñakkıra:- “zayıf tiz bir sesle bağırmak, çığlık atmak”

ñalcıgıra:- “hızlı bir şekilde konuşmak”

ñahıgıra:- bkz: **ñalcıgıra:-**

ñikkirä:- “sesli sesli ağlamak”

ñimigirä:- “çok hızlı ve seri bir biçimde konuşmak”

ñolcugura:- bkz: **ñalcıgıra:-**

ñollugura:- bkz: **ñahıgıra:-**

ñolugura:- bkz: **ñahıgıra:-**

ñomugura:- “dudaklarını hızla hareket ettirmek; şapırdamak”

ñulcugura:- “dudaklarını hafifçe çekerek hızlı ve yumuşak bir biçimde konuşmak”

ñullugura:- bkz: **ñulcugura:-**

ñulu:gura:- “sessiz, hızlı ve düzensiz bir biçimde konulmak” krş: **ñulcugura:-**

sahıgıra:- “kahkaha atarak gülmek”

sıbıgıra:- “1- hızla değişen hışırtı sesleri çıkarmak; yaymak 2- seri ve kolay bir biçimde hareket etmek”

sıkkıra:- “1- şırlamak, şarıldamak 2- mcz, tütme”

siligirä:- “zangır zangır titremek”

sukkura:- “dökmek, akmak”

tahıgıra:- “tak tuk ses çıkarmak”

talıgıra:- “tıngırdamak”

tihigirä:- “1- sık, şiddetli ses çıkarmak 2- hızlı ve sert tıkırdamak, patırdamak”

tiligirä:- “patırtı gürültü ile çarpışmak; dövüşmek; debelenmek”

tobugura:- “hafif, aralıklarla tıklatma, şaklatma sesi çıkarmak”

tolugura:- “1- tıngırdamak, çangırdamak 2- bir şeyleri gelişi güzel takmak”

tübügürä:- “sık sık ani boğuk ses çıkarmak”

xa:çigıra:- “gıcırdamak”

xa:çigıra:- “gıcırdamak”

xa:hıgıra:- “hırıldamak”

xabcıgıra:- “çene çalmak, dır dır konuşmak”

xabıgıra:- “kıvrak ve hızlı bir biçimde konuşmak”

xaçigıra:- “1- çıtırdamak; hışırdamak 2- koşuşturmak”

xalcıgıra:- “şarıldamak, çağlamak”

xamıgıra:- “1- şapırdamak 2- dudakları oynatarak hızlı bir biçimde konuşmak”

xo:hugura:- “gürlemek”

xollugura:- uzun süreli tekrarlılık biçiminde; “fıkırdamak, fokurdamak”

xolugura:- “tıngırdamak, şingırdamak”

6.21. +KınA:-

ba:yına:- “alçak ve gür ses çıkarmak”

borçuguna:- “çok gürültülü horlamak”

bu:guna:- (< *buk* “yansıma ses”+*GınA:-*) “1- zorlu ve sesli olarak solunmak, burnundan zorlukla nefes almak 2- mcz, asabı bozulmak, sinirlenmek”

burcuguna:- “horlamak, sesli ve zorlu bir biçimde solumak 2- yavaşça şarıldamak, çağıldamak”

ça:kına:- “çatırdamak, gıcırdamak (buz tutmuş karın yürürken ayakla ezilirken çıkardığı ses)”

da:yına:- bkz: **da: yırya:-**

dı:gına:- “tınılamak”

dı:gına:- “uzun uzun vızırdamak, tınlamak, uğuldamak”

ırcına:- “homurdamak (hayvanlar hakkında)”

kı:gına:- “çınlamak (küçük metal nesnelerin çıkardığı ses hakkında)”

kı:kına:- “uzun uzun, ağır ağır gıcırdamak, cızırdamak”

kıgkına:- “çınlamak, tınlamak”

kiğkinä:- “çınlamak; vızıldamak”

kuğkuna:- “çınlamak, tıngırdamak”

kurcuguna:- “homurdanmak, mırıldanmak”

küñkünä:- “çınlamak, tınlamak, tangırdamak”

lağkına:- “yüksek melodik ses çıkarmak (örneğin çan)”

lūğkına:- “tınlamak, çınlamak, çıngırdamak”

liğkinä:- “horuldamak, homurdanmak”

loğkuna:- “uzun süreli düşük bir ses çıkarmak (örneğin çan)”

lūğkünä:- bkz: **loğkuna:-**

ña:γına:- “miyavlamak, cıvıldamak, cıyaklamak”

ñı:gına:- “zayıf bir ses duyulması, gıcırdamak”

sa:xına:- “sarsmak, sarsarak bozmak”

sa:γına:- “uzun bir çınlama sesi çıkarmak; vızıldamak”

sı:gına:- “burundan solumak; hışırdamak”

tağkına:- “keskin bir ses çıkarmak”

tıgkına:- “1- çınlamak, tınlamak 2- şingırdamak, şangırdamak”

tiginä:- “yüksek, gürültülü ses çıkartmak”

tıgkinä:- “ağır, tok sesi çıkartmak”

tūğkünä:- “düşük tonlarda ses çıkartmak”

xa:xına:- “fiil sürerlilik bildirir; gıcırdamak”

xa:γına:- “1- boğuk, kısık ses çıkartmak 2- boğuk, kısık bir biçimde konuşmak”

xaççıgına:- “horlamak”

xağkına:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; geniz sesi çıkarmak”

xarçıgına:- “1- hırıldamak 2- fokurdamak”

xoŋkuna:- “eşit tekrarlılık biçiminde; horlamak, horuldamak”

xorcuguna:- “eşit tekrarlılıklar biçiminde; fıkırdamak, fokurdamak”

6.22. +LA:-

a:dırısta:- “adresine göndermek, birisine bir şey yollamak”

a:mayda:- “karıştırmak, dağıtmak”

a:nna:- “kapı, geçit yapmak”

a:tta:- (I) “ad koymak, adlandırmak, birisini niteleyerek sayma”

a:tta:- (II) “1- sakinleştirmek, teskin etmek, yatıştırmak 2- yalvarmak, savunma yapmak, savunmak”

abıla:- “1- büyü yapmak, büyülemek 2- etkilemek, büyülemek, hayran bırakmak”

abıraxta:- “1- onarmak, tamir etmek düzeltmek 2- yamalamak”

abıtayda:- “of çekmek”

aççıkta:- “acıkmak”

adayala:- “ağaçtan yapılan tasmayı giydirmek (hayvanlara)”

adıala:- “incelemek, gözden geçirmek”

advokatta:- “avukat olmak; avukat olarak çalışmak”

agittsiyala:- “propaganda yapmak, kampanya yapmak”

agonomna:- “tarım uzmanı olarak çalışmak”

ayıla:- “soluk soluğa kalmak, ağır solumak”

ayılasta:- “1- soluk soluğa anlatmak 2- mcz, telaşla bir şey yapmak (*ayıla:-* “*soluk soluğa kalmak, ağır solumak, zorlukla teneffüs etmek*”-s+LA:-)

ayınñırda:- “kusacağını hissetmek”

ayırımna:- “azalmak, kesilmek”

ayıyda:- “ev işerliyle uğraşmak”

ahı: la:- “mayalamak”

akka:sta:- “bir şeyi reddetmek, geri çevirmek”

aknompanemenna:- “müziğe eşlik etmek”

albasta:- “1- kurnazlık etmek, aldatmak 2- güreşte bir hamle yapmak”

albayala:- “dilenmek; yalvarmak”

älektrifikatsiyala:- “elektriklendirme”

allarasta:- “yüksek sesle gülmek, kahkaha atmak”

altanna:- “1- bakırla kaplamak 2- bakır katmak 3- bakır parça saptamak”

altaxta:- “küçük adımlarla yürümek”

amana:tta:- “geri vermemek,; rehin almamak”

amayaççıla:- “1- rastgele bir iş yapmak 2- mcz, birine kurnazlıkla bir şey söyletirmek”

aminñiarda:- “çalı çırpı toplamak”

amnistiya:- “affetmek”

anala:- “epilepsi hastası olmak”

analizta:- “analiz yapmak, incelemek”

anda:tarda:- “minsk sıçanı avlamak”

anginala:- “anjin hastası olmak”

annaotatsiyala:- “özetlemek”

aņa:bılla:- “esk. okla bir şeye nişan almak”

aņalala:- “uçma kabiliyetini kaybetmek (kuşlar hakkında)”

aņarda:- “yarıdan paylaştırmak, ikiye bölmek” (< aņar “bir maddenin yarısı”+LA:-).

aņardasta:- “bir yükü sadece bir tarafa doğru çekmek”

aņataxta:- “kırılmak; sakatlanmak”

aņı: la:- “ayırmak, seçmek; fark etmek”

appaxta:- (II) “düşürmek, ölü yavru doğurmak (hayvanlar hakkında)”

ara:bıla:- “birinin canını sıkarak rahatsız etmek”

ara:tarda:- “hatiplik yapmak”

araņala:- “tabaklara ayırmak”

araņaççıla:- “korumak, gözetmek”

araņasta:- “mezarda bir şey saklamak”

arçıla:- “kötü ruhları kovmak”

ardaxta:- “1-insanların yağmurun yayacak olmasıyla sıkıntıya düşmesi 2- yağmur altında ıslanmak”

argıla:- “bir şeyleri askılığa asmak”

arı:la:- “yağlamak, yağ sürmek”

arıalla:- “birine hizmet etmek, biriyle ilgilenmek”

arıgıla:- “içki içmek; sürekli içmek”

artista:- “kd, “1- birine numara yapmak, oynamak 2- kendini biri olarak tanıtmak”

aryala:- “batıya doğru yol almak”

asta:- “1- hazırlamak, yapmak, pişirmek 2- yüzüp içini çıkarmak (kesilen hayvanlar hakkında)”

asfalla:- “asfaltlamak, asfalt atmak”

atta:- “1- at temin etmek 2- dört ayak üzerinde durmak”

ata:kala:- “hücum etmek”

ata:xta:- “şımarmak”

atarala:- (I) “rahvan koşmak”

atarala:- (II) “zıpkınla avlamak”

ataxta:- “1- ayakları üzerinde durmak 2- destek, ayak takmak (herhangi bir eşyanın dengesi için) 3- mcz, bir şeyi engellemek, engel olmak”

atayasta:- “incinmek, darılmak”

atı:la:- “satış yapmak, satmak”

atılla:- “üzerinden aşmak, geçmek (Pekarskiy, bu kelimenin ayak anlamına gelen atax veya atlamak fiilinden gelebileceğini belirtir; I: 199)”

atırcaxta:- “dirgenle bir şeyler toplamak”

ayala:- “1- ah çekmek 2- yayla avlamak”

ayanna:- “1- yola çıkmak, seyahat etmek 2- yavaş koşmak (atlar hakkında)”

ayaxta:- “yem vermek, beslemek”

ayxalla:- “1- esk. ruhları çağırmak ve başışlanmayı istemek 2- şiir, törenle selamlamak, göklere çıkarmak, şöhret kazandırmak”

ba:la:- “kınamak, sitem etmek”

ba:çaxayda:- “lekelemek (mürekkep ile); kötü yazmak”

ba:lkıla:- “dövmek, sopayla vurmak”

ba:rala:- “eşlemek, çiftlemek”

ba:rısta:- (I) “1- a- yelken dikmek; b- mani olmak, engel olmak (yelken hakkında)”

ba:rısta:- (II) “kart oyunu oynamak”

ba:sta:- “yaralamak”

ba:tala:- “1- pamuk koymak (giysiye) 2- bir şeyi pamukla tıkmak”

bä:tinälä:- “kd. lekelemek”

ba:xsala:- “ayakkabı boyası ile boyamak”

ba:yda:- (< *ba:y* “zenginlik, mal, mülk”+*LA:-*) “sağlamak, temin etmek”

bäbiäskälä:- “birilerini bildiri ile çağırmak”

bäçä:ttä:- “baskı yapmak, yayınlamak”

baçiamna:- “esk, ihtişamlı, bolluk içinde yaşamak”

bada:ranna:- “batmak, saplanmak (bataklıkta veya çamurda)”

badayala:- “tahmin etmek”

badılyaxta:- “kurutulamayacak derecede bataklığa çamura batmak”

baha:tayda:- “piyonerlerin lideri olarak çalışmak”

bähällä:- “kısa boylu olmak, bodur kalmak”

bahı:bala:- “teşekkür etmek”

bahıla:- (< *bas* “baş”+*ıla:-*) “yönetmek, kontrol etmek; zaptetmek”

bahılıkta:- “lider olmak; yönetmek”

baka:yıla:- “atı yularıyla kösteklemek”

baka:tta:- “1- nasihat etmek, tembihlemek 2- yasaklamak”

bala:skayda:- “sallanmak, ayakları üzerinde durmak”

bälämnä:- “hazırlamak, geliştirmek”

balamatta:- “düşüncesiz hareket etmek; risk almak”

balansala:- “bilanço yapmak”

bäläxtä:- “birine bir şey hediye etmek”

balayanna:- “geleneksel Saha çadırına doğru yönelmek, gitmek”

balba:xta:- “hayvan gübresini dondurmak (kolayca götürebilmek amacıyla)”

balı:ŋkala:- “saçmalamak; gereksiz işler yapmak”

balıkta:- “balık tutmak”

ballırda:- “çekip ve baltayla gelişigüzel düzeltmek”

baltarıkta:- “sıkıştırmak”

baltayda:- “gevezelik etmek, çene çalmak”

bankrotta:- “iflas etmek”

bärä:däktä:- “düzen sağlamak, nizama girmek”

bäräbä:skälä:- “pansuman yapmak, sargı yapmak”

barçala:- “kesmek”

bärgähälä:- “esk, taç giymek (evlenmek için yapılan merasim)”

barıla:- “gürlemek; gürültü yapmak”

bariannäla:- “reçel yapmak”

barıhıayda:- “fal bakmak”

baryamna:- “israf etmek, çarçur etmek”

basta:- (I) “başta, birinci gitmek”

basta:- (II) “baş yapmak, kafa çizmek (resimler vesaire hakkında)”

bästä:- “sarıçam kabuğu soymak”

bata:skala:- “hoş görmek, göz yummak”

bataida:- “saçıp savurmak”

batara:kta:- “rençper olmak”

batıççaxta:- “zorlukla yürümek”

bätiäxtä:- “ağır, zor nefes almak”

battaxta:- “saçlarından tutarak sürümek, götürmek”

bayala:- “kurbağa avlamak”

bayacıla:- “ağla balık tutmak”

bayı:rda:- “kanca kullanmak, kancalamak”

bı:barda:- “seçmek, elemek”

bı:sta:- “1- ayırmak, perdelemek 2- dar aralık yapmak 3- bölmek”

bı:sıbayda:- “nakış işlemek, oyalamak”

bı:sıpkala:- “iğne işlemek, nakşetmek”

bıala:- “bağlamak”

bıarda:- “bir şeye göğsünle dayanarak durmak”

bıçıkta:- “çok az bir miktarda görünmek, ortaya çıkmak; sızmak (damla damla)”

bıdanna:- “uzaklaşmak (zaman veya yer olarak)”

bıhala:- “dümdüz gitmek”

bıhayasta:- “ikiye ayırmak, bölüştürmek”

bıhayasta:- “ikiye bölmek”

bıla:nna:- “plan yapmak, planlamak”

bılaxta:- “hayvan yemi olarak çınar ağacının ve akağacın dallarını yem olarak hazırlamak”

bıra:hınnıkta:- “kutlamak;
bayramlaşmak”

bıraca:gala:- “göçebe gibi yaşamak,
göçebe olmak”

bıraçıasta:- “protesto etmek”

bırdağala:- “sermek, serpmek”

bırı:la:- “üç yaprak oynamak (bir tür
kağıt oyunu)”

bıtta:- “bir şeyde ya da birinde bit
aramak”

bıtırı:sta:- “bir şeyi püsküllerle,
saçaklarla süslemek”

biägilä:- “kararsız kalmak, tereddüt
etmek”

biälsärdä:- “sağlık memuru olarak
çalışmak”

biärästä:- “biber koymak”

bibliotekarda:- “kütüphaneci olarak
çalışmak”

bidilgäxtä:- “bataкта, çamurda
gitmek”

bihiläxtä:- “1- yüzük takmak, halka
geçirmek 2- mcz, yuvarlak duman
çıkarmak (sigara içerken)”

bihirämnä:- “birinden yana tercihini
kullanmak”

bil'yarda:- “bıardo oynamak”

bilälä:- “bir şeyle kenar veya şerit
çekmek (eldiven veya ayakkabıya)”

bilgälä:- “belirtilere göre tahmin
etmek, kestirmek”

birikästä:- “emretmek, emir vermek”

birinçiktä:- “1- önemsiz detaylara
kusur bulmak 2- kd, kaprisli olan
(çocuklar hakkında)”

bloкта:- “engellemek”

blokadala:- “abluka altına almak”

bokkuopta:- “kd, ölmek”

bokuluonna:- “esk, 1- selamlamak 2-
mcz, gururu inciterek bir şeyler
istemek”

bokuonñukta:- “kd. ölmek”

bokuoyda:- “ara vermek”

bolomuoçunayda:- (<bolomuoçunay
“yetkili kişi, vekil”+LA:-) “yetkili
olmak”

boluotta:- “sal yüzdürmek”

bombala:- “bombalamak, patlayıcı
madde atmak”

borbuyda:- “dizlerin arka kısmından
kavramak, tutmak”

borogu:lla:- “mazeret bildirmeden gelmemek”

boromnula:- “tırmıklamak”

borotokuolla:- “protokol yapmak”

bortunuoyda:- “terzi olmak; terzi olarak çalışmak”

boruobala:- “denemek, test etmek”

boruokta:- “kusur bulmak”

boruosta:- “1- ödemek, hesaplamak; 2- birisiyle hesaplaşmak, intikam almak.

boruoskala:- “enfiye almak, burun otu koklamak”

bostu:kta:- “1- çoban olmak 2- hayvanlara bakmak”

bosxolo:- “1- serbest bırakmak, salıvermek 2- gevşetmek, yumuşatmak (bağ hakkında)”

botsmanna:- “tayfa başı olarak görev yapmak”

boykotta:- “protesto etmek, boykot etmek”

böhüöläktä:- “köye gitmek”

bölöxtö:- “1- kümelemek, gruplaştırmak, bir araya toplamak. 2- çok ateş etmek”

bölöyölö:- “birini, bir şeyi bir yere toplamak, kümelemek”

böppürüöktä:- “birbirine zıt gitmek”

börölö:- “kurt avlamak”

böstüönnä:- “ateş almak”

bötöröñnö:- “dört nala koşmak ya da gitmek”

bötöröñnö:- “dört nala koşmak ya da gitmek”

bötüöxtä:- “1- derin, ağır nefes almak 2- nefes darlığı çekmek

brakoñerda:- “kaçak avcılık yapmak; ağaç kesmek”

bronyala:- “yer ayırtmak, rezervasyon yapmak”

broşyurala:- “broşür yapmak, broşür hazırlamak”

bu:la:- “birini takip etmek, birine bulaşmak, rahatsız etmek”

bu:nna:- “isyan etmek, isyan çıkarmak”

bu:rda:- “uzun atlamak, sıçramak”

bu:tayda:- “eğerin altına bir malzeme koymak”

bugulla:- “samanı istiflemek”

buguläxtä:- “1- at sineğinden rahatsız olmak 2- ellini sallayarak at sineğini kovmak”

buksu:rda:- “halata almak”

buoçula:- “kesilmiş hayvanın iç organlarının karın zarına sarmak”

buohala:- “dizginlemek, dizginle yönetmek”

buomna:- “engellemek, mani olmak”

buoraxta:- “barut doldurmak”

buortula:- “bozmak, zarar vermek”

buru:sta:- “bilemek (bileği taşıyla keskinleştirmek)”

buruola:- “tutmek”

burutta:- “kd. birine küfretmek”

buruyda:- “1-hırsızlamakla suçlamak; 2- cezalandırmak”

buryalcıla:- “boyunduruk altına girmek”

butugasta:- “1- ayran ve süttten içecek hazırlamak 2- unlu çorba yapmak, hazırlamak”

bü:rüktä:- “1- sökük bir şeyi dikmek 2- kenar süsü dikmek, yapmak”

bü:täxtä:- “esk, irini çıkarmak için kullanılan bağcığı çekmek”

bügüyäxtä:- “1- cızsineği tarafından ısırılıp acı çekmek 2- sinek savmak”

büölä:- “kapatmak, tıkamak”

büöbäydä:- “1- ninni söyleyerek uyutmak 2- mcz. birisine dadılık yapmak, birine bakmak”

büömnä:- “sessiz bir yere gitmek”

bürgästä:- “bizle batırmak, delmek”

bütäydä:- “1- çitle çevirmek 2- mcz. bir ürünün temelini hazırlamak, yapmak”

byurokratta:- “bürokrasi ile uğraşmak”

cä:bälä:- “maskaralık yapmak, eğlenmek”

ca:bıla:- “kepaze olmak, rezillik çıkarmak”

ca:hıkta:- “1- kasa yapmak; temin 2- etmek 2- mcz. kasada bir şey saklamak”

ca:kırda:- “çapa temin etmek”

ca:mna:- “1- beslemek, yedirmek 2- sürmek, devam etmek”

ca:msıkta:- “at arabası sürmek; kızak çekmek”

ca:rısta:- “üst üste yığmak”

ca:tta:- “zehirlemek”

cäbäläydä:- “bildirmek, duyurmak;
anons etmek”

cabara:skıla:- “sincap avlamak”

cabaxta:- “dikkatsiz ve özensizce bir
şey sürmek; kirlletmek, pislemek”

cäcinnä:- “çilek toplamak”

calxa:nna:- “dalgalanmak,
hareketlenmek (su yüzeyi hakkında)”

caḡna:- “1- bir şeyden hasta olmak 2-
ciddi bir salgına yakalanmak”

cäräkä:nnä:- “allayıp pullamak”

caralıkta:- “etiketlemek”

carıgıla:- “bir şeyle meşgul olmak”

carya:la:- (I) “gölge balığı
yakalamak, avlamak”

carya:la:- (II) “süslemek”

cılyala:- (< cılyā “kader, alinyazısı,
mukadderat”+LA:-) “önceden
kestirmek, kehanette bulunmak”

cırıla:- “zayıf titrek sesler çıkarmak”

ci:bälä:- “yaramazlık yapmak,
şeytanlık yapmak”

ciälä:- “1- ev almak, ev sahibi olmak
2- evlenmek”

ciäräḡkäydä:- “tek bacak üzerinde
koşmak; atlamak”

cirimnä:- “1- görünüp kaybolmak;
göz kırmak; yanıp sönmek,
parıldamak 2- kırıştırmak,
dalgalanmak”

collo:- “memnun etmek, hoşnut
etmek”

coruola:- “rahvan koşmak”

coryoḡxayda:- “sıçramak, hoplamak”

coxso:tto:- “tehditkâr bakmak”

cörbölö:- “demet yapmak”

cuotta:- “tentürdiyot sürmek”

cura:la:- “şerit çizmek, çizgi çizmek”

cühünnä:- “1- nitelendirmek, ad
vermek 2-tasvir etmek, betimlemek”

cüörälä:- “1- benzetmek 2-
bireştirmek, beraber uygulamak”

ça:bıyda:- “çene çalmak, gevezelik
etmek”

ça:lba:nna:- “bir şeyi tutturmak,
takmak; kalaylamak”

ça:lkayda:- “doğramak”

ça:mpıla:- “gölgelik yapmak; siper
yapmak (giriş kapısının üzerine)”

ça:nna:- “duman çıkarmak”

ça:rda:- “sığlaşmak”

ça:rka:nna:- “tuzak kurmak”

ça:sta:- “bir şeyi bölmek, ayırmak, kısımlarına ayırmak”

çabıryaxta:- “1- hızlı bir şekilde konuşmak 2- mcz. laf kalabalığı yapmak, lafazanlık etmek”

çaçmñiarda:- “çalı çırpı toplamak”

çahıla:- “saat vermek, saat temin etmek”

çalba:tta:- “1- sıçratmak, dökmek, atmak 2- mcz. ziyafet çekmek, cümbüş etmek”

çalıarla:- (< *çalıar* “az (su hakkında)” +*LA:-*) “sıçratmak, dökmek”

çalımna:- “sıçramak, taşıp dökülmek”

çalıpta:- “1- biraz dökmek, atmak 2- lap lap içmek; lıkır lıkır içmek”

çäñkä:yilä:- “1- kabza, tutak geçirmek; takmak 2- mcz. yüklemek”

çapara:xta:- “çaprak (eyer örtüsü) ile örtmek (atlar hakkında)”

çärçilä:- “sınır koymak; çizgi çekmek”

çarıla:- “fiil eşit, düzenli bir biçimde uzun sürelilik bildirir; ince ince; damla damla akmak”

çastuşkala:- “çastuşka söylemek, icra etmek”

çäydä:- “1- çay içmek 2- çay demlemek”

çı:ça:xta:- “kuş avlamak, yakalamak”

çı:čila:- “öfkeliendirmek, kızdırmak”

çılıpta:- “bir şeyi yavaş yavaş içmek”

çıma:dısta:- “nazlanmak, yapmacık tavırlar takınmak”

çırıla:- “şarıl şarıl çağlamak”

çähinäydä:- “dürüst olmak”

çäppärdä:- “bir şeyi dörde bölmek”

çiarästä:- “bir şeyden aşmak; bir şeyden geçmek”

çärbälä:- “kurt, solucan aramak”

çiästä:- “birini onurlandırmak, şerefliendirmek”

çinçilä:- “tanımak, belirtmek”

ço:ruosta:- “1- ço:ruos (tundrada küçük bir kuş cinsi) avlamak 2- cıvıldamak, ötmek”

çoçula:- “keskinleştirmek, sivriltmek (bir disk üzerinde sivriltmek)”

çoxtə:- “kömür yakmak”

çoxo:çula:- “tokatlamak; çekiçle dövmek”

çoxo:nno:- “çoho:n (ılık süt, yumurta ve tereyağının çırpılıp dondurulması)çırpmak”

çoxoro:nno:- “birine nacak vermek”

çökçöñölö:- “çulluk kuşu avlamak”

çömçöxtö:- “yığmak, kümelemek”

çömördö:- “dikkatlice, usul usul yürümek”

çömöxtö:- “kümelemek, yığmak”

çu:mpurda:- “yağ çubuğunu silmek, temizlemek”

çuma:la:- “vebaya yakalanmak, hastalanmak”

çuolkayda:- “açıklamak, keskinleştirmek”

çuora:nna:- “çan asmak, bağlamak”

da:çala:- “yazlığa gitmek”

dabarxayda:- “dağ reçinesi toplamak”

daka:sta:- “kanıtlamak”

dakıla:tta:- “rapor yazmak, rapor sunmak, rapor hazırlamak”

dalahala:- “ahşap köprücükleri kullanarak su üzerinden geçmek”

dalbarda:- “bol ikramlı içten karşılama”

dämnä:- “abartmak”

dağna:- “çatıya toprak dökmek”

däğnä:- “vurmak, çarpmak, zarar vermek”

darba:nna:- “1- gürültü, ses yapmak 2- ortalığı karıştırmak”

darıla:- “kuvvetli bir tıkırtı sesi çıkarmak”

darkıla:- “yığmak, bir şeyleri düzensizce koymak”

data:la:- “tarih koymak, bir hadisenin tarihini tahin etmek”

däxsilä:- “düzlemek”

däybi:rdä:- “sivrisinek kovucusunu sallamak”

defistä:- “tire çekmek”

demobilizatsiyala:- “terhis olmak”

demonstratsiyala:- “gösteri yapmak”

dezenfektsiyala:- “dezenfekte etmek”

dırıla:- “zangırdamak”

direktorda:- “yönetmen olmak”

dirilä:- “çingırak sesi çıkarmak”

dirijyorda:- (< dirijyor “orkestra şefi”+LA:-) “orkestra yönetmek”

diskussiyala:- “münakaşa yapmak”

dizenteriyada:- “dizanteri olmak”

domunuola:- “domino oynamak”

donorda:- “bağışlamak”

donuosta:- “birini, bir şeyi ihbar etmek”

doppuruosta:- “sorguya çekmek, sorgulamak”

doruopta:- “kd, 1- tüfek atmak 2- mcz, sövmek, kızmak, azarlamak”

doydula:- “memlekete, ülkeye gitmek”

doyyoxto:- “bir konu hakkında sürekli konuşmak”

dozala:- “miktar tayin etmek, dozunu ayarlamak”

doyologo:- “topallamak”

doyordo:- “yoldaşlık etmek, arkadaşlık etmek”

doyu:rla:- “yırtıcı kuşlara tuzak kurmak”

dörölö:- “1- burun halkası takmak (boğa için) 2- burna tasma takmak (boğa için)”

drujinnikta:- “1- asker, milis olmak 2- asker, milis olarak göreve devam etmek”

du:mayda:- “fikretmek, düşünmek”

dublyorda:- “birine doblörlük yapamk”

dulyala:- “tümsekler üzerinden yürümek, gitmek”

duobatta:- “1- dama oynamak 2- damaya çıkmak (oyun oynanırken)”

duohunasta:- “birine bir işe atamak, görev tayin etmek”

duomna:- “yapmak; göstermelik bir şey yapmak, kötü bir şey yapma”

duospurunna:- “bir şeyi sağlam yapmak, ciddi olmak”

dupletta:- “çifteyle ateş etmek”

durdala:- “kulübede saklanmak, pusulanmak (ördek avında)”

duru:skala:- “dünür gitmek”

duxu: la:- “parfüm sıkamak”

duyda:- “kalaylamak”

dülünä:- “kesmek, parçalamak; testereyle kesmek”

dürbüön+nä:- “gürültü yapmak”

äbä:hinästä:- “mecbur etmek, zorunlu kılmak”

äbiättä:- “yemek yemek, öğlen yemeği yemek”

äbirdä:- “bir şeyin üzerinin benek benek leke olması”

ägälgälä:- “küçük şeyleri süslemek, bezemek”

äyardälä:- “1- selamlamak 2- bir şeyi onaylamak, beğenmek”

ähälä:- “ayı avlamak”

äkkälä:- “1- çiftleşmek (köpekler hakkında) 2- mcz. yaltaklanmak, dalkavukluk yapmak”

äkonomiyala:- “ekonomi yapmak, tutumlu olmak”

äkzamenna:- “sınav yapmak; sinamak”

älä:nnä:- “çizgi çizgi yapmak; bir şeyi düz, direkt yapmak”

äläktä:- “alay etmek, eğlenmek”

ämtä:- “tedavi etmek”

ämi:ydä:- “emzirmek”

ämigratsiyala:- “ülke dışına göç etmek”

ämsäxtä:- “biberonla emzirmek, beslemek”

ämsäyälä:- “zarar vermek”

änçilä:- “savurmak, harcamak, sarf etmek”

ändällä:- “yanlış yapmak, hata yapmak”

ändirdä:- “bir şeyin altına takoz koymak”

ännälä:- “çeyiz düzmek, hazırlamak”

änginnä:- “bir işle, bir şeyle meşgul olmak”

äpçirgälä:- “sopa fırlatmak”

äppiättä:- “cevap vermek, yanıtlamak”

ärä:ttä:- “pay ayırmak”

äräydä:- “zahmet vermek, yormak”

ärdälä:- “erken kalkmak”

äriännä:- “düzensiz iş yapmak; düzensiz olmak”

äriäxälä:- “fındık toplamak”

ärkä:yilä:- “nişan bırakmak, iz yapmak; işaretlemek”

ärkinnä:- “duvar yamak; duvar koymak”

ättä:- “et kesmek”

ätäṅkästä:- “ikircikte kalmak”

ätärbästä:- “birine bot vermek (yumuşak deriden yapılan ayakkabı)

ätättä:- “buzağı sağlamak”

ätäyälä:- “yem vermek, beslemek (karides hakkında)”

ätiketkala:- “etiketlemek”

ävakuatsyala:- “tahliye etmek, boşaltmak”

äyänälä:- “hızlı ve kolayca sallanmak; silkelenmek”

äymänälä:- “çok hızlı bir biçimde hareket etmek”

fantaziyala:- “hayal görmek, rüya görmek”

fermala:- “çiftliğe doğru gitmek, yol almak”

fiksajta:- “fiksaj yapmak”

fil’trdä:- “süzgeçten geçirmek, filtrelemek”

finiştä:- “spr. bitiş çizgisine gelmek”

futbolla:- “futbol oynamak”

garantiyala:- “garanti vermek”

gipiozta:- “hipnotize etmek”

grimmä:- “makyaj yapmak”

griptä:- “grip olmak”

gudronna:- “katranlamak”

hatta:- “bağırarak, haylamak”

hayda:- “haylamak, bağırarak”

çıgır”+da:- “izlemek, takip etmek”

ı:sta:- “1- is, duman çıkarmak 2- mcz. kavga etmek, ağız dalaşı yapmak”

ı:spala:- “duman çıkarmak; boğucu duman çıkarmak”

ıalla:- “1- kd. misafir kalmak, misafir olmak 2- hediyelerle ziyarete gitmek”

ıalcıta:- “misafir olmak”

ıamna:- “1- yumurtlamak 2- mcz, çoğalmak, sayısı artmak”

ıannıkta:- “birine damızlık inek vermek”

ıannıksıta:- “inek sağıcı olarak çalışmak; olmak”

ıarı:la:- “hastaya bakmak, ilgilenmek”

ıççala:- “soğuktan uflamak, oflamak”

ıha:rıla:- “kızartmak, kavurmak”

ıhıkta:- “yolculuğa çıkarken yiyecek tedarik etmek”

ılla:- “şarkı söylemek”

ılamna:- “güneşte ısınmak”

ımda:nna:- “ımdan (su ile seyreltilmiş ekşi bir süt içeceği) hazırlamak”

ımı:la:- (< *ımı:* “*muska; nazarlık*” +*LA:-*) “esk. birini (belalardan) korumak; himaye etmek”

ımaxta:- “birine inek vermek”

ınçıkta:- “inlemek, sızlamak”

ındı:la:- “yüklemek”

ıña:la:- “kapris yapmak, huysuzluğu tutmak”

ıñı:rda:- “eyerlemek”

ıra:sta:- “1- temizlemek 2- toparlamak, kaldırmak 3- temizlemek”

ırala:- “tahmin etmek”

ırığanna:- “zayıflamak, incelmek”

ırınala:- “iyice incelemek, iyice analiz etmek”

ırınala:- “iyice incelemek, analiz etmek, tetkik etmek”

ıskayda:- “1-serpmek dağıtmak; 2-mcz, israf etmek”

ıskıla:tta:- “heceleyerek okumak”

ıspalıarda:- (< *ıspalıar* “*duvar kağıdı*” +*LA:-*) “örtmek, kaplamak”

ısta:rıstala:- “muhtar olmak; kaymakam olarak çalışmak”

ıstara:pta:- “ceza kesmek, ceza vermek”

ıstırı:sta:- “1- küfretmek 2- birini taciz etmek”

ıtahala:- “kısıklı çakmak, sıkıştırmak”

ıtı:sta:- “tomruk yapmak (bodrum veya mezar)”

ıtığıla:- “saygı göstermek”

ıtıkta:- “saygı duymak, saygı göstermek”

ıyıla:- “1- keskin bir çığlık koparmak 2- vızıldamak”

i:lä:- “taç takmak”

i:ktä:- “işemek”

i:rä:kilä:- “deli gibi çalışmak”

iäcägäydä:- “peynir hazırlamak, süzme peynir yapmak”

iäççäxtä:- “menteşe takmak”

iästä:- “birine görev vermek, vazife vermek”

iättä:- “bir şeyi ısrarla söylemek, ısrarla dile getirmek, rica etmek”

içitältä:- “1- boşaltmak 2-mcz, yıkmak, harap etmek”

içigästä:- “toplamak, yığmak”

idähälä:- “canlı hayvan vermek”

igi:lä:- “törpülemek”

ihäxtä:- “pislikten arınmak, kir atmak”

ihillä:- “dinlemek, kulak kabartmak”

ikkistä:- “bir şeyi iki kere yapmak”

ilbistä:- “gaddarlaşmak, barbarlaşmak”

ilcittä:- “bildirmek, haber vermek, haberdar etmek”

ilgiälä:- “1- çekmek; çekip çıkartmak 2- şiddetli bir biçimde sallamak”

ilihäxtä:- “ağz. yüksek ses, gürültüyle ve seri bir biçimde hareket etmek”

ilimnä:- “ağ kurmak; ağla avlamak”

imnä:- “işaretlemek”

improvizatsiyala:- “doğaçlama yapmak”

inçäyädä:- “kd. yemek içmek”

inspektorda:- “müfettiş olarak çalışmak; müfettiş olmak”

instruktorda:- “eğitmen olarak çalışmak”

instsenirovkala:- “sahneye oyun koymak, oyun oynamak (tiyatro oyunu)”

inî:rdä:- “sığırın sinirini almak”

irä:ttä:- “bölümlere kısımlara ayırmak”

irinnäxtä:- “iyileşmek, kuvvetlenmek (hastalıklı çocuk hakkında)”

istä:- “1- elbiseleri bastırıp sıkıştırmak 2- içini çıkarmak (balık hakkında)”

iskäxtä:- “havyar almak; toplamak, yığmak”

ispi:häktä:- “sıralamak, sıraya koymak”

ispiäskälä:- “badana yapmak”

itäyästä:- “azaltmak, eksiltmek”

iti:lä:- “sıcak içecek içmek”

itiriktä:- “alkol almak”

izolyatsiyala:- “yalıtmak”

kä:mäydä:- “ölçmek, ölçü almak”

käbilä:- “1- vaziyeti, durumu kötü, uygunsuz olmak 2- mcz. başını belaya sürüklemek”

kähi:lä:- “birine hediye vermek”

kal’kala:- “kopya etmek”

kal’kulyatsiyala:- “üretim maliyetini hesaplamak”

kälä:xtä:- “varmak, erişmek, ulaşmak”

käläyädä:- “kekeleyerek konuşmak”

kältägäydä:- “dengesiz durmak, bir tarafa daha fazla yaslanmak; taşmak”

kämnä:- “ölçmek”

känçä:rilä:- “yeşillenmek”

kännikilä:- “geriye doğru hareket etmek; sona gelmek”

känsiärbälä:- “konserve yapmak”

käntiktä:- “çubuk, sopayla bir şeyi delip geçirmek”

käñärdi:lä:- “ateşe vermek”

kapitulyatsiyala:- “teslim olmak”

kärägäydä:- “uygunsuz görmek, elverişsiz olduğunu düşünmek”

kärähilä:- “ifade etmek, açıklamak”

kärähiktä:- “1- rapor vermek; ihbar etmek 2- bir şeyi ispat etmek; birinin foyasını ortaya çıkartmak”

kärähittä:- “tanık olmak, şahit olmak”

kärçiktä:- “ayrı ayrı parçalara bölmek”

kärdi:stä:- “iz yapmak; çentik atmak 2- basamak yapmak”

kärgännä:- “evlenmek”

käri:mnä:- “daire çizmek, dönüp durmak”

käriästä:- “saygı duymak; saklamak, korumak (örneğin hatırası olan bir şeyi)”

karikaturala:- “birini, bir şeyi karikatürle tasvir etmek”

kätämäyädä:- “1- aşırı temkinli olmak 2- inatçı olmak”

kätäxtä:- “enseden kavramak”

käygällä:- “yok etmek, imha etmek”

kı:bayala:- “hastalıktan dolayı dilenmek” (çalışmaz durumda olmak”

kı:damna:- “fır fır dönmek; kar tozu hakkında”

kı:lla:- “1- bir şeyin, birinin peşinden gitmek; kovalamak 2- yabani geyik avlamak”

kıahlıla:- “1- altüst etmek, kösteklemek 2- mcz. kendini esir etmek, mahrum bırakmak”

kıçımna:- (< *kıçım* “*deriden yapılmış ve eyerle birlikte atın her iki yanına takılan çanta*” +LA:-) “çanta takmak, yerleştirmek (eyerle birlikte)”

kıdamala:- “anadutla saman kaldırmak”

kıhiaxta:- “kazımak; silmek”

kıhılla:- “kızıllaştırmak, kırmızılaştırmak”

kılla:- “at kılıyla süslemek, bezemek”

kıla:kkayda:- “düzlemek”

kıla:nna:- “sivriltmek, bilemek”

kıla:tta:- “ot veya ekin yığını yapmak”

kılamna:- “yanmak, parıldamak; gözlerini kırpma, parıldamak”

kıma:xta:- “çimdiklemek”

kımırdayasta:- “karınca yakalamak”

kımışta:- “kımız hazırlamak”

kımñı:la:- “kamçılama, kırbaçlamak”

kıñıhaxta:- “bir tarafa yaslanmak; yatmak, uzanmak”

kıñkıyda:- “küsün ve ağlamalı bir biçimde sızlanmak”

kıra:bılla:- “tırmıkla sürmek, temizlemek”

kıra:dısta:- “sıcaklığı ölçmek”

kıra:nna:- “bir şeyi vince takmak”

kıra:skala:- “boyamak”

kırahala:- “yağmak (yeni düşen kar hakkında)”

kıranı:ssala:- “sınırlandırmak, hudut çekmek”

kırbasta:- “eti kesmek, parçalara ayırmak”

kırıala:- “kırağı tutmak”

kırına:sta:- “kakım avlamak, yakalamak”

kırsala:- “tilki avlamak”

kısta:- “kışı geçirmek, kışlamak”

kıta:xta:- “çimdiklemek, çimdik atmak”

kıtı:la:- “sahil kenarında yürümek”

kıyda:- “kovmak”

ki:ppälä:- “demet yapmak; yığın yapmak”

kiäptä:- “bir şeyi germek, çekmek”

kihilä:- “birilerini göndermek; insan temin etmek”

kili:nnä:- “çivi çakmak”

killähiktä:- “çivi çakmak”

kinä:stä:- “esk, prens olmak”

kistä:- “1- kişnemek 2- bağırarak, haykırmak”

kiyi:ttä:- “gelin olmak, gelin gelmek”

klassifikatsiyala:- “sınıflandırmak”

kletkala:- “1- kare çizmek 2-kafeste bir şey tutmak”

ko:ptatsiyala:- “atamak”

koçegarda:- “itfaiyeci olarak çalışmak; itfaiyeci olmak”

koksala:- “kok yapmak”

komandala:- “komut vermek, emretmek”

komandirovkala:- “sevk etmek, göndermek”

komendanna:- “komutan olmak”

kommentariyda:- “yorumlamak; açıklamak”

komplektuyda:- “takım yapmak; tamamlamak”

komplimenna:- “iltifat etmek”

konduktorda:- “kondüktör olarak çalışmak”

konfiskatsiyala:- “haczetmek”

konspekta:- “özetlemek”

konsul'tatsiyala:- “konsültasyon yapmak”

kontratakala:- “karşı hücumla geçmek”

konvoyda:- “bir şeye, birine refakat etmek”

kopirkala:- “karbon kağıda çizmek”

korrespondenna:- “muhabir olmak; muhabir olarak çalışmak”

kö:büllä:- “bir şeyi talaş, toz haline getirmek”

kö:çüktä:- “kışkırtmak, sataşmak”

köbüölä:- “bağırarak; birine bağırarak”

köbüöxtä:- “1- kabarmak; şişmek (bir şeyin yüzeyi hakkında) 2- zor nefes almak, solumak”

köcü:stä:- “yarar sağlamak; faydalı olmak”

kölcünnä:- “avare avare dolaşmak, haylaz haylaz gezinmek”

kölölö:- “birine koşum hayvanları vermek (iş için kullanılan hayvanlar)”

kölöhünnä:- “1- ter basmak 2- mcz. sömürmek, emeklerini sömürmek”

kömölö:- “yardım etmek; birlikte hareket etmek”

kömördö:- “odun kömür depolamak”

kömüllä:- “kemirmek”

kömüstä:- “1- gümüşle kaplamak; altınla kaplamak, yaldızlamak 2- kd. altın elde etmek, kazanmak”

köntöstö:- “dizginlerini tutmak”

köñdöydö:- “bir şeyde oyuk açmak, oymak”

köñüllä:- “serbest kalmak, salıvermek”

köpsölö:- “bir şeyi kaplamak; sağlamlaştırmak”

kötöllö:- “atları veya hayvanları birbirine bağlamak”

kötördö:- “kuş avlamak”

köygölö:- “sevmemek”

köyülä:- “örnek vermek”

kranovşikta:- “vinç makinisti olarak çalışmak”

kredittä:- “kredi vermek, kredi almak”

krematsiyala:- “ölü birini yakmak”

kritikala:- “eleştirmek”

ku:çala:- “yığmak”

ku:çarda:- “arabacı olarak çalışmak”

kuba:ldala:- “balyozla çalışmak, iş yapmak”

kubala:- “kuğu yakalamak”

kuhuokta:- “kesmek, dilimlemek; bölmek”

kul'tivatorda:- “çiftçi olarak çalışmak”

kulcayala:- “dilencilik yapmak, dilenmek”

kulga:xta:- “kulaktan kavramak, yakalamak”

kulunna:- “atın tay doğurması; doğurmak”

kuma:rda:- “sivrisinekleri dağıtmak”

kuma:yıla:- “kağıt vermek”

kumala:- “1- parçalar haline dönüştürmek 2- buruşturmak (örneğin elbesiyi)”

kumaxıla:- “sıtma hastası olmak”

kunitsala:- “sansar yakalamak, avlamak”

kuobaxta:- “1- tavşan avlamak, yakalamak 2- spr, iki ayağının üzerinde zıplamak; atlamak”

kuoha:xta:- “oyuk açmak; delmek”

kuohurda:- “koz kırmak (kart oyunlarında kullanılan ifade)”

kuolasta:- (I) “başak koparmak veya toplamak”

kuolasta:- (II) “oylamak”

kuolula:- “akıl yürütmek; tembihlemek, nasihat etmek”

kuonñukta:- “seyis olarak çalışmak; atlara bakmak”

kuoppasta:- “tozlaşmak (bitkiler hakkında); polen üretmek”

kuoppuyala:- “bir şeyin kopyasını çıkartmak, kopyalamak”

kuorda:- “kızamık hastası olmak”

kuoratta:- “şehre doğru gitmek”

kuormala:- “tekneyi yönetmek, yönlendirmek”

kuortamna:- “kiralamak”

kuortukta:- “kılıç vermek; kuşandırmak”

kuoryalla:- “mcz. bir şeyin altını kazımak; baltalamak”

kur’erda:- “kurye olarak çalışmak”

kurda:- “kuşatmak, kemerle, kuşakla bağlamak”

kura:naxta:- “boşaltmak, hepsini içmek veya yemek; kurutmak”

kurbu:la:- “bir şeyi başarmak, sonuçlandırmak”

kursanna:- “kursta öğrenim görmek”

kuru:bayda:- “kabalık etmek”

kuru:sta:- “yüklemek, taşımak”

kuru:skala:- “kart oyunu oynamak”

kurula:- (I) “gürültülü ses çıkartmak; yaymak”

kurula:- (II) “bir şeyi bırakmak (gelecek yıl kullanmak üzere)”

kuruppa:skıla:- “dağ tavuğu yakalamak; avlamak”

kuruppala:- “tahıl öğütmek”

kusku:rda:- “çubukları birbirine bağlamak”

kuturukta:- (< *kuturuk* “direksiyon” +*LA:-*) “yönlendirmek”

kutuyaxta:- “fare yakalamak”

kuxarkala:- “aşçı olmak”

kuyala:- “azaltmak, miktarı düşürmek”

kuyaxala:- “deriyi kavurmak”

kuyu:rda:- “ağ ile balık yakalamak”

kü:günnä:- “yaygara koparmak”

kü:hülä:- (< *kü:c+ülä:-*) “güç kullanmak, tecavüz etmek (kadına)”

kü:läydä:- “gezinmek, dolaşmak”

külbühäxtä:- “1- süngerle bir şeyleri silmek 2- kd, örselenmek, aşınmak”

külü:stä:- “kilitlemek”

külü:gännä:- “kabadayılık etmek”

külüktä:- “gölgelemek, kararmak”

külümnä:- “parıldamak, aks etmek”

kündülä:- “ikram etmek, ağırlamak; misafirperverlik göstermek”

künnüktä:- “bütün gün bir şey yapmak (sürekli)”

künü:lä:- “birini kıskanmak”

künüskülä:- (< *künüskü* “gün; gündüz” +*LA:-*) “günlük süt sağlamak”

küöbüllä:- “1- ağacın kabuğunu soymak 2- talaş rendelemek”

küödällä:- “dağılmak, seçilmek”

küömçülä:- “baskı yapmak, zulüm yapmak”

küörälä:- “parçalamak, yıkmak; yıkıp üstü üste yığmak”

küörçäxtä:- “süt katılarak yapılan bir içecek hazırlamak”

küöstä:- “pişirmek; ateşe vermek (yemek pişirme aletleri hakkında)”

kürgälä:- “köprü yapmak”

kürgüydä:- “birine bağlamak, seslenmek”

kürülä:- “gürültü yapmak; ses çıkartmak”

kürüölä:- “1- çit yapmak, kurmak 2- çitle çevrelemek (hayvanlar için; ağıla benzer bir şey yapmak) 3- birine bir toprak parçası; otlak alan vermek”

kürüöhülä:- “çit üzerinden aşip gitmek (hayvanlar hakkında)”

küstäxtä:- “gümüş balığı avlamak”

kütärdä:- “kunduz avlamak”

kütüöttä:- “gelin olmak”

la:dıskala:- “avuş içiyle vurmak, tokatlamak”

la:xta:- “vernikleme”

labaxala:- “boş boğazlık etmek, gevezelik etmek”

labaxta:- “kirlenmek, pisletmek, lekelemek”

labıktala:- “1- yosun toplamak 2- liken, yosun yemek; beslenmek”

lañkırdä:- “takırdamak, tıkırdamak”

lapsala:- “şehriye çorbası yapmak”

lıaxta:- “kelebek yakalamak”

lidärdä:- “liderlik yapmak, önderlik yapmak”

lihırgäydä:- “sessiz, ağır bir biçimde ayak patırtısı çıkararak tıpır tıpır yürümek, koşmak”

linçälä:- “linç etmek”

loskuyda:- “parçalara ayırmak”

ma:cañnala:- “1- hızlı olmak, hareketli olmak 2- eğri bacaklarla hızlı hareket etmek”

mä:çiktä:- “top oynamak”

ma:mıktala:- “kementle tutmak”

ma:nıla:- “saygı göstermek, hürmet etmek”

mä:räydä:- “ölçmek”

ma:rınna:- “andırmak, birine benzemek”

mä:rilä:- “çene çalmak”

macıkta:- “baskı ve çabayla bir şeyler yapmak”

magnitta:- “mıknatısla çekmek”

mähäydä:- “engellemek, engel olmak”

mäktiälä:- “garanti etmek, kefil olmak”

malla:- “bir şeyler tedarik etmek, sağlamak”

mala:hınna:- “aile içersinde ziyefet vermek; şölen düzenlemek”

mänä:ktä:- “1- dolaşmak, dolanmak 2- çoğalmak, üremek”

mänäydä:- “değişmek”

mänigilä:- “yaramazlık yapmak; huysuzluk etmek”

manñala:- “ödemek; ödüllendirmek”

manyovrda:- “manevra yapmak”

mägiälä:- “yem vermek, yem koymak”

marayda:- “kirlenmek”

marıla:- “yüksek sesle ağlamak”

masta:- “odun hazırlamak, kesmek”

mäsäidä:- “engel olmak, engellemek”

maskirovkala:- “kamuflej etmek, gizlemek”

massajta:- “masaj yapmak, ovmak”

matayda:- “çarçur etmek”

matı:pta:- “gerekçe göstermek, delil getirmek”

maxinatsiyala:- “makineleştirmek”

maya:çıla:- “yılışık bir biçimde peşine takılmak, bıkmak, usanmak”

maygıla:- “birine benzemek”

maygınnä:- “karakter sahibi olmak”

meni:gittä:- “menenjit hastası olmak”

mexanizatsiyala:- “makineleştirmek”

mı:lala:- “sabunlamak”

mındırda:- “basiretini ortaya çıkarmak”

miçä:rdä:- “gülümsemek”

militarizatsiyala:- “askerileştirmek”

minnä:- “çorba hazırlamak”

mitinnä:- “miting yapmak”

mobilizatsiyala:- “seferberlik ilan etmek”

mocoşolo:- “1- eşik yapmak 2- çıkıntıyı oymak, kesmek”

mohuokta:- “engellemek; geciktirmek; bir şeyi engellemek”

montajta:- “monte etmek”

montyorda:- “montajcı olarak çalışmak”

möküçüktä:- “sarmak, rulo yapmak”

munñaxta:- “toplanmak yapmak”

muñxa:lla:- “kabadayılık yapmak”

muñxala:- “ağla balık tutmak”

muokasta:- “kaygılanmak”

muomala:- “sıkmak, sıkıştırmak (savaş veya kavgada)”

muomaxta:- “sıkmak, sıkıştırmak”

muostala:- “1- geçit yapmak, köprü yapmak 2- sermek, yaymak”

muoxta:- “yosun tutmak”

mutukta:- “dal, budak toplamak”

ñä:yŋkälä:- “1- birine bakmak, birini bakıp büyütmek 2- mcz, birine dadılık etmek, bakmak büyütmek”

ñamaxta:- “kirletmek, lekelemek”

ñañsa:tta:- “birini şiddetli bir biçimde azarlamak, haşlamak”

ñarıla:- “sesli bir biçimde ağlamak, feryat etmek”

ñaxsa:tta:- “azarlamak, paylamak”

ñayayda:- “kirletmek, lekelemek”

ñıka:la:- “kapris yapmak, huysuzluk yapmak”

ñılbala:- “düşürmek, düşük yapmak”

ñılbaraŋna:- “yaşarmak, irinlenmek (göz hakkında)”

ñımaatta:- “ağz, 1- hediye vermek 2- mcz, aldatmak, hile yapmak”

ñıŋa:la:- “huysuzlaşmak, ağlamak”

ñirilä:- “1- patlamak, gürlemek 2- mcz, duymak, hissetmek”

ñoyoydo:- “zarar vermek”

ñurguhunna:- “kardelen toplamak”

na:rda:- “düzenlemek, sıraya koymak”

naborda:- “dizmek, ayarlamak”

naha:la:- “sınırı aşmak”

naka:sta:- “işkence çekmek, cefa çekmek”

nalla:- (< *nal* “sığ, hareketsiz su” +*LA:-*) “aceleyle getirmeden, sakince davranmak”

nälägäydä:- “açmak, çözmek”

namta:- “inmek, azalmak, düşmek, alçalmak”

narıla:- “süslemek, bezemek”

narınna:- “bir işe incelik katmak, zarafet eklemek”

narkozta:- “narkoz yapmak”

naya:nna:- “birine laf atmak, sırnaşmak”

nayıla:- “yüklemek, aktarmak”

naymıla:- “bir şeyi kiralamak”

nayara:dala:- “ödül vermek”

nırı:la:- “1- huş sopasıyla sürmek, dürtmek 2- ufalamak, kırmak”

nokautta:- “nakavt etmek”

noluokta:- “vergilendirmek”

nu:ççala:- “Rusça konuşmak”

nukta:- “şekerleme yapmak, uyuklamak”

nuorala:- “yoğurmak, karmak”

nuormala:- “normlara bağlamak, kurallara bağlamak”

obuoyda:- “kaplamak, örtmek”

odu:la:- “1- incelemek, gözden geçirmek 2- kd. mahkûm etmek”

oduru:nna:- “trahom hastalığına yakalanmak; trahom hastası olmak”

oyolo:- “1- çocuk bakmak 2- bir sebepten ötürü bakmak (çocuk hakkında)”

oyoruotta:- (I) “1- bahçe sahibi olmak 2- bahçe hazırlamak, sağlamak”

oyoruotta:- (II) “çit yapmak; duvar örmek (evin çevresine)”

oyu:rda:- “kement atmak, kement vurmak”

oyunuoxta:- “1- merhem sürmek 2- sürmek; yağlamak”

oyuruola:- “boncuklarla süslenmek”

oyuyda:- “ev işlerinde çalışmak”

ohoxto:- “evin içerisine ocak yapmak”

ohuorda:- “süslenmek”

ohuoxayda:- “ohuoxay dansını icra etmek; dans etmek”

okkupatsiyala:- “işgal etmek”

olboxto:- “bir şeyler yerleştirmek (koltuğun altına, alt kısmına)”

olbuorda:- “çitle çevirmek”

ollo:nno:- “1- bacak bacak üstüne atmak 2- mcz. dinlenmek, istirahat etmek”

olomno:- “geçitten ilerlemek; ilerlemek”

oloñxolo:- “olonko söylemek, icra etmek”

oloxto:- “1- yurt tutmak, iskân etmek 2- yerleşmek, ikame etmek”

olukta:- “gez, kertik yapmak”

omnuola:- “birini suçlamak, kınamak”

omo:nno:- “bir şeyi anımsamak, hatırlamak”

omuhaxta:- “kilerde saklamak, bodruma taşımak; muhafaza etmek”

omunna:- “abartmak, büyütme”

omuryanna:- “ara vermek, mola vermek”

oñoru:la:- “önceden belirlemek”

operatsiyala:- “birini ameliyat etmek”

oppuoxala:- “kireçlemek,
badanalamak”

ordo:tto:- “bağırarak”

orguhuoxta:- “1- sırtık vermek;
getirmek 2- sırtıktan bir şeyi geçirmek
(kova)”

orohula:- “geç doğmak”

orohuospala:- “yılbaşı kutlamak”

oronno:- “1- uymaya gitmek, uymaya
hazırlanmak 2- uyumak için yer
hazırlamak”

oroskuotta:- “harcamak, sarfetmek”

orospuonnukta:- “haydutluk,
eşkıyalık etmek”

oroxto:- “gide gele yol yapmak
(hayvanlar yürüyerek yaptıkları yol
hakkında)”

oroydo:- “anlamak, düşünmek;
dikkate almak”

oroyuonna:- “bölge, ilçe merkezine
gönderilmek, gitmek”

orula:- “böğürmek; kükremek (acı
veya korkudan dolayı)”

orunna:- “yatmak için bir yer
hazırlamak”

oruolla:- “gözden geçirmek,
incelemek”

oruoskala:- “çubukla cezalandırmak;
vurmak”

oruoyda:- “kazmak, eşmek”

osto:- “konç (ayağa giyilen şeylerde
ayak bileğinden baldıra kadar olan
bölüm) dikmek”

osadala:- “kuşatmak, muhasara
etmek”

ostuolla:- “1- birine masa vermek 2-
ziyafet vermek; masa hazırlamak”

ostuorasta:- “1- bekçi olmak; bekçi
olarak çalışmak 2- kapıcı olmak;
kapıcı olarak çalışmak”

ostuoruyala:- “masal anlatmak”

otto:- “ot biçmek, çimen biçmek”

otçuotta:- “rapor vermek, hesap
vermek”

otohutta:- “tedavi etmek (Saha
bölgesi hekimi hakkında)”

otonno:- “meyve toplamak”

otordo:- “yazlığa gitmek (tarım ve
hayvancılık amacıyla)”

ottukta:- “sığırları otlamaya
götürmek”

oybonno:- “buz üzerinde açılan delikten balık avlamak”

oyoyolo:- “artarda girmek, yürümek”

oyu:la:- “kamın ayin yapması”

oyu:nna:- “kamın ayin yapması”

öhüömnülä:- “kin tutmak, birine kin beslemek”

öhüönnä:- “öç almak, intikam almak”

ölbügälä:- “esk, 1- haraç, vergi vermek 2- toprak vermek, arazi vermek”

öllöydö:- “doyurmak”

ölü:lä:- “kısımlara ayırmak, bölmek”

önnö:- “izlemek, gözetmek, izini sürmek”

öñnö:- “renklendirmek, renk katmak”

örögöydö:- “zafere ulaşmak, başarmak”

öröhölö:- “yığmak, toplamak, depolamak”

öröümüönnä:- “onarmak, tamir etmek”

öröyölö:- “taze balığı karnından ayırmak, kesmek”

ötöyölö:- “dışkı çıkartmak (at hakkında)”

öttügästä:- “yan yatıp uzanmak; yaslanmak”

öttüktä:- “yan yatıp uzanmak; yaslanmak”

ötü:lä:- “örmek; bağlamak”

ötü:ktä:- “ütülemek”

ötüyälä:- “çekiçlemek”

öyöbüllä:- “bir şey dayamak, desteklemek”

öyüölä:- “yol için erzak hazırlamak”

pa:rala:- “çiftlemek, eşlemek”

pa:sta:- “cihaz yardımıyl hayvan avlamak” (*pa:s “Rusça насть (düşmek, yıkılmak, ölmek, öldürmek, vurmak) filinden yapılmış bir avcılık terimidir. Genelde küçük hayvanları yakalamada kullanılan bir cihazdır +ta:-)”*)

paromna:- “feribotla gitmek, aşmak”

partizanna:- “partizan olmak”

pasporda:- “pasaport çıkartmak”

patrulla:- “devriyeye çıkmak”

plevrittä:- “plörit hastalığına yakalanmak”

plombala:- “mühürlemek”

poddalkala:- “sahtecilik yapmak”

propagandala:- “propaganda yapmak”

protezta:- “protez yapmak”

rabkorda:- “gazeteye yazı yazan işçi olarak çalışmak”

radikulitta:- “radikülit hastası olmak”

radiofikatsiyala:- “radyo tesisi kurmak”

radista:- “radyo operatörü olarak çalışmak”

raporda:- “rapor vermek, bildirmek”

ratifikatsiyala:- “onaylamak, tasdik etmek”

ratsionalizatsiyala:- “rasyonelleşmek”

raxitta:- “raşitizm hastası olmak”

razvedkala:- “keşif yapmak; haber almak”

reabilitatsiyala:- “birine şerefini, itibarını iade etmek”

redaktorda:- “redaktör olarak çalışmak”

redaktsiyala:- “bir kitabın editörlüğünün yapmak”

reformala:- “reform yapmak”

registratsiyala:- “kaydetmek, listeye eklemek”

reglamenna:- “zaman ayırmak, düzenlemek, nizam koymak”

rejissyorda:- “yönetmen olarak çalışmak”

reklamala:- “reklam yapmak”

repetitsiyala:- “prova yapmak”

reporiyorda:- “muhabir olarak çalışmak”

retsenziyala:- “eleştirmek, eleştiri yazısı yazmak”

retuşta:- “rötuş yapmak”

reviziyala:- “kontrol etmek, denetlemek”

rifmala:- “uyaklamak, kafiye yapmak”

rulla:- “dümen kullanmak; direksiyon kullanmak”

sa:la:- “silah vermek”

sä:bäñnä:- “oyalanmak, ilgilenmek”

sa:hıla:- “sıraya koymak, sıralamak”

sa:hıla:- (< sa:s “kat, tabaka”+ıla:-)
“üst üste yığmak, depolamak”

sa:lla:- “şal vermek”

sa:mayda:- “bir kaptan diğerine sıvı boşaltmak”

sa:mıla:- “bir kaptan diğerine sıvı boşaltmak”

sa:rañıla:- “1- belirsiz olmak, belirsizleşmek 2- mcz. aptallık etmek”

sa:rbala:- “samur avlamak”

sa:rbaxta:- “tereddüt etmek, kuşkulanmak”

sa:rıla:- (< *sa:rı* “atın derisinden ayakkabı imalatında kullanılan özel deri+LA:-) “deri işlemek”

sa:xalla:- “kırmak, bozmak”

sa:xarda:- “şeker katmak, tatlandırmak”

sa:xımatta:- “satranç oynamak”

sa:ykala:- “çeteye girmek; çete oluşturmak”

sabara:nñala:- “topraktan sıra yapmak”

sabata:sta:- “sabotaj yapmak, baltalamak”

sabayala:- “tahmin etmek”

sabıdıalla:- “etkilemek”

sabıryaxta:- “hayvanların kulak bölgeseine yakın tüy ve kıllardan tutmak”

säbilä:- (< *säp* “silah”+ıla:-) “silahlandırmak, teçhiz etmek”

saha:nna:- “1- kulaçla ölçmek 2- odun yığmak (yakacak odun)”

sahararda:- “saralık hastası olmak”

sahılla:- “tilki yakalamak, avlamak”

saka:sta:- “ısmarlamak, ikram etmek, sipariş etmek”

sällä:- “kısaltmak; azalmak (elbise, yağmu vs. hakkında)”

sälä:nnä:- “bir şey dayatmak; bir şey yüklemek”

sala:skala:- “kızakla gezmek”

sälälä:- “bir zincirleme sıra oluşturmak, hat oluşturmak”

salama:tta:- “salamat (un ve tereyağı ile yapılmış yemek) pişirmek”

salbaxta:- “bir şeye kanat yapmak”

salgıla:- “temiz hava solumak; hava almak”

salgınna:- “yıpranmış olmak”

säliäydä:- “çorba için un çalmak”

sallatta:- “asker olmak; asker olarak görev yapmak”

sallıryayda:- “tokatlamak, şamarlamak”

sälliktä:- “tüberküloz hastası olmak”

salyutta:- “top atışıyla selamlamak”

salyala:- “titremek, sallanmak (örneğin uzuvlar hakkında)”

salyalasta:- “kuvvetle titremek, zangırdamak, sallanmak (yaşlılık ve hastalıktan dolayı)”

sama:skala:- “macunlamak”

sämälä:- “kınamak, sitem etmek”

samalıkta:- “yamalamak”

samı:rda:- “yağmak (yağmur hakkında)”

sämnäxtä:- “dağılmak, parçalanmak”

sampayda:- “kısa ve yumuşak kıl çıkartmak (kuyruk ya da at yelesi hakkında)”

sämsälä:- “arttırmak, fazladan üstüne koymak”

sanitarda:- “hastabakıcı olarak çalışmak; hastabakıcı olmak”

sanktsiyala:- “onaylamak, tasdik etmek”

santimetrda:- “santimetrelere bölmek; santimetrik ölçmek”

sarala:- “1- bir şeyi soymak 2- mcz. teşhir etmek”

säräbiäydä:- “kura çekmek”

sarayda:- “ambar, samanlık kurmak, inşa etmek”

sarbınñaxta:- “süsleme yapmak; bir şeyin üzerine tırtıklı desen yapmak”

sarı:la:- “işlemek; deriyi işlemek”

sarıla:- “bağırarak, nara atmak”

sarıntaxta:- “hızla yürümek (yırtık, parçalanmış elbiseler)

säri:lä:- “1- savaşa girmek, savaşmak 2- mcz, kd, uyum içinde hareket etmek”

sarka:xta:- “yarılmak (ahşap nesnelerin yüzeyi hakkında)”

satta:- “bağırarak”

satı:la:- “yürümek”

säti:lä:- “1- bağlamak, takmak 2- esk. mcz. çeyiz düzmek”

saxsıryala:- “sinek yakalamak”

saybala:- “balık tutmak, muhafaza etmek”

sayıla:- “yazı bir yerde geçirmek”

säymäktä:- “koparmak, parçalamak”

sayala:- “yaka dikmek, işlemek”

sayasta:- “sürüklenmek, sürüklemek”

sı:lañxayda:- “hızla yerde sürünmek; emeklemek”

sı:mayda:- “seçmek, ayırmak”

sı:pta:- “set yapmak; set kurmak”

sı:rasta:- “nemlenmek, rutubetlenmek”

sı:sta:- “küçük parçaları toplamak; parçacıkları yığmak”

sıala:- “nişan almak, hedef almak”

sıalla:- “nişan almak, hedef almak”

sıalıharda:- “lota balığı yakalamak, avlamak”

sıanala:- “bir şeye değer biçmek”

sıapta:- “1- zincirlemek 2- mcz, sıra sıra yürümek; birbirini takip etmek”

sıaryala:- “kızakla yol almak, kızakla gitmek”

sıba:ybala:- “düğü yapmak; kutlama yapmak”

sıbıdaxta:- “atların koşum takımlarını çıkartmak”

sıbıkta:- “bir yere sık adımlarla yürümek”

sıga:nnä:- “birine takılmak, dalga geçmek”

sıgıñnaxta:- “birini soymak; çıplak bırakmak”

sıhayasta:- “sürümek, sürüklemek”

sıla:bayda:- “zayıflamak, güçsüzleşmek”

sılamna:- “güneşte ısınmak; güneşlenmek”

sılgıla:- “at temin etmek; at vermek”

sılgıla:- “tahmin etmek, önceden kestirmek”

sılıkta:- “tahmin etmek, önceden göstermek”

sımala:- “katranlamak”

sımalala:- “sıma (küçük balıklarla hazırlanan bir tür yemek) hazırlamak”

sımı:tta:- “yumurtlamak”

sımıyala:- “yalan söylemek”

sındı:sta:- “putrel yapmak (ahşap zemini koruma amaçlı)”

sıña:yırda:- “esnemek”

sıñala:- “dayatmak, zorlamak”

sıyahala:- “bir şeyin yanına yüksek bir şeyler yapmak”

sırıla:- “cızırdamak”

sıryanna:- “vahşi olmak (yırtıcı hayvanlar hakkında)”

sıtı:la:- “keskin, sivri olmak”

sıttıkta:- “1- birine yastık vermek; sağlamak 2- bir şeyi altından desteklemek”

si:lâ:- “lağvetmek; mahkûm etmek (birini; davranışlarını)”

si:biktälâ:- “alaca kuyruklu hayvan beslemek; yemlemek (sığırlar hakkında)”

si:dälâ:- “1- buğday elemek 2- mcz, titizlenmek, özenle seçmek”

si:ktâ:- “iğne ardı yapmak; dikmek”

si:käydâ:- “1- kd. yalan söylemek 2- ağz. taze çiğ balık yemek”

si:lästâ:- “silos (doğranarak kuyuda mayalanmış yem) depolamak”

siädäräydâ:- “süslenmek, donanmak”

siällâ:- “kırpma, kesmek (at yelesi hakkında)”

sibâ:stâ:- “biriyle temas kurmak; iletişim kurmak”

sibi:rkälâ:- “esk, hapishane girmek”

sibikilâ:- “şüphelenmek”

sigiräxtâ:- “vurmak, çarpmak; çifte atmak (atlar hakkında)”

sihiktâ:- “esk, söğüt kabuğuyla seramik vb. boyamak”

sillâ:- “tükürmek”

siliästiyälâ:- “soruşturmak, incelemek (hukukî bir işlem olarak)”

silimnä:- “yapıştırmak, tutkallamak”

simiriktâ:- “gözlerini hızla kapatıp açmak”

sinñälâ:- “esk, geyik tüyüyle bir şeyi nakşetmek”

sirdâ:- “yer vermek”

siräydâ:- “1- yontmak (tomruk) 2- kesmek; dibinden kesmek”

sirilâ:- “güçlü bir ıslık sesi çıkartmak”

sistemala:- “sistemli hale getirmek, düzen sokmak”

sitimnä:- saçları toplamak, bağlamak”

snayperda:- “keskin nişancı olmak”

sobolo:- “sazan yakalamak, avlamak”

sobuonna:- “1- esk, çalmak (çan hakkında) 2- kd, telefon etmek; aramak”

sobuotta:- “çalıştırmak; kurmak”

sodumna:- “gürültü yapmak; ortalığı velveleye vermek”

sohoyosto:- “sürüklemek”

soku:skala:- “atıştırma bir şeyler yemek”

solkolo:- “kd. ipekle işlemek; nakış işlemek”

sololo:- (I) “imkân vermek; zaman tanımak”

sololo:- (II) “esk. birine görev, vazife vermek”

solotu:la:- “1- yaldızlamak, altın kaplamak 2- mcz. kd. süslemek; şirin göstermek”

solotuoaxala:- “sıraca hastası olmak”

somoyolo:- “1- bir şeyi tek parça meydana getirmek 2- mcz. yan yana getirmek; toplamak”

somuokta:- “kale inşa etmek”

sonno:- “birinin üstüne bir çeşit elbise kıyafet giymesi”

sonordo:- “karda hayvan takip etmek; avlanmak”

sonunna:- “haber vermek”

soppoño:- “kalitesini, canlılığını kaybetmek (örneğin çimlerin solması)”

sordo:- “canını yakmak, üzme”

sordoño:- “turna balığı yakalamak”

sorkuoyda:- “kızartmak, ızgara yapmak”

sorolo:- “1- soymak; sıyırmak (örneğin kesilen hayvanın postunu etinden kesip sıyırmak) 2- mcz, dökülmek (kürk, yün hakkında 3- mcz, kd, bir şeyi aşındırmak, yırtmak, aşındırmak; parçalamak”

sortirovkala:- “sıralamak; sınıflara göre ayırmak”

sorudaxta:- “görev edinmek”

soruokta:- “süreyi ayarlamak; tespit etmek”

sotu:nna:- “yaralanmak”

soxsolo:- “kapan kurmak, tuzak kurmak”

soyuluorda:- “donmuş zeminde yürümek”

soyuola:- “1- birini takip etmek; kovalamak 2- eziyet etmek; zulüm etmek”

soyotuopkala:- “tedarik etmek; bir şeyi temin etmek, sağlamak”

soyoxto:- “1- dövmek, ezmek 2- mcz. kd, bir işi beceriksizce yapmak”

soyuola:- “aktinomikoz hastalığına yakalanmak”

söbülä:- (< söp+ülä:-) “rıza göstermek, razı olmak; kabul etmek 2- hoşlanmak; hoşuna gitmek”

söhürgästä:- “dizlerinin üzerinde durmak”

sötüölä:- “banyo yapmak; yıkanmak”

starta:- “başlangıç yapmak”

straxovkala:- “sigorta yapmak”

stroyda:- “dayanmak; sıra: sıraya dizilmek”

studenna:- “öğrenci olmak”

su:la:- “1- bir şeyi başka bir şeyle sarmak 2- kd, sarınmak 3- - kundaklamak”

su:kurda:- “yinelenen gürültülü bir hışırtı sesi çıkarmak”

su:mna:- “kd, dalaşmak; kavga etmek”

su:mala:- “toplamak, bilançosunu çıkarmak”

su:xarala:- “bisküvi hazırlamak, pişirmek”

subala:- “deri kazımak”

subayda:- “kanlı et pişirmek, hazırlamak”

subsidiyala:- “birine para yardımı yapmak”

subu:la:- “1- toplamak, yığmak; samanları balyalamak 2- ağz. çifteyle ateşe etmek”

suflyorda:- “suflör olarak çalışmak”

sugunna:- “yaban mersini toplamak”

sularda:- “kement takmak, geçirmek”

sulu:spala:- “hizmet etmek, görev yapmak; memurluk yapmak”

suokkala:- “bir şeyi fırça ile fırçalamak”

suolla:- “1- iz, işaret bırakmak 2- iz takip etmek; izlemek”

suolaxta:- “oluk yapmak”

suoratta:- “süt mayalamak”

suorumhula:- “birine dünür düşmek”

suoryanna:- “1- battaniye vermek; yorgan, battaniye örtmek 2- mcz. kd. denize ağ atıp çok sayıda balık çekmek”

suotta:- “1- bir şeyi listelemek; saymak, hesaplamak 2- çözmek; halletmek”

suoxta:- “1- birinin bir şeyin yokluğunu hissetmek; anımsamak 2- mcz, özlemek, hasret duymak”

sura:hinna:- “çizgi çekmek, sınır koymak”

surayala:- (< *suraya* “söylenti”+*LA:-*) “sormak, soruşturmak”

surgu:sta:- “mühür mumuyla mühürlemek”

surukta:- “kd. mektup yollamak”

suturukta:- “yumruk atmak”

suxala:- “karasapan sürmek”

suyda:- “bir şeyi soymak; çıkartmak, yırtmak”

suyula:- “hızla geçivermek”

sü:lüktä:- “hile yapmak, dalavere yapmak”

sü:mäxtä:- “sütü süzmek, mayalamak”

sü:rdä:- “elek temizlemek”

sü:rüktä:- “akmak, yayılıp gitmek”

sübälä:- “tavsiye etmek, öğütlemek”

sügälä:- “1- birine balta vermek 2- bir şeyi baltalamak”

sügähärdä:- “birine ağır yük yüklemek”

sülügästä:- “tahta tokmakla vurmak, bir şey dövmek”

sülühünnä:- “kd. birini zehirlemek”

süöhülä:- “1- hayvana bakmak; sığırlara bakmak 2- birilerine hayvan temin etmek”

süömnä:- “karışla ölçmek”

süörgülä:- “uygunsuz görmek, uygunsuz davranışta bulunmak; ayıplamak”

süräxtä:- “vaftiz etmek”

sürünnä:- “yöneltmek; göndermek”

sütüktä:- “kaybetmek”

svarştikta:- “kaynakçı olarak çalışmak”

svinkala:- “kabakulak olmak; hasta olmak”

şantajta:- “şantaj yapmak”

şaxta:- “şah çekmek”

şaxtyorda:- “maden işçisi olarak çalışmak”

şifrovkala:- “şifrelemek”

şlyuzta:- “1- alavere havuzu ile kapama 2- alavere havuzu ile geçirmek”

ştampala:- “mühürlemek”

ştempellä:- “damgalamak”

ştukaturkala:- “sıvamak (sıva yapmak)”

şturmala:- “hücum etmek”

ta:billa:- “liste tutmak, karne hazırlamak”

ta:bırınna:- “bir bilemece söylemek”

tä:gälä:- “şüphe düşmek; ikircikte kalmak”

ta:lala:- “rahatına bakmak, dinlenmek”

ta:ıjna:- “buzla kaplanmak”

ta:sta:- “1- taş kaplamak 2- cam takmak”

tabala:- “geyiği izlemek, bakmak”

tabaxta:- “tütün içmek”

tabıla:- “örtmek, kaplamak”

tahayasta:- “bir şeyler yüklemek; bir şeyin üzerine bir şeyler koymak”

tahımna:- “taşmak, aşmak”

tähi:nnä:- “dizginden tutmak; çekmek”

tällä:- “işleme yapmak (kızaklar için)”

täläkälä:- “1- kopartmak, yırtmak, parçalamak 2- kd, sürmek; tarla sürmek 3- kd, doğramak; didiklemek; parçalamak”

talımasta:- “çok titiz olmak, seçici olmak”

talkıla:- “esk. filarizle vurmak”

tälläydä:- “mantar toplamak”

tammala:- “damlamak”

tañarala:- “vefat etmek, ölmek”

tañasta:- “elbise giyinmek; temin etmek”

tañkıçaxta:- “ağır ağır koşmak; tırıs gitmek (atlar hakkında); yavaş, kaba adımlarla yürümek (insanlar hakkında)”

tañxala:- “varsayımda bulunmak, kehanette bulunmak”

tapta:- “peçe, örtü yapmak”

täptirgälä:- “1- destek yapmak, kurmak 2- manivela ile kaldırmak; yükseltmek”

tarbaxta:- “iğneyle işlemek (örgü kasnağı hakkında)”

tardıala:- “çekmek; çekip çıkartmak”

tarıñna:- “frazilin (genellikle dağ akarsularının yüzeyinde yüzen buz parçaları) meydana gelmesi”

tasta:- “bir şeyin dışını bir şeyle örtmek, kaplamak”

taskayda:- “getirmek, taşımak, sürüklemek”

täskilä:- “1- kaçmak, uzaklaşmak; sıvışmak 2- mcz. kaçınmak; çekinmek”

tatalıyala:- “çekmek (eyer takımı hakkında)”

tayaxta:- “geyik avlamak”

tayı:la:- (< *tayı*: “esk. Saha sabanı” +*LA*:) “batırmak, dürtmek”

tayyala:- “ormana doğru gitmek”

telefonna:- “telefon etmek”

telegrammala:- “telgraf göndermek”

tennistä:- “tenis oynamak”

tı:nna:- “birini diriltmek, can vermek”

tı:xayda:- “kalafatlamak; tıkamak”

tıala:- “avlanmak için ormana gitmek”

tıalla:- “esmek”

tığlasta:- “1- kd. nefesi kesilmek 2- mcz. kd. anlaşılma bir biçimde hızlı konuşmak”

tılla:- “1- dil öğrenmek 2- haber vermek, bir şeyler bildirmek”

tılba:sta:- “tercüme etmek”

tılba:la:- “(bir şeyi) kıstırmak, sıkıktırmak”

tılbiyaxta:- “hafif bir gülümseme ve yarı açık gözlerle uyumak (çocuklar hakkında)”

tıñıraxta:- “tırnak atmak; pençe atmak”

tıñkıyda:- “sızlanmak”

tırı:ñkala:- “çıra yakmak”

tırıla:- “çatırdamak, cızırdamak”

ti:hiktä:- “sancı, ağrı hissetmek”

ti:ñnä:- “sincap avlamak”

ti:ptä:- “tifo ya yakalanmak; hasta olmak”

ti:stä:- “1- diş yapmak 2- kd. dişlemek”

tiärbästä:- “halka takmak, geçirmek”

tiästälä:- “hamuru (ateşe) sürmek”

tiği:lä:- “cız sineği saldırısına uğramak”

tiläxtä:- “topukla vurmak”

timäxtä:- “1- düğme dikmek (elbise hakkında) 2- bir şeyi iliklemek, bağlamak”

timirdä:- “bir şeyi demirle kaplamak; demirle çevirmek”

tiniktä:- “kemikte et bırakmamak; kemiği kemirmek”

tiñiläxtä:- “1- topukla vurmak 2- topuklarını yere vurarak yürümek”

tirä:billä:- “desteklemek, dayamak, yaslamak”

tirbäyälä:- “1- derinin kenarlarını kesmek 2- ot biçmek”

tirgälä:- “tuzak kurmak”

tirgillä:- “gereğinden fazla uzun olmak; bir yere uymamak”

tirilä:- “çatırdamak, çıtırdamak; zıngırdamak”

titirästä:- “titremek”

titiri:rdä:- “sıtma hastası olmak”

toboyolo:- (< *tobox* “artık, kalan kısım+*olo:-*) “bir şey bırakmamak, hepsini tüketmek; yemek, içmek”

tobukta:- “dirseklerinin üzerinde durmak; emeklemek”

tohoyolo:- “1- bir şeyi çivilemek 2- kazık çakmak 3- mcz. bir şeyi vurgulamak, altını çizmek”

tolkuyda:- “düşünmek”

tolo:nno:- “vadiye doğru gitmek”

tolonno:- “şehri düşürmek, ele geçirmek”

tomtoryolo:- “bir şeyi süslemek, bezemek”

tomuyaxta:- “buzağılamak”

toñkurçaxta:- “ağır ağır hareket etmek”

tordo:- “is tutmak, kararmak”

torbosto:- “buzağılamak”

torbuyaxta:- “buzağılamak”

torduyala:- “ağla balık avlamak”

torgu:ya:- “ticaret yapmak”

torula:- “çınlama, patlamak sesi çıkartmak”

torumna:- “1- belirlemek, işaret vermek 2- bir şeyi başlatmak; yaratmak”

toryolo:- “kumaş işlemek”

toryonno:- “acıkmak, çok acıkmak (genellikle kurt ve ayı hakkında)”

tosxollo:- “yönelmek, bir tarafa doğru yönelmek”

toyonno:- “1- kd. tayin etmek, atamak 2- bir şeyi anlamak, kavramak”

toyonoxto:- “1- dirsekle dürtmek 2- dirseğe yaslanmak, dayanmak”

toyoydo:- “kıvrılmak”

toyu:la:- “kakma açmak; delik, oyuk yapmak”

töbürüönnä:- “1- liken hastası olmak 2- oturmak veya bir daire için ayakta durmak (küçük insan grupları hakkında)”

tögüllä:- “çarpmak”

töhü:lä:- “1- bir şeyi manivela ile kaldırmak, yerden yükseltmek”

tölkölö:- (< tölkö “kader, talih” +LA:-) “belirtmek, tayin etmek”

törgü:lä:- “kayıyla bağlamak”

törüöttä:- “bahane bulmak”

törüttä:- “1- yapmak, meydana getirmek, oluşturmak 2- mcz. bir şeye başlamak”

traktorista:- “traktör sürücüsü olmak, çalışmak”

transkriptsiyala:- “transkripsiyon yapmak”

translyatsiyala:- “yayımlamak”

transporda:- “ulaşımı sağlamak”

trenerdä:- “antrenör olmak, çalışmak”

trierdä:- “ayıklamak”

trotuarda:- “kaldırım yapmak”

tsemennä:- “çimentolamak”

tsitatala:- “alıntı yapmak, alıntılama”

tu:la:- “tekne yapmak”

tu:mula:- “1- bir yemeğe çeşni katmak 2- yemeği garnitür ile servis etmek”

tu:sta:- “1- tuzlamak 2- mcz. iğneleyerek konuşmak”

tu:spanna:- “şenlik ateşi yakmak”

tugutta:- “yavrulamak (dişi geyik hakkında)”

tuhala:- “kullanışlı bir şey yapmak”

tuhaxta:- “avlamak, tuzak kurmak”

tula:hınna:- “dayanak, destek yapmak”

tulala:- “çevrelemek, etrafını çevirmek”

tulumna:- “deri parçası kesmek”

tulumayda:- “deri parçası kesmek”

tumala:- “bir yemeğe çeşni katmak”

tumuhaxta:- “ormanlık yerlere doğru yolmak, gitmek”

tumusta:- “1- bir şeyin ön kısmını takmak, yerleştirmek 2- çıkmak, uzanmak, sivrilmek”

tuomna:- “esk, 1- bir şeyi gereği gibi yerine getirmek, yapmak 2- birine bir şeyler vermek, sunmak (azar azar) 3- bir şeyler yapmak (gösteriş için)”

tuonala:- “arsa, yer belirlemek; tayin etmek”

tuorda:- “açık arttırmada bir şey vermek”

tuorayda:- “travers takmak”

tuormasta:- “frenlemek, durdurmak”

tuosta:- “karaağaç kabuğu soymak”

tuppala:- “bir şeyi elle yoklamak”

turgulla:- “dibine ulaşmak (örneğin herhangi bir gölün)”

turula:- “karakteristik bir hışırtı sesi çıkarmak (örneğin atla kızak sürerken çıkan ses)”

turuyala:- “yalpalayarak yürümek”

tuskula:- “1- bir şey için hayırlısını istemek 2- mcz, kd, gelecek kurmak, geleceğini sağlamlaştırmak”

tuymu:la:- “ip takmak, bir şeye ip geçirmek”

tuyula:- “hızla geçivermek, geçip gitmek”

tü:lä:- (I) “tüy dökmek”

tü:lä:- (II) “tarım arazisi kiralamak”

tü:lä:xtä:- “kürk ticareti yapmak”

tü:täxtä:- “demet yapmak”

tügäxtä:- “1- bir şeyin altını takmak 2- mcz, bir şey için alt yapmak”

tühüölä:- “ağz, suya girmek, yüzmek”

tüksülä:- “yetinmek, kanaat getirmek”

tümüktä:- “1- bir şeyi düğümlemek 2- mcz, sonuçlandırmak, neticelendirmek”

tünnüktä:- “pencere yapmak”

tüökäydä:- “hile yapmak”

tüökünnä:- “1- hile yapmak 2- aldatmak, kandırmak”

tüölbälä:- “esk, bir yere yerleşmek, konaklamak”

tüönnä:- “dağlamak, yakmak”

tüöräxtä:- “1- kehanette bulunmak, fal açmak 2- mcz, kd, atmak, fırlatmak; birini bir şeyle suçlamak”

tüöräydä:- “bir şeyin altını kazmak, delmek”

tüörgälä:- “alay etmek, eğlenmek”

tüptälä:- “1- tüttürmek 2- mcz, kd, bir şeyi hızlı bir biçimde yapmak”

türbälä:- “paketlemek”

tüstä:- “1- koni yapmak (samandan) 2- mcz, kd, ayarlamak, yapmak”

tütüölä:- “elbisenin üzerine yama yapmak”

u:la:- “1- içmek, su içmek 2- buz eritmek 3- sulandırmak 4- esk, bakıra su katmak (maden yapımında ve işleme esnasında)”

u:ra:xta:- “hüküm vermek, karar çıkarmak”

uba:sta:- “saygı göstermek, hürmet etmek”

ubaxta:- “tıbbi masaj yapmak”

ucuorda:- “miras sahibi olmak”

uçu:talla:- “öğretmek olarak çalışmak”

uçuotta:- “saymak, hesaplamak”

uçuotçukta:- “muhasabe memuru olmak”

udumayala:- “bir şeye benzemek; birine benzemek”

uga:yıla:- “1- yem koymak 2- tuzak düzeneği hazırlamak”

ugunhala:- “ayak tabanlığı koymak”

ugutta:- (I) “taşmak”

ugutta:- (II) “lapa hazırlamak”

uğa:la:- “yavaş davranmak, ağır hareket etmek”

uha:ybala:- “çiftlik kurmak”

uhukta:- “sivriltmek”

ukta:- “bir şey eklemek, takmak”

ukolla:- “iğne yapmak, enjekte etmek”

uksa:nna:- “dama oyunu oynamak”

ularda:- “yaban horozu avlamak”

umnala:- “dilencilik yapmak”

umnahıtta:- “dilenmek”

umnasta:- “uzun bir gövde eklemek; tedarik etmek, sağlamak”

umsa:xta:- “ördek avlamak”

umsa:xta:- “siyah ördek avlamak”

uñuorda:- “ötesine geçmek, aşmak”

uñuoxta:- “eti kemiğinden sıyırmak”

uoburuççula:- “kasnak geçirmek, çakmak”

uocuganna:- “1- ata gem vurmak, dizgin takmak 2- mcz. birini engellemek; yatıştırmak”

uoçaratta:- “sıraya girmek, sıralamak”

uokurukta:- “okruglara gitmek; gönderilmek”

uolukta:- “göğsünü şişirmek; gerinmek”

uoppusta:- “haczetmek; listesini tutmak”

uorbala:- “şüphe etmek, kuşkulanmak”

uoruyaxta:- “şüphelenmek”

uospala:- “çiçek hastası olmak”

uostuganna:- “1- yular takmak 2- mcz. yavaşlatmak, durdurmak; bir şeye tabii tutmak”

uostuganna:- “gem vurmak”

uotta:- “1- yanmak, yakmak 2- kd. ışıklandırmak, ışık vermek”

urayasta:- “sırık vermek, temin etmek”

uruhuyda:- “resim yapmak, tasvir etmek”

urusxalla:- “dağıtmak, yıkmak”

urutta:- “geçmek; geride bırakmak; önce davranmak”

uruyda:- “resmetmek”

uskayda:- (< *uskay* “*kışkırtma, tahrik*”+*da:-*) “fitlemek, saldırtmak”

usturu:sta:- “düzlemek, düzleştirmek”

utaxta:- “içecek vermek; içecek getirmek”

utukta:- “uyuklamak, pineklemek”

utumna:- “mirasa konmak; miras kalmak”

utuya:nna:- “uykulu olmak, uykusuzluk çekmek”

uyala:- “yuva kurmak, yuva yapmak”

uygula:- “bollaştırmak, bol bol olmak”

ü:nnä:- “1- dizginlerle çekmek 2- gem vurmak”

ü:nnä:tähi:nnä:- “sakinleştirmek, yatıştırmak”

ü:ttä:- (I) “1- delmek 2-sondaj etmek”

ü:ttä:- (II) “süt karıştırmak”

ü:ydähinnä:- “bağlamak, bir şeyi sabitlemek”

übü lä:- (< üp+ülä:-) “sağlamak, tedarik etmek (fon, para)”

ügürüölä:- “su çulluğu gibi bağlamak”

üktüölä:- “fiilin hızlandırılmış biçimidir; hızlı adımlarla ilerlemek”

ülälä:- “çalışmak”

ülälä:xamna:- “uzun ve yoğunlaşmış bir biçimde çalışmak”

üllüktä:- “bir şeyin üzerini battaniyeyle örtmek; sarmak”

ünüöxtä:- “zor adım atmak; güçlükle yürümek”

üğkü:lä:- “dans etmek”

üögülä:- “yaygara koparmak, bağırarak”

üönnä:- “böcek yemek (genellikle kuşlar hakkında)”

üördä:- “sürüyle yürümek; toplanmak”

üöstä:- (I) “ortaya doğru yönelmek; kıyıdan uzaklaşıp açıkta yüzmek”

üöstä:- (II) “1- hayvanın ödünü kesip almak (balıklar hakkında) 2- mcz, öldürmek, işini halletmek”

ürüölä:- “ağızlık takmak”

üspükülä:nnä:- “vurgun yapmak, karaborsacılık yapmak”

üspüyüönnä:- “casusluk yapmak”

ütälä:- “erzak sağlamak, bulundurmak”

val'sta:- “dans etmek, vals yapmak”

veterinarda:- “veteriner olarak çalışmak, veteriner olmak”

vizala:- “vize vermek”

voleybolla:- “voleybol oynamak”

vratarda:- “kaleci olmak”

xa:la:- “doldurmak, yerleştirmek”

xa:cıla:- “şaka yapmak”

xa:çaxta:- “1- engel koymak, sınır çekmek 2- kurallara bağlamak”

xa:hıla:- “bulamaç hazırlamak, pişirmek”

xa:mna:- “çit dikmek, inşa etmek”

xa:nna:- “kesmek; kanamak”

xa:rda:- “kardan temizlemek”

xa:rkayda:- “önlemek, engel olmak”

xa:rtıla:- “kart oyunu oynamak”

xa:xta:- “balgam çıkarmak; geniz sesi çıkartmak”

xaba:nna:- “bir şeyi taşımak, iletmek; birleştirmek”

xabaryala:- “boğazından yakalamak, kavramak”

xabcıla:- “keklik avlamak”

xabıtayda:- “bir şeyi hızla çevirmek; döndürmek”

xacıkta:- “ısırmak, dişlemek”

xaçayda:- “sallamak, uyumak, yatırmak”

xaçırda:- “çıtırdamak, çatırdamak”

xadayala:- “bir şeye vurgu yapmak; özel önem atfetmek”

xaha:yınna:- “evde hakim olmak; keyfince davranmak”

xahıatta:- “gazetede birini eleştirmek”

xahıına:- “havanın don tutması”

xala:çıkta:- “açma, poğaça yapmak”

xala:nna:- “taşmak (nehir hakkında)”

xalampa:sta:- “1- dürbünle bakmak 2- dürbün sahibi olmak”

xalbaına:- “hareket etmek, yerinde duramamak, yerinden oynamak”

xaltaına:- “çıplak bırakmak”

xanappa:kıla:- “tıkamak, kalafatlamak”

xanda:la:- “karaçam dikmek”

xanı:la:- “birleştirmek, toplamak”

xanña:xta:- “ses çıkarmak (martılar hakkında)”

xantaryala:- “dizgin bağlamak”

xaııkıla:- “paten giymek; patenle gezmek”

xanxala:- “eyerlemek, semer vurmak”

xappaxta:- “kapatmak, tıkamak; kapakla kapatmak”

xappırı:sta:- “kapis yapmak”

xapsayayda:- “manevra yapmak, çevik olmak”

xaptayasta:- “kırmızı frenk üzümü yığmak”

xara:nna:- “sıcaklaşmak (hava durumu hakkında)”

xarala:- “karalamak, siyahlatmak”

xarabilla:- “gözetmek, gözlemek”

xarañaççıla:- “kırlangıç yakalamak”

xaraxta:- “kd, 1-görüşmek 2-görmek”

xaraya+la:- “çivi çakmak”

xarçıla:- “birine para vermek”

xardala:- “karşılık vermek, misilleme yapmak”

xardayasta:- “odun kesmek”

xargısta:- “engellemek; geciktirmek”

xarıla:- “fiil eşit, düzenli bir biçimde uzun sürelilik bildirir; şarıldamak”

xarısta:- “tutumlu kullanmak, saklamak, tasarruf etmek”

xarma:nna:- “cebinden bir şey çalmak”

xasta:- “soymak; kabuğunu soymak”

xatta:- “tekrarlamak, yinelemek”

xata:hıla:- “binmek (örneğin atın üzerine binmek)”

xatayda:- “yuvarlamak; silindir yapmak”

xatı:la:- “bir şeye çentik açmak”

xatı:sta:- “mersin balığı avlamak”

xatı:skala:- “buz üzerinde gezinmek; yuvarlanmak”

xatıla:- “tekrarlamak, yinelemek”

xatırıkta:- “kabuk soymak, bir şeyin kabuğunu soymak”

xattıkta:- “üzerine bir elbise almak (elbisenin üzerine yine elbise giymek)”

xaxxala:- “kapamak, örtmek”

xayayasta:- “delik açmak, delmek”

xayıharda:- “kayak yapmak, kaymak”

xayığna:- “bir şeyi başka bir şeyle çevrelemek, sarmak”

xayıla:- (< xax+ıla:-) “pul pul dökülmek”

xlorda:- “klorlamak”

xobordo:- “baharda buzun yüzeyinin pütür pütür olması”

xobula:- (< *xop+ıla:-*) “iftira etmek, gammazlamak”

xodu:l+la:- “yemekten artık bırakmak (hayvanlar hakkında)”

xoduhala:- “ot üzerinde, otlak üzerinde yürümek; hareket etmek”

xohox+to:- “incitici, gönül kırıcı bir şeyi hatırlamak”

xohuolla:- “kağıt oyunu oynamak”

xoloburda:- “örneklendirmek”

xolorukta:- (< *xoloruk* “*girdibat, fırtına*” +*LA:-*) “dönmek, etrafında dönmek”

xolumtanna:- “ocak yapmak (ısınmak için)”

xolunna:- “eyerle çevrelemek”

xoluokkala:- “yular geçirmek (atın boynuna)”

xomno:- “birine kin beslemek”

xompu:sta:- “alay etmek, eğlenmek”

xomu:tta:- “bilezik takmak, geçirmek (bir şeyi başka bir şeye monte ederken sıkılamak kullanılan hırdavat ürünü)”

xomurduosta:- “böcek öldürmek”

xonoholo:- “misafir ağırlamak, geceleme”

xonturuolla:- “yoklamak, kontrol etmek”

xonu:la:- “kır, tarla gibi bir alanda yürümek”

xoņsuola:- “hımhım etmek, burnundan söylenmek”

xorçurda:- “yaramazlık yapmak”

xorgunna:- “yağ ısıtmak, eritmek”

xorguotta:- “katmak, eklemek”

xoruoņkala:- “boncuk işlemek; gözlemek”

xoruyda:- “cevap vermek, yanıtlamak”

xoryolcunna:- “kalaylamak”

xoryomno:- “boşa harcamak, israf etmek”

xosto:- “1- çıkarmak, çekmek 2- elde etmek, edinmek”

xotuola:- “kusmak, öğürmek”

yarovizatsiyala:- “bitki ya da bitki tohumlarını soğuya maruz bırakmak”

zabastovkala:- “grev yapmak”

zagatovkala:- “tedarik etmek”

zagsala:- “nüfus memurluğuna kayıt yapmak, kaydolmak”

zondala:- “sondaj yapmak”

6.23. +LAn-

aba:hılan- “esk, kalmak, yerleşmek (kötü bir ruhun herhangi bir yere)”

aba:kalan- “bir şeye çok sıkılmak, öfkelenmek, hayıflanmak”

açıkılan- “gözlük takmak”

a:ya:ççılan- “okur edinmek”

aya:maxtan- “1- birisine, bir şeye yapışmak, bulaşmak 2- mcz. dayatmak, yapışıp bırakmamak”

ahılıktan- “beslenmek”

akka:stan- “bir şeyden vazgeçmek”

albastan- “kurnazlık etmek, aldatmak”

alcarxaydan- “1- başa bela ve kaza gelmek 2- korkunç ve dehşetli bir hal almak”

ampa:rdan- “1- depo sahibi olmak 2- bir şeyi depo olarak kullanmak 3- esk. depoya hapsedilmek 4- mcz, ölmek”

apparattan- “bir cihaza, makineye sahip olmak”

ara:xımalan- “1- sakatlan- 2- önceki hastalığın acısını çekmek”

ardaxtan- “küfle kaplanmak (süt ürünleri hakkında)

arıttan- “boşluklu, aralıklı olmak”

attan- “1- at edinmek 2- ata binmek 3- yola koyulmak”

ayı:lan- “1- günah işlemek 2- bir şeye katılmak (çok az iştirak etsen dahi)”

ba:nhıktan- “banyo yapmak”

balaydan- “rastgele bir şey yapmak (körler hakkında)

ballotirovkalan- “aday olmak”

barıstan- “kazanç elde etmek”

bıhaxtan- “1- bıçağa sahip olmak bıçak bulundurmak 2- bıçakla korkutmak”

bili:län- “bilgi edinmek, öğrenmek”

biriämälän- “zaman kazanmak”

bokuoydan- “boş zamanı olmak, dinlenmek”

bulgunhaxtan- “kurgana (tepe) sahibi olmak”

burduktan- “ekmeği veya unu yığmak, depolamak”

cäbinnän- “paslanmak”

callıktan- “kötü alışkanlık edinmek”

calxa:nnan- “gergin olmak, huzursuz olmak”

carıktan- “bir iş edinmek, meşgul olmak”

caxtardan- “kadın almak; evlenmek”

cıbardan- “şiddetlenmek (soğuk hakkında)”

ciälän- “ev almak, ev sahibi olmak”

cohunnan- “bir şeyi önemli bir hale getirmek, önem kazanmak”

collon- “mutlu olmak”

connon- “kalabalıklaşmak”

coyurdan- “yetenek sahibi olmak”

cuka:xtan- “hep beraber aynı evde yaşamak”

culyannan- “ilgili olmak, meraklı etmek”

cühünnän- “yüzün bir ifadeye bürünmesi, bir ifade almak”

çıskılan- “maşa kullanmak”

çısxa:nnan- “esmek (soğuk, sert, keskin rüzgârlar hakkında)”

çiärbälän- “kurtlanmak”

çiästän- (II) “çubukla birbirini dürtmek, itelemek”

da:çalan- “yazlık sahibi olmak”

darba:nnan- “1- gök gürlemesi, gürültü eşliğinde bir şey yapmaya devam etmek 2- mcz, karışıklı veya heyecan uyandıran olay eşliğinde devam etmek”

deformatsiyalan- “deforme olmak, biçimsizleşmek”

dolgunnan- “suyun yüzeyinde sallanmak, kımıldamak”

doxuottan- “bir şeyi elde etmek, bir şeyden kazanç elde etmek, kâr elde etmek”

duohunastan- “görev almak”

duora:nnan- “yansımak, ses aksetmek”

äbiättän- “ögle yemeği yemek”

ägälgälän- “huysuzlanmak”

ägälgättän- “nazlanmak, huysuzlanmak”

älästä- “hızlı adımlarla yürümek”

ämä:xsinnän- “kd, evlenmek”

ämsäxtän- “biberonla beslenmek”

ämsäyälän- “zedelenmek, hasar olmak”

ännälän- “çeyiz edinmek”

äpçirgälän- “hızla hareket etmek”

äräydän- “emek vermek, zahmet göstermek”

ätiñnän- “gök gürültüsüyle birlikte fırtınanın esmesi”

ferzälän- “piyona karşı veziri almak”

grimmän- “kendine makyaj yapmak”

ıahax+tan- “bir meşgaleyle zaman geçirmek”

ıarı:lan- “hastalanmak”

ıhıktan- “yemek sağlamak, tedarik etmek (yolculuk hakkında)”

ıminaxtan- “1- uyuz olmak, uyuz yakalanmak 2- akne olmak, sivilce kaplamak (cilt hastalığı)”

ımaxtan- “inek sahibi olmak, almak”

ıra:xta:yılan- “kral olmak”

ırbı:lan- “bir şeyin kenarının meydana gelmesi (örneğin buz ve kıyı kenarında su şeridinin oluşması)”

ıtaryalan- “küpe takmak”

ıydan- “regl olmak”

ı:rbännıktän- “güneş ışınlarının yansıması; aksetmek”

ı:stän- “dikişle uğraşmak”

ıblastän- “gaddarlaştırmak, barbarlaştırmak”

ıdälän- “meslek sahibi olmak”

ıgirälän- “ikiz doğurmak, ikiz sahibi olmak”

ılgıälän- “ani bir omuz hareketi yapmak (örneğin hoşnutsuzluk, kızgınlık ifadesi olarak)”

ıriñälän- “irinlenmek”

ıskännän- “tümör hastası olmak”

ıtäyästän- “eksikliği bulunmak”

ıyälän- “yeni bir anneye sahip olmak”

kähi:län- “hediye almak”

kapitallan- “sermaye sahibi olmak”

kärähittän- “tanık olmak”

kärdi:stän- “1- ize sahip olmak 2- basamaktan çıkmak”

kärgännän- “1- aile sahibi olmak 2- evlenmek”

käriästän- “onur duymak; saygılı olmak”

kätäbillän- “beklemek”

kı:damnan- “fır fır dönmek (kar tozu hakkında)”

kı:mnan- “kıvılcım saçmak”

kı:stan- “1- kız çocuğu doğurmak 2- kd. kız çocuğu sahibi olmak”

kıcıkdan- “1- bulaşıcı bir hastalığa yakalanmak 2- kötü bir alışkanlık edinmek”

kıçığılan- “gıdıklanmak”

kıhalyalan- “1- gereksinmek 2- endişeli olmak”

kıhıalan- “bozuk dişlere sahip olmak”

kımnı:lan- “1- kamçılanmak 2- kamçı edinmek, almak”

kıncıalan- “öfkelenmek”

kırıalan- “1- kırağı tutmak 2- buz kristalleri ile kaplanmak (dondurulmuş et ve balık hakkında)”

kırıktan- “sinirlenmek”

kırıstan- “çimle kaplanmak, çim tutmak”

kiäptän- “1- herhangi bir şeyin biçim kazanması 2- germek (genellikle sıkı kıyafetler hakkında)”

kihilän- “1- insan mevcudiyetin vuku bulması; kalabalıklaşmak 2- kd. kocaya sahip olmak”

kilbiännän- “1- parıldamak; parlaklık kazanmak 2- mcz, görkemli olmak; gösterişli olmak”

kiñnän- “öfkelenmek”

kiriästän- “esk, haç çıkartmak; istavroz çıkartmak”

köcü:stän- “yararlanmak, faydalanmak”

kölölön- “işte çalışacak hayvanlara sahip olmak”

kölöhünnän- “terlemek”

körücüöstän- “neşelenmek”

kötöllön- “bağlı hayvanların dizginlerini veya iplerini tutmak”

krizistän- “kriz geçirmek”

kuboktan- “kupa sahibi olmak”

kul’tivatordan- “çiftçi edinmek”

kul’turalan- “kültürlenmek”

kulu:ptan- “kulübe sahip olmak (örneğin bir yerin, bir kasabanın kulübe sahip olması)”

kuma:yılan- “kağıt almak, edinmek”

kurcayalan- “zarar vermek, fenalık yapmak”

kurstan- “ders almak”

kuttallan- “tehlikeli bir hal almak”

kü:däpçilän- “iltihaplanmak”

künnän- “berraklaşmak, açılmak”

kvartiralan- “daire sahibi olmak”

la:mpalan- “lamba edinmek, almak”

maya:çılan- “aylaklık yapmak, insanların peşinden gezmek”

maygılan- “karakter sahibi olmak”

maygınnan- “karakter sahibi olmak”

miästälän- “yer edinmek”

mo:nñoxtan- “bir şeyi boynundan asmak; tartmak”

moyoxton- “gıdıklanmak”

ñooyoxton- “balçıkla kaplanmak”

na:dalan- “kd, gereksinmek, gerekli olmak”

oboronalan- “savunmak”

oyolon- “1- çocuk sahibi olmak 2- doğurmak”

oyonñordon- “koca almak, evlenmek”

ohollon- “sakatlanmak, hasar almak”

ordu:lan- “1- çukur kazmak (kendilerine) 2- mcz. yerleşim yeri kurmak (habitat oluşturmak)”

orguhuoxtan- “kovaları sıırıkla taşımak”

oroydon- “yaramaz olmak”

otohuttan- “doktora başvurmak”

oxsuryalan- “kabalık yapmak”

oyoxton- “evlenmek”

oyu:nnan- “kam ritüeline davet etmek; çağırarak”

öllön- “açlığını gidermek (besleyici ya da küçük bir miktarla)”

ölü:län- (I) “ölümcül olmak”

ölü:län- (II) “kısımlara bölmek”

öñnön- “renklenmek”

öğürdän- “bozulmak, sakatlanmak, zedelenmek”

örgöstön- “1- keskin delici silahlar taşımak 2- mcz. güçlü cesur olmak”

öröbüllän- “izin yapmak, tatil yapmak”

öröyölön- “bağrıış çağrıış kızmak, öfkelenmek”

öyüölän- “yol için erzak hazırlamak”

pa:stan- (< *pa:s* “genelde küçük hayvanları yakalamada kullanılan bir cihazdır” +*LAn-*) “pa:s cihazına sahip olmak”

paydan- “pay sahibi olmak”

razryadtan- “deşarj olmak, boşalmak”

rokirovkalan- “rok yapmak”

sa:lan- “silah edinmek”

sa:llan- (< *sa:l* “atın üst boyun kısmındaki biriken yağ” +*LAn-*) (I) “yağlanmak”

sa:llan- “şal edinmek; şal sahibi olmak”

sa:xallan- “arızalanmak”

sabı:lan- “örtüyle sarmak, kaplamak”

saharyalan- “gündoğumunda her yeri kızılılık kaplamak”

saka:stan- “birçok sipariş almak”

sala:lan- “birim, şube sahibi olmak”

sälä:ppälän- “1- şapka edinmek 2- şapka giymek”

salıḡnan- “balçığa bulanmak”

sana:lan- “arzu etmek, istemek”

säniälän- “bir şey için yeterli güce sahip olmak”

sappa:stan- “tedarik etmek, yedeklemek”

sappıkılan- “çizme giymek; çizme sahibi olmak”

sarımtaxtan- “yırtık elbiselerle hızlı hızlı yürümek”

sarka:xtan- “parçalanmak (ahşap nesnelerin yüzeyi hakkında)”

sayalan- (I) “yaka edinmek”

sayalan- (II) “başlanmak”

sayınñaxtan- “ceket edinmek, ceket satın alamak”

sibi:nñälän- “domuz yakalamak”

sigililän- “karakter sahibi olmak”

silbiktän- “ıslanmak”

silistän- “köklenmek”

simähinnän- “sulanmak”

siniällän- “palto sahibi olmak”

sirdän- “arazi sahibi olmak”

sirdän- “araziye sahip olmak”

solloḡnon- “açgözlü olmak”

sonnon- “elbise almak, edinmek”

sonunnan- “haber almak, bilgilenmek”

stajtan- “staj yapmak”

suraxtan- “ünlenmek”

taba:rıstan- “arkadaş olmak”

tardılıktan- “geç kalmak, alıkonmak”

tarıñnan- (II) “kurtlanmak”

tata:r dan- “acı çekmek, katlanmak”

tayaxtan- “bir sopaya, değneğe yaslanmak; destek almak”

tı:lan- “1- kano sahibi olmak 2- kd, kano ile suda gitmek; yol almak”

tıhılan- “düve vermek”

tıllan- “dil bilmek”

tılba:şıttan- “tercüman olmak”

tılba:stan- “tercüman olmak”

tımtıktan- “çirayla aydınlatmak”

tıñıraxtan- “tırnak uzatmak”

torboston- “buzağı sahibi olmak”

torbuyaxtan- “buzağı sahihi olmak”

töbüläxtän- “kollara ayrılmak (nehir hakkında)”

tölü:rdän- “borçlanmak”

törüöttän- “bir şey için bir nedeni, sebebi olmak”

töxtürdän- “engebeli olmak”

transpordan- “ulaşım aracına sahip olmak”

tulu:rdan- “dayanıklı, sabırlı olmak”

tumannan- “sis kaplamak”

tutuluktan- “1- gecikmek 2- güçlük çıkarmak, zahmetli olmak”

tuygunnan- “iyi bir dereceye, puana sahip olmak”

tü:län- “tüy kaplamak”

tü:nüktän- “küflenmek”

uñuoxtan- “uzun ve sağlam kemiklere sahip olmak”

uodahınnan- “kurnazlık olmak”

uollan- “çocuk doğurmak”

uoppuskalan- “izin yapmak”

uora:nnan- “serin serin esmek”

uorayaydan- “köhne bir eve sahip olmak”

uoruktan- “meskun yer sahibi olmak, barınmak”

urdan- “ur çıkartmak”

uratılan- “ayrı, özel bir şeye sahip olmak”

uru:çukalan- “kalem sahibi olmak”

uruoktan- “dersi olmak, ders almak”

uyalan- “yuvalanmak, yuva yapmak”

ügästän- “1- gelenekselleştirmek 2- bir şeye karşı alışkanlık kazanmak”

üptän- “zenginleşmek”

vannalan- “banyo yapmak”

velosipedtan- “1- bisiklete sahip olmak, bisiklet almak 2- bisiklet sürmek”

xa:ltıstan- “kravat takmak”

xa:rdan- “karla kaplanmak”

xa:tıŋkalan- “keçe çizmelere sahip olmak”

xa:tıyalan- “toplanmak, yığılmak”

xabalan- “ahşap üzerinde kurt yeniğine sahip olmak”

xa:ıallan- “salıncakta sallanmak”

xahalan- “şişmanlamak; yağ bağlamak”

xala:çıktan- “paskalya hazırlamaka (hamur açıp, poğaça yapmak)”

xalpa:ktan- “külâh şapkaya sahip olmak”

xamıyaxtan- “ağaçtan yapılmış büyük tahta kaşığı kullanmak”

xamnastan- “maaş almak”

xaŋkılan- “paten sahibi olmak”

xapsayaydan- “çevik olmak, kıvrak davranmak”

xayıhardan- “1- kayak eşyaları edinmek 2- kayak elbiseleri giymek”

xoŋnuolan- “döş kısmının yağ bağlaması, şişmanlamak (örneğin atlar)”

xorgunнан- “yağ kaplamak (etin piştiği suyun yüzeyi hakkında)”

zontıktan- “1- yanına şemsiye almak 2- şemsiye açmak”

6.24. +LAs

argıstas- “1- birine eşlik etmek, birisiyle birlikte gitmek 2- mcz. birinin yanında olmak”

artıallas- “kooperatifle bir şeyler yapmak”

atastas- “değişmek”

atı:las- “satın almak”

ayaxtas- “bir şeyi içine almak”

bäsiädäläs- “sohbet etmek, laflamak”

bırası:las- “vedalaşmak”

boksalas- “boks yapmak”

bötü:ktäs- (< *bötü:k* “horoz”+*LAs-*)
“tek ayak üzerinde durarak yapılan
güreş (Sahaların geleneksel oyunu)”

bötüöxtäs- “zor nefes almak, nefes
nefese kalmak”

cirä:läs- “karşı koymak, itiraz etmek”

doro:bolos- “merhabalaşmak,
selamlaşmak”

doyordos- “1- dost olmak, dostluk
kurmak 2- ortak olmak, birlikte
yapmak, biriyle olmak”

duogabardas- “sözleşme yapmak”

äbi:läs- “1- desteklemek, ekleme
yapmak 2- şişirmek, abartmak”

äñärdäs- “yaşamak, bir yere
yerleşmek; birileriyle temas halinde
olmak, görüşmek”

äyäläs- “barış içinde, uyum içinde
yaşamak”

äyäläs- kapris yapmak”

ıahaxtas- “argo, boş konuşmalarla,
uğraşlarla zaman harcamak”

ıamnas- “yumurtlamak”

ıksalas- “1- yanına, yakınana
yerleşmek; konmak 2- mcz. yoldaşlık
etmek, samimi olmak”

ırıça:xtas- “gayretle, çabayla bir şey
yapmak”

konkurennas- “kd, rekabet etmek;
yarışmak”

kölöhünnäs- “iş tutmak, çalışmak”

kömölös- “yardım etmek; yardım eli
uzatmak”

körsü:läs- “gizli bir aşk yaşamak”

köxölös- (< *köxö* “kanca” +*LAs-*) “1-
kanca oyunu oynamak (birbirlerinin
parmaklarını çekerek) 2- mcz, kd,
takılmak, kusur bulmak”

kuomsuktas- “iştirak etmek; iştirak
eden kişi olmak”

kuomunnas- “ortaklık etmek; işbirliği
kurmak”

külü:ppäläs- “kd, birbirine güçlük
çıkarmak, zorlaştırmak”

külü:stäs- bkz: **köxölös-**

kürästäs- “yarışmak, müsabakaya
girmek”

nägäydäs- “uzun uzun birbiriyle
didişmek, tartışmak”

ospuordas- “münakaşa etmek, tartışmak”

oyoyostos- (< *oyoyos* “yan”+*Las-*)
“bir şeyin veya birinin yanında olmak; bulunmak”

örüskäläs- “aç gözlü olmak, aç gözlülük etmek”

polemikalas- “tartışmak, söz dalaşı yapmak”

sa:gıbardas- “birine komplo kurmak, entrikaya girişmek”

sakala:ttas- “iddiaya girmek, bahis oynamak”

särgästäs- “yan yana durmak; sıralı olmak”

sıhıannas- “1- davranmak 2- biriyle ilişkisi olmak; münasebeti bulunmak”

şeftes- “arkadaşça yardım göstermek”

tarbaxtas- “ağz, birbirlerinin parmaklarını çekerek oyun oynamak (geleneksel Saha oyunlarından)”

tıllas- “kd, sohbet etmek”

tuohulas- (< *tuohu* “tanık, şahit” +*Las-*) “sormak, sordurmak”

туру:las- “dirençli olmak; sert ve çevik olmak”

tuspalas- “ayrılmak, sivrilmek, farklı olmak”

utarılas- “karşı koymak”

xacardas- “bir şeye kabaca itiraz etmek”

xada:rdas- “anlaşaamak, uyuşamamak”

6.25. +*LAt*

ayaxtat- (< *ayax* “ağız”+*LAt-*) “yerli yersiz konuşmak”

bälästät- (< *bäläs* “1- gırtlak, boğaz” 2- *mcz*, *yüksek sesle konuşan*”+ *LAt-*)
“argo, 1- tüm gücüyle bağırarak, gırtlaklarını yırtmak; küfür etmek 2- patavatsızlık yapmak”

durú:skalat- “dünür göndermek”

kirdiälät- (< *kirdiäx* “inatçı”+ *LAt-*)
“inatçı olmak, inatçılaşmak”

kirdiäxtät- “dik kafalı olmak, inatçı olmak”

kuhayannat- “gaf yapmak”

oroydot- “yaramazlık etmek”

oyoyostot- “böğüründen yaralanmak”

säbirgäxtät- “zatürre olmak”

6.26. -lcıy- (düzensiz tekrarlılık bildiren biçim)

calkılcıy- “sıçramak; kımıldamak”

cärgälcıy- “hızlı bir biçimde görünüp kaybolmak”

cıralcıy- 1- esnemek 2- bacaklarını açarak gerilmek”

corolcuıy- “hareket etmek (ince, uzun insanlar hakkında)”

cükkülcüıy- “1- sürüklemek, taşımak, götürmek 2- kesilmek, kopmak; yırtılmak 3- bir şeyi aç gözlülükle yutmak”

da:dalcıy- “ağır ağır hareket etmek (iri ve geniş omuzlu insanlar hakkında)”

dägälcıy- “ayakuclarında adımlamak; yere basmak”

äñälcıy- “görünmek, gözükme”

dıralcıy- “yürümek, hareket etmek (uzun, ince bacaklı insan hakkında)”

iäyälcıy- “hafifçe sallanmak, kımıldanmak (yanlamasına doğru)”

kädälcıy- “1- bel vermek, esnemek 2- sarsılmak; dayanıksız olmak; gerilemek, sendelemek”

käkälcıy- “1- boynunu ağır ağır doğrultmak, düzeltmek 2- alçalıp oturup boynunu aşağıya eğmek”

käybälcıy- “çekilmek, gerilemek, geriye gitmek”

käyılcıy- “1- başını geriye yaslarak hareket etmek 2- mcz, hlk, durmadan konuşmak; nutuk çekmek”

kılbalcıy- “belli bir sırayı takip etmeden parlamak”

kıntalcıy- “kibirli bir biçimde başını yukarı kaldırmak”

kılbalcıy- “zaman zaman parlamak”

kutalcıy- “sallanmak, kımıldamak”

küögälcıy- “kımıldamak, oynamak”

küökälcıy- “uzatmak, germek (boynunu)”

ñalıyalcıy- “1- akmak, akıp yayılmak 2- düz ve geniş olmak (örneğin kişi hakkında)”

ögdölcüıy- “1- yerden doğrulup kalkmak (birini karşılamak için) 2- parmak uçlarına basarak yükselmek, kalkmak”

öndölcüıy- “yarım oturmak, kalkar gibi olmak”

öñölcüy- “bakmak, göz gezdirmek”

säğälcüy- “aralanmak”

sarbalcüy- “pençe göstermek”

soxsoyolcuy- “şişmek, kabarmak”

suodalcüy- “hareket etmek (ritimsiz bir biçimde) (uzun boylu insanlar hakkında)”

tärbälcüy- “ihtiyatlı, şaşırılmış ve kocaman gözlerle bakmak; seyretmek”

toñxolcuy- “selamlamak, selam vermek”

turtalcüy- “ağarmak, beyazlaşmak”

xanalcüy- “başını yukarı doğru kaldırıp yürümek”

xantalcüy- “başını geriye atarak hareket etmek”

xaybalcüy- “bir yönden diğer yöne doğru hareketmek; yürümek”

dolgulcuy- “ritmik biçiminde sallanmak”

xomugulcuy- “dudaklarını oynatmak, kımıldatmak”

xotolcuy- “esnemek, oturmak, yamulmak”

xoxolcuy- “hareket etmek (ince, uzun boyna sahip canlılar hakkında)”

Aşağıdaki fiiller sonu *-lcIy-* ekiyle bitmiş olan imgesel fiillerdir:

mätälcüy- “img, göğüsünü ileri çıkararak hareket etmek”

ñurgulcuy- “img, hareketli ve dinç yürümek, hareket etmek”

samalcüy- “img, 1- sorunsuzca yürümek, gitmek 2- mcz, nazik olmak”

sıbılcüy- “img, koşuşturmak; bir yerden bir yere hızla geçivermek”

sulukulcuy- “img, hızla koşmak, ileri atılmak (kurt, köpek hakkında)”

-lcıy- eki almış; fakat eşit, düzenli tekrarlılık bildiren fiiller:

nusxa-lcıy- “eşit tekrarlılık bildiren biçimdir; yıkılmak, düşmek”

xo:colcuy- “yanlamasına eğilerek yürümek”

-lcıy- eki alan; fakat düzenli tekrarlılık bildiren fiiller:

kuoıalcüy- “1- eğilmek, bükülmek; kamburlaşmak (uzun, ince nesneler hakkında) 2- başını dik tutmak (uzun boylu insanlar hakkında)”

nuoıalcüy- “eğilmek, bükülmek”

-lciy- eki alan ve eylemin yavaş bir biçimde meydana geldiğini bildiren fiiller:

lasपालciy- “yavaş yavaş yürümek (geniş ve etli insanlar hakkında)”

māñilciy- “ağır ağır ve kesik kesik iç çekmek”

möskölcüy- “ağır ağır yürümek, hareket etmek (iri, şişman insanlar hakkında)”

naskılciy- “ağır ağır, sessiz bir şekilde, hareket etmek”

xañkılciy- “yavaş yavaş yana doğru sallanmak”

6.27. -n- (Dönüşlülük)

a:lin- “bir şey bilemek (kendin için)”

a:γin- “1- bir şey saymak; hesaplamak (kendin için 2- kendini herhangi bir şey olarak görmek ya da öyle sanmak)”

abıran- “canını kurtarmak, zor durumdan kurtulmak”

ayalın- “kendin için bir şey getirmek”

anñın- “1- bir şeyden hareket etmek 2- kendini delmek, deşmek 3- bir şeyi aceleyle dikmek 4- kd, giymek”

arın- “kendin için bir şey keşfetmek”

ba:lkılan- “yanında sopa taşımak; silahlanmak”

ba:n- (< ba:y-n-) “1- bağlantı kurmak, bağlamak (kedine) 2- sarmak, pansuman yaptır (kendine)”

ba:stan- “yaralanmak”

ba:ydan- “zenginlik elde etmek (kendi içi)”

ba:yın- bkz: **ba:n-**

barianñalan- “1- reçel yapmak (kendi için) 2- reçel sürmek (kendi için)”

bastan- “1- baş, kafaya sahip olmak 2- başını uzatmak, başını bir yana yatırmak”

bataraktan- “rençper bulundurmak”

bıalan- “iple yakalamak; ip, kayış sahibi olmak”

bıra:hınnıktan- “kutlamak, bayramlaşmak”

bihiläxtän- “yüzük edinmek”

bugullan- “kendin için saman yığmak”

bulun- “kendin için bir şeyler bulmak”

buolun- “kabul etmek”

buomnan- “engellemek, mani olmak”

buru:stan- “bileği taşıyla kendin için bir şey bilemek”

butugastan- “kendine içecek hazırlamak”

cä:bälän- “alay konusu olmak, maskara olmak”

ca:bılan- “kepaze olmak, kendini rezil etmek”

cäcännän- “kendin için çilek toplamak”

cahan- “kendine özenle bakmak, kendine özen göstermek”

coruoŋxaydan- “zıplamak, hoplamak”

cu:ktan- “bir yere getirmek, toplamak; sıralamak”

cuottan- “tentürdiyot sürmek (kendi kendine)”

cühülän- “kendini rezil etmek, kepezilik yapmak”

ça:stan- “bölmek, kısımlara ayırmak”

çabılan- “kendi kendine övünmek, kendini yüksekte görmek”

çaçınñıardan- “çalı çırpı toplamak (kendin, kendin için)”

çahılan- “saat sahibi olmak”

çalba:ttan- “sıçratmak, dökmek”

çäŋkä:yilän- “1- kabza takmak 2- mcz. yüklenmek”

çartan- “çıra yakmak”

çoxo:nnon- “kendin için çoho:n (ılık süt, yumurta ve tereyağının çırpılıp dondurulması) çırpamak, çalkalamak”

çoxoro:nnon- “nacak tutmak, kavramak; nacak sahibi olmak”

dägän- “hızlı bir biçimde adım atmak”

dalba:tan- “bir şeyi sallamak, savurmak”

däŋnän- “kazaya maruz kalmak”

darbın- “şiddetli bir tıngırtı sesi çıkarmak”

däybi:rdän- “sivrisinekleri savurmak (kendisi için)”

dayan- “dokunmak, değmek”

doydulan- “kendine yeni bir yurt edinmek”

doyurdon- “kendin için arkadaş edinmek”

duobattan- “dama edinmek”

duospurunnan- “ciddi bir biçimde sağlam bir şey yapmak; kendi için bir şey yapmak”

äbin- “kendine bir şey ilave etmek; kendin için bir şey eklemek”

ägin- “üzerinden elbiseyi ters çevirip çıkarmak”

ähin- “kendi başına bir şeyi çıkarıp atmak”

ämi:ydän- “emmek, anne göğsünden süt emmek (çocuklar hakkında)”

ärdin- “kürek çekmek”

ätärbästä- “bot sahibi olmak, edinmek”

ı:tin- “1- alçalmak, sarkmak; inmek 2- kd. yumurtlamak”

ıalcıttan- “misafiri olmak”

ıallan- “misafir olmak, misafir gitmek”

ıha:rın- “is tutmak”

ıhın- “1- bir şeyi püskürmek, saçmak 2- kendi için bir şeyi eklemek”

ılın- “bir şeyi almak, kavramak (kendi); bir şeyi kabul etmek, teslim almak”

ıtın- “kendine ateş etmek; intihar etmek”

i:lin- “üzerine bir şey asmak, geçirmek”

i:tin- “eğitmek, yetiştirmek, büyütmek”

iäcägäydän- “kendi için süzme peynir hazırlamak”

iästän- “birinden bir şeyi ödünç almak”

idähälän- “sığır kesmek (kendi için)”

igi:län- “törpüyle çalışmak, iş yapmak”

ilbän- “birleştirmek, bağlamak; toplamak”

ilbin- “kendine masaj yapmak”

ilcin- “birini ,bir şeyi yol boyunca alıp götürmek”

ili:län- “bırakmak, salıvermek”

ilitin- “ıslanmak”

imärin- “kendini okşamak, sıvazlamak”

imitin- “buruşturmak, kat kat yapmak (elbiseler hakkında)”

imitin- “deriyi işlemek”

ıñi:rdän- “sığırın sinirlerini almak”

irä:ttän- “bölümlere, kısımlara ayırmak”

irdän- “izlemek, gözetmek; takip etmek”

iriärin- “ısıtmak, yumuşatmak”

ispi:häktän- “listelenmek, liste hazırlamak”

kä:hin- “1- atmak, fırlatmak 2- bir şeyi bırakmak 3- düşürmek; atmak 4- mcz. kd. birine bir şey ayırmak”

käbihin- bkz: **kä:hin-**

käbin- “bir şeyi çiğnemek”

kätän- “korunmak, sakınmak”

käyin- “batırmak, dürtmek (kendi)”

kıan- “üstesinden gelmek”

kıhın- “kendin için bir şey kesmek; doğramak”

kıñnahın- “başını bir tarafa eğmek; başını bükme”

kırgın- “1- saç kesmek (kendi saçlarını) 2- kendini öldürmek”

kırın- “kesmek (kendini, kendin için) 2- tıraş olmak, kesmek (kendini, kendin için, kendi)”

ki:rin- “bir şeyi razı etmek, kabul etmek”

killärin- “1- bir şey getirmek (kendin için); 2- geçirmek, eklemek (kendini);

ispi:häkkä killärin- listeye kendini eklemek”

kölbörütün- “kaçınmak, kendini sakınmak”

kölün- “üzerini bir şeyle örtmek, kendi üzerini örtmek”

kömün- “dolmak”

könnörün- “kendin için bir hatayı, yanlış düzeltmek”

köñön- “korumak, bir şeyi sakınmak”

kördörün- “kendini göstermek (örneğin doktora kendini göstermek)”

körün- “kendine bakmak”

ku:rdun- “kurumak”

kuççatın- “azalmak, eksilmek”

kuma:rdan- “sivrisinekleri dağıtmak”

kumun- “kıvırmak, toplamak; ayaklarını altına almak; bağdaş kurup oturmak”

kuormalan- “yönetmek, yön vermek (kendi)”

kutun- “akıtmak, boşaltmak (kendine, kendin için)”

küöstän- “kendine yemek hazırlamak”

kürcün- “bir şeyi kendin için tırmıkla temizlemek”

lappın- “kısaltmak, kısaltmak”

mallan- “mal, varlık sahibi olmak”

manikyurdan- “kendine manikür yapmak”

maskirovkalan- “gizlenmek”

massajtan- “bir şeyle kendine masaj yapmak”

mastan- “kendi için odun kesmek”

milkin- “yıkanmak, ıslanmak”

minnän- “kendi için çorba hazırlamak”

mohuoktan- “zorluklarla karşılaşmak”

munhun- “kendin için toplamak, yığmak”

muḡnan- “ıstırap çekmek”

muḡxa:llan- “kabadayılık yapmak”

muostalan- “kaplamak, örtmek (kendi, kendini)”

ḡamaxtan- “kirlenmek, lekelenmek”

ḡıpparın- “sıvamak, ovmak (kendi kolunu)”

ḡuxxan- “hızlı ve güçlü bir biçimde ovmak (kendi, kendini)”

naha:lan- “haddini aşmak, dozunu kaçırmak”

nälägäydän- “açmakı enişletmek”

naya:nnan- “sataşmak, takılmak”

nayılan- “yüklenmek, yüklemek”

oḡoruottan- “bahçe sahibi olmak”

oḡunuoxtan- “sürmek, sürünmek”

olboxton- “bir şeyler yerleştirmek (koltuğun altına, alt kısmına)”

olbuordan- “çitle çevirmek”

oloxton- “1- yurt tutmak, iskân etmek
2- yerleşmek, ikame etmek”

omuhaxtan- “kendin için çukur kazmak”

oḡohun- bkz: **oḡostun-**

oḡostun- “kendin için bir şeyler yapmak, bir şey hazırlamak”

orgutun- “kendin için su kaynatmak”

oroskuottan- “masrafa girmek, harcamak”

oroxton- “(kendi hayvanlarının gidip gelebilmesi için) yol yapmak”

orunnan- “kendine bir yer hazırlamak”

oton- “kendin için ot biçmek”

ottun- “bir şey hazırlamak için ateş yakmak; fırına vermek”

otu:lan- “1- kendin için alacık dikmek; kurmak 2- park etmek, durdurmak 3- ağz. ateş yakmak, şenlik ateşi yakmak (şenlik alanın içerisinde)”

oxsun- (< *oyus-n-*) “bir şeye vurmak, çarpmak “

ölörün- “kendini öldürmek”

örühün- “kritik bir anda bir şeyden kurtulmak”

örün- (I) “bir şeyi kendin için ateşin üzerine koymak; kendine su kaynatmak”

örün- (II) “kendine, kendin için bir şey örmek”

ötü:län- “ütülenmek”

pa:ralan- “eşlenmek, eşleşmek”

sa:rtan- “eşarp takmak”

sa:tan- “teselli bulmak; eğlenmek, gönül eğlendirmek”

sa:xardan- “şeker katmak (kendin için)”

sa:xımattan- “satranç sahibi olmak”

saban- “bir şeyin kendisine isabet etmesi”

sabıdıallan- “bir etkiye sahip olmak”

säbilän- “silahlanmak”

salama:ttan- “salamat (un ve tereyağı ile yapılmış yemek) pişirmek (kendine, kendi)”

salan- “yalanmak, kendini yalamak”

salba:n- “1- yalanmak 2- mcz. kd. aç kalmak, sürekli aç olmak”

salıyan- “bir şeyin üzerinden bir şeye dokunmak, erişmek”

saman- “dikmek, onarmak (kendine, kendi)”

saxsın- “silmek, sarsmak; çalkalamak”

sayyan- “yıkamak; elbiselerini yıkamak”

sı:ıtan- “sümkürmek (kendi)”

sı:rastan- “rutubetlenmek”

sı:stan- “küçük parçaları toplamak, bir araya getirmek”

sıalan- “nişan almak”

sıalıhardan- “kendin için lota balığı yakalamak”

sıallan- “hedef almak”

sıaryalan- “kızak sahibi olmak”

sıba:ybalan- “düğün yapmak, evlenmek”

sılgılan- “at temin etmek (kendi için)”

sılıtın- “bir şeyi kendi için ısıtmak”

sıltan- “mazereti olmak”

sıltaxtan- “mazereti olmak”

sımı:ttan- “yumurtlamak”

sındı:stan- “putrel döşemek”

sıñalan- “zorlanmak, baskıya maruz kalmak”

sıran- “ısınmak”

sırbatın- “vurmak, birine vurmak”

sıttan- “kendi başının altına bir şeyler koymak (örneğin yastık)”

sıttıktan- “yastık almak; başının altına yastık koymak (kendi için)”

sillän- “tükürmek”

simän- “süslenmek”

simin- “1- bir şeyi basmak; doldurmak (kendin için) 2- bir şeyler yemek; tıkmak”

sobolon- “kendin için sazan avlamak”

sobuottan- “çalışmak, kurmak”

soku:skalan- “bir şeyler atıştırmak”

sololon- “boş zaman sahip olmak”

soñnon- “birine bir şey dayatmak, birine zorla bir şey yaptırmak”

sordoñnon- “kendin için turna balığı avlamak”

sorudaxtan- “görev edinmek (kendine)”

söbülän- “bir şeye razı olmak; kabul etmek”

sölün- (< süör-n-) “çözülme; çözmek”

su:lan- “bir şeye sarınmak, dolanmak”

su:n- “yıkanmak”

sukkun- “çok fazla su akıtmak, sıvı akıtmak”

suokkalan- “fırçalanmak”

suollan- “bir şeyi takip etmek, izlemek (kendin)”

suorattan- “kendi için süt mayalamak”

suorumnulan- “dünür gitmek (kendin)”

suoryannan- “üzerini örtmek (kendisi, kendi)”

suottan- “1- bir şeyi listelemek; saymak, hesaplamak 2- çözmek; halletmek”

suruktan- “mektup almak”

surun- “kendin için bir şeyler yazmak”

suturyan- “kendini yumruklamak”

suydan- “temizlemek, saflaştırmak, arındırmak (kendi, kendini)”

sü:mäxtän- “mayalanmak”

sügähärdän- “yük yüklenmek”

sügälän- “balta sahibi olmak”

sülühünnän- “zehirlenmek”

süöhülän- “hayvan sahibi olmak”

süörün- “çözölmek, bağı durmamak”

sütüktän- zarara uğramak, kaybetmek”

ta:rın- “dokunmak, el sürmek”

tabalan- “1- geyik sahibi olmak; edinmek 2- geyiğin üzerine binip gitmek”

tabaxtan- “tütün çekmek”

täbiälän- “tepik atmak, ayakla vurmak”

tahayastan- “yüklenmek”

tahın- (< *tas-(I)n-*) “taşımak, nakletmek”

tälläydän- “1- kendin için mantar toplamak 2- çıkmak, yetmek; çilek hakkında”

tamnan- “bir şeyi fırlatmak, atmak” (kendine doğru, kendi)”

taṇastan- “yeni bir elbise almak, edinmek; giyinmek”

taptan- “düzleştirmek; tırpanlamak”

tarban- “kaşınmak”

tardihın- “bir şeye tutunarak kendini yukarı çekmek”

tardın- “çekmek (kendini, kendin için)”

tarın- “kendin için bir şeyi yakmak”

tärin- “bir amaç için örgütlenmek, bir araya gelmek”

taskaydan- “taşınmak”

ti:allan- “şiddetlenmek (rüzgar hakkında)”

tıgın- “tokat atmak, fiske vurmak”

tırı:ŋkalan- “kendin için ateş yakmak”

ti:hin- “kendin için bir şeyler istemek”

ti:rin- “bir şeyi germek, çekmek”

ti:än- “bir şey taşımak (kendin için)”

tigin- “kendin için bir şeyler dikmek”

tihin- “kendin için bir şer dizmek, yaymak”

timäxtän- “dikmek, tutturmak”

timirdän- “bir şeyi demirle kaplamak; demirle çevirmek”

to:rotun- “kırmak, kopmak”

tohutun- “kırmak, parçalamak (birçok yerden)”

tolkuydan- “karar vermek”

tolorun- “1- doldurulmak 2- tamamlanmak”

tolun- “ödemek, iade etmek (kendin hakkında, kendin için)”

toyonnon- “1- kd, tayin etmek, atamak 2- bir şeyi anlamak, kavramak”

tölkölön- “şans, talih sahibi olmak”

törgü:län- “bağlı, kementlenmiş bir şeye sahip olmak”

tu:lan- “kendin için bir tekne yapmak”

tuguttan- “geyik yavrusuna sahip olmak”

tuhalan- “iyi bir şey yapmak, faydalı bir şey yapmak (kendin için)”

tuohulan- “şahit olmak”

tuon- “söylemek (kendin için)”

tuoyun- “şarkı söylemek”

tupsarın- “kendin için düzeltmek, iyileştirmiş olmak”

turgutun- “dibe çökmek, dibe inmek”

tutun- (I) “kendin için bir şey inşa etmek”

tutun- (II) “kendini tutmak, sakınmak”

tü:lä:xtän- “tüy kaplanmak”

tü:n- “kendin hakkında kötü bir şeyler olacağını sezmek”

tü:yün- “şüpheli konumunda olmak”

tühärin- “düşürmek, azaltmak, indirmek, düşürmek (birinin iş

yerindeki pozisyonu hakkında); mcz, kendini küçük düşürmek”

tümün- “ilgiyi kendi üzerine çekmek”

tüğnähin- “devirmek, altüst etmek”

tüökäydän- “yalan söylemek; kurnazlık yapmak (kendi hakkında)”

tüönnän- “kendini dağlamak; kendini yakmak”

tüptälän- “duman yapmak (kendi, kendi için)”

u:run- “yerleştirmek, yatırmak, yerine koymak”

ubaxtan- “kendine masaj yapmak”

ugun- “bir şeyi kendin için bir şeyi sokmak, tıkmak, yerleştirmek”

uguttan- “herhangi bir şeyden karışım yapmak, hazırlamak”

uhuktan- “1- sivri uçlu bir şeye sahip olmak; sivriltmek”

ullahın- “ayakkabı altlığı koymak, yapmak”

umñan- “kirlenmek, pislenmek”

uordan- “öfkelenmek”

uottan- “1- ateş yakmak 2- bir şeyi kendin için yakmak”

urusxalla:- “yıkılmış olmak, yıkılmak”

utaxtan- “susuzluğunu gidermek”

uygulan- “bol bol bulundurmak, bollaştırmak”

uyun- “1- kendi ayakları üzerinde tutunmak, dayanmak 2- dayanmak, sabretmek, kendini tutmak”

ü:nnän- “dizgin edinmek”

üllün- “bir şeye sığınmak, barınmak”

üönnän- “böcek yemek (genellikle kuşlar hakkında)”

ürgän- “koparmak, sökmek (kendin için)”

xa:çığratın- “çıtırdamak, çatırdamak”

xa:lların- “tutmak, tutumlu olmak”

xa:nnan- “kana bulanmak”

xa:yın- “bir şeyi bir yere sokmak”

xabıalan- “1- dişlemek, dişle kapmak (örneğin kızgın bir köpek hakkında) 2- mcz, kd, öfkeyle konuşmak”

xabıalan- “1- yakalamak 2- dişlemek”

xabırın- “sıkışmak”

xahın- (< xas-(I)n-) “kazmak”

xappırı:stan- “huysuzlanmak”

xaraxtan- “görmeye başlamak, gözü açılmak”

xarçılan- “para kazanmak”

xardayastan- “yakacak odun edinmek”

xatı:stan- “kendi için mersin balığı yakalamak”

xatılan- “tekrarlamak, yinelemek”

xatılan- “yenilemek, tekrarlamak”

xatın- “kendi için bir şeyi bükme, eğmek”

xattan- “üzerine çift elbise giyinmek”

xattıktan- “elbise edinmek (kendine)”

xayayastan- “delik deşik olmak, delmek”

xayın- “etrafını bir şeyle çevrelemek”

xohun- “şakılamak”

xolbun- “bir şeyi toplamak; çıkarmak, sökmek”

xolkutatın- “yaranın üzerine sargı yapmak”

xomun- “toparlamak, düzene sokmak”

xomurduostan- “böcek yakalamak”

xonoholon- “misafir olarak ağırılanmak”

xontolun- “başını yukarı doğru kaldırmak”

xorun- “kendini tıraş etmek”

xorutun- “tarla sürmek (kendin için)”

xoryolon- “sığınmak, barınmak, saklamak”

6.28. -n-; Dönüştürme-Edilgenlik

a:dırıstan- “gönderilmek”

a:ttan- “adlanmak, ad koymak; adlandırılmak”

adayalan- “1- giydirilmek, giydirilmiş olmak 2- birisine zahmet vermek”

ayan- “1- sürmek, kendine sıvamak 2- boyamak, kirlenmek (sıvı bir madde ile)”

albınnan- “aldanmak; aldatılmak”

anan- “belirlenmek, tayin edilmek”

ağardan- “yarı yarıya paylaşılma, iki parçaya ayrılmış olmak”

astan- “1- hazırlanmış olmak, pişirilmiş olmak 2- kendisi için hazırlamak, pişirmek”

atı:lan- “satılmak, satılmış olmak”

ayxallan- “tören havasında, sevinçle karşılaşmış olmak”

ba:talán- “pamukla tıkmak; pamukla tıkanmış olmak”

ba:xsalán- “boyanmak; boyanmış olmak”

bäbiäskälán- “bildiri aracılığıyla çağırılmak”

bäçättän- “basmak, basıp yayınlamak; yayınlanmak”

bälämmän- “hazırlanmak, geliştirmek; geliştirilmek”

bäläxtän- “birine bir şey hediye etmek; hediye edilmek”

bäliätän- “1- işaretlenmek 2- yazılmak, kaydolunmak 3- fark edilmek 4- kutlanmış olmak”

battan- “baskı altında kalmak”

bı:bardan- “seçmek; seçilmek”

bı:han- (I) “1- perde asmak 2- bölünmüş olmak”

bı:han- (II) “fişek doldurmak, barut basılmak”

bı:stan- “bölünmek, ayrılmak”

bıstalan- “1- kesilmek, biçilmek 2- mcz, yaralanmak”

biärästän- “yemeğe biber eklemek”

bihilin- “1- sürülmek 2- kirlenmek, lekelenmek”

boluottan- “yüzmek (sal hakkında); yüzdürülmek”

boruobalan- “denenmek, sınanmak”

bosxolon- “kendini kurtarmak; kurtarılmak”

bronyalan- “kendine yer ayırmak; yer ayırtmak”

buksu:rdan- “halata almak; halata alınmak”

bulu:stan- “buzlanmak”

buohalan- “dinginlerle yönetilmek (atlar hakkında)”

buoraxtan- “barut doldurulmuş olmak”

buortulan- “zarar verilmiş, hasarlı olmak”

buruolan- “tutmek”

buruydan- “bir şeyle suçlanmak, cezalandırılmak”

buryalcılan- “boyunduruk altına girmek”

bü:rüktän- “sökük dikmek; dikilmek”

büöbäydän- “1- ninni söylemek 2- mcz. büyütmek, yetiştirilmek”

büölän- “tıkanmak; kapanmak”

bütäydän- “1- çitle çevrilmiş olmak
2- mcz, üretilmiş olmak”

ca:kırdan- “çapa edinmek; çapa atmak, demirlemek”

ca:rıstan- “teşekkül olmak, meydana gelmek”

ca:ttan- “zehirlenmek; zehirlenilmek”

cäbäläydän- “duyurmak, duyurmuş olmak”

cabaxtan- “sürmek; sürülmüş olmak; kirletilmek”

captalın- “tabakalanmak”

cäräkä:nnän- “allanıp pullanmak; süslenilmek”

caralıktan- “etiketlenmek; etiketlenilmek”

carya:lan- (I) “kendin için gölge balığı avlamak; avlanılmak”

carya:lan- (II) “1- parlak kumaş üzerine şerit dikmek 2- bezemek, süslenmek”

cıyalan- “tahminde bulunmak; kehanette bulunulmuş olmak”

coyuhan- “1- sıkışmak; toplu, sıkı olmak 2- mcz. kd. azalmak, eksilmek”

ça:lba:nnan- “kalaylanmak; kalaylanılmak”

çiäppärdän- “dörde bölmek; bölünmek”

daka:stan- “1- kanıtlamak (kendisinin suçsuz olduğunu) 2- ispat edilmek”

dalahalan- “1- ahşap köprücükleri kullanarak suyun üzerinden geçmek 2- ahşap köprücükler kurmak, inşa edilmek (nehir, kanal üzerinden)”

dağnan- “1- toprak dökmek (kendi çatısına) 2- yapılmış olmak (çatıdaki toprak set hakkında)”

däxsilän- “eşitlenmek; düzlenilmek”

demobilizatsiyalan- “terhis olmak; terhis olunmak”

dulyalan- “kaplı olmak, kaplanılmak”

durdalan- “pusuya yatmak; saklanmak”

duydan- “1- kalaylanmak 2- mcz. göze girmek”

äbirdän- “bir şeyin üzerinin leke leke iz olması; lekelenmek”

äñčilän- “tükenmek, yitip gitmek; harcamak”

äŋkillän- “1- hata yapmak, gaf yapmak 2- bir şeyde hata bulmak”

ärbän- “bir şeyi kesmek, doğramak”

ı:stan- “islenmek; is kaplamak”

ıahan- “ziftlenmek; ziftlemiş olmak”

ıha:rılan- “kızartmak (kendine bir şeyler hazırlamak); kızartılmak”

ıhıaxtan- “bir şeyi fırlatmak; dağınık olmak, serpmek, saçılmak”

ıllan- “1- şarkı söylemek 2- mcz. şakımak”

ındı:lan- “yüklenmek; yüklenilmek”

ıŋı:rdan- “eyerlemek; eyerlenmek”

ıra:stan- “temizlenmek; temizlenilmek”

ıskaydan- “1- serpmek, saçılmak 2- mcz, savurgan olmak”

ıspahardan- “örtülmek, kaplanmış olmak”

ıstan- “çiğnenmek, çiğnemek”

ıtahalan- “kıskı çakmak, sıkıştırmak; sıkıştırılmak”

ıtıktan- “saygı göstermek, hürmet edilmek”

ıyan- “1- asmak; asılmak 2- tartmak, tatılmak”

i:län- “1- kasnak takmak; geçirmek; takılmak 2- etrafını çevirmek; çevrenmek”

iççitäxtän- “boşaltmak, boş bırakmak; boşaltılmak”

içigästä- “kendin için bir şeyi seçmek, beğenmek, elemek; elenmek, seçilmek”

ispiäskälän- “kireçlenmek, badana yapmak”

kä:mäydän- “1- bir şeyi ölçmek (kendin için) 2- ölçülmüş olmak”

käbilän- “1- işlevsiz, uygunsuz olmak 2- mcz, başını belaya sokmak”

kämçilän- “1- idareli harcamak (kendin için) 2- tutumlu olunmak”

kämnän- “ölçünmek; ölçülmüş olmak”

känçä:rilän- “yeşillenmek, tomurcuk açmak”

käŋärdi:län- “yakılmak (yün hakkında)”

käpsän- “1- övmek, kendini anlatmak 2- konuşulmak, söylenilmek”

käräxsän- “1- ilgilenmek; dikkat çekilmek 2- saygı görmek; hürmet edilmek”

kärbän- “1- bir şeyi kemirmek, dişlemek (kendin, kendin için) 2- dişlenilmiş olmak”

käri:mnän- “daire çizmek, dönüp durmak”

karikaturalan- “tasvir edilmek, betimlenilmek”

kıahılan- “prangalanmak; zincirlenmek”

kıdamalan- “istiflenmek; yığılmak, istiflenilmek (anadutla saman yığmak)”

kıhıaxtan- “kazınmak; silinmiş olmak”

kıla:ttan- “ot yığmak; yığılmak”

kımırdayastan- “karınca öldürmek; yakalanmak”

kımıstan- “hazırlanmak, hazırlanmış olmak (kımız hakkında)”

kıra:billan- “tırmıklamak, tırmıkla düzeltilmek”

kıra:dıstan- “sıcaklığı ölçmek; ölçülmek”

kıra:skalan- “1- boyanmış olmak, boyanmak 2- mcz. şirin gösterilmek”

kırahalan- “kar kaplamak (incecik yağın ilk kar hakkında); temizlenilmek (kar hakkında)”

kırban- “1- vurmak (kendine, kendin için) 2- kesilmiş olmak”

kıtı:lan- “1- bir yerin sahil kenarına sahip olması 2- sınırlandırılmak, uç yapılmış olmak; kenar yapılmış olmak”

kıtsan- “1- bir şeyi istiflemek (kendiliğinden; kendin için) 2- yığılmış olmak”

kıydan- “kovmak; kovulmak”

kistän- “1- gizlenmek 2- gizlemek, saklamak (kendin için)”

konfiskatsiyalan- “haczetmek; haczedilmek”

konspektan- “özetlenmiş olmak”

konsul’tatsiyalan- “konsültasyon yapmak”

kontratakalan- “hücuma geçmek; atak yapmak”

kö:büllän- “dönüşmek; toz, talaş haline getirilmek”

köpsölön- “sağlamlaşmak;
sağlamlaşmış olmak”

kördön- “kendin için bir şeyler
aramak; aranmak”

kritikalan- “eleştirilmek”

kuohan- “delmek, oyuk açmak;
delinmek”

kuolastan- “oylanmak, oylanılmak”

kuonhuktan- “seyis olmak; seyis
olarak çalışmak”

kura:naxtan- “bitirmek, tüketmek;
bitirmek”

kurulan- “stok yapmak;
depolanılmak”

kuyalan- “ufaltılmak, azaltılmak”

kuyaxalan- “yakılmak, kavrulmak
(hayvan derisi hakkında)”

kü:hülän- “güç kullanmak; tecavüz
etmek”

külüktän- “gölgelendirilmek;
gölgelenmiş olmak”

küöbüllän- “kıl testere ile ağaç
kabuğunu soymak; soyulmak”

küödällän- “dağılmış, saçılmış
olmak”

küögülän- “olta atmak (kendin için);
avlanmak”

kürgüydän- “birine bağlamak,
seslenmek; seslenilmek”

kürüölän- “1- çitle çevrilmek,
çevrilmiş olmak 2- hayvanlar için çitle
çevrilmek 3- otlak almak, edinmek”

kütärdän- “kendin için kunduz
avlamak; avlanılmak”

la:bıstan- “yığmak, yığılmak”

labaxtan- “kirlenmek, kirlenilmek”

loskuydan- “bölünmek; parçalara
ayrılmış olmak, parçalanmak”

mähäydän- “mani olmak;
engellenmek”

manan- “1- bir şeyi gözetlemek,
korumak 2- otlatmak”

maraydan- “kirlenmek; kirlenmiş
olmak”

mäsäidän- “engellenmek”

mı:lalan- “sabunlanmak
sabunlanılmak”

mobilizatsiyalan- “seferberlik ilan
edilmek”

möküçüktän- “kıvrılmak;
yuvarlanmak”

munhulun- (< *mus-*) “1- toplanmak, yığılmış olmak 2- istiflenmiş olmak”

muokastan- “kaygılanmak; kaygılanılmak”

muomaxtan- “boğulmuş olmak; boğulmak”

muskulun- “dönmek, etrafında dönmek; çevrilmek, dönmüş olmak”

na:rdan- “meydana getirmek, düzenlemek; biçimlendirilmek, düzenlenilmek”

naka:stan- “işkence çekmek; cefa çekmek”

narkoztan- “uyuşmak (kendini); uyuşturulmak”

naymılan- “kiralamak (kendine, kendi için); kiralanmak”

noluoktan- “vergilenmek; vergilendirilmek”

nuoralan- “karmak, yoğrulmak”

nuormalan- “kural sahibi olmak; normlara bağlanmak”

oyuruolan- “boncuklarla süslenmek; süslenilmek”

oruoskalan- “falakayla cezalandırılmak”

oyu:lan- “boyanmak, süslenmek; boyanmış olmak”

öröhölön- (I) “toplanmak; yığılmak”

örömüönnän- “onarmak; tamir edilmek”

pa:rdan- “arazi, tarla sahibi olmak; toprak sürmek, sürülmek”

repetitsiyalan- “prova yapmak; prova yapmış olmak”

sa:rılan- “deri işlemek; işlenilmek”

saha:nnan- “1- ölçülmek 2- yığmak, yığılmak (yakacak odun)”

sälä:nnän- “dayatılmak; başkası tarafından bir şey yapmaya zorlanmak”

salbaxtan- “kanatlanmak, bir şeye kanat takılmak”

säliäydän- “kendin için çorbaya un çalmak; un çalınmak”

sama:skalan- “macunlanmak”

sämälän- “kınama almak; kınanmak”

sänän- “biri tarafından hor görülmek; kendini kötülemek”

saraydan- “ambar sahibi olmak; inşa edilmek”

sarı:lan- “deriyi işlemek (kendine, kendin için); işlenilmek”

säymäktän- “koparılmak; parçalanmış olmak”

sayastan- “sürüklenmek; sürüklenilmek”

sıanalan- “1- paha biçilmek 2- değerlendirilmek”

siban- “sıvanmak; sürmek (kendin için)”

sıbıdaxtan- “1- çıkarılmak (atın eyerleri) 2- kd. soyunmak”

sıgınnäxtan- “çıplak bırakılmak”

sıllan- “1- dokunmak, değmek; öpmek (sevginin bir işareti olarak dudaklara, buruna); dokunulmak 2- koklamak; koklanılmak”

sımalalan- “katranlanmak”

sıtı:lan- “bir şeyi sıvırtmek (kendin için); sıvırılmak”

si:dälän- “1- elenmek 2- mcz. titizlenmek; özenle seçilmek”

si:län- “lağvetmek, mahkum olmak”

si:lästän- “silos (doğranarak kuyuda mayalanmış yem) depolamak, depolanmak; depolanmış olmak”

silälin- “ayırmak, aralamak; aralanmak”

silimmän- “yapışmak; tutkallanmak”

sistemalan- “sistemli hale gelmek; düzenlenilmek”

sohoyston- “sürüklenmek; sürüklenilmek”

solon- “temizlemek (ekilebilir araziler hakkında); temizlenilmiş olmak”

somoyston- “bir şeyi tek parça haline getirmek, birleştirmek; birleştirilmek”

sordon- “acıya katlanmak, dert çekmek”

sorkuoydan- “kızartılmak”

sorolon- “soymak, sıyırmak (örneğin kesilen hayvanın postunu sıyırmak); sıyrılmış olmak”

sortilovkalan- “sınıflandırılmak”

sotun- “silinmek; kurulanmak”

soxsolon- “kapan kurmak; tuzak hazırlamak; hazırlanmış olmak”

soyoston- bkz: **sohoyston-**

soyotuopkalan- “sağlamak; tedarik edilmek”

soyuolan- “aktinomikoz hastalığına yakalanmak; hastalanmak”

straxovkalan- “sigortalanmak”

sura:hinnan- “sınırlandırmak;
sınırlanılmak”

süölürgän- “kınanmak”

ta:bıllan- “listelemek; listelenmiş
olmak”

ta:rban- “bağlanmak; düğümlenmiş
olmak”

täbän- “bir şeyi kendin için
silkelemek”

tähi:nnän- “dizgin tutmak; çekilmek
(dizgin hakkında)”

täläkälän- “1- yırtılmış; yırtılmak 2-
kd. sürülmek 3- mcz. kd. doğranılmak;
kesilmek”

tälgän- “1- bir şeyi kendin için
sermek, yaymak; yatmak 2- mcz,
sıkıca sarmak; paketlemek”

tägnän- “1- düzleştirmek 2- kd.
hesaplaşmak; hesap görmek”

tañxalan- “varsayımda bulunmak”

tardıalan- “çekmek; çekilmek”

tarıñnan- (I) “buzlanmak (yüzeyin
buz tutması); buz tutmak”

tastan- “örtünmek; örtülmek”

tı:nnan- “güçlü bir nefese sahibi
olmak; nefes alıp vermek”

ti:stän- “dişlemek; dişlenilmek”

tiästälän- “kendin için hamuru ateşe
sürmek; hamur açmak, hazırlamak”

tiniktän- “kemirmek, kemikte et
bırakmamak, kemirilmek”

tirbäyälän- “1- deri imalatında deri
kenarlarını kesmek; kesilmek 2- ot
biçmek; biçilmek”

tohon- “kırmak; kırılmak”

tonon- “koparmak, yırtmak;
yırılmak”

tordon- “is tutmak, islenmek”

torumnan- “işaretlenmek;
işaretlenilmek”

tosxollon- “yönelmek;
yönlendirilmek”

töbölön- “1- sivrilmiş olmak; bir şeyin
ucunu sivriltmek 2- başını bir şeye
doğru çevirmek”

tölön- “1- ödemek (kendi borcunu) 2-
ödenmiş olmak, yatırılmak”

törüttän- “inşa etmek; inşa edilmek”

translyatsiyalan- “yayımlanmak;
yayımlanmış olmak”

tsemennän- “çimentolanmak”

tu:han- (< *tu:s-(I)n-*) “tuzlanmak; tuzlanmış olmak”

tuomtan- “bağlanmak, düğümlenmek; bağlanılmak”

tuoraydan- “traves edinmek; traves takmak”

tü:rülün- “yuvarlanılmış olmak, dürülmek”

tümüktän- “1- düğümlenmek 2- mcz. sonuçlandırılmak, neticelendirilmek”

u:lan- “1- suyla kaplanmak 2- ısınarak erimek (kendin için); erimiş olmak 3- bir şeyi sulandırmak (kendin için); sulandırılmak”

uha:ybalan- “malikane sahibi olmak”

uhulun- (II) “yola çıkmak, çıkmak; çıkmış olmak”

umnan- “ilk işlemde geçmek (inşaat işleri hakkında)”

uskaydan- “saldırgan olmak; mcz. birini tahrik etmek”

uyman- “1- yoğurmak, karıştırılmak 2- mcz. heyecanlanmak; heyecanlanılmak”

ü:ttän- “bir şeye kendin için sütle karıştırmak; süt karıştırmış olmak”

ülälän- “çalışmak, iş yapmak; çalışılmak”

xa:cılan- “alay edilmek, şaka yapmak”

xa:hılan- “kendine bulamaç hazırlamak, pişirilmek”

xa:lan- “doldurmak, yığmak; toplamak”

xaba:nnan- “bir şeyi taşımak; bildirilmek, iletilmiş olmak”

xabilın- “1- yakalanmak, avlanılmak 2- dişlemek 3- yiyip bitirmek 4- mcz. sarmak, kucaklamak”

xabıtaydan- “1- hızla hareket edilmek; ani bir biçimde dönmek 2- hızla konuşmak”

xaçaydan- “uyumak; uyutulmuş olmak”

xadayalan- “önem atfetmek; vurgu yapılmış olmak”

xalan- “birinden bir şeyi zorla almak; gasp edilmek”

xappaxtan- “kapatmak, üzerini örtmek; gizlemek; örtülmek, kapatılmak”

xargıstan- “engellenmek;
engellenilmek”

xarıstan- “idareli kullanmak, tutumlu
kullanmak”

xastan- “soyulmak; kabuğunu
soymak”

xatan- “1- saplanmak; batırılmak 2-
mcz. sağlamlaştırmak”

xatırıktan- “soyulmak; kabuğunu
soymak, soyunmak”

xaxxalan- “örtünmek; kaplanılmak,
örtünülmek; savunmak, kendini
savunmak”

xayyan- “övünmek; takdir edilmek”

xayılan- “pul pul dökmek; dökülmek”

xolbon- “temasa geçmek, birleşmek;
karışmak; karışmış olmak”

xolon- “kararlı olmak, karar almış
olmak”

xoloruktan- “1- kar fırtınasının
çıkması 2- mcz, çok soğuk olmak”

xomu:ttan- “bilezik takmak,
geçirmek (bir şeyi başka bir şeye
monte ederken sıkılamak kullanılan
hırdavat ürünü)”

xonturuollan- “yoklanmak,
yoklanmış olmak”

xoston- “dışarı çıkmak, gezinmek”

zagsalan- “nüfus memurluğuna
kaydını yaptırmak; kaydolunmak”

6.29. -n-; Edilgen

arañalan- “bölünmüş, ayrılmış
olmak”

atayastan- “kırılmış olmak”

attarın- “kurulmak, oluşturulmak”

ayman- “1- heyecanlanılmak 2- feryat
etmek, çığlık atmak, yüksek sesle
bağırarak”

baran- “harcanmak”

bihirän- “onaylanmak”

bolcon- “tespit edilmek, işaret
edilmek”

borogu:llan- “gelinmemek; mazaret
bildirmeden gidilmemek”

borotokuollan- “protokol yapılmak”

cüörälän- “1- benzetilmek 2-
birleştirilmek”

çiästän- (I) “onurlandırılmak”

çuolkaydan- “açıklanılmak”

dalbardan- “samimi karşılanılmak”

datalan- “tarihlendirmek”

doppuruostan- “sorguya çekilmek”

ıralan- “kehanette bulunmuş olmak”

ıstara:ptan- “ceza kesilmek”

ıtığılan- “hürmet edilmek”

kı:llan- “1- takip edilmek 2- avlanılmak (vahşi geyik hakkında)”

kırbastan- “kesilmek, parçalara ayrılmış olmak”

koksalan- “kok (kömür) haline gelmek”

könjüllän- “özgür bırakılmak”

kördörölün- “gösterilmek”

kumalan- “1- parçalara dönüştürülmek 2- buruşmuş olmak”

kündülän- “ikram edilmek, servis edilmek”

küörälän- “kırılmak ve üst üste yığılmak”

la:xtan- “verniklenmek”

ma:nılan- “saygı gösterilmek”

ñayaydan- “lekelenmek, kirlenilmek”

nayara:dalan- “ödül verilmek”

okkupatsiyalan- “işgal edilmek”

operatsiyalan- “ameliyat yapılmak”

oron- “çıkarılmak”

osadalan- “kuşatılmak”

öydön- “1- anlaşılacak, anlaşılır 2- aklına gelmek, hatırlanılmak 3- akıllanmak, anlamak”

reabilitatsiyalan- “itibarı iade edilmiş olmak”

rifmalan- “kafiye yapılmış olmak”

sa:rbayalan- “şüphe duyulmak”

sabayalan- “tahmin edilmek”

sälän- “kesilmek, kırılmak (atın yelesi hakkında)”

sämnäxtän- “parçalanmış olmak (yırtıcı hayvanların avladıkları hayvanlar hakkında)”

sämsälän- “ilave olunmak, eklenmiş olmak”

saralan- “1- soyulmak, sıyrılmak; çıplak bırakılmak 2- mcz. teşhir edilmek”

sı:han- “soyulmuş olmak, soyulmak”

siädäräydän- “süslenilmek”

sibikilän- “şüphenilmek”

siräydän- “1- yontulmak 2- kesilmek”

solotu:lan- “altın kaplanmış olmak”

soyoxtan- “dövülmek”

subsidiyalan- “para yardımıyla bulunmak”

sulardan- “takılmak (kement hakkında)”

surgu:stan- “mühürlenilmek”

süökän- “1- dökülmek; boş bırakılmak 2- boşaltılmak 3- mcz. kd. kendini toparlamak; çeki düzen vermek”

süräxtän- “vaftiz edilmek”

sürünnän- “gönderilmek, yöneltmek”

taran- “fırçalanmak, taranmış olmak”

toboyolon- “tüketilmek”

toho:olon- “çivilenmek”

tohutalan- “kırılmak”

tohuttalan- “kırılmış olmak (birçok yerden ve birkaç kez)”

tögüllän- “çarpmak (matematik işlemi olarak)”

tölörütün- “1- ayırt edilmek 2- mcz. serbest bırakılmak”

tulalan- “çevrelenmek, çevrelenmiş olmak”

tumalan- “baharatlanmış olmak”

tüöräxtän- “kehanette bulunmak”

uorbalan- “kuşkulanılmak, şüphelenmiş olmak”

uoruyaxtan- “şüphelenmiş olmak”

uostugannan- “1- takılmak, takılmış olmak (yular hakkında) 2- yavaşlatılmak, durdurulmak”

urusxallan- “yıkılmak, yerle bir olmak”

uruydan- “ünlenmiş olmak”

übülän- “para, fon tedarik edilmek”

ütälän- “erzak bulundurmak”

xataydan- “yuvarlanılmak”

xompu:stan- “alay edilmek, eğlenilmek”

xo:norutun- “ezilmek, vurarak dövülmek”

zagotovkalan- “tedarik edilmek”

6.30. -ñAxtA- (tekrarlılık bildiren biçim)

bitinñäxtä:- (< *bitiy-ñAxtA-*) “sık ve şiddetli bir biçimde ayakları yere vura vura yürümek”

ähinñäxtä:- (< *äs-ñAxtA-*) “sık, yoğun bir biçimde bir şeyi atmak”

oyunñaxta:- “hızla zıplamak”

tatınñaxta:- “telaşa düşmek; şiddetli bir biçimde çılgılık atmak”

6.31. -ñnA:- (düzenli tekrarlılık bildiren biçim)

ada:rıñna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; farklı yerlerden çıkıntı oluşturan, düzensiz yükselmek”

bakıñna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; dizlerini bükerek yürümek”

balcañna:- “aynı tempoda, eşit bir biçimde yapılan tekrarlılık biçiminde; badi badi yürümek”

biätäñnä:- “1- yavaş sallanmak 2- sık gidip gelmek 3- mcz. kararsız olmak”

buryañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; kaldırmak, çıkarmak (kül, toz, duman hakkında)”

bügülläñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; emeklemek”

ca:cañna:- “sarsmak, sarsarak bozmak”

cappañna:- “1- düzenli tekrarlılık biçiminde dar, uzun , sıkı bir ağıza sahip olmak 2- dar, uzun bir yarık teşkil etmek”

cılıñna:- “farkedilmeden, sessizce hareket etmek”

co:coño:- “sallamak, çalkalamak”

coppoño:- “ritmik hareket etmek (ince, uzun dudaklar hakkında)”

çalbarañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; aşırıya kaçmak (yiyecek hakkında)”

çıpçılıñna:- “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; gözlerini kırpmak”

çirkäñnä:- “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; gerinmek”

çoroño:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; çıkmak, ucu çıkmak, dışarı fırlamak (görünen ve kaybolan)”

çörböñnö:- “tekrar tekra kulak kabartmak, dinlemek”

da:dañna:- “eşitlik bildiren biçimde; dengeli hareket etmek, yürümek (iri ve geniş omuzlu insanlar hakkında)”

dägdäñnä:- “yavaş, eşit bir biçimde; kalkıp inmek”

dallañna:- “eşit, tekrarlılık biçiminde; 1- genişçe açmak (elleri, kanatları)”

daybañna:- “img, elleri düzenli olarak yanlara sallayarak yürümek”

do:doño:- “acele etmeden, telaşsız hareket etmek (ufak eve tumbul insanlar hakkında)”

duodañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; ahenkli, ritmik hareketler yapmak (uzun bacaklı ve kısa gövdeli insanlar)”

äläñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; hızla görünüp kaybolmak”

äppäñnä:- “nefesi kesilmek, güçlkle solumak, nefes nefese kalmak”

äräliñnä:- “hareket etmek, yerinden oynamak (açık ve yuvarlak gözler hakkında)”

ärgiçiñnä:- “dönmek, etrafında hızla dönmek”

ärilläñnä:- “kıvrılmak”

äymäñnä:- “kımıldamak, kıpırdamak”

ıadañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; ağır ve sert adım atmak,

yürümek (çok büyük olmak, iri insanlar hakkında)”

ıgdañna:- “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; img, kısa bir süreliğine omuzlarını yukarı kaldırmak”

ıllañna:- “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; birbirinden ayrı hareket etmek (örneğin çeneler hakkında)”

ımañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; gülümsemek; sırtmak”

ımañna:- “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; hareket etmek (iri ve göbekli insanlar hakkında)”

ırbañna:- “eşit ve düzenli tekrarlılıklar biçiminde; gülümsemek, sırtmak (iri insanlar hakkında)”

ırsañna:- “düzenli tekrarlılıklar biçiminde; dişlerini göstermek, hafifçe gülümsemek”

iäyäñnä:- “hafifçe sallanmak, salınmak”

ımilläñnä:- “1- karılmak 2- buruşturulmak”

iñiättäñnä:- “ağı ağır hareket etmek”

kä:cäñnä:- “eşit tekrarlılık biçiminde; eşit ve ritmik bir biçimde bir yana kayarak yürümek”

kä:cäräñnä:- “eşit tekrarlılık biçiminde; eşit ve ritmik bir biçimde bir yana kayarak yürümek”

kädäñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; 1- bel vermek, esnemek 2- sarsılmak; dayanıksız olmak”

kädäräñnä:- “tekarlılık biçiminde; göğüsünü öne ata ata yürümek”

kältäñnä:- “eşit tekrarlılık biçiminde; topallamak; tıpış tıpış yürümek”

kılañna:- “eşit tekrarlık biçiminde; ısıldamak, parıldamak (uzaktan); yanıp yanıp sönmek”

kılbañna:- “düzenli bir tekrarlılık bir biçimde yanıp yanıp sönmek, parıldamak”

kınçañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; birine, bir şeye yan bakmak; göz ucuyla bakarak hareket etmek, yürümek”

kıpsıñna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; yavaş yavaş adım atmak”

kilbäñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; parıldamak, parlamak”

kiriñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; başını hürmetle eğip öne doğru bükülmek”

köppöñnö:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; şişmek, kabarmak”

külüñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; belirlemek, gözükmek”

küögäñnä:- “eşit tekrarlılık biçiminde; esnek nesneler hakkında, eğilmek, bükülmek”

küöräñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; çıkmak, meydana çıkmak”

küskäñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; yavaş hareketler etmek (şişman inanlar hakkında)”

läppäñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; yavaş yavaş yürümek (tıknaz ve geniş ebatlı insanlar hakkında)”

ma:cañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; img, çarpıuk bacaklarla hareket etmek”

ma:hañna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; ağır ağır hareket etmek”

malañna:- “eşit, tekrarlılık biçiminde; hareket etmek, yürümek (geniş ve tombul bir yüze sahip insanlar hakkında)”

mätäñnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; öne doğru çıkmak”

miçiğnä:- “tekrar tekrar gülümsemek”

ña:çağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; eğilip eğilip yürümek”

ñaymıçna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; çiğnemek (dişi olmayan insanlar hakkında)”

ñılağna:- “tekrarlılık biçiminde; dalkavukluk yapmak, yaltaklanmak”

ñoloğno:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; uzun ince bir yüz sergilemek, ortaya çıkarmak, göstermek”

ñäläğnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; yavaş yavaş yürümek”

nukuğna:- “eşit tekrarlılık biçiminde; bacakları yavaş yavaş bükme, eğmek”

oloğno:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; donuk şaşkınlık ifadesiyle yüzünü çıkarmak”

oppoğno:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; dudakları yuvarlaştırıp öne doğru kabartmak (örneğin sigara içerken)”

orboğno:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; kalın, çıkıntılı dudağı hareket ettirmek”

orcoğno:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; çıkık dişlerle ağız hareketleri yapmak”

ögdöğnö:- “düzenli, eşit tekrarlılık biçiminde; 1- hafifçe kalkmak, yükselmek 2- mcz, her şeye karışmak, her şeye tepki vermek”

ökçöğnö:- “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; hareket etmek, yürürmek (kısa boylu kambur bir adam hakkında)”

öndöğnö:- “eşit, düzenli tekrarlılık biçiminde; yarım oturmak, kalkar gibi oturmak”

öğöğnö:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; bakmak, göz gezdirmek”

ötöğnö:- “eşit tekrarlılık biçiminde; öne doğru çıkmak; sivrilme”

sa:çağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; arka ayaklarını büyük ölçüde kıırarak oturmak; durmak (sığırla hakkında)”

sa:rağna:- “duraksamak, tereddüt etmek”

sabdıçna:- “bir şeyi yüksek bir yerden almak için tekrar tekrar uzanmak”

säksäğnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; kabarmak, şişmek”

saltağna:- “tekrar tekrar sakatlanmak”

säpsiğnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; bıyığı, sakalıyla oynamak; ellemek”

sarağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; parmaklarının arasını açmak, aralamak”

sarbağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde 1- pençe göstermek; çıkarmak 2- mcz, bir şeyi kavramak, tutmak; sahip çıkmak”

särbäğnä:- “img, 1- kıvrık saçlı olmak, görünmek; taranmamış, dağını görünmek (genellikle küçük çocuklar hakkında) 2- yerden fırlamış gibi durmak (bitkiler hakkında)”

saybağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; img, havalanmak, dalgalanmak”

sıyarığna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; hareket etmek, devingenlik göstermek”

socoğno:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; aksak aksak yürümek”

suburuğna:- “tekrar tekrar çekmek”

sukuğna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; başını öne eğip, hüznü bir biçimde adım atmak, yürümek”

suodağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; sallana sallana yürümek; hareket etmek (uzun boylu insanlar hakkında)”

sücüğnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; topallayarak hareket etmek; yürümek”

ta:tağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; yavaş yavaş yürümek; gezinmek (ufak tefek insanlar hakkında)”

taragağna:- “1- sırtüstü uzanmak (tekrar tekrar) 2- mcz, huysuzluk etmek; şırmak (genelde lüks içinde büyümüş birisi hakkında)”

täygäğnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; ritmik bir biçimde sallanmak (ağır asılı nesneler hakkında)”

tı:llağna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; 1- esnemek, gerinmek 2- kd, argo, hareket etmek; girişmek; önemli bir harekette bulunmak”

tokuğna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; ağır hareket etmek (ince, eğri duruşlu insanlar hakkında)”

toytoğno:- “düzenli tekrarlılık biçimidir; yavaş yavaş yürümek,

hareket etmek (kısa, tombul insan hakkında ve kısa elbiseler içinde)”

toytuṛaṇna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; hızlı ve seri hareket etmek (kısa elbiseler içinde)”

turtaṇna:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; beyaz beyaz belirlemek”

tülläṇnä:- “düzenli tekrarlılık biçiminde; 1- yükselmek 2- kıvrılmak (yılanlar hakkında)”

tüöräṇnä:- “1- sallanmak 2- tereddüt etmek”

uhullaṇna:- “sallanmak, yalpalamak”

ülläṇnä:- “şişmek, kabarmak”

xa:caṇna:- “1- eğilmek, bükülmek 2- yavaş yavaş adımlamak, gitmek”

xa:carāṇna:- “hızlı düzensiz hareketlerle adım atmak, yürümek”

xa:nḥaṇna:- “1- eğilmek, bükülmek (tekrar tekrar) 2- mcz, konuşmak (çarpık ağızlı insanlar hakkında)”

xa:nḥaraṇna:- “eğirlmek, bükülmek”

xalkıṇna:- “sallanmak, yalpalamak”

xaltarıṇna:- “kaymak, kızakla kaymak”

xanaṇna:- “başını kaldırmak”

xanḥarıṇna:- “yüzünü buruşturmak”

xantaṇna:- “başını sallamak (atlar hakkında)”

xaptaṇna:- “düzleşmek, yassılamak”

xo:coṇno:- “bir kenara doğru eğrilmek”

xoṇkuṇna:- “eğilmek, baş eğmek (bir şeyin ucu hakkında)”

xoroṇno:- “1- yukarıya doğru esnemek 2- dik durmak”

xotoṇno:- “esnemek”

xoxoṇno:- ““ince, uzun boylu olarak ayrılmak, seçilmek; yürümek, hareket etmek”

-ṇna:- ekinin eşit tekrarlılık biçimi bildiren fiil listesi ise şu şekildedir:

alçaṇna:- “ayarlamak; koymak yerleştirmek”

appaṇna:- “aralamak”

arcaṇna:- “gülümsemek, dişlerini göstere göstere gülmek”

atıṇna:- “açmak kapamak (ağız hakkında)”

ıryaṇna:- “yürürmek, hareket etmek (yağlı ve göbekli olan insanlar hakkında)”

kıbuḡna:- “ayakuçlarına baskı yapmak”

kınaḡna:- “başını yukarı kaldırıp doğrulmak”

kıpçıḡna:- “bacaklarını sıkarak; tutarak hareket etmek”

kiläḡnä:- “parıldamak (eylemin eşit tekrarlılığını bildirir)”

kuoyaḡna:- “eğilmek, bükülmek; kamburlaşmak (uzun, ince nesneler hakkında)”

sallaḡna:- “ağır ağır yürümek, hareket etmek (geniş, hantal insanlar hakkında)”

-ḡna:- ekinin hareketlilik bildirdiği bir fiil tespit edilmiştir:

tullaḡna:- “hareket ederek sallanmak (kısa, küçük insanlar hakkında)”

-ḡna:- ekinin tekrarlılık bildiren listesi ise şu şekildedir:

moxçoroḡno:- “hafifçe kamburlaşmak; eğilmek, bükülmek”

sıstaḡna:- “1- ayrılmamak, bitişik durmak 2- sokulmak, ilişmek 3- mcz, kd, birini pohpohlamak; yalakalık yapmak”

söllöḡnö:- “tekrar tekrar hareket etmek (büyük, kalın dudaklar hakkında)”

xorbuḡna:- “sarkmak”

-ḡna:- eki almış imgesel fiiller:

moxoroḡno:- “koşarak zıplamak, atlamak”

süödäḡnä:- “img, ağır ağır hareket etmek, yavaş yürümek”

xoyboḡno:- “ağır ağır, yavaş yavaş gitmek, yürümek”

6.32. **-ḡnA:-** (tekrarlık bildiren biçim)

atıḡna:- (< *at-* “açmak, açılmak, ağzını açmak” **-ḡnA:-**) “tekrar tekrar ağzını açmak”

ıhıllaḡna:- (< *ıhılın-ḡnA:-*) “dağılmak, yayılmak”

ıllaḡna:- (< *ılın-ḡnA:-*) “bölünmek, ikiye bölünmek”

köhüḡnä:- (< *köhü-* “soğuktan uyuşmak”) “uyuşuk uyuşuk hareket etmek”

sıllaḡna:- (< *sı:l-ḡnA:-*) “eşit tekrarlılıklarla sürünmek”

sıstaḡna:- (< *sıhın-ḡnA:-*) “tekrar tekrar yapışmak”

simiḡnä:- (< *sim-ḡnA:-*) “sık sık göz kırpmak”

täpsäḡnä:- (< *täbis-ḡnA:-*) “yerde çiğnemek”

tobullaḡna:- (< *tobulun-ḡnA:-*) “delmek, deşmek, delik açmak”

tullaḡna:- (< *tullun-ḡnA:-*) “çıkma”

u:naḡna:- (< *u:n-ḡnA:-*) “ellerini tekrar tekrar germek”

uhullaḡna:- (< *uhulun-ḡnA:-*) “sallanmak, yalpalamak”

6.34. -ḡxAIA:- (düzenli tekrarlılık bildiren biçim)

çinäḡkälä:- “doğrultmak; düzeltmek, yassılamak”

dıbaḡxala:- “adımlamak”

kuybaḡxala:- “ara ara bir şeyi sallamak”

ögdöḡkölö:- “sıçramak, hoplamak”

6.35. -s; birliktelik-işteşlik

a:hıs- “birbirinin önünden geçmek”

a:lḡnas- “birlikte, karşılıklı ağır hareket etmek, bir aşağı bir yukarı hakaret etmek”

a:lıs- “bir şeyi birbirine sürtmek; bilemek”

a:ttas- “1- birlikte, karşılıklı birbirine ad koymak 2- yalvarmak, af dilemek, razı etmeye çalışmak”

a:yıs- “birisi ile hesaplaşmak, hesaba katmak, birisini ya da bir şeyi dikkate almak”

a:xsıs- “birlikte bir şeyi hesap etmek”

ada:rıs- “1- düzensiz bir biçimde dağınık durmak; birlikte dağıtmak 2- mcz, arası açılmak, bozulmak, ağız dalaşı yapmak, sürtüşmek”

aḡalıs- “birbirine bir şeyler vermek”

aḡatıs- “birbirine bir şeyi zorla yedirmek”

albınnas- “birbirini aldatmak”

altıs- “birbirini gölgelemek; birbirine yaklaşmak (gök cisimleri hakkında)”

anḡıalas- “birbirini dürtmek”

aḡardas- “bölüşmek”

ara:bılas- “b, birini rahatsız etmek”

aralcıs- “birbirlerinin dikkatini dağıtmak”

astas- “birlikte yemek hazırlamak”

ata:nnas- “karşılıklı memnuniyetsizliğini dile getirmek.”

ata:ryas- “birbirine saldırmak; düşmanca davranmak”

atayastas- “karşılıklı birbirini kırmak”

axtı- “birbirini hatırlamak, anımsamak”

aya:tas- “karşılıklı bağırarak; böğürmek (sığırlar hakkında)”

ayxallas- “1- esk. ruhları çağırmak ve bağışlanmayı istemek 2- şiir, törenle selamlamak, göklere çıkarmak, şöhret kazandırmak”

ba:ristas- “birlikte kart oyunu oynamak”

ba:talas- “birlikte giysilere pamuk doldurmak, pamuk basmak”

ba:yınas- “karşılıklı ve birlikte alçak ve gür ses çıkartmak”

babıgıras- “karşılıklı hızlı, seri sesler çıkartmak”

bäç:ttäs- “kitap basmak, yayınlamak”

bahı:balas- “birbirine minnettar kalmak”

bälämnäs- “birlikte bir şey hazırlamak; bir proje geliştirmek, yardımcı olmak”

bäläxtäs- “birbirine hediye etmek”

balıs- “birbirine iftira atmak”

balıys- bkz: **balıs-**

barıanñalas- “birlikte reçel yapmak”

barıs- “birlikte bir yere gitmek”

bäris- “paylaşmak, birine bir şey vermek”

bastas- “ortak resim çizmek; baş resmi çizmek”

batıaxxalas- “kd, birisini kovalamak, takip etmek”

batis- “birlikte bir şeyleri yerleştirmek, sığdırmak”

battas- “basma ve sıkıştırma işlerinde birbirine yardım etmek”

battaxtas- “birbirlerinin saçını çekmek”

bayarıs- “birlikte bir şeyi çok arzu etmek, istemek”

bı:bardas- “birlikte seçmek, elemek”

bı:has- (I) “bölüşmek”

bı:has- “(II) “birlikte, karşılıklı barut basmak, fişek doldurmak”

bıha:rıs- “bir işi birlikte çözmek”

bılaxtas- “birlikte yem hazırlamak, yem hazırlanmasına yardımcı olmak”

bılcas- “karşılıklı bir şeyler almak”

biärägnäs- “bir şeyi sallamak; sallanmasına yardımcı olmak”

biätägnäs- “1- bir şeyi yavaş yavaş sallamak; sallanmasına yardımcı olmak 2- birbirine gidip gelmek 3- mcz. kararsız kalmak”

bihiräs- “birbirini onaylamak”

bihis- “birbirini kirletmek”

bilis- “karşılıklı, birlikte bir şeyi bilmek”

bilya'yardas- “birlikte bilardo oynamak”

birinçiktäs- “birbirine karşı mızızlanmak”

bolcos- “anlaşmak, sözleşmek”

boluottas- “karşılıklı, birlikte sal yüzdürmek”

borbuylas- “1- tutuşmak, birbirini kavramak 2- mcz, kd, üstüne varmak, bir olaya karışmak”

boruobalas- “birbirine güç göstermek”

boruoktas- “karşılıklı birbirinde kusur bulmak”

boruostas- “hesaplaşmak, hesapta eşit olmak”

bostu:ktas- “birlikte hayvanlarla ilgilenmek; çobanlık işleriyle uğraşmak”

bosxolos- “1- birlikte salıverilmek, gönderilmek”

botuguras- “fısıldaşmak”

bölüöxsüs- “toplanmak, bir araya gelmek”

böppürüöktäs- “birbirine karşı inatlaşmak”

börölös- “birlikte kurt avlamak”

böyörgös- “bir şeyi karşılıklı sağlamlaştırmak”

brakoñerdas- “birlikte ağaç kesmek”

bugullas- “birlikte, karşılıklı saman istiflemek”

buksu:rdas- “birlikte halat çekmek”

bulgutus- “karşılıklı atın koşumlarını çıkarmak”

bulkus- “karşılıklı karşılaştırmak”

bultas- “birlikte bir şey avlamak”

bulus- “buluşmak”

buortulas- “bozulmak; birbirine zarar vermek”

buoyus- “birbirini kısıtlamak, birbirini susturmak”

burayıs- “1- bir şeyi serpmek, saçmak; yayılmasına yardımcı olmak
2- mcz. kd. kavga etmek, kavga ederek ayrılmak”

buruolas- “karşılıklı tutmek”

buruydas- “birbirini suçlamak”

bü:rüktäs- “1- bir şeyi dikmek, dikerken yardım etmek 2- kd, pantolonun bel kısmından tutmak (güreş esnasında)”

büöbäydäs- “birbiriyle ilgilenmek”

büöläs- “birlikte bir şeyi tıkamak, kapamak; mcz, birbirini susturmak”

bütäydäs- “birlikte çit çevirmek”

cä:bäläs- “karşılıklı, birlikte eğlenmek”

ca:bılas- “kepazelik yapmak, rezil olmak”

ca:caḡnas- “karşılıklı, birlikte sarsmak, sarsarak bozmak”

ca:kırdas- “karşılıklı olarak birbirine çapa getirmek”

ca:mnas- “1- beslemek 2- sürmek devam etmek”

ca:rıstas- “birlikte üst üste bir şey meydana getirmek, kat kat yapmak”

ca:ttas- “zehirlemek”

cäbäläydäs- “birbirine haber vermek, bir şey duyurmak”

cabaxtas- “bir şeyleri birlikte, karşılıklı sürmek; pisletmek, kirletmek”

cabcıḡıras- “karşılıklı olarak hızlı bir biçimde konuşmak”

cäcännäs- “birlikte çilek toplamak”

cahayıs- “birlikte sıraya koymak; toplamak, düzenlemek”

calbarıtıs- “birbirini geri bıraktırmak, uzaklaştırmak”

calxannas- “birlikte, karşılıklı dalgalandırmak, kımıldatmak (suyun yüzeyi hakkında)”

captayıs- “yığılmak, birikmek”

caralıktas- “birlikte bir şeyleri etiketlemek”

carıyıs- “birbirini yatıştırmak, sakinleştirmek”

carya:las- “birlikte gölgebalığı avlamak”

cayıs- “birlikte harekete geçmek, faaliyette bulunmak”

cılyalas- “birlikte tahminde bulunmak; kehanette bulunmak”

cibärgäs- “birbirini şaşırtmak”

ciktirgäs- “birlikte bir şeylere hayret etmek, şaşırmak”

ciktirgäs- “şaşırmak, hayret etmek”

cirmnäs- “1- karşılıklı olarak görünüp kaybolmak; göz kırmak; yanıp sönmek, parıldamak 2- bir şeyi birlikte kırıştırmak, dalgalandırmak”

corolcus- “karşılıklı, birlikte hareket etmek (ince, uzun insanlar hakkında)”

coruolas- “birlikte dörtnele koşmak”

coruonxaydas- “hoplamak, zıplamak”

coxso:ttos- “birbirine tehditkâr gözlerle bakmak”

cölüs- “delmek, delik açmak”

cuka:xtas- “tek oda veya aynı evde birlikte yaşamak”

culurus- “hızla bir yerlere yetişmek, hızla gitmek”

cuottas- “birbirini tentürdiyot sürmek”

cükküs- “birbirini sürüklemek; birlikte bir şeyi çekmek”

cüöräläs- “1- karşılıklı benzetmek 2- birlikte birleştirmek, birlikte uygulamak”

çaçınñıardas- “birlikte çalı çırpı toplamak”

çalba:ttas- “1- sıçratmak, dökmek, atmak 2- mcz, ziyafet çekmek, cümbüş etmek (genelde yağlı yiyeceklerin çok kullanılmasıyla kurulan sofralar)”

çarbaçıs- “birlikte, karşılıklı bir yere tırmanmak”

çardırıyas- “karşılıklı karakteristik farklı bir ses çıkartmak (örneğin kakım, sincaplar hakkında)”

çarılas- “karşılıklı uzun süre damla damla akmak”

çaskıs- “karşılıklı tiz bir çığlık atmak”

çiskıs- bkz: çaskıs-

çiäppärdäs- “bölüşmek”

çiärbäläs- “birlikte kurt, solucan aramak”

çirästäs- “birlikte direnmek, dayanmak”

çobuguryas- “karşılıklı şapur şupur ses çıkarmak (örneğin öpüşürken)”

çoxtos- “karşılıklı kömür yakmak”

çökötüs- “karşılıklı bir şey kurmak, ayarlamak (dikkatli bir biçimde ayrı ayrı).

çugahas- “birbirine yakınlaşmak, yanaşmak”

da:γımas- “karşılıklı ağır ağır konuşmak”

da:γıryas- “karşılıklı gaklamak”

dabayıs- “birini yukarı çıkarmak; çıkmasına yardımcı olmak”

dayas- “birbirine dokunmak, değmek”

daka:stas- “karşılıklı kanıt sunmak”

dakıla:ttas- “birlikte rapor hazırlamak, rapor sunmak”

dalba:tas- “karşılıklı bir şey sallamak (örneğin birbirine karşılıklı mendil sallamak”

dallarıs- “karşılıklı hızla yürümek”

däxsiläs- “birlikte bir şeyi düzlemek, düzleşmesine yardım etmek”

dejurnaydas- “nöbetleşmek”

diriñätis- “derinleşmek”

diskussiyalas- “münakaşa etmek, tartışmak”

dobduguras- “karşılıklı hızlı, gürültülü ve monoton bir biçimde konuşmak”

domunuolas- “birlikte domino oynamak”

donuostas- “birbirini ihbar etmek”

doppuruostas- “birbirini sorgulamak”

duobattas- “karşılıklı dama oynamak”

duydas- “kalaylamak”

äbiättäs- “birlikte yemek yemek”

äbis- (I) (< äp-(I)s-) “bir şetleri birbirine eklemek, ilave etmek”

äcürgäs- “karşılıklı olarak neşeyle şakalaşmak”

ada:rıñnas- “karşılıklı, birlikte düzensiz bir biçimde ağır ağır hareket etmek veya bir şey yapmak”

ähis- (< äs-(I)s-) “atmak, çıkarmak; bir yana atmak, silkip atmak”

äkkiräs- “sıçramak, zıplamak”

äkkirätis- “karşılıklı, birbirini hoplatmak, zıplatmak”

äkzamennas- “birbirini sınamak”

änälis- “birbirine feryat etmek, sızlanmak”

äñä:ris- “karşılıklı, birlikte yüksek ses tonda ses çıkarmak”

äppiättäs- “birlikte veya karşılıklı bir şeye cevap vermek”

äpsis- “bir şeyleri birbirine katmak, eklemek, ilave etmek”

ärbäs- “kesmek, biçmek, doğramak”

ärdäläs- “birlikte erken kalkmak”

ärdis- (< ärt-(I)s-) “karşılıklı, birlikte kürek çekmek”

äris- “birbiriyle güreşmek, birbiriyle mcade etmek”

ätis- “karşılıklı konuşmak, birbirine bir şey söylemek”

ättäs- “birlikte et kesmek”

äymäñnäs- “karşılıklı hareket etmek”

haydas- “bağrıışmak”

haydas- “karşılıklı haylamak; bağkırmak”

ı:stas- “karşılıklı ağız dalaşında bulunmak”

ı:talas- “salıverilmek, gönderilmek”

ıallas- “1- birbirlerini ziyarete gitmek
2- semte, mahalleye yerleşmek”

ıgıs- “1- birlikte bir şeye basmak; karşılıklı birbirini sıkıştırmak 2- birbirini zorlamak”

ıha:rılas- “birlikte bir şeyi kızartmak, kavurmak”

ıhı:tas- “bağrıışmak, haykırmak”

ıhıktas- “birlikte, karşılıklı bir şeyi elden düşürmek”

ıllas- “birlikte, karşılıklı şarkı söylemek”

ınçıktas- “karşılıklı inlemek”

ıñırsıs- “birbirine seslenmek, çağkırmak”

ıpsıs- (< ıbıs-) “yan yana durmak, bitişik durmak”

ıra:stas- “birlikte temizlik yapmak”

ırcıñnas- “birlikte, karşılıklı homurdamak(hayvanlar hakkında)”

ıstañalas- “bir şeyin üzerinden birlikte atlamak, zıplamak”

ıstırı:stas- “küfürleşmek”

ıtas- “karşılıklı hüngür hüngür ağlaşmak”

ıtıalas- “birbirine ateş etmek”

ıtıs- “birbirine ateş etmek”

ıtıyıs- “karşılıklı bir şey çalkalamak, birlikte bir şey sallamak”

ıyas- “1- birlikte bir şey asmak 2- terazide bir şeyler tartmak”

ıyilas- “karşılıklı çığlık atmak”

ıyıtıs- “soruşmak”

iästäs- “birbirine karşılıklı görev vermek, vazifelendirmek”

iättäs- “birlikte bir şeyi ısrarla söylemek, rica etmek”

içigästäs- “toplamak, yığmak”

ilbäs- “birleşmek, toplanmak, yığılmak”

ilcis- “birini, bir şeyi alıp götürmek”

imäris- “birbirini okşamak; karşılıklı baş sıvazlamak”

imitis- “birlikte deri imal etmek, işletmek”

imnänis- “birbirine işaret vermek”

ıjärsis- “atlarla ilgili olarak karşılıklı kişnemek”

ıji:rdäs- “birlikte sığırın sinirlerini almak”

irdäs- “birbirini araştırmak, aramak, izlemek, gözetmek”

iriäris- “yumuşatmak; ısıtmak”

ispi:häktäs- “sıralamak, sıraya koymak”

ispiäskäläs- “birlikte badana yapmak”

istis- “birbirini duymak işitmek”

kä:mäydäs- “karşılıklı birbirinden ölçü almak”

käbihis- “1-birlikte bir şey fırlatmak 2- mcz, birbirine bir şey ayırmak”

käçigiräs- “birlikte bir şey teşkil etmek”

kälis- “biriyle birlikte bir yerden gelmek”

kälsis- “bkz: **kälis-**

käpsätis- “sohbetleşmek; müzakere etmek”

kärbäs- “karşılıklı kemikte kalan etleri kemirmek”

kärgännäs- “birbiriyle evlenmek”

käri:mnäs- “birlikte dönüp durmak, daire çizmek”

karikaturalas- “karikatürle betimlemek”

käris- “birlikte dolaşmak, gezinmek”

kätämäyädäs- “karşılıklı inatlaşmak”

kätis- “birlikte elbise giymek”

käyis- “birbirini dürtmek”

kı:llas- “1- birini, bir şeyi takip etmek, izlemek 2- birlikte geyik avlamak”

kıahlılas- “birbirini engellemek, kösteklemek”

kıcıyıs- “birlikte bir şeyi yok etmek; birbirine zarar vermek”

kıdamalas- “karşılıklı anadutla saman kaldırmak”

kıhıaxtas- “birlikte bir şey kazımak”

kıla:ttas- “birlikte ot ve saman yığını yapmak”

kılamnas- “karşılıklı parıldamak, ışıldamak”

kılıs- “birlikte, karşılıklı tek bacak üzerinde zıplamak”

kılıyıs- bkz: **kılıs-**

kımırdayastas- “birlikte karınca yakalamak”

kımıstas- “birlikte kımız hazırlamak”

kımñı:las- “birbirine kamçıyla vurmak”

kıñkınas- “çınlamak, tınlamak”

kıñkıydas- “karşılıklı sızlanmak”

kıra:billas- “birlikte tırmıkla sürmek, temizlemek”

kıra:dıstas- “sıcaklığı ölçmek”

kıra:skalas- “birlikte bir şey boyamak”

kırbas- “karşılıklı yumruklaşmak, vurmak”

kırgıs- “birlikte bir şey kesmek; budamak”

kıta:xtas- “birbirine çimdik atmak”

kıydas- “kovmak”

ki:ris- “birlikte bir yere girmek; birlikte, karşılıklı bir işe başlamak”

ki:risis- “bkz: **ki:ris-**

kıgis- “birbirini kızdırmak; tahrik etmek”

kıksis- “kesişmek”

kıläñnäs- “karşılıklı parıldamak; akis vurmak”

killäris- “1- birlikte bir yere girdirilmek, içeri sokulmak; karşılıklı bir şeye başlatılmak”

kiriätäs- “birbirine zorbalık etmek; tehdit etmek”

kistäs- “1- karşılıklı kinemek 2- birbirine bağırarak haykırmak”

konfiskatsiyalas- “haczedilmek, zapt edilmek”

konspektas- “bir şeyi özetlemek”

konsul’tatsiyalas- “istişare yapmak”

kontratakalas- “birbirine hücum etmek”

köbüöläs- “yüksek sesle bağışmak; atışmak”

köhörüs- “birlikte göç etmek”

kömüs- “birlikte bir şey gömmek”

kömüskäs- “birlikte savunmak, korumak”

könüs- “birlikte bir şeyi düzeltmek”

köpsölös- “birlikte bir şeyi kaplamak, sağlamlaştırmak”

kördös- “1- birbirini aramak, peşinde olmak 2- istemek, dilenmek”

körsüs- “birbiriyle bakışmak, birbirini seyretmek”

körüläs- “birlikte eğlenmek”

körüs- “1- birbirini görmek 2- karşılaşmak, rastlamak 3- gözetmek, göz kulak olmak 4- katlanmak”

kötöyüs- “1- karşılıklı seviyeyi yükseltmek 2- birlikte oturmak, kucağa oturmak 3- elinde bir şey tutmak, karşılıklı taşımak 4- mcz. karşılıklı, birlikte bir şeyi abartmak”

köyürätis- “karşılıklı azalmak, eksilmek”

köyüs- “birbirini taklit etmek”

köyütüs- “birbirini cezp etmek”

köyüyüs- “birbirini taklit etmek”

ku:stus- “birbirine dolanmak, sarılmak”

kuççatis- “birlikte azalmak; karşılıklı eksilmek”

kuma:rdas- “birlikte sivrisinek öldürmek”

kumalas- “parçalamak, parçalara ayırmak”

kuolastas- “birlikte başak toplamak”

kuonñuktas- “birlikte seyis işlerinde çalışmak; birbirine yardımcı olmak”

kuorattas- “birlikte şehre doğru gitmek”

kuormalas- “tekneyi yöneltmek; yön vermek”

kuotalas- “1- kaçışmak 2- rekabete girmek”

kuotus- bkz: **kuotalas-**

kuoyalcıs- “birlikte sallanmak, eğilmek”

kura:naxtas- “birlikte yemek içmek; yiyip tüketmek”

kuru:baydas- “birbirlerine kaba davranmak”

kuru:skalas- “karşılıklı kağıt oyunu oynamak”

kuruppa:skılas- “birlikte dağ tavuğu avlamak”

kuyaxalas- “birlikte, karşılıklı deri kavurmak”

kü:günäs- “karşılıklı şamata yapmak, yaygara koparmak”

kü:hüläs- “birbirine karşı güç kullanmak”

kü:tüs- “birbirini beklemek;birlikte beklemek”

külümnäs- “karşılıklı parıldamak”

külüs- “gülüşmek”

kündüläs- “birbirini ağırlamak, birbirine ikram etmek”

künü:läs- “1- birbirini kıskanmak 2- birbirini gıpta etmek”

küögälcıs- “düzensiz tekrarlık biçiminde karşılıklı, birlikte sallanmak; eğilmek”

küögüläs- “birlikte balık tutmak”

küöstäs- “birlikte yemek hazırlamak; yemeği ateşe vermek”

küötäs- “birlikte yemek pişirmek, hazırlamak”

kürcüs- “birlikte kürekle bir şeyleri temizlemek; kazmak”

kürgüydäs- “birlikte seslenmek”

kürüöläs- “birlikte çit yapmak; çitle çevirmek”

kütärdäs- “birlikte kunduz avlamak”

labañxalas- “karşılıklı çene çalmak”

labaxtas- “karşılıklı birbirini kirletmek”

labıgıras- “karşılıklı, birlikte yüksek seste şaklatma sesi çıkarmak”

lahıgıras- “karşılıklı kütürdetmek, çatırdatmak”

laḡkırdas- “karşılıklı ses çıkartmak, takırtı yapmak”

lappıs- “birlikte bir şeyi kısaltmak”

laxsıs- “karşılıklı laflamak”

loskuydas- “karşılıklı, birlikte bir şeyi parçalara ayırmak”

ma:mıktalas- “birlikte, karşılıklı kement atmak”

ma:nılas- “birbirine hürmet etmek, saygı göstermek”

ma:rınnas- “birbirine benzemek, benzeşmek”

mä:riläs- “karşılıklı çene çalmak, gevezelik etmek”

ma:tıryas- “karşılıklı vak vak etmek”

macıktas- “karşılıklı büyük bir gayretle iş yapmak”

mähäydäs- “birbirini engellemek”

mähiyis- “birlikte bir şey yoğurmak”

makkıras- “yüksek sesle ağlaşmak”

mäktiäläs- “birbirine kefil olmak”

mänä:ktäs- “birlikte dolaşmak”

manas- “birlikte, karşılıklı bir şeyi, birini kollamak, korumak”

mänäydäs- “biriyle deḡış tokuş yapmak”

mänigiläs- “birbirine şımarmak, haylazlık etmek”

mäñiläs- “birlikte yem atmak, yem koymak”

mäñilcis- “karşılıklı, birlikte iç çekmek”

mäñiräs- “karşılıklı böğürmek (sığırlar hakkında)”

mäñis- “karşılıklı kesik kesik nefes almak, solumak”

maraydas- “birbirini kirletmek”

margıs- “birlikte bağırmak”

maskirovkalas- “birlikte, karşılıklı gizlenmek, saklanmak”

massajtas- “karşılıklı birbirini ovma; birbirine masaj yapmak”

mastas- “birlikte odun kesmek”

mataydas- “birlikte bir şeyleri çarçur etmek”

maya:çilas- “insanların peşinde aylak aylak dolaşmak; birlikte aylaklık etmek”

mı:lalas- “birbirini sabunlamak”

mı:nıs- “yetinmemek; birbirinden memnun olmamak”

miçä:rdäs- “karşılıklı gülümsemek”

montajtas- “birlikte bir şeyi monte etmek”

mökküs- “tartışmak, münakaşa etmek”

möküçüktäs- “brlikte bir şeyi sarmak, rulo yapmak”

mu:has- “buzla kaplanmak”

munñaxtas- “buluşmak, toplanmak”

munñus- (< *mus-*) “1- birlikte bir şeyler yığmak, toplamak 2- bir şeyleri istiflemek”

muñatis- “dertleşmek”

muñnas- “birlikte, karşılıklı eziyet etmek, işkence etmek”

muñxallas- “birbirine kabadayılık yapmak”

muñxalas- “birlikte ağla balık tutmak”

muomalas- “karşılıklı birbirini sıkıştırmak (kavga veya savaşta)”

muomaxtas- “karşılıklı birbirini sıkmak”

muostalas- “karşılıklı geçit yapmak”

muoxtas- “birlikte yosun toplamak”

muskus- “birlikte bir şeyin etrafında dönmek; birlikte bir şeyi çevirmek”

mutas- “birlikte ağaç budamak”

mutuktas- “birlikte dal budak toplamak”

ña:yınas- “karşılıklı, birlikte miyavlamak”

ñamalas- “yüksek sesle belirsiz yaygara patlatmak (birkaç kişi ile birlikte)”

ñamaxtas- “birlikte kirletmek, lekelemek”

ñayaydas- “karalamak, kirletmek”

ñılañnas- “birine yaltaklanmak; birbirine dalkavukluk yapmak”

ñıma:ttas- “hediye alıp vermek”

ñikkäris- “birlikte, karşılıklı bir şeyi çizmek, yırtmak, sıyırmak”

ñolyorus- “yavaş yavaş tutuşmak, yanmak”

ñoyoydos- “birbirine zarar vermek”

ñulluguras- “karşılıklı dudaklarını hafifçe geri çekerek hızlı ve yumuşak bir şekilde konuşmak”

ñurguhunnas- “birlikte kardelen toplamak”

na:rdas- “birlikte, karşılıklı bir şeye şekil vermek, düzenlemek; sıraya koymak”

nabordas- “dizmek, sıraya koymak”

nalıs- “mcz, birlikte yürümek”

narılas- “birbirini süslemek; birlikte süslemek”

nata:bılas- “demlemek”

naya:nnas- “birbirine laf atmak; birbirine sırnaşmak”

nayılas- “birlikte bir şeyler yüklemek, yüklemesine yardımcı olmak”

naymılas- “birlikte, karşılıklı kiralamak”

nırı:las- “sopayla birbirini dürtmek”

nuormalas- “kurallara bağlanmak”

o:nños- “karşılıklı oyun oynamak”

odu:las- “birlikte bir şeyi incelemek, bakmak”

olorus- “birlikte yaşamak; birlikte oturmak”

oñorus- “karşılıklı bir şeyler yapmak; bir şeyle meşgul olmak, uğraşmak”

oros- “birlikte bir şeyler çıkarmak”

ottos- “birlikte ot biçmek”

oyoyolos- “sıra sıra durmak, dizi oluşturmak”

ögdöñnös- “karşılıklı hafifçe ve yavaşça doğrulmak”

öhürgänis- “birbirine gücenmek”

ölörüs- “birlikte birini öldürmek; birbirini öldürmek”

öğölös- “iyilik yapmak, yardım hizmetinde bulunmak, birbirine yardım etmek”

öröümüönnäs- “onarmak, tamir etmek”

örtös- “birlikte hayvan otlatmak”

östös- “arkadaş arkadaşla kavga etmek, birbiriyle tartışmak”

öttüktäs- “1- birlikte yan yatıp uzanmak, birbirine yaslanmak”

öydös- “birlikte bir şey hatırlamak, anmak”

öyönüs- “birbirine yaslanmak”

öyös- “bir şeyi desteklemek; birbirine dayanmak; mcz. birbirini desteklemek”

pa:ralas- “eşleşmek”

pa:stas- “birlikte hayvan avlamak;
hayvan takip etmek”

sa:caḡnas- “dizlerini kırarak karşılıklı
oturmak”

sa:mılas- “karşılıklı bir kaptan
diğerine sıvı boşaltmak”

sa:rılas- “deri işlemek”

sa:xımatas- “karşılıklı satranç
 oynamak”

sa:yıs- “karşılıklı bir şeyler çakmak”

sa:yınas- “karşılıklı çınlamak,
vızıldamak”

sabıs- “birbirini örtmek, gizlemek;
kaplamak”

sägälcis- “düzensiz tekrarlılık
biçiminde bir şeyin karşılıklı
aralanması”

sahıgıras- “karşılıklı kahkaha atmak”

saka:stas- “birbirine bir şey
ısmarlamak, ikram etmek”

säläs- “birlikte at yelesi kırmak”

salayıs- “1- birbirini yönlendirmek 2-
birbirine rehberlik etmek”

salbıḡnas- “birlikte ağır ağır hareket
etmek”

salıyas- “karşılıklı el sallamak”

sanas- “1- birlikte düşünmek; birbirini
düşünmek 2- mcz. karşılıklı birbirine
sempati beslemek”

säḡä:ris- “dikkatle birbirlerini
dinlemek”

saḡarıs- “karşılıklı, birlikte
konuşmak”

sapı:skalas- “birbirine not alıp
vermek”

sapsırıs- “karşılıklı bir şeyi gürültülü
bir biçimde içmek (örneğin çorbayı
gürültülü bir biçimde içmek)”

saraxaççıs- “parmaklarını aralamak,
açmak”

säräyis- “birlikte bir tasarlamak”

sarılas- “bağırışmak, karşılıklı nara
atmak”

säri:läs- “savaşmak”

satas- “birbiriyle iyi geçinmek;
uyuşmak”

saxsıs- “birbirini silmek, sarısmak”

säymäktäs- “birbirini parçalamak”

sayyas- “birlikte, karşılıklı bir şeyler
yıkamak”

sayılas- “birlikte bir şeylere
başlamak”

sı:has- “bir şeyin kabuğunu soymak”

sı:lıs- “birlikte emeklemek”

sı:maydas- “birlikte bir şeyler seçmek”

sı:stas- “karşılıklı küçür parçalar toplamak; yığmak”

sı:yıs- “1- birlikte bir şeyi germek; karşılıklı çekmek 2- birlikte bir şeyi sökmek 3- mcz, bir şeyden birlikte, karşılıklı muaf olmak”

sıalıhardas- “birlikte, karşılıklı lota balığı avlamak”

sıallas- “karşılıklı birbirine nişan almak”

sıanalas- “karşılıklı bir şeye değer biçmek; birbirine değer biçmek”

sıaptas- “1- zincirlemek 2- mcz, sıra sıra yürümek; birbirini takip etmek”

sıbas- “birlikte bir şey sürmek; sıvamak”

sıbrı:tas- “birlikte sık adımlarla yürümek”

sıbıktas- “birlikte sık adımlarla yürümek”

sıga:nnas- “birbirine takılmak; şakalaşmak”

sıgıñhaxtas- “karşılıklı soyunmak”

sıhıyastas- “1- birlikte bir şey sürüklemek 2- mcz, kd, biriyle, bir şeyle boğuşmak; uğraşmak”

sılğılas- “karşılıklı at temine edilmek”

sılıktas- “tahmin etmek, önceden kestirmek”

sılıtıis- “birlikte bir şey ısıtmak; ısınmak”

sıllas- “birbirine dokunmak”

sınalıs- “inilti bir biçimde ağlaşmak”

sıñahalas- “1- bir şeyin kenarına yüksek bir şeyler yapmak 2- mcz. hareket etmeye başlamak”

sıñalas- “birbirini zorlamak, birbirine dayatmak”

sırbatıs- “1- birbirine vurmak 2- mcz. kd, kavga etmek; mücadele etmek”

sırdatıs- “aydınlanmak; bir yerleri ışıklandırmak”

sırsıs- “koşmak; koşuda biriyle yarışmak”

si:läs- “birbirini bir şeylerden mahkum etmek”

sibä:stäs- “iletişim kurmak”

sibiginäs- “fısıldaşmak”

sillis- “irtibata geçmek; birleşmek”

simis- “karşılıklı, birlikte gözlerini yummak”

sipsis- “birbiriyle fısır fısır konuşmak”

sirciginäs- “karşılıklı çatırdamak, kuvvetle cızırdamak”

siriädis- “birlikte yerleşmek, yayılmak”

sobolos- “birlikte sazan yakalamak”

sobuonnas- “karşılıklı, birlikte çan çalmak; birbirini telefonda çaldırmak”

sobuottas- “birlikte bir şeyler kurmak, bir şey çalıştırmak”

soduomnas- “birlikte, karşılıklı ortalığı velveleye vermek; gürültü yapmak”

sohoyostos- “birlikte bir şey sürüklemek; birbirini sürüklemek”

sohus- (< sos-(I)s-) “birlikte sürüklemek”

soku:skalas- “birlikte bir şeyler almak”

solbus- “birbirinin yerine geçmek; yer değiştirmek”

solos- “birlikte bir alanı, araziyi temizlemek”

somoyolos- “1- birlikte bir şeyi tek parça bir biçimde meydana getirmek 2- mcz, yan yana getirmek”

somsus- “1- karşılıklı kova içinde bir şeyler çekmek (örneğin su çekmek 2- mcz. kd. birlikte, karşılıklı bir şeyi kolayca elde etmek”

sonordos- “birlikte karda hayvan takip etmek, avlamak”

sognos- “birbirine bir şey dayatmak”

sordognos- “birlikte turna balığı yakalamak”

sorkuoydas- “birlikte kızartma, ızgara yapmak”

sorolos- “birlikte bir şey soymak, sıyırmak”

sortilovkalas- “sınıflandırmak, sınıflarına ayırmak”

sorus- “birlikte bir işte görevlendirilmek; birbirine görev vermek”

sotus- “birlikte bir yeri kurulamak”

soxsolos- “1- birlikte kapan kurmak, tuzak kurmak 2- mcz. kd. birbirine yaslanmak”

soyuolas- “birbirini takip etmek, birlikte bir şey kovalamak”

soyostos- “birisiyle bir şeyi sürüklemek; itişmek”

soyotuopkalas- “karşılıklı bir şeyleri tedarik etmek”

soyoxtos- “dövüşmek, birbirini ezmek”

söbüläs- “bir şeye birlikte razı olmak”

söhürgästäs- “karşılıklı dizleri durmak; karşılıklı diz çökmek”

sörös- “birbirine dolanmak; koluyla sarmak, dolamak”

sötüöläs- “birbirini yıkamak”

su:las- “1- bir şeyi başka bir şeyle sarmak, dolamak; 2- kd. sarınmak 3- kundaklamak”

su:llaris- “birlikte düşmek, yıkılmak”

su:malas- “kd. toplamak, bilanço çıkarmak”

su:mnas- “kd, dalaşmak, kavga etmek”

su:s- bkz: **su:yus-**

su:yus- “birlikte, karşılıklı bir şeyler yıkamak”

subalas- “birlikte, karşılıklı deri kazımak”

subaydas- “birlikte et pişirmek, yemek hazırlamak”

suburus- “birbirini çekmek”

subus- “birlikte bir şeyi sürüklemek (örneğin ip takıp sürüklemek)”

sugunnas- “birlikte yaban mersini avlamak”

suksurus- “1- koşmak (at, öküz hakkında) 2- birbiriyle yan yana yürümek; hareket etmek”

sukuḡnas- “birlikte hüzünlenmek”

sulardas- “birlikte, karşılıklı kement atmak”

sulu:spalas- “birlikte görev yapmak; memurluk yapmak”

suollas- “1- iz, işaret bırakmak 2- iz takip etmek; izlemek”

suorattas- “birlikte süt mayalamak”

suortas- “birlikte süt mayalamak”

suorus- “birlikte bir şeyi yontmak”

suottas- “karşılıklı liste tutmak, birlikte liste tutmak; saymak, hesaplamak”

suras- “soruşmak”

surus- “yazışmak”

suruysus- bkz: **suruyus-**

suruyus- “yazışmak”

suturuktas- “yumruklaşmak”

sutus- “1- birlikte hastalanmak 2- kirlenmek, pislenmek 3- birbirinin üzerinde olumsuz etki bırakmak”

suxalas- “birlikte saban sürmek”

suydas- “karşılıklı, birlikte bir şeyi soymak; çıkartmak, yırtmak”

sü:lüktäs- “birbirine karşı hile yapmak; birlikte hile yapmak”

sü:rdäs- “birlikte elek temizlemek”

sü:süs- “birlikte bir şey kazanmak; tutturmak”

sü:ytäris- “birlikte bir şey kazanmak; şans oyunlarından tutturup kazanmak”

sü:yüs- bkz: **sü:süs-**

sübäläs- “birbirine tavsiye, öğüt vermek”

sügähärdäs- “karşılıklı birbirine zahmet vermek”

süksüs- “1- birlikte omuzlarına bir şey yüklenerek taşımak 2-mcz. bir suçu üstlenmek”

sülsüs- “birlikte hayvan derisi yüzmek”

sülügästäs- “1- birlikte tokmakla vurmak, tokmaklamak 2- birbirine bütün gücüyle vurmak”

süödägnäs- “birbirine doğru ağır ağır hamle yapmak”

süöhüläs- “birlikte hayvanlara bakmak”

süökäs- “bir şeyi birlikte boşlatmak”

süölürgäs- “karşılıklı birbirlerine uygunsuz davranışlarda bulunmak”

süömnäs- “bir şeyi karışla ölçmek”

süörüs- “karşılıklı, birlikte bir şeyleri çözmek”

sütüktäs- “kaybetmek, yitip gitmek”

ta:billas- “karşılıklı liste tutmak”

ta:bırınnas- “birbirine bilmece sormak”

tä:gäläs- “şüphe düşmek, ikircikte kalmak”

ta:lalas- “birlikte dinlenmek”

tabalas- “ağz, bir şeyle birlikte gitmek (örneğin at sırtında)”

tabaxtas- “karşılıklı tütün içmek”

tabılas- “örtmek, aplanmak”

tabıryas- “hafifçe karşılıklı vuruşmak”

tabıyıs- “1- atlar hakkında ön toynaklarıyla birbirine vurmak 2- birlikte bir yeri kazmak”

täbiäläs- “tekrar tekrar tekmeleşmek”

taha:rıs- “1- birlikte bir şey çıkartmak 2- birini bir yerden kovmak 3- birlikte yukarı çıkmak 4- birlikte bir şey üretmek”

tahıryas- “karşılıklı, birlikte gürültü yapmak”

tahıs- “birlikte bir şey taşımak; birbirini taşımak”

tahıyıs- “birbirini tokatlamak; birlikte birini tokatlamak”

tāhis- “karşılıklı su sızdırmak”

täläfonnas- “birbirine telefon etmek; telefonlaşmak”

tälbiqnäs- “birlikte ağır ağır kanat çırpma”

tahıgıras- “tangırdamak, çangırdamak”

tälläydäs- “birlikte mantar toplamak”

tamnas- “birbirine bir şey fırlatmak; birlikte bir şeyler atmak, fırlatmak”

tañastas- “birbirine elbise tedarik etmek; giyinmek”

tañkına- “keskin, sert bir ses çıkartmak”

tañnnarıs- “birlikte giyinmek”

tañxalas- “birlikte varsayımında bulunmak”

täpsis- “1- birlikte bir şeyi ayakla çiğnemek 2- mcz. bir şeyi sıkıştırmak 3- mcz, kd, birbirine vurmak”

taptas- “karşılıklı birbirini sevmek”

taras- “birlikte taramak; fırçalamak”

tarbaçıs- bkz: **çarbaçıs-**

tarbas- “1- karşılıklı çizmek, tırmıklamak; kaşımak 2- mcz. sinirini bozmak, canını sıkmak”

tardıalas- “karşılıklı birbirini çekmek”

tardıryas- “birlikte horlamak”

tardıs- “karşılıklı birlikte sigara çekmek”

tarılas- “tangur tungur ses çıkarmak”

tarıpınas- “genellikle küçük kuş ve kelebeklerin uçmaları esnasında kanat hareketleri; çırpınmak”

tarıyıs- “tutuşmak, yanıp kül olmak”

taskaydas- “birlikte, karşılıklı taşımak, getirmek”

tastas- “bir şeyin dışını örtmek”

taxsis- “birlikte bir şey çıkarmak; yayınlamak”

tayaxtas- “birlikte geyik avlamak”

tayyalas- “birlikte ormana doğru gitmek”

tı:ris- “1- sökmek 2- bir şeyle bir şeyi yarıp geçmek 3- yakmak, tutuşturmak”

tı:tıs- “kd, bir şeyi biriyle tartışmak, münakaşa etmek”

tı:xaydas- “birbirini huylandırmak”

tıahatis- “karşılıklı ses çıkarmak (örneğin karşılıklı çalışan iki makinenin çıkardığı ses)”

tıalas- “1- kd, birlikte ormana avlanmaya gitmek 2- mcz. birlikte kırsal bir yere doğru gitmek”

tıgıs- “birbirine vurmak”

tıtıraxtas- “birbirine tırnak atmak; pençelemek”

ti:ɲnäs- “birlikte sincap avlamak”

ti:ris- “birlikte bir şeyi germek; karşılıklı çekmek”

tiäris- “1- bir şeyin içini dışına getirmek 2- birlikte tarla sürmek”

tiästäläs- “birlikte hamur açmak”

tiäyis- “birlikte bir şey yüklemek”

tibigiräs- “birlikte vurmak, birbirine vurmak”

tiginäs- “birlikte, karşılıklı yüksek, gürültülü ses çıkartmak”

tigis- “birlikte bir şey dikmek”

tihigiräs- “birlikte, karşılıklı sık ve şiddetli ses çıkarmak”

tihis- “birlikte bir şeyler dizmek, karşılıklı bir şeyler sıralamak”

tiksis- “birlikte elbise dikmek”

tiläxtäs- “topukları birbirine vurmak”

timäxtäs- “birlikte düğme dikmek”

tiniktäs- “1- kemirmek, kemikte et bırakmamak 2- araları açılmak, bozulmak, didişmek”

tirä:billäs- “birbirine dayanmak”

tirgäläs- “birlikte tuzak kurmak”

tiriärdis- “birini bir yere götürmek; bir şeyi birine ulaştırmak”

tiriläs- “birlikte, karşılıklı ses çıkarmak; patırdamak, çatırdamak”

toboyolos- “birlikte yiyip içmek, tüketmek, bir şey bırakmamak”

tohos- “bir şeyleri karşılıklı kırmak”

tohoyolos- “birlikte bir şeyi çakmak; çivilemek”

tohuyus- “karşılaşmak”

tokurutus- “karşılıklı eğilmek”

tolorus- “1- birlikte, karşılıklı bir şeyi doldurmak 2- bir şeyi yerine getirmek, tamamlamak”

toluguras- “karşılıklı tıngırdamak”

tonos- “karşılıklı bir şeyi koparmak; yırtmak”

torumnas- “1- iz bırakmak, işaretlemek 2- bir şeyi başlatmak; yaratmak”

toyonoxtos- “1- birbirini dirsekle dürtmek 2- birbirine yaslanmak”

toyuorus- “toplanmak, bir araya gelmek”

tögülläs- “birlikte çarpma işlemi yapmak”

töhü:läs- “birlikte bir şeyleri kaldırmak”

tölös- “birlikte borç ödemek; birbirine borç vermek, para vermek”

törötüs- “birlikte doğmak (ikizler hakkında)”

törüöttäs- “birbirine bahane üretmek, sebep sunmak”

törüttäs- “bir işe, bir şeye girişmek”

tu:las- “birlikte tekne yapmak”

tu:rus- “birlikte bir şeyler sökmek, çıkarmak”

tuhaxtas- “birlikte tuzak kurmak”

tulus- “birbirine katlanmak”

tuoratis- “birlikte bir yerden dönmek, beraber yoldan dönmek”

tuoraydas- “birlikte traves takmak”

tuostas- “birlikte karaağaç kabuğu soymak”

tuoyus- bkz: **tuoyus-**

tuoyus- “karşılıklı, birlikte şarkı söylemek”

tuppalas- “bir şeyi karşılıklı, birlikte elle yoklamak)”

tuppaxtas- “karşılıklı birbirini elle yoklamak”

turuorus- “birlikte bir şeyler yerleştirmek”

tutus- “1- birbirini tutmak 2- yakalamak, birlikte yakalamak 3- mcz. hatalı olmak, kusur bulmak”

tü:lä:xtäs- “birlikte kürk ticareti yapmak”

tü:läs- “birlikte tarım arazisi kiralamak”

tü:täxtäs- “tomar yapmak, demet yapmak; toplamak”

tügätis- “bölüşmek, üleşmek”

tühäris- “birlikte, karşılıklı bir şey düşürmek”

tümüs- “1- birbirini bağlamak; bir şey düğümlemek 2- toplamak, yığmak 3- mcz, bilanço yapmak”

tügnäris- “birlikte, karşılıklı bir şeyi devirmek, altüst etmek”

tüökäydäs- “1- birbirine hile yapmak 2- birinin çalışmasını övmek, takdir etmek”

tüökünnäs- “birbirini aldatmak”

tüörgäläs- “karşılıklı birbirlerine takılmak, eğlenmek”

tüptäläs- “bir şeyi karşılıklı tüttürmek”

türgätätis- “birlikte acele etmek; hızlanmak”

tüstäs- “birlikte saman yığınları hazırlamak”

u:ras- “öpüşmek”

u:rastas- “karşılıklı intlaşmak, direktmek”

u:rus- “birlikte bir şeyleri yüklemek, taşımak”

ubatis- “sulandırmak; eritmek, çözündürmek”

ubaxtas- “birlikte, karşılıklı birbirine tıbbi masaj yapmak”

ugus- (< *uk-(I)s-*) “yerleştirmek, sokmak, sokuşturmak, tıkiştirmek”

uguyus- “kendine çekmek, yemlemek, sürüklemek, yem dökmek”

uha:ris- “eritmek, dökmek; eritip kaynaştırmak”

uksus- “birbirine yardımcı olarak bir şeyi yerleştirmek, sokmak, tıkmak”

ularsıs- “birbirine zaman tanımak”

umnus- “birbirini unutmak, hatırandan çıkmak”

uoçarattas- “karşılıklı sıraya girmek”

uoluktas- “karşılıklı gerinmek”

uorbalas- “birbirinden şüphe etmek”

uoruyaxtas- “birbiri hakkında şühelenmek”

uottas- “karşılıklı, birlikte bir şey yakmak”

ura:tas- “karşılıklı, birlikte bağlamak”

uru:ryas- “karşılıklı ailevî duyguların belirmesi”

urusxallas- “yıkamak”

ü:rüs- “1- birlikte hayvanları sürmek, koşturmak 2- birbirini kovmak 3- birini takip etmek”

ü:ttäs- “bir şeyi her iki tarafından delmek; sondaj yapmak”

üläläs- “birlikte çalışmak”

ümüörüs- “yığılmak, kümeleşmek”

üögüläs- “karşılıklı yaygara koparmak”

üömäxtäs- “yığılmak, kalabalıklaşmak”

üöxsüs- bkz: **üöyüs-**

üöyüs- “karşılıklı birbirine sövmek”

ürüötäs- “toplanmak; birikmek”

ütürüs- “1- birbirini sıkıştırmak 2- mcz. birbirini baskı altında tutmak”

xa:cañalas- “1- eğmek 2- topallamak”

xa:cañnas- “1- bir yana doğru eğilmek 2- birbirine yol vermek amaçlı bir kenara çekilmek”

xa:cılas- “şakalaşmak”

xa:ççaxtas- “birbirine engel olmak, mani olmak”

xa:ççıs- “1- birbirine sağlamak, temin etmek 2- birlikte bir şeye garanti vermek, sağlama almak”

xa:çığıras- “karşılıklı gıcırdamak”

xa:çırıyas- “birlikte, karşılıklı gıcırdamak, cazırdamak”

xa:hılas- “birlikte lapa hazırlamak, pişirmek”

xa:las- “birlikte koymak; düzenli koymak, toplamak”

xa:lsıs- “birlikte kalmak, yerinde durmak”

xa:mıs- “birlikte yürümek”

xa:nnas- “1- kanamak 2- birbirine kan bulaşmak”

xa:rdas- “1- birlikte bir şeyi kardan temizlemek 2- bir şeyin içine kar ilave etmek, katmak”

xa:rıyıs- “1- birbirini yakmak 2- mcz, kd, birbiriyle alay etmek 3- kd, birlikte bir şeyi hızla kavurmak; kızartmak”

xa:rkaydas- “birlikte bir şey önlemek; birbirine engel olmak”

xa:rtılas- “birlikte, karşılıklı kart oyunu oynamak; kart oynamak”

xa:xınas- “bir şeylerin karşılıklı gıcırdaması”

xa:yıs- “bir şeyi bir yere sokmak (örneğin hayvanları ağıla sokmak)”

xa:γınas- “1- karşılıklı boğuk, kısık ses çıkartmak 2- karşılıklı boğuk, kısık bir biçimde konuşmak”

xa:γıryas- “ötüşmek”

xaba:nnas- “bir şeyle ilgi, alakaya sahip olmak”

xabaryalas- “karşılıklı boğazından kavramak, yakalamak”

xabcıgıras- “karşılıklı çabucak ve hızlı konuşmak”

xabcılas- “birlikte keklik avlamak”

xabıalas- “1- birilikte bir şey tutmak, yakalamak 2- bir şeyi dişlemek”

xabıdı- “gündelik telaşlarla yüzleşmek”

xabıgıras- “karşılıklı dır dır konuşmak”

xabırıs- “1- birbirini sıkıştırmak 2- birbirini itmek”

xabırıyıs- “yüz yüze gelmek; birbiriyle görüşmek”

xabırıyas- “1- karşılıklı çırpma, çarpma 2- karşılıklı cır cır ötmek, sürekli konuşmak”

xabıs- (< xap-(I)s-) “birlikte bir şey yakalamak, kapmak”

xabıtaydas- “kd, birlikte, karşılıklı olarak bir şeyi aceleyle yapmak”

xacıktas- “birbirini ısırma, dişlemek”

xacıris- “dişlemek, dişleriyle kesmek”

xaçaydas- “birlikte uyumak, yatmak”

xaççıgınas- “karşılıklı, birlikte horlamak”

xaçgıras- “1- çitirdamak, çatırdamak 2- koşuşturmak”

xaha:yınnas- “birlikte, karşılıklı emretmek”

xahı:tas- “birbirine bağırma”

xahıgıras- “karşılıklı, birlikte horlamak”

xahıs- (< *xac-(I)s-*) “birlikte kazmak, eşmek”

xala:tas- “karşılıklı yüksek sesle ve ksin, buyurucu bir dille konuşmak”

xalas- “birlikte bir şeyleri yağmalamak, soymak”

xalcıgıras- “karşılıklı şırıl şırıl akmak, çağlamak”

xallıgıras- “gürültülü bir biçimde tıngırdamak, çangırdamak”

xallıryas- “foş foş ses çıkartmak”

xanappakılas- “tıkamak, kalafatlamak”

xanda:las- “birlikte karaçam dikmek”

xanı:las- “birleştirmek, toplamak”

xantağnas- “birlikte, karşılıklı başını sallamak (atlar hakkında)”

xaṇkılas- “birlikte patenle gezmek”

xaṇkınas- “geniz sesi çıkarmak”

xapsıs- “birbirii tutmak, biribini yakalamak”

xaptayastas- “birlikte kırmızı frenk üzümü toplamak”

xarabıllas- “birlikte gözlemek, gözetlemek”

xaraṇaṇçılās- “birlikte kırlangıç yakalamak”

xaras- “saklamak, muhafaza etmek”

xarbıalas- “1- birlikte bir şey yakalamak 2- dişlemek”

xardalas- “karşılıklı misilleme yapmak”

xarıhıs- “birbirden yana olmak, birbirinin tarafını tutmak”

xarılas- “karşılıklı şarıldamak”

xarıstas- “birlikte bir şeyi tutumlu kullanmak, tasarruf etmek”

xarsa:xtas- “birbirine karşı dik kafalılık etmek, inatlaşmak”

xartalas- “birbirine çatmak”

xastas- “birlikte bir şeyi soymak”

xata:hılas- “birlikte ata binmek; birlikte gezmek”

xatas- “1- kapatma, tıkamak 2- çivilemek, bir şeyi çakmak”

xatayıs- “birbirine karşı kin tutmak; öç almak”

xatı:stas- “birlikte mersin balığı yakalamak”

xatılas- “karşılıklı tekrarlamak”

xatırıktas- “birlikte, karşılıklı bir şeyin kabuğunu soyamak”

xatis- “karşılıklı çaprazlamasına uzanmak; yan yatırmak”

xaxa:rıs- “bağrıışmak; karşılıklı, birlikte kahkaha atmak”

xaxxalas- “kapamak, örtmek”

xayıhardas- “birlikte kayak yapmak”

xayıs- “bir şeyi başka bir şeyle çevrelemek; birbirini çevrelemek”

xayıtıs- “kırmak, parçalamak”

xayyas- “birbirini övmek”

xayılas- “pul pul dökmek”

xo:buryas- “1- karşılıklı, birlikte karakteristik bir ses çıkartmak (kuşların kanat çırpışlarında çıkardığı ses) 2- mcz, gırtlaktan konuşmak”

xo:çuguras- “birlikte, karşılıklı keskin çıtırtı sesleri çıkarmak”

xo:huryas- “1- karşılıklı vızıldamak 2- mırıldamak, şırıldamak”

xo:nnos- “biriyle birlikte uyuya kalmak”

xobco:rus- “karşılıklı olarak hızlı ve yüksek sesle konuşmak”

xobugunas- “1-çok hızlı ve belirsiz konuşturmak 2-dedikodu yaptırmak”

xoburyas- “1- birlikte çırpamak 2- karşılıklı sallamak, çalkalamak”

xoduyus- “birlikte tırpan yapmak, biçmek”

xohoxtos- “birbirine kırıncı bir şeyleri hatırlatmak, anımsatmak”

xolbos- “birleşmek, irtibat kurmak”

xolcoyus- (< *xolcox-(I)s-*) “birbirini kovmak”

xolluguras- “1- fokurdamak, kaynamak 2- yüksek sesle çene çalmak”

xoloruktas- “dönmek, etrafında dönmek”

xolos- “birlikte bir şeyi belirlemek, tayin etmek, karar almak”

xolunnaris- bkz: **xolunnarsıs-**

xolunnarsıs- “birbirini kötülemek, yermek”

xoluyus- “sanmak, hesaba katmak, hesaplamak”

xomoyus- “birbirine gücenmek”

xompu:stas- “karşılıklı birbiriyle alay etmek, eğlenmek”

xomuruyus- “birbirini kınamak”

xomus- “kaldırmak, toplamak, düzene koymak”

xomuyus- bkz: **xomus-**

xonoholos- “birlikte misafir ağırlamak, karşılıklı birbirini misafir olmak”

xonturuollas- “birbirini yoklamak, kontrol etmek”

xonus- “brlikte geceleme, konaklamak”

xoŋkunas- “birbirine, karşılıklı yüksek sesle bir şeyler duyurmak”

xoŋkuŋnas- “eğilmek, baş eğmek (bir şeyin ucu hakkında)”

xoŋkus- “eğilmek, baş tarafından eğilmek”

xoŋnorus- “bir şeyi birbirinden ayırmak, sökmek”

xoŋsos- “hareket etmek, eylemde bulunmak (yüksek kalkık burunlu insanlar hakkında)”

xorgutus- “birbirine gücenmek, kırılmak”

xorutus- “birlikte tarla sürmek”

xoruydas- “karşılıklı cevap vermek”

xotoŋnos- “karşılıklı esnemek”

xotuolas- “böğürmek, kusmak”

xotus- “birini yenmek, üstesinden gelmek”

xoxoŋnos- “karşılıklı hareket etmek, yürümek (ince, uzun boylu insanlar hakkında)”

zabastovkalas- “birlikte grev yapmak”

zagatovkalas- “karşılıklı bir şeyleri tedarik etmek”

zagsalas- “birlikte kayıt yaptırmak”

6.36. -t-; Ettirgenlik

a:tırt- “tanıtmak, şöhret yapmak, ünlendirmek”

a:ttat- “adlandırmak, isimlendirmek”

abart- “bezdirmek; birini öfkeliendirmek”

abırat- “kurtarmak; atlatmak”

acırt- “kabartmak, dağıtmak, karıştırmak”

aççat- “azaltmak”

aççıkıttat- “acıktırmak”

ayırat- “küçültmek, azaltmak, eksiltmek”

ayıyat- “azaltmak, eksiltmek”

ahat- “zorla yemek yedirmek”

ahıt- “1- ekşitmek 2- acıtmak”

albınnat- “aldatmak; aldatmaya neden olmak”

alyahat- “yanıltmak, hata yaptırmak”

amsat- “tattırmak, çeşniye baktırmak”

anat- “1- tayin ettirmek; belirlemek 2- vasiyet yazdırmak”

añat- “açtırmak, aralatmak”

apçat- “daraltmak”

appañnat- “aralamak (tekrarlılık biçiminde)”

appat- “aralatmak, açık bıraktırmak”

arbat- “dağıtmak(saçlar hakkında)”

arcat- “güldürmek; güldürüp ara ara dişlerini göstermek”

astat- “1- hazırlatmak, pişirttirmek 2- yüzdürmek (hayvanlar hakkında)”

ata:xtat- “şımarttırmak”

atayasttat- “incitmek, darıltmak”

atı:lat- “sattırtmak, satışa çıkarttırmak”

atıñnat- “1- açmak, meydana çıkartmak 2- uzaklaştırmak 3- bir şeyi öne geçirmek (tekrarlılık biçiminde)”

atıt- “1- açtırmak, meydana çıkartmak 2- uzaklaştırmak 3- kopartmak; öne çıkartmak 4- açtırmak, serpmek, yaymak 5- öldürmek”

attat- “kurdurmak, oluşturtmak”

axsat- “gevşetmek”

ayannat- “1- birisini yolculuğa göndermek 2- tırısla yavaşça salınmak (at için)”

ayda:rt- “1- ses çıkartmak, gürültü yaptırmak 2- kavga ettirmek”

aygırat- “1- bir şey ile çingırdatmak
2- sallandırmak”

ba:lat- “1- kınatmak, ayıplatmak 2-
yarayı azdırmak”

ba:rayadı- “büyütmek;
olgunlaştırmak”

ba:talat- “1- pamuk koydurmak
(giysilere) 2- bir şeyleri pamukla
tıkamak, kapattırmak”

ba:ymat- “ses çıkartmak”

bäçä:ttät- “bir şeyi yazdırmak,
yazdırıp yayınlamak; basıp
yayınlamak”

badarañnat- “koşuda ayakları geniş
açarak koşturmak (genellikle atlar
hakkında)”

bälämnät- “hazılatmak, geliştirmek”

bäläxtät- “hediye aldirmek”

bäliätät- “1- işaretlendirmek,
göstertmek 2- kaydettirmek 3- birine
dikkat çekertmek”

ballıryat- “1- geveliyerek
konuşturmak 2-şaplatmak”

bällirgät- “ıslak bir zeminde yürürken
ses çıkartmak”

bariannälat- “1- reçel yaptırmak 2-
reçel sürdürüp yemek”

batsat- “baş çizdirmek”

battat- “sıkıştırmak”

bayıt- “zenginleştirmek”

baytahırt- “şımanlatmak”

bayart- “istek uyandırmak”

bı:bardat- “seçtirmek”

bı:hat- “fişek doldurtmak; barut
bastırmak”

bılaxtat- “hayvan yemi olarak çınar
ağacının ve akağacın dallarını yem
olarak hazırlamak”

bılcat- “1- birinden bir şey aldirmek
2- mecz, rütbe aldirmek”

bıllıryat- “şaplatmak”

bıra:hınnät- “bayram kutlatmak”

bırdañalat- “serptirmek, saçtırmak”

bıta:rt- “yavaşlatmak”

bıtarıt- “parçalatmak, kırdırmak”

bi:lät- “biletmek, sivirtmek”

biäräñnät- “sallandırmak”

biätäñnät- “1- yavaş sallandırmak 2- sık gelipgötürtmek 3- karasız bırakmak”

bigärgät- “iddia ettirmek”

bihirät- “onatmak”

bilgälät- “tahmin ettirmek”

billirät- “lıkırdatmak”

birdirgät- “gıcırdatmak”

birikästät- “emrettirmek”

bokut- “bükmek (dizler hakkında)”

bolcot- “tespit ettirmek”

bolçot- “1- kozalak toplatmak 2- mcz, şaşırtmak, gözlerini fal taşı gibi açmak”

borotokuollat- “protokol yaptırmak; hazırlatmak”

boruobalat- “denetmek, tattırtmak”

boruostat- “hesaplatmak, ödetmek”

bostu:ktat- “1- çobanlık yaptırmak 2- hayvanlara baktırmak”

bosxolot- “1- serbest bıraktırmak, salıvermek 2- yumuşatmak, gevşetmek (bağ hakkında)”

böhüt- “1- soğutmak 2- çözdürmek”

böyörgöt- “1- güçlendirmek, pekiştirmek, sağlamlaştırmak 2- mcz, doğrulamak, onaylamak 3- gayretlendirmek, cesaretlendirmek”

böyürt- “çöp attırmak”

brakoñerdät- “ağaç kestirmek”

bronyalat- “yer ayırtmak, rezervasyon yaptırmak”

bu:lat- “birini takip ettirmek, birini rahatsız ettirmek”

bucurut- “dalgalandırmak (saçlar hakkında)”

bugullat- “saman istifletmek”

bulgurut- “1- hayvanların koşum takımlarını çıkartmak 2- kd, mcz, reddetmek, kabul etmemek; sözünden veya kararından dönmek”

bulu:stat- “buzluğa bir şeyler koydurmak, saklatmak”

buohalat- “dizginletmek”

buohat- “hamile bırakmak (bazı dişi hayvanlar hakkında)”

buorat- “yaşlandırmak; güçsüzlendirmek”

buortulat- “bozmak, bozulmasına sebep vermek”

burguçut- “yükseltmek (duman hakkında)”

buruolat- “tüttürmek”

buruydat- “1- suçlamak 2- ceza aldirmek; cezalandırmak”

buryaçıt- “tozutmak”

buryalcılat- “boyunduruk altına sokmak, boyunduruk altına almak”

buryaḡnat- “tozutmak”

buryat- “toz kaldırtmak”

bü:rüktät- “sökük bir şeyi diktirmek”

bülgürüt- “çıkarttırmak, kırdırmak”

büllügürät- “boğuk boğuk ses çıkartmak”

bültät- “kabartmak”

büöbäydät- “biriyle ilgilendirmek, birine baktırtmak”

büölät- “1- tıkatmak, kapatmak 2- çevirtmek, set çektiirmek”

bürçüt- “buruşturmak”

bütäydät- “1- çitle çevirtmek 2- mcz, bir malzemenin temelini hazırlatmak”

cä:bälät- “eğlendirmek”

ca:caḡnat- “sarsarak bozdurmak, bozdurmak”

ca:cıt- “götürmek, çekmek; kaçırmak”

ca:kırdat- “çapa getirtmek”

ca:mnat- “1-besletmek,yedirtmek 2-sürdürmek”

ca:rıstat- “üst üste yığdırmak; kat kat meydana getirmek”

ca:ttat- “zehirletmek

cäbäläydät- “duyurtmak, bildirtmek”

cabaxtat- “dikkatsizce ve özensizce bir şey sürdürmek; kirletmek, pisletmek”

cabcırat- “hızlı ve anlaşılır konuşturmak”

cabcılıt- “bir şeyi kararlılık ve dirençli bir biçimde hareket ettirmek; devam ettirmek, sürdürmek”

cabıcıt- “hızlı gitmesine neden olmak”

cäcännät- “çilek toplatmak”

cadat-“yoksullaştırılmak”

cagcat- “dondurmak”

cägcit- “arama yaptırmak, yoklatmak, araştırmak”

calba:rt- “dalgın olmasına neden olmak, unutkan olmasını sağlamak”

calbarıt- “geri bıraktırmak, kaçtırmak”

calıhıt- “1- bağırtmak 2- hareket ettirmek”

calkııt- “döktürmek (su için)”

callat- “genişletmek (bir deliğin esnemesi hakkında)”

callıgrat- “hızlı konuşturmak, çene çaldırmak”

cälligirt- “evsiz bırakmak”

calxannat- “kımıldatmak, dalgalandırmak (suyun yüzeyi hakkında)”

cänkärt- “1- şeffaflaştırmak 2- netleştirmek”

cappañnat- “dar, uzun bir yarığın meydana gelmesine neden olmak”

cappat- “iyice kapalı, sıkı, geniş bir ağız teşkil etmek”

caralıktat- “etiketletmek”

cärgälcit- “bir şeyi hızlı hareketlerle, hızlı bir biçimde gösterip kaybetmek”

cärgät- “1- görünüp kaybolmak 2- koşuşturup durmak”

carya:lat- “1- gölge balığı avlatmak 2- süsletmek”

cayyart- “aydınlatmak”

cılıt- “pusturmak, sindirmek”

cılıyalat- “önceden kestirmek, tahmin etmesine neden olmak; kehanette bulunmak”

cırat- “esnetmek (insanlar hakkında)”

ci:bärgät- “şaşırtmak, şaşkına çevirmek”

ciägänit- “1- yıkmak; yoksun bırakmak 2- telaşlandırmak”

ciälät- “1- ev sahibi yapmak 2- evlendirmek”

ciärät- “dolgun bir ses duyurmak”

ciätit- “1- evcilleştirmek 2- ev temin etmek, kalacak yer sağlamak”

cigihit- “titretmek, zangırdatmak”

cippinit- “sıkılaştırmak, sıkılaştırmak”

cirihit- “şiddetli, gürültülü bir ses yaymak, neden olmak”

cirimnät- “pırıldatmak”

cohumsut- “azamet taslatmak; kendini önemli birimiymiş gibi göstertmek”

cohunnat- “saygı göstertmek”

corolcut- “hareket ettirmek (ince, uzun insanlar hakkında)”

coruolat- “ağır ağır yürütmek”

coruoḡxaydat- “atlatmak, sıçratmak”

cögcörüt- “başından göndermek, kovdurmak”

cörböt- “ince, uzun görünmesini sağlamak, olmasına neden olmak”

cukkurut- “çizdirmek, tırmalatmak”

culat- “ürkütmek, çekindirmek”

culurut- “koşturmak”

cuottat- “tentürdiyot sürdürmek”

cuoyart- “1- bataklığa çevirtmek 2- batırmak, saplatmak”

cüdät- “zayıflatmak”

cükküt- “1- hareket ettirmek, yola çıkartmak 2- iştahla bir şeyi yudumlamak, yutmak”

cüörälät- “1- benzettirmek 2- birleştirmek, birlikte uygulatmak”

ça:lba:nnat- “bir şeyi tutturmak; takmak”

ça:lıt- “sızdırmak”

ça:stat- “böldürmek, kısımlara ayırtmak”

çaçat- “1- nefesini kesmek, nefessiz bırakmak 2- mcz. korkutmak”

çaçınñıardat- “çalı çırpı toplatmak”

çalımnat- “sıçratmak; taşırmak dökmek”

çallıryat- “1- damla damla akıtmak, damlatmak 2- lıkırdamak, su içerken lıkırl lıkır ses çıkartmak 3- yüksek, gürültülü ses çıkartmak, çıkarttırmak 4- mcz, yüksek sesle konuşmak”

çäñkä:yilät- “1- bir şeye kabza geçirtmek, taktırmak 2- mcz, yükseltirmek”

çardıryat- “karakteristik bir ses çıkartmak, çıkarttırmak”

çarılat- “damla damla akıtmak”

çaskıt- “tiz bir ses çıkartmak; çığlık attırmak”

çayıt- “korkutmak, endişelendirmek”

çihı:rt- “keskin bir ses çıkartmak”

çıpçılıt- “gözlerini kırpma, kırğıştırmak”

çiskıt- “tiz bir ses çıkartmak”

çiäppärdät- “bir şeyi dörde böldürmek”

çiärbälät- “kurtlandırmak”

çirkät- “uzatmak, gerdirmek”

çobuguryat- “şapur şupur ses çıkartmak”

çolluryat- bkz: **çallıryat-**

çolot- “kafayı yukarıya kaldırtmak”

çorbot- “1- ileri çıkartmak, öne doğru hareket ettirmek 2- bırakmak, uzun bir süre kalmasını sağlamak”

çorgut- “konuşturmak (yüksek ve gür sesle); bağirtmak”

çorot- “uygunsuzlaştırmak”

çoxo:nnot- “çohoon (ılık süt, yumurta ve tereyağının çırpılıp dondurulması)çırptırmak, çalkalatmak”

çöllörüt- “1- akıtmak, su gibi akıtmak 2- mcz, yayılmak; duyulmak”

çönöt- “bir şeyi dik bir biçimde tutturmak”

çörböñnöt- “dinlettiirmek, dinletmek (düzenli tekrarlıklar biçiminde)”

çörböt- “dinlettiirmek; dinletmek”

çu:mpurt- “yatıştırmak, sakinleştirmek”

çugahat- “yakınlaştırmak, yanaştırmak”

çugut- “1- geriletmek, geriye çekmek; geriye doğru göndermek”

çuñnat- “bildirmek, haber vermek”

çuolkaydat- “netleştirmek, açıklığa kavuşturmak”

dabat- “yukarı çıkarmak; yükseltmek”

dabdıgrat- “1- yüksek sesle kesik kesik ve hızlı konuşmak ya da okumak 2- takırdatmak”

dägäräñnät- “ayakucunda koşturmak”

dägät- “hızlıca adım attırtmak”

dägdät- “1- hafifçe yerden yükseltmek 2- mcz, dağıtmak, saçtırmak”

daka:stat- “kanıtlamak, ispatlatmak”

dakıla:ttat- “rapor yazdırmak”

dalalalat- “1- ahşap köprücükleri kullanarak su üzerinden karşıya geçirmek 2- ahşap köprücükler inşa ettirmek”

dalba:tat- “bir şeyi sallatmak”

dalbardat- “samimi karşılatmak; ikram ettirmek”

dallarıt- “1- hızla yürütmek 2- mcz, kd, telaşlandırmak”

daɣnat- “çatıya toprak döktürmek”

däɣnät- “zarar görmesini sağlamak; vurdurmak”

darat- “img, geniş omuzlu olmasını sağlamak”

darbat- “1- şişirtmek 2- mcz. şişirmek, abartmak”

dardat- “hareket ettirmek (geniş omuzlu insanlar hakkında)”

darılat- “şiddetli bir tıkırtı sesi çıkartmak”

darxahıt- “kibirlendirmek”

datalet- “tarilendirmek”

datdat- “bir şeyi suyun yüzeyine çıkartmak”

däxsilät- “düşleştirmek”

daybat- “1- bir şeyi sallamak 2- bir şeyi sallayarak vurmak”

dayat- “değdirmek, dokundurmak”

dejurnaydat- “nöbet tutturmak”

dı:gınat- “tınlatmak, vızırtıdatmak”

dıgdat- “1- şişirmek, kabartmak 2- mcz. küstürmek; surat asmak”

dırılāt- “titretmek, zangırdatmak”

dıbdıgırāt- “birisini kızdırmak”

dirilāt- “derinleştirmek”

dobdugurat- “hızlı ve monoton bir biçimde konuşturmak”

dobdugurat- “hızlı, monoton bir biçimde konuşturmak”

domunuolat- “domino oynatmak”

donuostat- “ihbar ettirmek”

doppuruostat- “sorgulatmak”

doyyoxtot- “sürekli konuşturmak”

doyoloɣnot- “topallatmak”

dögdöt- “kısaltmak”

döyüt- “sağırлаştırmak”

duobattat- “1- dama oynatmak 2- taşı damaya çıkartmak”

duxu:lat- “parfüm sürdürmek”

duydat- “kalayla kaplatmak; kalaylatmak”

äbiättät- 1- öğle yemeği yedirtmek 2- dişleriyle sıkıştırmak”

äçät- “kırdırmak, parçalamak”

ägälgälät- “süsletmek, bezetmek”

äkçät- “çektirmek, kaldırmak”

äkkirät- “atlatmak, sıçratmak”

älä:rt- “hızla geçirmek, hızla göndermek”

älät- “temizletmek, sildirmek”

älbät- “artırmak, çoğaltmak”

ämsäyälät- “zarar ettirmek”

ämtärt- “çıkartmak, kopartmak”

ämtät- “tedavi ettirmek”

änälit- “ağlayıp sızlatmak, figan ettirmek”

änçirät- “vazgeçirtmek”

ändällät- “bir hata yapmasına neden olmak”

andayat- “yemin ettirmek”

äñä:rit- “yüksek se tonda ses çıkartmak”

äräliñnät- “hareket ettirmek, yerinden oynatmak (açık ve yuvarlak gözler hakkında)”

ärbät- “kesmek, biçmek (testere ile)”

ärdälät- “erken kaldırmak”

ärgärt- “köhneleşmek, eskitmek”

ärgit- “1- döndürmek, çevirtmek 2- harekete geçirmek, hareket ettirmek”

äriännät- “düzensizce iş yaptırmak”

ätit- “söyletmek, konuşturmak”

ättät- “doğratmak”

äyä:rit- “gözyşına boğulmasına sebep olmak (örnein gülerken, ağlarken)”

äyänälät- “hızla ve kolayca sallandırmak”

äyänät- “sallandırmak, çalkalatmak”

grimmät- “makyaj yaptırmak”

gü:leydät- “gezdirmek, dolaştırmak”

ı:stıt- “1- dibi tutmak 2- mcz, karartmak”

ıalcıttat- “misafir etmek; konuk ağırlamak”

ıannıt- “şişirmek (sütten dolayı inek ve kısırakların süt kesesinin şişmesi)”

ıarat- “hasta etmek”

ıarı:lat- “hastaya baktırmak, ilgilendirmek”

ıacırt- “kabartmak (saç, yün vs. hakkında)”

ıgdañnat- “omuzları yukarı kaldırmak (düzenli tekrarlılık biçiminde)”

ıgılıt- “1- acele ettirmek 2- mcz, şaşırtmak”

ıha:rılat- “kavurtmak, kızartmak”

ıhı:tat- “bağirtmak”

ıllat- “1- şarkı söyletmek 2- mcz. şakıtmak”

ılyat- “ayıklatmak, seçtirmek”

ımsı:rt- “açgözlülük etmek”

ınçiktat- “inletmek, sızlatmak”

ıga:lat- “huysuzlandırmak”

ıgı:rdat- “eyerletmek”

ıpçat- “ağz, azaltmak”

ıra:hırt- “1- saflaştırmak 2- netleştirmek”

ıra:stat- “temizletmek”

ırbagnat- “gülümsetmek (düzenli tekrarlıklarla)”

ırbat- “gülümsetmek”

ırcat- “1- gülümsetmek 2- açtırmak (yara hakkında)”

ırcıgnat- “homurdattmak (hayvanlar hakkında)”

ırdıryat- “1- zayıflatmak 2- yorgun düşürmek”

ıskaydat- “serptirmek, püskürtmek, dağıtmak (tüm yönler doğru)”

ıspahardat- “örtmek, kaplatmak”

ısta:rıstalat- “muhtar, kaymakam olarak çalışmak”

ıstağalat- “atlatmak, sıçratmak”

ıstara:ptat- “cezalandırmak; ceza verdirmek”

ıtahalat- “kıskı çaktırmak; sıkıştırmak”

ıtat- “hüngüt hüngüt ağlatmak”

ıtıalat- “tekrar tekrar ateş ettirmek”

ıtıgılat- “saygı göstermek, hürmet ettirmek”

ıtıktat- “saygı göstermek, hürmet etmek”

ıyast- “1- astırmak 2- tartırmak”

ıydağart- “göstermek, görünmesini sağlamak”

ıyılal- “çığlık attırmak; ıslık çaldırmak, vızıldatmak”

i:ktät- “ışetmek”

iäcägäydät- “süzme peynir hazırlatmak”

iädät- “1- endişelendirmek, meraklandırmak 2- eğlendirmek”

iäräñnät- “kımıldatmak, sallandırmak”

iäyälcit- “sallatmak, yalpalatmak”

iäyäñnät- “sendeletmek, sallandırmak”

iäyät- “büktürmek”

ibi:rt- “saçtırmak, püskürtmek”

ibigirät- “çekip çıkartmak”

igi:lät- “çalıştırmak, işletmek”

ihärt- “içirtmek”

ihäxtät- “pislik temziletmek, kir temizletmek”

ilbirit- “eskitmek ,yıratmak”

ilbistät- “kana susamak, barbarlık yaptırmak, gaddarlıklaştırmak”

ilcirit- “işe yaramaz, eski püskü bir hale dönüştürmek (elbiseler hakkında)”

ilgiälät- “1- bir şeyi bir şeyle çekmek, çekip çıkarmak 2- şiddetle karıştırmak, didiklemek”

ilibirät- “titretmek”

ilit- “ıslatmak, nemlendirmek”

illäñsit- “ara koymak, molaya çıkarmak”

imnät- “damgalatmak”

intäriähirgät- “merak ettirmek”

iñi:rdät- “sığırın sinirini aldirtmak”

iñsärt- “aç gözlülük, doymazlık göztermek”

irä:ttät- “kısımlara ayırtmak”

irdät- “1-aratmak 2-soruşturma yaptırmak, inceletmek”

ispi:häktät- “sıralatmak, sıraya koymak”

istät- “karnından vurdurmak”

itäyät- “inandırmak, kandırmak”

itirt- “içirmek, sarhoş etmek”

kä:mäydät- “ölçtürmek”

käbälit- “uzaklaştırmak”

käbilät- “1- durumu, vaziyeti uygunsuzlaştırmak 2- mcz, birinin başını belaya sokmak”

käbirät- “güçsüzleştirmek, zayıflatmak”

käçigirät- “meydana getirtmek”

kädäñnät- “esnetmek (düzenli tekrarlılık biçiminde)”

kädät- “1- esnetmek 2- sarsmak, sendeletmek”

kähät- “birine bir şeyi zorla, acıyla tecrübe ettirmek”

käkkälät- “sıralamak, dizdirmek”

kälät- “1- güvenini yok etmek 2- kızdırmak, öfkelenmek”

kältät- “dengesizleştirmek”

kämçärit- “sıkma, utandırmak”

käñät- “genişletmek”

käpsät- “konuşturmak”

kärätit- “güzelleştirmek”

kärbät- “dişletmek, kemirtmek”

kärçiktät- “parçalara böldürtmek”

käri:mnät- “daire çizdirmek, dönüp durdurmak”

käriärt- “yakmak, kömürleştirmek”

karikaturalat- “tasvir ettirmek, karikatürünü yaptırmak”

kärit- “1- dolaştırmak 2- gözden geçirtmek”

kätämäyädät- “temkinli yapmak; ihtiyatlı yapmak”

kätät- “bekletmek”

kätirät- “giydirmek”

kı:bıryat- “çatur çatur ses çıkartmak, çıkarttırmak”

kı:çığırat- “gıcırdatmak (uzun süreli tekrarlılık bildiren biçimde)”

kı:çıryat- “gıcırdatmak”

kı:gınat- “çınlatmak”

kı:hırt- “sinirlendirmek, öfkelenmek”

kı:kınat- “uzun uzun, ağır ağır gıcırdatmak”

kı:kırdat- “gıcırdatmak”

kı:llat- “1- kovalatmak, peşinden göndermek 2- yabani geyik avlatmak”

kı:rat- “yükseletmek, yüksekte uçurtmak”

kıahılat- “altüst etmek, kösteklemek”

kıarat- “daraltmak”

kıayırt- “kuvvetlendirmek, güçlendirmek; sağlamlaştırmak”

kıçığırat- “gıcırdatmak”

kıçırdat- “bir şeyi çıtırdatmak”

kıdamalat- “anadutla saman istifletmek”

kıhıaxtat- “kazıtmak”

kıhığırat- “titreşimli, dalgalı ıslık sesi çıkartmak; ıslık çaldırmak”

kılıt- “1- kaşıttırmak 2- mcz, sinirlendirmek, asabını bozmak”

kıla:ttat- “ot yığdırmak”

kılamnat- “parıldatmak”

kılat- “parıldatmak, ısıtmak”

kılbat- “parıldatmak”

kılga- “kısaltmak”

kılıgırat- “çınlatmak”

kılıryat- “çınlatmak (küçük metal eşyalar hakkın)”

kımırdayastat- “kımız yaptırmak, hazırlatmak”

kımıstat- “kımız yaptırmak”

kımñi:lat- “kırbaçlatmak, kamçılattmak”

kıyat- “nişan aldirmek”

kıgkınat- “çınlatmak, tınlatmak”

kıgkıydat- “küskün ve ağlamaklı bir biçimde sızlandırmak; sızlanmasına neden olmak”

kıgnat- “eğmek, bükmek”

kıpcıt- “bir şeyi, birini bacağından sıkıştırmak, sıkıştırtmak”

kıra:billat- “tırmıklamak, tırmakla sürdürmek, temizletmek”

kıra:dıstat- “sıcaklığı ölçtürmek”

kıra:skalat- “1- boyatmak 2- mcz. süsletmek”

kırbat- “dövdürmek”

kırtat- “1- utandırmak 2- kızgınlıştırmak”

kıydat- “kovdurmak”

kiärkät- “zarif hale getirmek; süsletmek, donatmak”

kıbirgät- “şiddetli, ani sesler çıkartmak”

kıhırgät- “övdürmek, pohpohlatmak”

kıläñnät- “parıldatmak (eşit tekrarlılık biçiminde)”

kıläpäççit- “ışıldatmak, parıldatmak”

kılärit- “parlatmak, cilalattmak”

kılät- “1- parlatmak (yüzeyler hakkında) 2- bir şeyi yüzey üzerinden akıtmak (örneğin suyu)”

kılbät- “parlatmak; pırıl pırıl yapmak”

kırtit- “1- kırletmek 2- mcz, adını kırletmek”

konfiskatsiyalat- “haczettirmek”

konspektat- “özetletmek”

konsul’tatsiyalat- “istişare yapmak”

kontratakalat- “hücumla çıkartmak”

köbdörüt- “yumuşatmak, gevşetmek”

köççüt- “eğlendirmek;
ketiflendirmek”

kölbörüt- 1- kirlenmek 2- mcz,
(namusunu) kirlenmek”

kölböyürt- “bir şeyden kurtulmak; bir
şeyi elden çıkartmak”

kömüllät- “kemirmek”

kömüskät- “korumaya almak;
korumasını sağlamak”

köñköt- “sesini yükseltmek”

köñüllät- “serbest bıraktırmak”

köppöt- “şişirmek”

köpsölöt- “kaplatmak;
sağlamlaştırmak”

kördöt- “1- aratmak 2- istemek;
istemek, talep etmek”

körülät- “eğlendirmek,
neşelendirmek”

kötüt- “1- uçurmak 2- atlatmak 3-
ürkütme (kuşları ürkütüp uçurmak)
4- buharlaştırmak, toz saçmak”

köyürät- “azaltmak, eksiltmek”

köyüt- “etkilemek, cezp etmek”

krematsiyalat- “kremasyon
yaptırmak”

ku:gunat- “belli belirsiz ses
çıkartmak”

ku:rt- “kurutmak”

kubarıt- “soldurmak”

kubulut- “1- bir şeyi bir şeye
dönüştürmek 2- kökten değiştirmek”

kuççat- “eksiltmek, azaltmak”

kuhuryat- “kısa keskin ses çıkartmak”

kulaxaçıt- “hızlıca çevirtmek,
döndürmek”

kuma:rdat- “sivrisinekleri
dağıttırmak”

kumalat- “1- parçalara dönüştürmek
2- buruşturmak”

kumut- “toplatmak; kıvırtmak; bağdaş
kurup oturtmak”

kuñkunat- “çınlatmak, tıngırdatmak”

kuolastat- (I) “başak toplatmak”

kuolastat- (II) “oylatmak”

kuonñuktat- “atlara bakıtmak”

kuormalat- “tekneyi yönetmek, yön
vermek”

kuortamnat- “kiralatmak”

kuoyalçıt- “düzenli tekrarlılık biçiminde bir şeyi sallamak”

kuoyaḡnat- “eḡmek, bükmek (eşit tekrarlılık biçiminde)”

kuoyat- “hafifçe bir şeyi eḡip, bükmek”

kura:naxtat- “boşaltırmak”

kurdat- “kuşatmak, kemerle bağlamak”

kurduryat- “bir şeyi çıtırdatmak”

kursut- “uzun süre saklamak; tutmak”

kurulat- (I) “gürültülü ses çıkartmak”

kurulat- (II) “depolatmak, stoklatmak”

kuruppa:skılat- “daḡ tavuḡu yakalatmak, avlatmak”

kuruppalat- “öḡütmek, tahıl öḡüttürmek”

kurutut- “1- gücendirmek 2- hüznlendirmek”

kutalcıt- “kımıldatmak (düzensiz tekrarlılıklar biçiminde)”

kuyaxalat- “deriyi kavurtmak”

kuybaḡnat- “bükmek, kıvrırmak”

kü:günät- “gürültü yaptırtmak”

kü:hülät- (< kü:s+ILA:-t-) “güçlendirmek”

kü:hürt- “güçlendirmek”

kü:läydät- “gezdirmek, dolaştırmak”

kü:rt- “germek, gerdirmek”

küçügürät- “çıtırdatmak”

küdärit- “kaldırmak, yüseltmek”

kükkürät- “bir şeyi gürültüyle sürüklemek; gürültüyle ses çıkartmak”

küllürgät- “ezdirmek”

kültät- “şışırtmek; kabartmak”

külügürt- “1- gölgelendirmek 2- birine iftira etmek”

külümñät- “parlamak, parıldatmak”
“parıldatmak”

kündä:rt- “aydınlatmak”

kündülät- “ikramda bulundurmak”

küḡkülüt- “pis kokutmak”

küöcüt- “1- yakmak, tutuşturmak 2- mcz, kızıştırmak, körüklemek”

küöḡalcıt- “1- büktürmek 2- kımıldatmak, oynatmak” (düzensiz tekrarlılık biçiminde)”

küöḡülät- “balık tutturmak”

küökät- “img,boynu uzatmak, gerdirmek”

küölāhit- “çektirmek; yan yana götürtmek (genellikle atlar hakkında)”

küöntät- “1- işgal ettirmek 2- mcz, hükmettirmek, üstün tutmak”

küörāpnät- “meydana çıkartmak, belli etmek (düzenli tekrarlılık biçimidir)”

küöstät- “pişirtmek”

kürät- “kaçırmak”

kürgüydät- “birine bağtırmak, seslendirmek”

kürüölät- “1- çit yaptırmak 2- çitle çevirtmek”

kütärdät- “kunduz avlatmak”

la:xtat- “vernicketmek”

labaxalat- “gevezelik etmek, boş boğazlık etmek”

labaxtat- “pisletmek, kirletmek”

labayırt- “kirletmek, pisletmek”

labıgırat- “yükek sesle şaklatmak”

labıryat- “kuvvetli bir ses çıkartmak”

laçığırat- “çatırdatmak”

lahıgırat- “kütürdetmek, çatırdatmak (ağır, katı nesneler hakkında)”

libirgät- “gümbürtüye benzer bir ses çıkartmak (düzensiz tekrarlılık biçiminde)”

loçugurat- “kesik, sert, keskin ses çıkarttırmak”

loglorut- “kopartmak, koparttırmak (büyük parçalar halinde)”

loḡkumat- “uzun bir süre düşük tonda bir ses çıkartmak”

loskuydat- “parçalatmak”

lüḡkünät- “vızıldatmak”

ma:cat- “hareket ettirmek (çarpık bacaklı insanlar hakkında)”

ma:nılat- bkz: ıtıḡılat-

ma:rınnat- “birine benzetmek”

mä:rilät- “konuşturmak”

mäççit- “otlatmak”

makkırat- “aḡlatmak”

mäktiälät- “teminat vermek, kefil olmak”

mälit- “bitirmek, sona erdirmek”

mänä:ktät- “1- dolaştırmak 2- çoḡaltmak, ürettirmek”

mänärit- “sinirlendirmek, huysuzlandırmak”

manat- “1- gözlemek, gözetmek 2- otlatmak”

mänigilät- “huysuzlandırmak, şımartmak”

mänigirgät- “muziplik, hinlik yaptırmak”

manñalat- “para ödetmek”

manñıt- “duygulandırmak”

mäñilät- “yem verdirmek”

mäñilcit- “(ağır ağır kesik kesik) iç çektirmek”

mäñirät- “böğürtmek (buzağılar hakkında)”

mäñit- “1- kesik kesik solutturmak 2 mcz, hızla koşturmak 3- mcz, kendini övdürmek”

mañxat- “ağartmak, beyazlatmak”

maraydat- “kirletmek”

maskirovkalat- “kamufle etmek”

massajtat- “masaj yaptırmak, ovdurmak”

mastat- “odun hazırlatmak, kestirtmek”

mätät- “öne doğru çıkartmak; çıkarttırmak”

mataydat- “çarçur ettirmek; harcatmak”

mı:lalat- “sabunlatmak”

miçä:rdät- “gülümsetmek”

miçiñnät- “gülümsetmek”

minñät- “lezeetlendirmek”

minñit- “tatlandırmak”

miñätit- “1- kızığa bindirmek 2- mcz, güçlü sağlam olmak”

mobilizatsiyalat- “seferberlik ilan ettirmek”

montajtat- “montajlatmak”

möküçüktät- “sardırmak, rulo yaptırmak”

mökürüt- “yuvarlatmak”

mölbörüt- “yavaşça hareket ettirmek”

möltöt- “zayıflatmak”

mötöt- “eğriltmek”

mu:hat- “buz tutmak”

mukut- “büktürmek (eklem yerlerinden kol ve bacaklar hakkında)”

muna:xsıt- “şüphelendirmek”

munça:rt- “bezdirmek”

munñaḡnat- “1- img, eğmek, bükümek 2- mcz, kd, kırmak, parçalamak”

munḡaxtat- “toplantı yaptırmak”

muḡatıt- “dertlendirmek”

muḡnat- “acı çekirmek”

muḡxalat- “balık tutturmak”

muḡxallat- “balık tutturmak”

muomalat- “sıkıştırmak (kavgada veya savaşta)”

muomaxtat- “sıkıştırmak”

muostalāt- “1- geçit yaptırmak; köprü yaptırmak 2- serdirmek, yaydırmak”

muoxtat- “yosun tutmak (yosun tutmasına neden olmak)”

mutat- “kestirmek, budatmak”

mutuktat- “dal, çalı toplatmak”

mülçürüt- “1- düşürmek, yıktırmak 2- mcz, serbest bıraktırmak, salıvermek”

mülü:nsüt- “ısıtmak”

mülürüt- “1- körletmek; aşındırmak 2- mcz, yumuşatmak; hafifletmek”

mülüt- “1- körletmek; aşındırmak 2- mcz, yumuşatmak; hafifletmek”

ḡa:yminat- “çiğnetmek (tekrar tekrar)”

ḡakkırat- “tiz bir sesle bağtırmak”

ḡallıryat- “hızlı bir biçimde konuşturmak”

ḡalyarıt- “1- yağlatmak, bulaştırmak 2- kd, mcz, yumuşatmak, azaltmak (örneğin kabalık, edepsizlik vs.)”

ḡalyat- “akıtmak”

ḡamaxtat- “lekelendirmek, kirletmek”

ḡappıt- “aşağı doğru çekirmek, indirmek”

ḡargıt- “boğuk bir ses çıkartmak”

ḡaxsat- “bağtırmak, azarlatmak, suçlatmak”

ḡaymıḡnat- “çiğnetmek”

ḡılannat- “yaltaklık yaptırmak (tekrar tekrar)”

ḡılāt- “kulaklarından kavramak, sıkamak, sıkıştırmak (atlar hakkında)”

ḡılbırıt- “1- kaydırmak 2- mcz, ilerletmek, sinsi sinsi yürütmek”

ḡılyarıt- “1- dağıtmak, yaymak; sürdürmek (örneğin tereyağ) 2- mcz, nabza göre şerbet vermek”

ñıma:ttat- “1- hediye aldirmek 2- mcz, hile yaptırmak”

ñıña:lat- “ağlatmak; huysuzlaştirmek”

ñicirit- “1- kötü giydirmek, kirletmek 2- uzun saç bırakmak, bıraktirmek; kirletmek”

ñikkärit- “1- bir şeyi sildirmek 2- kd, bir yerden hiçbir iz bırakmadan geçirmek”

ñilçirit- “ezdirmek, yassılatmak”

ñimit- “sıkıştırmak”

ñirgit- “gümbürdetmek”

ñirihit- “güçlü, yüksek tonda bir ses çıkartmak”

ñirilät- “1- yüksek bir tonda ses çıkartmak (uzun süreli düzenli tekrarlılıklarla) 2- mcz, hissettirmek”

ñolbot- “oval ve uzun bir biçim vermek”

ñomugurat- “dudakları hızla hareket ettirmek”

ñoxçot- “büktürmek, kamburlaştirmek”

ñökçöt- “bükdürmek”

ñököt- “aşağıya doğru eğdirmek, bükme”

ñulcugurat- “konuştırmak”

ñullugurat- “dudaklarını çekerek hızlı ve yumuşak bir tonda konuştırmak”

ñulut- “salamrua yaptırmak, tuzlatmak”

ñurguhunnat- “kardelen toplatmak”

ñüölsüt- “nemlendirmek”

na:rdat- “şekillendirmek, biçim verdirmek”

nabordat- “matbaa; dizdirmek, ayarlamak”

nähirgät- “ağırlaştirmek, hantalaştirmek”

nakıt- “dizlerini büktürmek”

nälägäydät- “açtırmak, çözdürmek (örneğin paltonun düğmelerini)”

näläñnät- “yavaş yavaş yürütmek (düzenli tekrarlılık biçiminde)”

nälät- “dağıtmak, saçmak”

nalayadı- “sakinleştirmek”

nalbat- “bastırmak; yerleştirmek”

nälbät- “döktürmek, genişçe açtırmak (örneğin atın yelesi, kuyruğu)”

nälbit- (I) “çiğnetmek”

nälbit- (II) “dökmek, dökülmek, genişçe açılmak (örneğin atın yelesi hakkında)”

nalıt- “1- dağıtmak, yaydırmak 2- mcz, bir yöne doğru yürütmek”

namılıt- “indirmek, sarkıtmak”

namırat- “azaltmak; kestirtmek”

namtat- “inletmek, sızlatmak”

nanat- “gerdirmek, açmak”

narılat- “süründürmek, süürklendirmek”

narılıt- “süründürmek”

nata:bılat- “demlendirmek”

naymılat- “kiralamak, kiralanmasına neden olmak, kiralamak”

nayara:dalat- “ödül verdim”

nayılıt- “acele ettirmek; hızlandırmak”

nırı:lat- “sopayla dürtmek”

niksit- “kokutmak, çürütmek”

noxçot- bkz: **ñoçot-**

nuktat- “uyuklatmak”

nukuğnat- “yavaş yavaş bükme (bacaklar hakkında) (eşit tekrarlılık biçiminde)”

nuormalat- “kurallara bağlatmak”

nüksügülcüt- “kamburlaştırmak, bükme (sık tekrarlılık biçimde)”

nüölsüt- bkz: **ñüölsüt-**

o:nñot- “bir şeyle oynatmak, oyun oynatmak”

ogdolut- “dolaştırmak, gezidirmek”

olomnot- “geçitten geçirtmek; ilerletmek”

olort- “oturtmak, bir yere yerleştirmek”

oloxsut- “ikamet ettirmek”

oñot- “denk getirtmek, açısını tutturmak”

orgut- “1- suyu kaynamaya götürmek: kaynatmak 2- mcz, yüksek derecede bir şeyle uğraşmak; gerilmek”

oroxsut- “soldurmak”

orulat- “böğürtmek; kükretmek (acı veya korkudan dolayı)”

oymot- “1- ayaklarını sürüyerek ağır ağır yürütmek 2- batırmak, banmak (örneğin tereyağ, kaymak)”

oyu:nnat- “kam ritüeline davet ettirmek”

ögdöñnöt- “hafifçe kaldırmak, yükseltmek (düzenli tekrarlılıklarla yavaş ve eşit bir biçimde)”

ögdöt- “birini yerinden doğrultup kaldırmak”

öksöt- “akıntıya karşı hareket ettirmek”

öndöt- “kaldırmak”

öñsüt- “araç gereç bakımından iyi bir durumda olmasını sağlamak”

örömüönnät- “tamir ettirmek”

örtöt- (I) “otlatmak”

örtöt- (II) “geçen yıldan kalan otları yaktırmak”

örüküt- “1- kaldırmak, yükseltmek (toz vs. hakkında) 2- kabartmak, dalgalandırmak (örneğin yelesi hakkında)”

ötü:lät- “ütületmek”

öydöt- “1- anımsatmak, hatırlatmak 2- açıklamak, anlatmak”

öyülläñnät- “esnettirmek”

pa:ralat- “eşleştirmek”

povardat- “aşçı olarak çalıştırmak”

redaktsiyalat- “editörlük yaptırmak”

registratsiyalat- “kaydettirmek, listeye yazdırmak”

sä:bäñnät- “birisini ilgisini çekmek”

sa:hırt- “çatlatmak”

sa:mılat- “bir kaptan başka bir kaba hergangi bir sıvı boşlattırmak”

sa:rañnat- “ikilemde bırakmak”

sa:rılat- “deriyi işletmek”

sa:tat- “teselli ettirmek; eğlendirmek”

sa:tırt- “utandırmak”

sa:xallat- “bozmak, arızaya sebebiyet vermek”

sa:xınat- “sarsmak, sarsarak bozmak”

sa:xtat- “dışkılatmak”

sa:yınat- “uzun çınlama sesi çıkartmak”

sabat- “bir şeyi sallamak, savurmak”

sabıgırat- “hızlı ve belirsiz konuşturmak” tabıgırat- “sık sık hafifçe vurdurmak”

sabıryat- “şak şak ses çıkartmak”

säğälcit- “aralık bıraktırmak (düzensiz tekrarlılık biçiminde)”

säğät- “aralattmak”

saha:nnat- “1- kulaçla ölçdürmek 2- yakacak odun yığdırmak”

sahart- “sarartmak”

sahıgırat- “kahkaha attırmak”

saka:stat- “sipariş ettirmek”

sakkırat- “1- akıtmak 2- döktürmek, dökmek (örneğin evin sıvalarını dökmek) 3- mcz, kd, salaş giyindirmek”

salama:ttat- “salamat pişirtmek”

salat- “yalatmak”

salbıgnat- “img, ağır ağır hareket ettirmek”

salıbırat- “1- sallamak, sarkıtmak 2- titretmek, zangırtdatmak”

säliäydät- “çorba için un çaldırmak”

sallat- “yığmak, bir şeyi geniş, büyük hazırlamak”

sallıryat- “yere düşürmek, düşürttürmek”

salıyalat- “titretmek”

salıyat- “ekletmek”

sama:skalat- “macunlatmak”

sämälät- “sitem ettirmek”

samalıktat- “yamalatmak”

samat- “1- diktirmek, onarmak 2- bir şeye küçük onarımlar yaptırtmak”

sämnäxtät- “dağıtmak; parçalamak”

sämsälät- “artırmak”

samsat- “bir şeyleri yan yana koydurmak; bir şeyi birbirlerine ekletmek”

sana:ryat- “dertlendirmek, kederlendirmek”

sanat- “hatırlatmak”

sanda:rt- “aydınlatmak; parıldatmak”

sanñılıt- “sarkıtmak, asmak”

sanñıt- “azaltmak, indirmek”

sañart- “yeniletmek”

sapsıgnat- “bir şeyi sallamak (eşit ve düzenli bir biçimde)”

sara:dıt- “bir şeyi ağır ağır açmak, açtırmak”

saralat- “1- birini, bir şeyi soydurmak; çıplak bıraktırmak 2- mcz. teşhir ettirmek”

sarañnat- “aralamak; açtırmak düzenli tekrarlıklarla (parmaklar hakkında)”

saraxaççıt- “aralatmak, açtırmak (parmaklar hakkında) (sık tekrarlılıklar biçiminde)”

saraydat- “ambar inşa ettirmek”

sarbalcıt- “parmaklarını ileriye doğru germek; pençeni çıkartmak (bir şeyi kapmak amaçlı şiddetli bir şekilde birkaç kez yapmak)”

sardaḡart- “1- parıldatmak 2- şefaflaştırmak”

sardır̄yat- “ayaklarını sürüye sürüye yürütmek”

särgäxsit- “1- canlandırmak 2- mcz, birini cesaretlendirmek; ruh vermek 3- mcz, bir şeyi diriltmek; can vermek, örneğin bir işi tekrar faal duruma getirmek”

sarı:lat- “deriyi işletmek”

sarılat- “bağdırtmak”

satarıt- “dağıtmak, bozmak”

sätärt- “1- iltihap kaplatmak 2- kd, şiddetlendirmek”

satı:lat- “yürütmek”

saxsat- “karıştırmak”

säymäktät- “kopartmak, parçalamak”

sayyat- “1- suda yıkatmak 2- durulatmak (elbiseler hakkında)”

sayalat- “başlatmak”

sı:bır̄yat- “1- ıslık sesi çıkartmak; çıkarttırmak 2- mcz, içinden; kısık konuşmak”

sı:gınat- “hışırdatmak”

sı:hat- “meyve veya çerezin kabuğunu soydurmak”

sı:lbātıt- “ağır, yavaş yavaş hareket ettirmek”

sı:maydat- “seçtirmek, ayırtmak”

sı:ḡtat- “sümkürtmek”

sıanalat- “1- değer biçmek 2- mcz. bir şeye birine değer vermek”

sıbat- “sıvatmak, sürdürmek”

sıbıdaxtat- “koşum takımlarını çıkarttırmak”

sıga:nnat- “takılmak, dalga geçmek”

sıgınnäxtat- “soydurmak, çıplak bıraktırmak”

sıhıt- “1- uysallaştırmak 2- mcz, kd, ölçülü, olmak; dengeli hayat sürmek”

sıla:nñıt- “1- ısıtmak 2- mcz, yumuşatmak; sevecen olmak”

sılat- “yormak”

sılcırit- “kızakla kaydırmak”

sılgılat- “at temin ettirmek”

sılıktat- “tahmin ettirmek; keşif yaptırmak”

sılıt- “1- bir şeyi ısıtmak 2- mcz, kd, ısıtmak; yumuşatmak”

sıllat- “dokundurmak, değdirmek, öptürmek (sevginin bir işareti olarak)”

sımalat- “katranla kaplatmak”

sımnat- “1- bir şeyi yumuşatmak 2- mcz, kd, yumuşatmak”

sımsat- “1- tatsızlaştırmak 2- önemsizleştirmek; çirkinleştirmek”

sındalı- “yormak, yorgun düşürmek”

sındı:stat- “putrel yaptırmak”

sınhat- “birini dinlendirmek; istirahat ettirmek”

sıntarıt- “köreltmek”

sıntat- “bir şeyin burnunu, ucunu öne doğru çıkarttırmak (örneğin teknenin veya ayakkabının ucu)”

sıppat- “1- köreltmek 2- mcz, kd, zayıflatmak, gevşetmek”

sıptarıt- “acı çektiirmek”

sırdat- “bir şeye, birine ışık tutmak, aydınlatmak”

sırılata- “cızırdatmak”

sıtilat- “sivriltmek”

sıtıt- “bozmak, kırdırmak”

sıyarıt- “1- hareket ettirmek (ağır bir biçimde) 2- mcz, ertelemek; başka bir zamana bırakmak”

si:dälät- “1- buğday eletmek 2- mcz, titizlikle seçtirmek”

si:girt- “nemlendirmek”

si:lästät- “silos depolatmak”

siädäräydät- “süsletmek, bezetmek”

siäkänit- “köhneleştirmek, harap etmek”

sibikilät- “şüphelendirmek”

siligirät- “kuvvetli bir biçimde titretmek”

silimnät- “yaptıştırtmak, tutkallatmak”

sillät- “tükürtmek”

simälit- “tüketmek, bitirmek”

simät- “süsletmek”

sirälit- “1- tutuşturmak 2- kestirmek”

sirciginät- “1- cazırdatmak, çatırdatmak (ateşte yanan odun hakkında); yalazlatmak (ateş hakkında) 2- cızırdatmak”

sirdirgät- “bir şeyden ritmik, kısa ve şiddetli ses çıkartmak”

sirgät- “tikindirmek, öğürtmek”

siriädit- “yerleştirmek, dağıtmak, yaymak”

sirilät- “şiddetli bir ıslık sesi çıkartmak”

sobolot- “sazan yakalatmak”

sobuonnat- “1- çan çaldırmak 2- telefonla görüştürmek, aratmak”

sobuottat- “1- yaktırmak 2- ışıklandırmak”

sohoyostot- “sürükletmek”

sohut- “1- ürkütmek 2- şaşırtmak”

soku:skalat- “atıştırılmalık bir şeyler aldirmek”

solbonut- “yormak, zayıflatmak”

solot- “temizletmek; ormanı bir kısmını ekilebilir arazi için vs. kestirmek”

solotu:lat- “1- yaldızlatmak; altınla kaplamak 2- mcz, süsletmek”

sonhüt- “hafifçe gülümsetmek”

sonordot- “karda hayvan takip ettirmek, iz sürdürmek”

sonot- “şişmanlatmak”

soñut- “birinin canını sıkmak; birinin üzülmesine neden olmak”

sordoñnot- “turnabalığı yakalatmak, avlatmak”

sorkuoydat- “kızartmak; ızgara yaptırmak”

sorolot- “1- soydurmak, (örneğin kesilen hayvanın postunun etinden sıyırmak” 2- mcz, döktürmek, dökmek”

sortilovkalat- “sınıflandırmak; sınıflara ayırtmak”

soxsolot- “1- tuzak kurdurmak 2- tuzağa yakalanmak; tesadüf etmek”

soyuolat- “1- takip ettirmek, kovalatmak”

soyostot- “sürükleyerek götürmek”

soyotuopkalat- “tedarik ettirmek, sağlamak”

söbülät- “sevdirtmek, beğenisini kazanmak”

söhürgästät- “dizleri üzerinde durdurmak”

söllögnöt- “hareket ettirmek (büyü, çıkıntılı dudaklar hakkında ve tekrarlılık biçiminde)”

söñört- “bir şeyi süzmek”

söröt- “sardırmak; dolamak, kollarıyla dolamak”

sörü:kät- “soğutmak, serinletmek”

sötüölät- “banyo yaptırmak”

stroydat- “nizama sokmak; sıraya koymak”

su:dat- “bir şeye teşvik etmek”

su:gunat- “hışırdatmak”

su:kurdat- “1- hışırdatmak 2- burnundan solutmak 3- kör bir bıçağı biletmek”

su:malat- “toplatmak, bilanço çıkarttırmak”

su:mnat- “kavga ettirmek”

subalat- “deri kazıtmak”

subarat- “1- zayıflatmak, inceltmek 2- azaltmak, eksiltmek”

subaydat- “kanlı et pişirtmek, hazırlatmak”

suburut- “çektirmek”

sugunnat- “yaban mersini toplatmak”

sukkurat- “ince ince dökmek (akıtmak)”

sulardat- “kement attırmak, taktırmak”

sulburut- “indirtmek”

sulu:spalat- “hizmet ettirmek, görev yaptırmak; memurluk yaptırmak”

suohat- “ateşte bir şeyi ısıtmak “

suokkalat- “fırçalatmak”

suorattat- “süt mayalatmak”

suorumñulat- “birine dünür düşmek”

suottat- “1- listeletmek, hesaplatmak 2- çözdürmek, hallettirmek”

suoxtat- “bir şeyin eksikliğini hissettirmek; hissettirmek”

suptut- “img, azaltmak, eksiltmek”

surat- “sordurmak, soruşturmak”

surayırt- “ünlendirmek, şöhretlendirmek”

sutat- “aç bırakmak”

suxalat- “saban sürdürmek”

suydat- “bir şeyi soydurmak”

sü:lüktät- “hile yaptırtmak”

sü:rdät- “1- koşturmak 2- akıtmak”

sü:rt- “1- koşturmak 2- mcz, süzmek, süzgeçten geçirmek”

sü:rügürt- “akıtmak”

sübälät- “öğütlemek”

sügähärdät- “yük taşımak; yükletmek”

sühürt- “hastaık bulaştırmak”

sülügästät- “1- tokmaklatmak, topuzla vurdurmak 2- yumruklatmak”

süödäñnät- “ağır ağır hareket ettirmek; yavaş yürütmek”

süöhülät- “1- hayvanlara bakıtmak 2- hayvanlara yem verdirmek”

süökät- “1- bir şeyi döktürmek 2- bir şeyin içini boşaltmak”

süölürgät- “ayıplatmak, kanmaya maruz bırakmak”

süömnät- “karışla ölçtürmek”

süpsüt- “rahatsız etmek, rahatsız ettirmek”

süräxtät- “1- esk, vaftiz ettirmek 2- mcz, gereksinim duymak; bir şeyler istemek”

ta:billat- “örtürmek, kaplatmak”

ta:bırinnat- “bilmece sordurmak”

ta:lalat- “dinlendirmek”

ta:stat- “taşla kaplatmak”

täbät- “silkeletmek”

tabaxtat- “tütün içirtmek”

tabılat- “örtmek, kaplatmak”

tabıryat- “sık sık hafifçe vurdurmak”

tahıgırat- “tak tuk ses çıkartmak, çıkarttırmak”

tahımnat- “taşımak”

tahıryat- “gürültülü tak tuk ses çıkartmak; çıkarttırmak”

tähit- “dayanmak, dayanmasını sağlamak, sabretmek”

tälähit- “uzaklaştırmak; yurt yurt dolaştırmak; seyahet ettirmek”

täläkäçcit- “hızla hareket ettirmek”

täläkälät- “1- parçalatmak, kopartmak 2- kd, tarla sürdürmek 3- kd, didikletmek, doğratmak”

tahıgırat- “tıngırdatmak, şingırdatmak”

tahıryat- “tınıgrdatmak, çangırdatmak”

tälibirät- “kmıldatmak”

tälläydät- “mantar toplatmak”

tammalat- “damlatmak”

tämtärit- “1- tökezletmek 2- mcz, kd, tökezletmek (beklenmedik bir olay karşısında)”

tañastat- “giydirmek”

tañkınat- “keskin, sert bir ses çıkartmak”

täñnät- “1- düzleştirmek, hizaya getirmek 2- karşılaştırtmak”

tañxalat- “varsayımda bulundurmak”

taptat- “sevdirmek”

tarañnat- “1- sırtüstü uzandırmak 2- mcz, şımartmak”

tarat- “fırçalamak, taratmak”

tarbaçıt- “çıkarmak, tırmandırmak”

tärbälcit- “baktırmak, seyrettirmek”

tarbat- “1- çizdirmek, tırmalatmak; kaşıtmak 2- mcz. asabını bozmak,canını sıkmak”

tardıalat- “1- çektiirmek, çekip çıkarttırmak 2- mcz. kekelemek”

tardıryat- “horlatmak”

tarılat- “çalıştırmak”

taryat- “1- dağıtmak 2- serpmek, saçmak 3- feshetmek, terhis etmek 4- mcz, dağıtmak”

täskilät- “kaçırmak, bir yerden uzaklaştırmak”

tastat- “kaplatmak, örttürtmek”

tatalyalat- “çektiirmek (eyer takımı hakkında)”

tayaxtat- “mus geyiği avlatmak”

täyit- “1- uzaklaştırmak 2- mcz, kd, söktürmek, çıkartmak”

telefonnat- “telefon ettirmek, aratmak”

telegrammalat- “telegraf göndertmek”

tıahat- “bir şeyden ses çıkarttırmak”

tılba:stat- “çevirtmek, tercüme ettirmek”

tıl bıñnat- “göz kapaklarını yarıya kadar indirip bakmak”

tımnıt- “1- soğutmak 2- üşütmek”

tıñat- “1- germek, çekmek 2- mcz, germek; kötüleştirmek”

tıñıraxtat- “tırmalatmak”

tıñkınat- “1-çınlatmak 2- şingırdatmak”

tırdıryat- “1- çıtırdatmak 2- mcz. kd. kızdırmak”

tırı:ηkalat- “çıra yaktırmak; ateş yaktırmak”

tırıbınat- “parlatmak, ışıldatmak”

ti:ηkinät- “sincap avlatmak”

ti:ηnät- “sincap avlatmak”

tiärbästä- “halka taktırmak; geçirtmek”

tiärt- “1- ulaştırmak 2- mcz, yetiştirmek, ulaştırmak 3- mcz, ulaşmak, yaşamak (belli bir yaşa erişmek anlamında)”

tiästäälät- “hamuru ateşe verdirmek”

tibigirät- “vurdurmak, ateş ettirmek; çarptırmak”

tiginät- “gürültülü ses çıkartmak”

tihigirät- “1- sık ve şiddetli bir biçimde ses çıkartmak 2- takırdatmak”

timäxtät- “1- düğme diktirmek 2- bir şeyi ilikletmek, bağlatmak”

timirdät- “demirle kaplatmak; demirle çevirtmek”

timirt- “batırmak, daldırmak”

tiniktät- “kemirtmek”

tiηirgät- “ağır, içi boş yakılana ses çıkartmak”

tirä:billät- “destekletmek, dayandırmak”

tirbäyälät- “1- derinin kenar kısımlarını kestirmek 2- ot biçtirmek”

tirgälät- “tuzak kurdurmak”

tirilät- “bir şeyi çatırdatmak”

titirät- “sarsmak, titretmek”

toboyolot- “bir şeyi bıraktırmamak, hepsini tüketmek, tüketmek”

tobuktat- “emekletmek”

tohot- “kırdırmak (buzun kabuk yaptığı herhangi bir şey hakkında)”

tohoyolot- “1- çivi çaktırmak 2- kazık çaktırmak 3- mcz, bir şeyi vurgulamak, altını çizmek”

tokurut- “bir şeyi büktürmek”

tolkuydat- “düşündürmek”

tolugurat- “tingırdatmak, çangırdatmak”

tonot- “kopartmak, yırttırmak”

torduryat- “çatırdatmak”

torolut- “1- birini büyütmek 2- şişmanlatmak”

torumnat- “1- işaretlendirmek 2- bir şeyi başlatmak, yaratmak”

toxtot- “durdurmak”

toyomsut- “izin verdimemek; başına buyruk davranmasını engellemek, engellenmesine neden olmak”

toyonnot- “tayin ettirmek”

toyoryot- “izah ettirmek, ortaya çıkartmak”

toyonoxtot- “1- dirsekle dürtmek, dürttürmek 2- yaslandırmak, dayandırmak”

toyuorut- “toplatmak, yığdırmak”

tögüllät- “çarptırmak”

tögürüt- “1- etrafını çevirtmek 2- etrafından dolaştırmak 3- yuvarlamak (örneğin sayıları)”

tökünüt- “yuvarlandırmak”

tölkölöt- “belirtmek, kesinleştirmek”

tölönnürt- “alev alev yakmak, yaktırmak”

tölönürt- bkz: **tölönnürt-**

tölörüt- “1- ayırtmak, aralatmak 2- mcz, serbest bıraktırmak”

tölöt- “ödetmek “

töñköt- “eğdirmek”

törgü:lät- “kayıyla bağlatmak”

törtöt- “kaldırmak, dik tutmak; dik durmasını sağlamak”

traktoristat- “traktör şoförü olarak çalıştırmak”

translyatsiyalat- “yayımlatmak”

tu:hat- “tuzlatmak, salamura yaptırmak”

tu:lat- “tekne yaptırmak”

tuhaxtat- “tuzak kurdurtmak”

tula:yaxsıt- “yalnız hissettirmek”

tulut- “sabretmek, dayanmak”

tulxadıt- “arg, mcz, sağlamlaştırmak”

tumalat- “1- çeşni kattırmak 2- garnitürle servis ettirmek”

tumannat- “toz kaldırmak, tozlandırmak”

tuna:rıt- “açık mavi tonda bir renge büründürmek”

tunut- “yaygınlaştırmak”

tuohulat- “şahitlik ettirmek; tanık olmak”

tuomnat- “1- bir şeyi gereği gibi yaptırmak 2- birine bir şeyler ikram

ettirmek 3- bir şeyler yaptırmak (gösterişler için)”

tuorat- “1- döndürmek, çevirtmek 2- geçirmek, aşdırmak”

tuostat- “karaağaç kabuğu soydurmak”

turduryat- “karakteristik bir ses çıkartmak (örneğin otun yandığı zaman çıkardığı çıtırtı sesi)”

turgut- “1- bir şeyin derinliğinin ölçüsünü almak 2- mcz, ölçmek, denemek, sınamak”

turtat- “beyazlatmak”

turugurt- “sağlıklı olmasını sağlamak”

turulat- “bir şeyi hışırdatmak”

turuyalat- “zar zor yürütmek; güçlkle yürümesine neden olmak”

tutat- “gereksindirmek”

tü:lä:xtät- “kürk ticareti yaptırmak”

tü:nügürüt- “çürütmek”

tü:täxtät- “demet yaptırmak”

tübürgät- “sık sık ani boğuk ses çıkartmak”

tüksülät- “kanaat ettirmek”

tüllägnät- “1- yükseltmek 2- kıvrıltmak (düzenli tekrarlılık biçiminde)”

tünnüktät- “pencere yaptırmak”

tüökünnät- “hile yaptırmak”

tüönnät- “dağlatmak”

tüöräñälät- “1- sallandırmak 2- mcz, tereddüt ettirmek”

tüörägnät- “1- sallandırmak 2- mcz. tereddütte bırakmak, tereddüt ettirmek”

tüöräxtät- “fal baktırmak”

tüptälät- “1- tüttürmek 2- mcz, bir işi hızlıca yaptırmak”

türgätät- “1- acele ettirmek 2- hızlandırmak”

tüspätit- “durultmak”

tüstät- “1- samandan koni yaptırmak 2- mcz, kd, planlatmak, düzenleme yaptırmak”

u:hat- “1-çoğaltmak; üretmek”2- mirastan pay aldirmek

u:lat- “su içirmek, su vermek; sulatmak”

u:nağnat- “1-çıkartmak, uzatmak 2- gevşetmek”

u:rat- “1-tutturmak, durdurmak 2- bağışlatmak, affettirmek”

u:stugurt- “1- ağırlaştırmak; zorlaştırmak, çetinleştirmek 2- mcz, mükemmelleştirmek”

ubat- “sulandırmak; çözmek, eritmek”

ubaxtat- “masaj yaptırmak”

uguttat- “taşmasına neden olmak (su için)”

uȳa:lat- “1- yavaş, ağır hareket ettirmek, geciktirmek 2- durgunlaştırmak, yormak”

uȳarıt- “1- sakinleştirmek, hafifletmek 2- durdurmak, duraksatmak”

uha:ybalat- “emlak temin etmek”

uhat- “uzattırmak”

ukollat- “iğne yaptırmak”

ularıt- “1- değiştirmek, dönüştürmek 2- iptal ettirmek, kaldırtmak”

ulaxamsıt- “azamet taslamak, büyüklük göstermek”

umat- “1-yandırmak, ateşlendirmek”

umnat- “bandırmak”

umsa:xtat- “ördek avlatmak”

umsugut- “katmak, katılmasını sağlamak”

una:rit- “1- bir şeyisorunsuzca yukarıya, belli bir yüksekliğe doğru çektiirmek 2- kımıldatmak”

uoppustat- “haczettirmek; liste tutturmak”

uorbalat- “kuşkulandırmak, şüphelendirmek”

uordat- “öfkelenlendirmek, kızdırmak”

uoruyaxtat- “şüphelendirmek”

uoskut- “sakinleştirmek, yatıştırmak”

uostugannat- “1- yular taktırmak 2- mcz, yavaşlatmak, durdurmak; bir şeye tabii tutmak”

uottat- “1- yaktırmak, yakmak 2- kd, ışıklandırmak, ışık vermek”

uru:ryat- “ailevî duyguların belirmesine neden olmak”

uruhuydat- “resim yaptırmak; çizdirmek”

urusxallat- “yıktırmak”

uruttat- “öne geçirmek, hızlı hareket ettirmek”

uruydat- “ünlendirmek, ululatmak”

uskaydat- “tahrik ettirmek, teşvik ettirmek”

utalı- “geciktirmek, yavaş davrandırmak”

utut- “uyutmak”

uyadı- “1- yumuşutmak (ısıtarak) 2- mcz, yumuşamak, gevşemek”

uyaryat- “gevşetmek”

uygurt- “uzun bir süre uyutmak”

uymat- “yoğurtmak, karıştırmak”

uyuhut- “heyecanlandırmak”

ü:ttät- “delik açtırmak; deldirmek”

ügdärit- “1- yormak, yorgun düşürmek 2- zayıflatmak, çelimsizleştirmek”

üktät- “ayak bastırmak”

ülälät- “çalıştırmak, emek verdirmek”

ültürüt- “1- parça parça etmek, dağıtmak 2- kırdırmak; yarmak”

ülühüt- “1- merak uyandırmak 2- heveslendirmek”

ünüöxtät- “zor yürütmek; güçlkle yürütmek”

ünkü:lät- “dans ettirmek; oynatmak”

üögülät- “bağdırtmak, haykırtmak”

üöhürt- “1- acı çektirmek, rahatsız etmek (ishal hastalığından dolayı; insanlar ve hayvanlar hakkında) 2- ağz, kusmak, midesi bulanmak (yağlı yiyeceklerin aşırı tüketilmesinden dolayı)”

üörät- “1-öğretmek, eğitmek 2- incelemek, araştırmak”

üört- “sevindirmek, mutlu etmek”

üöskät- “1- doğurtmak 2- yetiştirmek, büyütme”

ürdät- “1-yetiştirmek, büyütme 2- artırmak, çoğaltmak

ürgäñät- “1- dağıtırmak, karıştırmak 2- mcz, çarçur ettirmek, boşa harcattırmak”

ürgät- “kopartmak, söktürmek”

ütüört- “1- düzeltmek, daha iyi bir duruma getirmek 2- iyileştirmek (örneğin yarayı iyileştirmek)”

vizalat- “viza verdirmek”

xa:cañalat- “1- yana eğmek, eğdirmek 2- topallamak”

xa:cañnat- “yan yatırmak, eğdirmek”

xa:ççaxtat- “1-engel çıkırmak 2-belli kurallara bağlatmak”

xa:çığırat- “gıcırdatmak”

xa:çıryat- “gıcırdatmak, cazırdatmak”

xa:hığırat- “hırıltılı ses çıkartmak, hırıldatmak”

xa:hılat- “hazırlatmak, pişirtmek”

xa:lat- “yatırtmak, yerleştirmek”

xa:nırt- “kanatmak”

xa:nəat- “bükürmek”

xa:nəırt- bkz: **xa:nırt-**

xa:nnat- “kestirmek; kanatmak”

xa:rdat- “düşürmek”

xa:rılat- “kart oynatmak”

xa:xınat- “ağır ağır konuşturmak”

xa:xtat- “tükürtmek”

xa:xtıt- “dibini tutturmak”

xa:yınat- “1- boğuk, kısık ses çıkarttırmak 2- boğuk, kısık bir biçimde konuşturmak, konuşmasına neden olmak”

xaba:nnat- “bir şeyi taşımak, ilettimek; birleştirmek”

xabaryalat- “boğazlatmak”

xabayırt- “tualete gitme isteğini üyelendirmek, şiddetlendirmek”

xabcığırat- “hızlı ve yoğun bir biçimde konuşturmak”

xabcılat- “keklik avlatmak”

xabıalat- “1- tutturmak, yakalatmak 2- dişletmek”

xabığırat- “kıvrak ve hızlı bir biçimde konuşturmak”

xabıryat- “1- çırpırtmak 2- çıtlatmak”

xabıtaydat- “çevirtmek”

xacat- “saptırtmak”

xaçaydat- “yatırtmak, uyutmak”

xaççıgınat- “horlatmak”

xaçığırat- “1-çıtırdatmak; hışırdatmak 2-alelacele koşturmak”

xaçıryat- “gıcırdatmak,cazırdatmak”

xadayalat- “vurgu yaptırmak, önem atfettirmek”

xagdarıt- “soldurmak, sarartmak”

xaha:yınnat- “emrettirmek”

xahı:tat- “bağırtmak”

xahıyırat- “horlatmak, horuldatmak”

xala:tat- “yüksek sesle ve kesin bir dille konuşturmak; konuşmasına neden olmak”

xalat- “soydurmak, yağma ettirmek”

xalbağnat- “1-sallandırmak, yalpalatmak

xalbarıt- “bir yerden bir yere taşımak”

xalcıgırat- “çağlatmak, şırıl şırıl akmasına neden olmak”

xalıgırat- “tıngırdatmak, çangırtdatmak”

xalıryat- “şıkırdatmak, tıngırdatmak”

xalıt- “1- bir şeyi dökmek 2- mcz, bozmak, şaşırtmak”

xallıgırat- “hızlı ve yüksek sesle konuşturmak”

xallıryat- “foş foş ses çıkartmak”

xamıgırat- “1- dudaklarla oynarken hızlı hızlı rla oynarken hızlı hızlı şapırdatmak 2- dudaklarını oynatarak hızlı bir biçimde konuşmak”

xamparıt- “kırdırmak”

xamsat- “1-hareket ettirmek, oynatmak 2-çarptırmak, attırmak (kalp için)”

xanalıt- “değiştirmek, düzeltmek”

xanappa:kılat- “tıkatmak, tıkanmasına neden olmak”

xanda:lat- “karaçam ağacı diktirmek”

xanı:lat- “bağlatmak, ekletmek”

xantat- “başını yukarı kaldırtmak”

xağat- “şişmanlatmak”

xağkılát- “patenle gezdirtmek”

xağsırıt- “homurdanmasına neden olma”

xappaxtat- “kapatmak, tıkatmak; kapakla kapatmak”

xappırı:stat- “huysuzlandırmak, nazlandırmak”

xapsıt- “azaltmak, eksiltmek; kısmak”

xaptat- “yassılatmak, düzleştirmek”

xaptayastat- “kırmızı frenk üzümü toplatmak, yığmak”

xara:rt- “1- kirletmek, lekeletmek 2- mcz, şerefini iki pralık etmek”

xarabıllat- “gözetirmek, muhafaza ettirmek”

xarağaççılát- “kırlangıç yakalatmak”

xarat- “durdurmak, dindirmek”

xaraxtat- “gördürmek”

xarbat- “yakalatmak, tutturmak”

xarcıgnat- “1-hırıldatmak 2-fokurdatmak”

xardıryat- “kısa süreliğine hırıltılı sesi çıkartmak”

xargıstat- “engellemek”

xarılat- “1-şırırl şırırl akmasına neden olmak 2-horlatmak;horuldatmak”

xarıstat- “idare ettirmek”

xastat- “bir şeyi soydurmak; kabuğunu soydurmak”

xata:hılat- “bindirmek; gezdirmek”

xata:rit- “kin tutturmak, düşman etmek”

xatat- “1-kapatmak, tıkatmak 2-çaktırmak, çiviletmek”

xatı:stat- “mersin balığı yakalatmak”

xatılat- “tekrarlatmak, yineletmek”

xatırıktat- “kabuk soydurmak, bir şeyin kabuğunu soydurmak”

xatırıktıt- “pul pul dökülmesine neden olmak”

xatırt- “1- pürüzlendirmek, pürüzsüz olmamasına neden olmak 2- mcz, kurutmak, bitirmek”

xaxa:rt- “bağırtmak; gıdaklatmak”

xaxsat- “sürekli öksürtmek”

xaxsıt- “bozmak, ekşitmek (yağlar hakkında)”

xaxxalat- “1-kapattırmak 2-savundurmak, müdafaa ettirmek”

xaybalcıt- “yan yatırmak”

xaybat-“yan yatırtmak”

xayıhardat- “kayağa götürmek, kayak yaptırtmak”

xayıt- “1- kırdırmak (odun için) 2-kopartmak, parçalamak”

xayılat- “pul pul dökmek, döktürmek”

xo:buryat- “karakteristik ses çıkartmak”

xo:çugurat- “gıcırdatmak”

xo:çugurat- “keskin, çıtırtı sesleri çıkartmak”

xo:hugurat- “gürletmek”

xo:huryat- “1-vızıldatmak” 2-mırıldamak; şırıldamak(su için)

xobco:rt- “yüksek sesle ve hızlı bir biçimde konuşmak”

xobdo yurt- “kötü bir durumu düşürmek”

xobugunat- “1-çok hızlı ve belirsiz konuşturnmak 2-dedikodu yaptırmak”

xobugurat- “kütletmek, takırdatmak”

xoburyat- “1- çırpırtmak 2-sallatmak, çalkalatmak”

xohoxtot- “incitici, gönül kırıcı bir şeyi hatılatmak”

xolborut- “süründürmek; yıktırmak, düşürmek”

xolburat- “zayıflatmak, gevşetmek”

xolkutat- “1- serbest bıraktırmak 2-klay bir hale getirmek”

xollugurat- “fokurdatmak”

xoloruktat- “etrafında döndürmek”

xolumtannat- “ocak yaptırmak (fırın için)”

xomot- “incitmek, gücendirmek”

xompu:stat- “eğlenmek, alay etmek”

xomu:ttat- “bilezik taktırmak, geçirmek (bir şeyi başka bir şeye monte ederken sıkılamak kullanılan hırdavat ürünü)”

xomugulcut- “dudaklarını oynatmak, oynatmasına neden olmak”

xonoholot- “misafir ağırlamak, misafir olarak gecelemesini sağlamak”

xonturuollat- “yoklatmak, kontrol altında tutturmak”

xoḡkumat- “duyurmak(oldukça yüksek ses için)”

xoḡkuḡnat- “eğitmek, baş eğdirmek”

xoḡkut- “eğdirmek”

xoḡnorut- “püskürtmek, zorla geri almak”

xoḡsot- “hareket ettirmek, eylemde bulundurmak (yüksek kalkık burna sahip olmak)”

xopçot- “sıkıştırmak, baskı yaptırmak”

xorbut- “zayıflatmak, gevşetmek”

xorduryat- “horlamak, horlamasına neden olmak”

xorgut- “açıktırmak”

xoroḡnot- “1- yukarıya doğru esnetmek 2- dik tutmak”

xoroyolcut- “sündürmek, esnetmek”

xoruydat- “yanıtlatmak; cevap verdirmek”

xoryomnot- “boşa harcatmak, israf ettirmek”

xoryot- “birini gizletmek, saklanmasını sağlamak”

xotoɣnot- “esnetmek”

xotumsut- “baskılamak, baskı kurdurmak”

xotuolat- “kusturmak”

xotut- “1- yenmek, kazandırmak 2- doğratmak, kesik içinde bırakmak”

xoxoɣnot- “ince, uzun boylu olarak ayrılmak, seçilmek; yürümek, hareket etmek”

xoyutat- “geç kalmasına sebep olmak; geçiktirmek”

zabastovkalat- “grev yaptırmak”

zagatovkalat- “temin ettirmek”

zagsalat- “nüfus memurluğuna kayıt yaptırtmak; kaydettirmek”

6.37. -tA:- (tekrarlılık bildiren biçim)

aɣalta:- “Birine bir şey bırakmak, getirmek, ulaştırmak”

ara:rta:- “parçalara bölmek, paramparça etmek”

ara:rta:- “tekrar tekrar parçalara bölmek, paramparça etmek”

ata:rta:- “1- birini, bir şeyi bir yere göndermek, yollamak 2- birine eşlik etmek, birini uğurlamak”

ämnärtä:- “tekrar tekrar emdirmek”

ätihinnärtä:- “birçok kez kavga etmek, tartışmak”

batihinnarta:- (< *batihın-nar-ta:-*) “yanına almak”

batihinnarta:- “bir şeyi birilerini yanını aldirmek”

billärtä:- “duyurmak, bildirmek (çoğunluğa ya da birkaçına); ihbar etmek (hepsini ya da birkaçını)”

iharta:- “1- is tutmak, is çıkarmak (örneğin deri işleminde) 2- kavurtmak, kızartmak”

ııırta:- “1- çağırarak, seslenmek, 2- çağrı yapmak, davet etmek 3- çağırarak (kurum ve kuruluşlar tarafından)”

ıııarta:- “tırmandırmak, çıkartmak, bindirmek”

kıarta:- “bir şeyi katmak; eklemek (birçok kez)”

kiksärtä:- “tekrar tekrar avlattırmak”

killärtä:- “birkaç kez bir yere girip çıkmak”

köhörtö:- (< *köh-* (< *kös-*) *ör-tA:-*) “yer değiştirmek, göç ettirmek”

kördörtö:- (< *kör-dör-tA:-*)
“göstermek”

kötürtä:- “yıkıp yıkıp durmak; tekrar tekrar sökmek”

kuottarta:- “kaçırmak (birkaç kez)”

küllärästä:- “uygunsuz çok gülmek”

oñorto:- “bir şeyler yapmak”

oxtorto:- “tekrar tekrar yıkmak, devirmek”

ölörtö:- “1- öldürmek 2- avlamak, yakalamak (balık) 3- zedelemek, hasar vermek 4- bozmak, sakatlamak, berbat etmek 5- mcz, kazanmak”

sıhıarta:- “1- yapıştırmak 2- mcz, kd, hastalık bulaştırmak 3- mcz, birini kazanmak; topluma kazandırmak”

sıtiarta:- (< *sıtiar-t-tA:-*) “koymak; yatırmak”

siñnärtä:- “tekrar tekrar düşmek, yıkılmak”

tiksärtä:- “yanaştırmak, iliştiirmek”

toñorto:- (< *toñ-or-tA:-*) “1- dondurmak 2- soğutmak, üşütmek”

tubuhunnarta:- “1- biriyle barışmak, uzlaşmak 2- iyileşmek, düzelmek 3- güzelleşmek, süslenmek”

tuhunnarta:- (< *tuhun-nar-tA:-*)
“güreştirmek”

tupsarta:- “birilerini barıştırmak, uzlaştırmak”

туруорта:- “durmak, dikilmek, ayakta durmak; kalkmak, çıkmak; kök salmak, yerleşmek”

tühärtä:- “tekrar tekrar düşürmek”

tüñnärtä:- “bir şeyi durup durup devirmek”

uta:rta:- “yollamak, savuşturmak, göndermek”

üllärtä:- “tekrar tekrar paylaşmak”

xa:llarta:- (< *xa:l-lar-tA:-*) “bırakmak, kalmasına neden olmak”

xa:nñahınnarta:- (< *xa:nñahın-ar-tA:-*) “bükme, eğme; buruşturmak”

xonnorto:- (< *xon-nor-tA:-*) “kalacak yer, yatacak yer temin etmek, sağlamak”

xorbuta:- “sarmak”

6.38. -TALA:- (tekrarlılık bildiren biçim)

a:γıtala:- (< *a:x--TALA:-*) “1- tekrar tekrar saymak (her şeyi) 2- tekrar tekrar okumak”

ahatala:- “tekrar tekrar bir şeyler yemek”

anñıtala:- (< *as--TALA:-*) “itmek, tepmek, batırmak, saptamak”

arıytala:- “1- aralamak, açmak 2- bir şeyi keşfetmek”

ba:lkılatala:- “sopayla vurmak”

ba:tatala:- “1- pamuk koymak (giysiye) 2- bir şeyi pamukla tıkmak”

ba:ytala:- “1- bağlamak 2- yarayı sarmak”

bahıytala:- “yenmek (pek çok kez)”

battaxtatala:- “saçlarından tutarak sürümek”

bıhıtala:- (< *bıs-* “kesmek” -*TALA:-*) “parçalara ayırmak, doğramak”

bıstala:- “kesmek, doğramak”

biärägnätälä:- “sallamak”

biärtälä:- “vermek, iletmek, sağlamak, teslim etmek”

bihirätälä:- “onaylamak, kabul etmek (çoğunu veya birkaçını)”

bilätälä:- “birkaç aleti, biletmek, sivriltmek”

bilgälätälä:- “belirtilere göre tahmin etmek, kestirmek”

bilitälä:- “birden fazla bir şeyi bilmek veya birden fazla kişiyi tanımak”

billärtälä:- bkz: **billärtä:-**

birikästätälä:- “emretmek (çoğu kez ya da birkaç kez)”

bosxolotolo:- “1- serbest bırakmak, salıvermek 2- gevşetmek, yumuşatmak (bağ hakkında)”

böppürüöktätälä:- “birçok kişi ya da herkesle inatlaşmak”

buguhuytala:- “1- ahırda durmak (atlar hakkında) 2- uzun süre hareketsiz, iş yapmadan durmak (insanlar hakkında)”

bugullatala:- “saman istiflemek”

bugullatalla- “saman isriflemek”

buguytala:- “bastırmak, dayatmak, inat etmek, ayak diremek”

bulkuytala:- “1- karıştırmak 2- mcz, karıştırmak, şaşırmak”

buolutala:- “olmak”

buoraytala:- “ihtiyarlamak, yaşlanmak, güçsüzleşmek”

buoytala:- “bir şeyi bastırmak, izin vermemek, susturmak, bir şeyi kısıtlamak”

buraytala:- “birçok kez dağıtmak, saçmak”

bü:rtälä:- “1- dipten kesmek, kıvırmak 2- bir şeyin kenarını hazırlamak, yapmak”

cayırıytala:- “sövmek, küfretmek”

çaskıytala:- “tiz bir sesle çılgılık atmak”

çılı:rtala:- “ince keskin bir düdük sesi çıkartmak”

çıskıytala:- “tiz bir ses çıkarmak”

çokuytala:- “1- hafifçe vurmak 2- kapatmak, tıkamak”

durahıytala:- “niyetlenmek, hayal etmek, düşünmek (tereddütle)”

ähitälä:- “1- atmak, çıkarmak 2- mcz, kaldırmak, yürürlükten kaldırmak”

ıtıtala:- “ateş etmek, vurmak”

ıyatala:- “1- asmak 2- tartmak”

ilgitälä:- “bir yana atmak, çıkarmak”

imitälä:- “deriyi işlemek, imal etmek”

kıaytala:- “yenme, kazanmak (birçok kez)”

kırbatala:- “vurmak (birkaç kez, tekrar tekrar)”

kırgıtala:- “1- kesmek (birkaç kez) 2- biçmek (birkaç kere)”

kistätälä:- “saklamak (birkaç kez)”

körsütälä:- “rastlamak”

körütälä:- “tekrar tekrar bakınmak”

kötöyütälä:- (< *kötöx--TALA:-*)
“kaldırmak; yükseltmek”

küöytälä:- “duvar çekmek; yolu kesmek (trafikte)”

olorutala:- “1- oturmak; yerleşmek 2- yaşamak”

oñortolo:- “bir şeyler yapmak”

ortolo:- “1- bir işin yarısına gelmek 2- bir şeyi yarı yarıya yapmak”

ö:hültälä:- “1- bir şeyi sökmek, gevşetmek 2- bir şeyi çıkarmak, sökmek (örneğin tükürük) 3- çekilmek, gerilemek, dönmek 4- birini affetmek, bağışlamak”

ölütälä:- “ölmek, can vermek”

sa:nıtala:- “tehdit etmek”

sa:ytala:- “çivi çakmak”

sabıtala:- “1- kapamak, kapatmak, tıkamak 2- örtünmek, kaplamak 3- bitirmek, tamamlamak 4- saklamak, gizlemek (bir yanlış veya kusuru)”

sacıytala:- “kuvvetle itmek”

salyatala:- “1- uzatmak, eklemek 2- devam ettirmek, sürdürmek 3- geçici yardım sağlamak için ödünç vermek”

xa:çırıyatala:- “gıcırdamak”

saxsiytala:- “1- silkmek, sarsmak; çalkalamak 2- evirip çevirip karıştırmak (çatal vs.)”

sayılatala:- “düzenlemek, toplamak, depolamak”

säymäktätälä:- “koparmak, parçalamak”

sımı:tatala:- “yumurtlamak”

sınñıtala:- (< *sıs--TALA:-*) “1- birine vurmak, dövmek 2- mcz, kırmak, ezmek paramparça etmek 3- ufalamak; öğütmek”

siläytälä:- “ayırmak; aralamak”

simitälä:- “bir şeyi bir şeyle doldurmak; basmak; ite ite sokmak”

solotolo:- “temizlemek; ormanı temizlemek (ekilebilir araziler için vs.)”

sonordotolo:- “karda hayvan takip etmek; avlanmak”

su:latala:- “sarmak, dolamak”

su:ytala:- “1- yıkamak; silmek 2- çamaşır 3- mcz, kd, her yeri; her tarafı yıkamak”

sulardatala:- “kement takmak, geçirmek”

suratala:- “sormak, istemek”

suruytala:- “yazmak”

sühätälä:- “bölmek, paylaşmak, üleşmek”

süökätälä:- “1- bir şeyi dökmek, boşaltmak 2- boşaltmak (örneğin arabadan bir şeyler almak; arabayı boşaltmak)”

süörtälä:- “1- çözmek 2- çözmek; açmak”

täbitälä:- “1- teklemek, tekme atmak 2- gevşetmek; uzatmak (ayaklar hakkında)”

tähitälä:- “1- delmek, delik açmak 2- delmek, deşmek”

tämtäriytälä:- “1- tökezlemek; sürçmek (bir şey hakkında) 2- mcz, kd, birden durmak, kalmak; tökezlemek (beklenmedik zor bir durum karşısında)”

tı:llaɣnata:- “1- esnemek, gerinmek
2- kd, argo, hareket etmek; girişmek;
önemli bir harekette bulunmak”

tıahata:- “bir şeyden ses çıkartmak”

tiyitälä:- “gitmek, varmak, ulaşmak”

tobultala:- “birden fazla yerde delik
açmak”

toɣsuytala:- “1- vurmak, çalmak;
takırdamak 2- oymak, delmek”

tostutala:- (< *tohun--TALA:-*)
“kırılmak, parçalanmak (birçok nesne
hakkında)”

toxtotolo:- “durmak, kalmak; dinmek”

tu:rutala:- “sökme, çıkarmak”

tuoytala:- “1- şakımak, şakırdamak,
şarkı söylemek 2- şarkı söylemek
(doğaçlama)”

turutala:- “durmak, dikilmek, ayakta
durmak; kalkmak, çıkmak; kök
salmak, yerleşmek”

tututala:- (I) “1- tutmak 2- tutmak,
yakalamak 3- zapt etmek, durdurmak
4- mcz, çekmek, götürmek,
yönlendirmek”

tututala:- (II) “1- kurmak, yapmak 2-
mcz, kurmak, meydana getirmek 3-
mat, çizmek”

tümütälä:- “1- bağlamak,
düğümlemek 2- toplamak, yığmak 3-
mcz, bilanço yapmak, yekûn yapmak”

tüɣnäritälä:- “devirmek, altüst
etmek”

tüörextätälä:- “1- kehanette
bulunmak, fal açmak 2- mcz, kd,
atmak, fırlatmak; birini bir şeyle
suçlamak”

u:rtala:- “1- koymak, yatırmak;
bırakmak 2- tutmak, saklamak,
muhafaza etmek”

ugutala:- (< *uk-TALA:-*)
“yerleştirmek; sokmak”

ularıytala:- “1- değişmek,
başkalaşmak 2- ilga edilmek,
yürürlükten kaldırmak”

ü:rtälä:- “1- koşturmak, sürmek 2-
savmak, göndermek; kovalamak 3-
birini takip etmek, peşinden gitmek”

xa:caɣnata:- “eğilmek, bükülmek”

xa:cılata:- “birine şaka yapmak,
biriyle eylemek”

xa:ççıytala:- “sağlamak, temin etmek
(birkaç kez)”

xa:lata:- “yığmak, üst üste koymak”

xa:litala:- “1- kalmak 2- kalmak, durmak kaldı 3- kalmak; devretmek”

xa:mitala:- “yürümek”

xa:nnatala:- “bükme, eğme”

xa:nhaytala:- “buruşturmak”

xa:nnatala:- “kanatmak, yaralamak”

xa:rdatala:- “1- yağmak düşmek (kar hakkında) 2- bir şeyi kardan temizlemek”

xa:riytala:- “1- yanmak, yakmak 2- mcz, kd, birini bir şeyi gülünçleştirmek, alaya almak 3- kd, bir şeyi hızla kavurmak; kızartmak”

xa:rtılatala:- “tekrar tekrar kart oyunu oynamak”

xa:xınatala:- “boğuk bir biçimde gıcırdamak”

xa:ytala:- “1- birilerini, bir şeyi bir yere sokmak 2- birini bir şeyi bir yere kapatmak”

xaba:nnatala:- “bir şeyi götürmek, taşımak”

xabaryalatala:- “boğazından kavramak, yakalamak”

xabayırtala:- “1- idrarını yapmayı istemek; sıkışmak 2- kabarmak, şişmek”

xabıllitala:- “1- şişmek, kabarmak; kabarcıkla kaplanmak 2- bir şeyden kopmak; topluluktan kopmak (örneğin bir buz külesinden büyük bir parçanın kopması) 3- duyulmak, kopmak (ses, gürültü)”

xabırıytala:- “1- sıkıştırmak (fiziksel olarak); ezilmek 2- itmek, uzaklaştırmak; yerinden etmek 3- mcz, baskı yapmak, baskı altında tutmak”

xabıtala:- (< xap-TALA:-) “1- tutmak, yakalamak 2- dişlerle kavramak, yakalamak; dişlemek”

xacaytala:- “bir kenara sapmak, ayrılmak, ileri bir yönden sapmak, ayrılmak”

xacıriytala:- “1- dişiyle kesmek; kemirmek 2- otlatmak (atlar hakkında)”

xaçaydatala:- “sallamak, çalkalamak”

xaççıgmatala:- “horul horul horlamak”

xaçığıratala:- “çıtırdamak, çatırdamak”

xagdarıytala:- “kurumak, solmak, sararmak”

xahı:rtala:- “1- feryat etmek, bağırarak 2- böğürmek; hırlamak”

xahı:tatala:- “bağırarak, haykırmak”

xarbatala:- (II) “yüzmek”

xarbatala:- “1- kapmak, yakalamak, tutmak 2- toplamak 3- süpürmek”

xarhiytala:- “1- korumak, saklamak, muhafaza etmek 2- birine, bir şeye acımak, esef etmek”

xaristatala:- “1- tutumlu kullanmak, idareli davranmak 2- acımak, kıyamamak”

xatatala:- “1- kapamak, tıkamak 2- örtmek, kaplamak”

xataytala:- “öç almak, intikam almak”

xatılatala:- “kopyasını yapmak, yinelemek”

xatırtala:- “1- temiz ve pürüzsüz olmamak 2- mcz, kurumak”

xatıtala:- “karşı karşıya, çapraz yatırmak”

xaxa:rtala:- “1- gıdıklamak 2- mcz, horoz gibi ötmek”

xaxırıytala:- “ovmak, ovalamak”

xaxxalatala:- “1- kapatmak, tıkamak 2- örtmek, kaplamak”

xayayastatala:- “delik açmak”

xayıtala:- “bir şeyi bir şeyle çevrelemek, kaplamak”

xayyatala:- “övmek, methetmek”

xayılatala:- “pul pul dökmek, temizlemek, soymak”

xolbuytala:- “toplamak, toparlamak”

xolcoyutala:- “kovmak”

xolunnartala:- “karalamak, iftira etmek, kötülemek”

xomoytolo:- “birine gücenmek, darılmak”

xompu:statala:- “alat etmek, takılmak”

xomu:ttatala:- “atlara kelepçe takmak”

xomuruytala:- “azarlamak, kınamak”

xomuytala:- “gücenmek, darılmak”

xonohotolo:- “misafir ağırlamak”

xonturuollatala:- “yoklamak, kontrol etmek”

xonutala:- “1- gecelelemek,
konaklamak 2- duraklamak,
alıkonulmak”

xoñnorutala:- “ayırmak, sökmek,
çıkarmak”

xoyutatala:- “gecikmek, geç kalmak”

6.39. -TAr (ettirgen biçim)

ayınnar- (II) “durdurmak”

ayınnar- (I) “1- hatırlatmak,
anımsatmak 2- özetlemek”

ahattar- “zorla yemek yedirttirmek”

ahıttar- bkz: **ahıt-**

alcattar- “kırdırmakı parçalamak,
bozdurmak”

ara:rtar- “böldürmek, ayırtmak”

arayıhınnar- “1- dağıtmak,
ayrıştırmak 2- vazgeçirtmek 3- mcz,
yapıştırmak; bulaştırmak 4- ayırmak
5- boşandırmak”

arıttar- bkz: **arıytar-**

arıytar- “1- aralamak, açtırmak 2-
keşfettirmek”

astar- “ittirmek, batırmak”

astınnar- “hoşnut etmek, memnun
ettirmek”

ata:rtar- “birini bir yere göndertmek”

atastahınnar- “değiştirmek”

atı:lashınnar- “satın aldirmek”

attannar- “ata binirdirmek”

ba:ytar- “1- bağlattırmak, bağlatmak
2- yarayı sardirmek”

bahıytar- yendirmek, kazandırmak”

balıttar- “birini iftiraya maruz
bırakmak”

bastar- “su çekertmek”

batıhınnar- “yanına aldirmek”

bıha:rtar- “1- anlattırmak, açıklatmak
2- karar verdirmek”

bıktar- “1- bir şeyleri göstertmek 2-
haırlatmak”

billär- “bildirmek; öğretmek”

bulkuytar- “1- karşılaştırmak 2 –
mcz, şaşırtmak, karıştırmak”

bullar- “buldurmak, edindirmek”

buoytar- “bastırmak, susturtmak; bir
şeyi kısıtlatmak”

bü:rdär- “1- dipten kestirmek,
kıvırtmak 2- bir şeyin kenarını
hazırlatmak”

cägcittär- “araştırma yaptırmak”

cahattar- “yerleştirmek, düzenletmek”

cahaytar- “bir şeyleri sırayla getirtmek, götürmek”

carıttar- “sakinleşritmek, yatıştırmak”

ciksinnär- “korkutmak, endişelendirmek”

cöllör- “1- deldirmek 2- sondaj yaptırmak”

çököttör- “1- kurudrmak; ayarlatmak 2- detaylandırmak, kesinleştirmek”

dayaytar- “birine bir şeye dokundurmak, değdirmek”

dugunnar- “tereddüte bırakmak”

ähinnär- “üzerinden bir şeyi çıkartırmak”

äkkirättär- “araştırmak, soruşturmak”

älättär- “eskitmek, yıpratmak”

ämnär- “emdirmek”

äptär- “eklemek, ilave etmek, katmak”

ärännär- “ümit vermek, umutlandırmak”

ärdinnär- “tırmıklatmak; kürekle temizletmek”

ärgilinnär- “döndürmek, çevirtmek”

ärgittär- “döndürtmek, çevirttirmek”

ärtär- “kürek çekirmek”

ästär- “attırmak, çıkarttırmak; bir yana bıraktırmak”

ätärtär- “sağdırmak”

ätihinnär- (< ätis-in-när-) “karşılıklı konuşturmak”

ätittär- “söylettirmek, konuşturmak; itiraf ettirmek”

ıttar- “1- serbest bıraktırmak 2- gönderetmek, yollamak”

ıannar- “kurutmak”

ıarı:lattar- “hastaya bakıtmak”

ıha:rtar- “1- is tutturmak, işletmek 2- kızarttırmak 3- mcz, kd, birini, bir şeyi birine taşıtırmak”

ıhıgnnar- “düşürtmek (birinin elinden bir şey düşürmek; düşmesine neden olmak)”

ılnnar- “ele geçirmek, yaklatmak”

ıllar- “aldırmak; satın aldırmak”

ıllartar- “aldırtmak; edinmek”

ımitınnar- “birinin başka birinden etkilenmesini sağlamak, sevdirmek”

ıpsartar- “sıkıca bağlatmak”

ıra:tınnar- “1- göndermek, uzaklara göndermek 2- uzaklaştırmak”

ırdıhınnar- “buruşturmak”

ırıtıtar- “1- ayıklatmak, seçitmek 2- mcz, inceletmek, gözden geçirtmek 3- karıştırmak (kart oyunları için)”

ıstannar- “sıçratmak, hoplatmak”

ıstar- “1- dağıttırmak, serptirmek 2- ektirmek 3- sıçratmak, sıçrattırmak 4- mcz, kopartmak, söktürmek, bozdurmak”

ıtıhınnar- (I) “avuçlatmak”

ıtıhınnar- (II) “sıkıştırmak”

ıtırıtar- “1- ısırtmak, diletmek 2- ele geçirmek, yakalamak”

ıtıytar- “çalkalatmak, sallatmak”

ıttar- “ateş ettirmek”

ıydar- “1- göstermek, işaret etmek 2- emretmek, buyurmak 3- tayin etmek, atamak”

ıyihınnar- “yutturmak; yudumlatmak”

ıyıttar- “sordurmak”

i:lihınnär- “altüst etmek, karıştırmak”

i:nnär- “zayıflatmak, inceltmek”

i:stännär- “diktirmek, dikiş işleriyle meşgul etmek”

i:ttär- (I) “eğitmek, yetiştirmek”

i:ttär- (II) “yükletmek, doldurmak (ateşli silahlar hakkında)”

ilbittär- “süpürtmek”

ilgihınnär- “başını sallamak”

ilihınnär- “halsiz düşürmek, yormak”

illähınnär- “barıştırmak, uzlaştırmak”

iltär- “birini, bir şeyi alıp götürmek”

imäriytär- “okşatmak”

imittär- “deriyi işletmek, imal ettirmek”

iñärtär- “emdirmek, içine çekmek”

iñinnär- “ayrılmamak, bırakmamak”

irsihınnär- “çiftleştirmek (genellikle köpekler hakkında)”

käbirınnär- “1- homurdatmak, canını sıkırmak 2- pişman etmek”

käbistär- “1- attırmak, fırlattırmak 2- bir şeyi bir yere bıraktırmak 3- düşürmek 4- mcz, kd, birine bir şeyden ayırtmak”

käbiytär- “kemirtmek; dişleriyle kestirmek”

käkkälähinnär- “sıra yapmak, dizi oluşturmak”

kämsinnär- “üzmek; pişman etmek”

käpätinnär- “kouşturtmak”

käptär- “1- dövdürmek, ezdirmek 2- ittirmek”

kärçittär- “baltayla çentik attırmak”

kästär- “1- suyun içinde hareket ettirmek 2- düzeni, sırayı bozdukmak”

kätähinnär- “bekletmek”

käydär- “1- boynuzlamak, boynuzla vurmak 2- batırmak, sokmak (örneği bıçağı bir işin içine doğru batırmak”

käyinnär- “1- döndürmek; çektirmek; geriletmek 2- durdurmak, sona erdirmek 3- mcz, yozlaştırmak, soysuzlaştırmak”

kı:nñartar- “kaynatmak”

kı:rdar- “1- şamana ayin yaptırmak 2- bir şeyi gümbürdetmek”

kıaytar- “öldürmek, yok ettirmek”

kıbihinnar- “1- utandırmak 2- korkutmak”

kıbinnar- “aldırmak; tutturmak”

kıbittar- “1- sıkıştırmak, kıstırmak 2- tıkmak, tıkıştırmak”

kıçaytar- “1- rendeletmek 2- zayıflatmak; körletmek”

kıdıytar- “yok ettirmek, bitirtmek; zarar verdirmek”

kıhannar- “1- özen göstermek; gayret ettirmek 2- kd, gereksinmek, ihtiyaç duymak”

kıhiytar- “1- kazıtmak, tırmalatmak 2- kaşıtmak 3- mcz, sinirlendirmek, küstürmek”

kırinnar- “birden fazla bir şey göndermek”

kırıttar- bkz: **kırıytar-**

kırıytar- “1- biçirmek, kestirmek 2- kırptırmak, uçlarından kesitmek (saç hakkında)”

kıta:tınar- “1- katılaştırmak, sertleştirmek 2- arttırmak, şiddetlendirmek 3- zorlaştırmak 4- güçlendirmek, kuvvetlendirmek”

kıtiähinnar- “yaktırmak, alev alev yakmak, yanmasına neden olmak”

kıydar- “ağrıtmak, sızlatmak”

killärtär- “1- girdirmek 2- sıgdırmak 3- giriştiirmek, başlatmak”

kirdär- “kemirtmek”

köhüttär- “bekletmek”

kölötünnär- “1- hareketleri kısıtlatmak 2- düşürmek; düşürttürmek”

kölüytär- “ata koşum taktırmak”

kömtör- “1- doldurmak 2- gömdürmek”

könnör- “düzleştirmek”

kördöhünnär- (< *kördös-(I)n-TAr-*) “1- arattırmak (birbirini arattırmak) 2- istetmek”

kördör- “baktırmak, bakmaya zorlamak”

kördörtör- “baktırtmak”

körsühünnär- “birbiriyle bakıştırmak”

körühünnär- “1- birbirlerin arıttırmak 2- istetmek; dilendirmek”

kötöxtör- (I) “1- kaldırtmak, yükseltmek 2- otutmak, kucağına oturtmak 3- taşımak 4- çocuk doğurtmak”

kötürtär- “1- yıktırmak, parçalatmak 2- söktürmek (örneğin ceketin düğmesini söktürmek)”

kötüttär- “1- uçutturtmak 2- atlattırmak 3- ürkütmek (kuşları ürkütüp uçurtmak) 4- buharlaştırmak”

köyünnär- bkz: **kö:nnör-**

ku:star- “sarmalatmak; sarılatmak”

ku:stuhunnar- “birbiriyle kucaklaştırmak”

kuottar- “1- kaçırmak 2- kurtarmak”

kurdar- “1- kuşattırmak; kayışla, kemerle bağlatmak 2- mcz, etrafını çevreletmek”

kuttar- “1- akıttırmak, boşaltırmak 2- serptirmek, saçtırmak”

kü:ttär- “alıkoymak, bekletmek”

küöytär- “1- duvar çektiirmek; trafikte yolu kestirmek 2- tıkanmak”

lappittar- “kısalttırmak”

läppittär- “dibinden kestirmek; budatmak”

mäñähinnär- “birini ata bindirmek”(biriyle birlikte aynı ata binerken)”

mi:nnar- “honutsuz olmak, huzursuz olmasını sağlamak”

mi:nnär- “bindirmek”

mocuytar- “istetmek, talep ettirmek”

möxtör- (I) “azarlatmak, sövdürmek”

möxtör- (II) “bir kenara attırmak; fırlattırmak”

munnar- “kaybetmek, birinin, bir şeyin kaybolmasına neden olmak”

muskuttar- “etrafında döndürmek, çevirttirmek”

mustar- “1- yığdırmak, topşatmak 2- biriktirmek”

mülürüttär- “1- körlettirmek; aşındırtmak 2- mcz, yumuşatmak; hafiflettirmek”

nıhıytar- “ezdirmek”

obortor- “1- emdirmek 2- içine çektirmek”

oyustar- “1- çarptırmak 2- bir şeyi başka bir şeye vurdurmak 3- tırpanlatmak 4- çekiçletmek, dövdürmek”

oluytar- “1- hareket ettirmek, faaliyete geçirmek 2- kilitlemek 3- mcz, birini ikilemde bırakmak, şüpheye düşürmek”

oñortor- “1- yapmak, yaptırmak 2- bir şeyle meşgul etmek, uğraştırmak 3- faaliyette bulundurmak, hareket ettirmek”

öyüttär- “kusturmak, kusturtmak”

öyüytär- bkz: **öyüttär-**

öhültär- “1- söktürmek, gevşettirmek 2- çıkarttırmak, söktürmek (örneğin tükürük) 3- geriletmek, döndürmek 4- bağışlatmak, affettirmek”

ölörtör- “1- öldürtmek 2- avlatmak 3- hasar verdirmek 4- bozdurmak, sakatlatmak”

örühüytär- “kurtarmak”

ösöhünnär- “inat ettirmek”

östöhünnär- “iki arkadaşın birbiriyle kavga etmesine neden olmak”

öyöttör- bkz: **öyöt-**

sa:tattar- “teselli etmek; eğlendirmek”

sa:ttar- “çivi çaktırmak”

sa:ytar- “çivi çaktırmak”

sabıhınnar- “1- suratını astırmak 2- bastırmak, yenmek; korkutmak, yıldırma”

salaytar- “1- yönettiirmek, idare ettirmek 2- kılavuz edinmek, yönllemek”

salgıtınnar- “bıktırmak, usandırmak”

salınnar- “1- kokutmak 2- kd, hürmet ettirmek, saygı göstermek”

sälibittär- “birleştirmek, bğlatmak”

samnartar- “1- yıktırmak, devirtmek 2- indirrtmek, devirtmek”

sämsälättär- “arttırtmak; üstüne fazladan ekletirmek”

saptar- “1- kapatmak, kapattırmak 2- kaplattırmak, örttürmek 3- tamamlattırmak 4- gizletmek (bir kusuru, yanlış vs.)”

sarbiytar- “1-kısaltırmak 2- mcz, azalttırmak 3- mcz, bir şeyi yavaşlattırmak”

saxsiytar- “1- sarstırmak, silkeletmek; çalkalatmak 2- evirip çevirip karıştırtmak”

sayıhınnar- “göndermemek, birinin gitmesine müsaade etmemek”

sayınnar- “1- geliştirmek 2- heyecanlandırmak, coşturmak”

sı:hattar- “soydurtturmak”

sı:star- “1- tutturamamak 2- mcz, yanıltmak, hata ettirmek”

sı:ytar- “1- uzattırmak, gerdirmek 2- muaf tutmak”

sılıttar- “1- bir şeyi ısıtmak 2- mcz, kd, ısıtmak; yumuşatmak (örneğin yüreği)”

sıllar- “bir şeyin yerini değiştirmek, yerinden oynatmak”

sımıyalattar- “1- yalan söyletmek 2- mcz, kd, hata yaptırtmak”

sıppattar- “1- köreltmek 2 mcz, kd, zayıflatmak, inceltmek”

sıraytar- “ısıtmak”

sırbattar- “birine vurdurmak”

sırıhınnar- “koşturmak”

sıstar- “1- dövdürmek 2- mcz, kırdırmak, parçalamak 3- öğüttürmek”

sıtı:lattar- “sivriltmek”

si:rdär- “yardırmak; parçalamak (örneğin cildi, deriyi yarmak, parçalamak)”

siksiytär- “eletmek; elekle sallatmak”

siläytär- “ayırtmak; aralatmak”

silbähinnär- “birleştirmek”

silinnär- “yırtmak, koparttırmak”

simittinnär- “ürkütme”

simnär- “1- doldurtmak 2- küçük ve kambur olmak (tüberküloz hastalığının sonucu olarak kemikler üzerindeki etkisi)”

siñnär- “yıkırtmak, devirmek”

sippittär- “süpürtmek”

sirdär- “geri çevirtmek, kabul etmemek; reddetmek”

sitärtär- “sonuna kadar götğrtmek, bitirtmek, tamamlamak”

sittär- “1- yetiştirmek, ulaştırmak; denk seviyeye ulaştırmak 2- mcz, ulaştırmak; elde etmek 3- mcz, olugnlaştırmak”

solbuttar- “1- birinin yerine geçirtmek 2- yer değiştirtmek”

soruttar- “görevlendirtmek, birine bir iş verdirmek”

sostor- “sürükletmek”

sottor- “kurulatmak; bir şeyi sildirmek”

söbülättär- “sevdirtmek”

sörüöhünnär- “1- eğdirmek, büktürmek 2- mcz, barındırmak; siper aldirmek”

sötölünnär- “öksürtmek”

söxtör- “hayran bırakmak; şaşıtmak”

su:rattar- “1- eritmek, çözündürmek 2- aşındırmak”

subuttar- “çektirtmek, sürükletmek”

suksuruhunnar- “1- at veya öküzü arabaya koşturmak 2- yan yana yürütmek”

suordar- “yontturmak, doğratmak”

suoxaytar- “perçinletmek”

suruytar- “yazdırmak”

sügünnär- “gelin çıkartmak”

süökättär- “1- bir şeyi döktürtmek, boşaltırtmak 2- boşaltırmak (örneğin arabanın içinden eşyalar alıp boşaltmak)”

süördär- “çözdürmek (örneğin eşarbi veya düğmeyi)”

süpsüttär- “rahatsız ettirmek, sataşmak, uğraştırmak”

ta:rbaytar- “bir şeyi bağlattırmak, sıkılaştırmak, düğümletmek”

ta:rıytar- “1- el sürdürmek, değdirmek 2- ziyaret ettirmek”

ta:ytar- “1- çözdürmek 2- tahmin ettirmek”

tabıytar- “1- ön toynaklarıyla vurdurmak (atlar hakkında) 2- kazdırmak”

täbistär- “1- bir şeyi ayaklar altında çiğnetmek, çiğnettirmek 2- mcz, bir şeyi sıkıştırmak 3- mcz, kd, birini dövürmek”

taha:rtar- “1- çıkarttırmak (örneğin çantanın içinden bir şey çıkarttırmak) 2- getirttirmek 3- götürmek 4- göndertmek, kovdurmak”

tälgättär- “1- bir şeyi yere serdirmek 2- mcz, kd, yatırmak, yan yana yatırtmak”

tänittär- “serdirmek, yaydırmak”

tağnnar- “giyindirmek”

taptar- “1- isabet ettirmek 2- mcz, iyi bir şey yapılmasına vesile olmak”

täptär- “1- tekmeletmek, tekmelettirmek 2- ayaklarını uzattırmak 3- mcz, yüreğini çarptırmak 4- mcz, kd, uzak bir mesefaden vurdurmak, kırdırmak 5- mcz, kd, birini doğru yoldan çıkarttırmak”

taptattar- “1 yassılaştırtmak, düzleştirtmek 2 tükürtmek 3- şaklatmak, çarptırmak; alkışlatmak”

tardıhınnar- (< *tart-(I)n-TAr-*) “kendini yukarı çektiirmek”

tariytar- “yaktırmak, kül ettirmek”

tärittär- “1- örgütletmek 2- donattırmak, hazırlatmak 3- mcz, sağlatmak, temin ettirmek”

tartar- “çetiirmek”

täskilättär- “uzaklaştırtmak”

tastar- “taşıtmak, taşıttırmak”

tı:lınnar- “uzatmak, germek (fiilin tekrarlılık biçiminde)”

tı:nnar- “nefes aldirmek”

tı:rdar- “1- söktürmek 2- geçirmek; işletmek 3- yaktırmak”

tı:ttar- “dokundurmak; el sürdürmek”

tıbyıtar- “ayaklarını yere vurdurmak (hayvanları çağırırken)”

tı:rdär- “gerdirmek, çektiirmek, bir şeyi esnetmek”

tiärdär- “1- çıkarttırmak, içini dışına getirmek 2- tarlayı sürdürmek”

tiäytär- “yükletmek, yüklettirmek”

tiksihiinnär- (< *tiksis-(I)n-TAr-*) “diktirmek (karşılıklı diktirmek; birbirine diktirmek)”

tiktär- “diktirmek”

tilinnär- “1- canlandırmak, idirletmek
2- kd, düzelttirmek, iyileştirmek”

tiriärtär- “1- ulaştırmak, götürmek 2-
getirtmek, verdirmek”

tiritinnär- “1- terlettirmek 2- mcz,
zorlayarak çalışmak, zoraki
çalıştırmak”

tistär- “dizdirmek”

tobuytar- “tıkırdatmak; tık tık
vurdurmak (genellikle tek bir yere)

tohuttar- “kırdırmak”

tohuftar- “karşılaştırmak; tesadüf
ettirmek”

tojsuytar- “1- takırdatmak 2-
gagalatmak”

tosxoytor- “1- yöneltmek 2-
göndertmek, yollatmak”

toxtor- “1- döktürmek, boşaltırmak 2-
söktürmek 3- mcz, dağıtırmak, alt üst
ettirmek”

tögürüttär- “1- etafını çevirttirmek 2-
etrafından dolaştırtmak”

tönnör- “iade ettirmek”

tu:rdar- “söktürmek, çıkartırmak”

tuhunnar- “güreştirmek”

tumunnar- “1- etrafını dolaştırmak,
yanından geçirtmek 2- mcz, kaçınmak
(bir şeyden, birinden)”

tuohulattar- “tanıklık ettirmek”

tuorattar- “geri döndürtmek,
çevirttirmek”

tuottar- “1- döndürmek, geri
çevirtmek 2- geçirtmek, aşdırmak”

tuoytar- “1- şakıtmak, şakırdatmak;
şarkı söyletmek 2- şarkı söyletmek
(doğaçlama olarak)”

tuttar- “1- kurdurmak, imşa ettirmek
2- mcz, kurmak, meydana getirtmek 3-
daire çizdirmek (matematik konusu
olarak)”

tü:rdär- “1- yuvarlatmak, dürdürmek
2- mcz, kd, birine küfretmek, sövmek;
azarlamak”

tübähinnär- “kötü bir duruma
düşürmek”

tühärtär- “1- düşürtmek 2- indirmek
3- döktürmek 4- mcz, düşürtmek”

tümnär- “1- bağlatmak, düğümlenmek
2- toplatmak, yığdırmak 3- mcz,
bilanço çıkartmak”

tüñättär- “1- böldürmek, üleştmek
2- mat, böldürmek”

tügnärtär- “1- devirmek, altüst ettirmek 2- kd, kralı devirtmek”

türdähinnär- “1- çarpıtmak, kırıştırmak 2- mcz, kd, kızdırmak”

türgätättär- “1- acele ettirtmek 2- hızlandırtmak”

u:lattar- “içirttirmek”

u:nnar- “uzattırmak, gerdirmek (kollar hakkında)”

u:rattar- “bir şey yaptırmayı bıraktırmak, dudurmak”

u:rdar- “1- koymak, yatırtmak, yerleştirmek 2- tutmak, saklamak, muhafaza etmek 3- mcz, gömmek, defnetmek 4- mcz, dikmek, oturtmak”

ubattar- “sulandırtmak; çözündürek, eritmek”

uççuttar- “birini bir şeyi yakalatmak”

ugunnar- “yerleştirmek, sokuşturmak, tıkıştırmak”

uguytar- “kendine çekmek, yemlemek, sürüklemek, yem dökmek”

uha:rtar- (I) “etmek, çözündürmek”

uha:rtar- (II) “tomruk sallarını yüzdürmek”

uhattar- “erittirmek, döktürmek; eritip kaynaştırmak”

uhugunnar- “uyandırmak”

uhugunnattar- “uyandırmak”

uhultar- “aldırmak, indirtmek; çıkarttırmak”

uhunnar- “yüzdürmek”

uhuytar- “öğrettirmek, okutmak”

uktar- “yerleştirmek, sıkıştırmak, tıkıştırmak”

ularıttar- “değiştirmek (örneğin bir planı yeniden yapmak)”

umattar- “tutuşturmak, alevlendirmek”

umulunnar- “bitirmek, sonlandırmak, çürütmek”

umunnar- “unutturmak, unutmasına neden olmak”

uohunnar- “hacmini azalttırmak, küçültmek”

uolcahınnar- “yetindirmek, razı etmek, kanaat getirmek”

uoptar- “bir şeyi ağzıyla yakalatmak”

uordar- “çaldırmak, hırsızlık yaptırmak”

uru:lahinnar- “birini bir şeyle ilgilendirmek”

utattinnar- “susatmak”

uyunnar- “ayakları üzerinde tutmak, ayakları üzerine dayatmak”

ü:rdär- “1-acele ettirmek, koşturtmak

üktännär- “ilerletmek”

ülünnär- “1- şişirmek, kabartmak 2-mcz, hikâye anlatmak”

üörättär- “öğrettirmek”

üöxtär- “küfrettirmek, azarlatmak”

ütügünnär- “birini taklit ettirmek; birine öykündürmek”

xa:ççıytar- “bir şeyi sağlamak, temin etmek”

xa:mtar- “1- zorla yürütmek 2- gerçekleştirmek 3- işleri hızla ilerletmek 4- hareket etmek; yola çıkmak”

xa:rıytar- “yaktırmak, kavurmak”

xa:ytar- “bir şeyleri bir yere doğru sokmak, içeriye geçirmek (örneğin hayvanları ağıla doğru sokmak)”

xabilinnar- “bir şeyi ovdurmak, parlatmak”

xabırıytar- “sıkıştırmak (herhangi bir uzvun sıkışmasından dolayı hareket edememek)”

xacırıytar- “dişlemek, dişleriyle kesmek”

xamsannar- “oynatmak, kımıldatmak”

xannar- “karşılama, gidermek”

xara:hinnar- “heyecanlandırmak, telaşlandırmak”

xarühinnar- “korumak, muhafaza etmek, sakınmak”

xaydar- “bir şeyi başka bir şeyle çevreletmek, etrafını çevirtmek”

xoduytar- “tırpanlatmak, biçirmek”

xolbuytar- “bir şeyi toplatmak”

xolcoxtor- “göndertmek, kovdurmak”

xolcoxtor- “kovdurmak”

xoluytar- “sanmak, hesaba katmak, hesaplama”

xomuruytar- “ayıplatmak”

xomuytar- “toparlatmak, düzenletmek, sıraya koydurmak”

xorgutunnar- “gücendirmek”

xoruydahinnar- “cevaplandırmak, yanıtlandırmak”

xottor- “yendirmek, yenmesini sağlamak”

xoyunnar- “koyulaştırmak”

xoyuohunnar- “ağır ve uzun nesneleri döndürmek, çevirtmek”

6.40. +Tİy-

a:stıy- “beyazlamak, ağarmak”

aba:hıty- “kötüye gitmek, kötüleşmek”

abatıy- “canı sıkılmak, huylanmak; kederlenmek”

ayamsıy- “yaşlanmak”

aka:rıty- “aptallaşmak, aptalca davranmak”

albıdy- “kurnazlık yapmak”

arayastıy- “sararmak; açık turuncu renge bürünmek”

ataraxsıy- “birbirinden ayrılmak”

axtıy- “hafifçe acımak; biraz acımak”

ba:rayadıy- “büyüyüp erkek olmak, olgunlaşmak, erkekleşmek”

balayadıy- “1- çok yorulmak, bitkin düşmek 2- hastayken baygın düşmek”

barçatıy- “kd. kırılmak, ufalanmak (örneğin cam)”

bardamsıy- “sivri dilli olmak; cüretkâr olmak”

bardamsıy- “sivri dilli, cüretkâr olmak”

biardıy- “karaciğerin büyümesi (atlarla ilgili bir hastalık)”

boroluy- (< *boron* “koyu gri”+*luy-*) “mcz, kararmak, koyulaşmak”

börötüy- “kurt olmak; kurt gibi davranmak”

böyötüy- “sağlam, dayanıklı olmak”

buhuruktuy- “pişirmek, pişirmeye başlamak”

buomtuy- “cılızlaşmak (çocuk veya hayvan yavrularının bakımsızlıktan aldıkları durum hakkında)”

cäbinnir- “paslanmak”

cıbarsıy- “şiddetlenmek (soğuk ve don hakkında)”

cukkuruy- “çizilmek, çizik almak”

çärdiy- “yaralanmak”

da:rgıty- “kayıtsız ilgisiz olmak”

dapsıy- “elini uzatarak tutmak veya dövmek”

duksuy- “birine bir şeyle vurmak”
(*duk gın*-“1- kaldırmak, el veya başka bir şeyle vuracak gibi yapmak (bir kerelik ve aniden) 2- birine bir şey vermek)

ämäxsiy- “çürümeye başlamak”

ämäxtiy- “çürümek”

ärdiy- “cesaret göstermek, cesurca davranmak”

ärgätiy- “köhneleşmek, eskimek”

ı:stıy- “1- yanmak, dibi tutmak 2- mcz, kararmak (bulutlar hakkında)”

ıartıy- “rahatsız olmak”

ıarıtıy- “rahatsızlanmak”

ıyarıy- (< *ıyay+ıry-*) “1- birini zorlamak, zorunda bırakmak 2- bağırarak, küfretmek”

ıhıktıy- “kararmak (buutlar hakkında)”

ıhırıktıy- “kararmak, siyahlanmak”

ıla:ñıty- “çok sıcak ve güneşli olmak”

ınırıktıy- “korkutucu olmak, korkunç olmak”

ıra:stıy- “1- saflaştırmak 2- aydınlatmak, netleştirmek”

ıttıy- “1- kontrolünü kaybetmek 2- insanlıktan çıkmak; canavarlaşmak”

ıççitiy- “evcilleşmek”

illäñsiy- “araya çıkmak, molaya çıkmak”

illäñsiy- “boş zamana sahip olmak; ara vermek”

iriñätiy- “irinle kaplanmak”

iskännir- “şişmek”

itäyästiy- “birinde, bir şeyde eksiklik bulunmak”

kämçitiy- “tutumlu olmak; depolamak, saklamak”

kämçiäriy- “utanmak, çekinmek”
eklere bak uygun listeye koy”

kıñsıy- “burnundan konuşmak, geniz sesiyle konuşmak”

kıtaraxtıy- “süt vermeyi kesmek (inekler hakkında)”

kıtarımtıy- “kırmızımsı görünmek”

kihitiy- “1- insanlar arasına karışmak 2- kd. terbiyeli olmak; hoşgörülü olmak 3- mcz. kendini toparlamak (hastalık sonrası)”

kippätiy- “güçleşmek, zorlaşmak”

kirtiy- “kirlenmek”

kitiäriy- “alay etmek (bkz: *kitiä*; Pek I: 1114)”

köbcüörüy- “1- gürültüyle kavga etmek 2- küfür etmek, sövmek”

köbdörüy- “gevşemek, yumuşamak”

kördörüy- “yumuşamak”

köygörüy- “saygısızlık göstermek, saymamak”

kupsuy- “fısıltılı bir ses çıkartmak”

kura:naxsıy- “kurumak”

kurañxadıy- “fakirleşmek, yoksullaşmak”

kurastıy- “asık suratlı olmak, somurtkan olmak”

kurutuy- “1- gücenmek, darılmak; canı sıkılmak 2- kederlenmek, hüznlenmek”

kuyatıy- “oldukça küçültmek”

laxsıy- “çene çalmak, laflamak”

lı:batıy- “kokuşmak, kokmak; çürümek”

lıksıy- “vaklamak (beslenen kazlar hakkında)”

liksiy- (< *lik* “küt sesi, sert bir darbeye vurmak” + *siy-*) “ara ara vurmak”

lüksüy- “bir şeye çarpmak; kesik kesik tıkırtı sesi çıkartmak”

lüşsüy- “uğultulu bir ses çıkarmak”

mastıy- “uyuşmak”

miñätiy- “atın çektiği kızağa binmek, üstünde olmak”

mölbörüy- “img, 1- yavaşça hareket etmek 2- yavaşça akmak (sıvılar hakkında)”

muna:xsıy- (< *muna:x* “belirsiz, karışık” + *siy-*) “kuşkulananmak, şüphelenmek”

muñatıy- “dertlenmek, kederlenmek”

muostuy- “kemikleşmek”

mü:lü:nsüy- “ısınmak, ılımak”

mülçürüy- “1- düşmek, yıkılmak; kaymak 2- mcz, boşalmak, serbest kalmak”

mültürüy- “kaymak”

ñayıdıy- “hecelemek, telaffuz etmek”

ñılburıy- “1- kaymak, kızak yapmak 2- mcz, sinsi sinsi yürümek, ilerlemek”

ñılçiriy- “ezmek, delmek; yassılamak”

nu:çcatıy- “ruslaşmak”

nüölsüy- “nemlenmek, yaşarmak”

ogdo:botuy- “dul kalmak”

oıotuy- “1- çocukluk yapmak, çocuk gibi davranmak 2- çocukluğuna dönmek”

oıonñorsuy- “yaşlanmak”

ordo:botuy- “dul kalmak”

oroxsuy- “solmak, solup kalmak (bitkiler hakkında)”

ölüksüy- “bulutlanmak (yağmursuz havalarda)”

öıışüy- “1- malzeme bakımından daha iyi olmak 2- verimli olmak (toprak hakkında)”

östüy- “birine düşmanca tutum sergilemek”

ötöxsüy- “harabe, yıkık bir yere dönüşmek (oturulmayacak bir yer)”

sa:lırsıy- “koyu kül rengi almak (saçları ağaran kişi hakkında)”

sa:skıtıy- “görünmek, belirlemek (baharın ilk günleri hakkında)”

sabayatıy- “genellikle sığırlar hakkında anne olmak”

sapsıy- “sallamak (el, eller, kanat vs.)”

särgäxsiy- “sağlıklı dinç olmak”

satarıy- (< *satay+rıy-*) “dağılmak, bozulmak”

saxatıy- “sahalaşmak”

sı:damsıy- “hızlı ve enerjik olmak”

sı:ıbatıy- “yavaş davranmak; ağır davranmak”

sııısıy- “burnunu çekmek”

sıttıy- “kokmak; ter kokmak”

sipsiy- “fısıldamak”

suburuy- “çekmek; sürüklenmek, sürünmek (*subuy+ruy*; bkz: *cyöpyi*; *Pek II*: 2316)

sulburuy- “sürünmek: sürünerek inmek; inmek”

sügürüy- (< *sügüy-rüy-*) “1- dizlerini bükme, dizlerinin üzerine durmak 2- mcz, hayran olmak; önünde saygıyla eğilmek”

ta:stıy- “bir kaya gibi katı ve ağır hale gelmek”

ta:ııtıy- “hayvan kılını yere sermek, yaymak; keçelenmeyi önlemek”

tämtäriy- (< *tämtäy-riy-*) “1- tökezlemek; sürçmek (bir şey hakkında) 2- mcz, kd, birden durmak,

kalmak; tökezlemek (beklenmedik zor bir durum karşında)”

taşıy- “sürekli homurdanmak”

tatıy- “azalmak, eksilmek; tükenmek”

tibily- “sık sık çiğnemek”

toşuy- “1- vurmak, takırdatmak 2- gagalamak”

torumtuy- “kararmak; belirmek (bıyıklar hakkında)”

toyuoruy- “yığılmak, toplanmak, birikmek”

tölörü- “1- ayırmak, ayrılmak 2- mcz, serbest bırakmak”

tula:yaxsıy- “1- öksüz yetim kalmak 2- mcz. kendini yalnız hissetmek”

tulxadıy- “arg, mcz,sallantıda olmak; sağlam olmamak”

tüspätıy- “vakur, ağır başlı olmak”

u:tuy- “suyla dolmak”

uyarıy- (< *uya:+rıy*) “1- yumuşamak, hafiflemek 2- duraksamak, dinmek, son bulmak”

utuy- “uyumak (bkz: *ymyi*; *Pek III: 3098* (*y:+ myi*))”

ulu:tuy- “büyüklük taslamak”

ulu:tuy- “övünmek, kibirlenmek, büyüklük taslamak”

umnahıttıy- “yoksullaşmak; fakir düşmek”

uorastıy- “tehdit almak”

uottuy- “bozulmak (genellikle derinin, kumaşın, halının sıcaktan ısıdan bozulması)”

ü:ttüy- “süt ilave etmek (emziren bir annenin sütüne ek olarak sığır sütü ilave etmek)”

ültürüy- “küçük parçalara ayırmak, parçalamak”

ürümätıy- “köpüklenmek, köpükle kaplanmak”

üt(ü)rüy- “itmek, dürtmek, itelemek”

xa:xtıy- “dibi tutmak”

xabırıy- “basmak, sıkmak; basıp sıkmak”

xabıdıy- (< *xabı* “*yakın, kısa*” + *dıy-*) “bir şeye ulaşmak, elde etmek”

xacıy- “dişlemek, dişleriyle kesmek”

xagdarıy- (*xagdañ+rıy-*) “solmak, soluklaşmak; sararmak”

xalbarıy- “bir yerden bir yere almak, bir şeyi bir tarafa çekmek, almak (< bkz: *xalbai+rıi-*; *Pek III: 3261*)”

xaltarıy- “kaymak, kızak yapmak (< *xaltı+rıy-*; bkz: *xaltarıi*, *Pek III: 3270*)”

xamayatıy- “çok fazla talep olması (bir ürün hakkında)”

xamparıy- “parçalanmak, kırılmak”

xanarıy- (< *xanay+rıy-*) “kıvrılmak; kemerlenmek”

xaşısıy- “genizden konuşmak; burnundan konuşmak”

xaşısıry- “burnundan solumak, hormundanmak”

xaramsıy- “aç gözlülük etmek”

xata:rıy- “kin tutmak, düşmanlık beslemek”

xatırıktıy- “pul pul dökülmek; kabuğunu soymak”

xaxsıy- “kokmak, kokar hale gelmek (yağ hakkında)”

xaşılıy- (< *xax (ı) + lıy-*) “kabuk bağlamak”

xayıstıy- “kabalaşmak, sert bit tavır takınmak”

xolboruy- ? “sürünmek, sürünerek inmek; düşmek, yıkılmak (bkz: *xolboruy Pek III: 3448*).

6.41. -(A)r

a:llar- “biletmek”

ayaltar- “birine bir şey getirtmek”

ahar- (< *a:s-ar-*) “geçirmek, aşmak”

batar- “sığdırmak”

billär- “1- çalıştırmak 2- bildirmek, haber vermek 3- mcz, kd, ders vermek, haddini bildirmek”

buhar- “1- haşlamak, pişirmek, kaynatmak 2- haşlamak, yakmak 3- terlettirmek”

äpsär- “sıkı sıkı bağlamak”

ätär- (< *iät-* “sağmak”-är-) “sağdırmak”

ıñırtar- “yüklettirmek”

ırıar- “1- tüketmek 2- yormak, yorulmasına neden olmak”

ırtıar- “ateş ettirmek, vurdurmak”

iltär- “bir şeyi birine götürmek, ulaştırmak”

iriär- “yumuşatmak”

kärtär- “kestirtmek”

kırtar- “1- kestirmek 2- öldürtmek, yok ettirmek, imha ettirmek”

kiksär- “saldırtmak, bavlımak (genellikle hayvanlar hakkında)”

killär- “1- girdirmek, bir yere girmek 2- sığdırmak 3- girişmek 4- başlatmak 5- düşürmek; başka bir hale gelsine neden olmak”

kö:nñör- “1- ekşitmek, mayalatmak 2- demlendirmek”

köhör- (< *kös-ör-*) “göç ettirmek, yer değiştirmek”

küllär- “güldürmek”

kürtär- “kazdırmak; boşaltırmak; kürekle temizletmek”

matar- “yoksun bırakmak, mahrum bırakmak”

sı:llar- “emekletmek, süründürmek”

sıtiar- “koymak; yatırmak”

su:llar- “düşürmek, yıkmak”

süllär- “deriyi soydurmak, deriyi yüzdürmek”

taha:r- (< *tayıs-ar-*) “1- çıkarmak 2- getirmek 3- çıkarmak 4- kovmak, yol vermek”

tımtar- “kızdırmak, sinirlendirmek”

tiksär- “karşılıklı, birlikte bir şeyler diktirmek”

toñor- “1- dondurmak 2- soğutmak, üşütmek”

totor- “doyurmak”

tühär- (< *tüs-är-*) “1- düşürmek 2- kondurmak 3- düşürmek 4- azaltmak, indirmek 5- düşürmek (ofisteki pozisyonunu) 6- mcz, kabul etmek (örneğin misafir). 7- mcz, küçük düşürmek, küçültmek. 8- mcz, kd, ayazdan donmak. 9- fotoğraf çekmek 10- koymak, altına koymak 11- mcz, kd, bir şeye neden olmak”

umsar- (< *umus-ar-*) “1- suya daldırmak 2- devirmek, altüst etmek”

xa:llar- “1- kaldırmak 2- durdurmak”

xolunnar- “birini kötöletmek, karalamak”

6.42. +r-

a:tır- “ünlenlenmek, nam salmak”

abar- “öfkelenmek, isyan etmek”

amayır- (< *amax+ır-*) “yosun kaplamak”

ana:r- “olgunlaşmak, ermek”

ara:r- “bölmek, ayırmak”

ata:r- “1- birini, bir şeyi bir yere göndermek, yollamak 2- birine eşlik etmek, birini uğurlamak”

aya:r- “yaygara koparmak, bağırarak”

ayda:r- “gürültü etmek, ses çıkartmak”

aymayır- (< *aymax+ır-*) “akaraba olmak; soy kurmak”

ba:h+ır- (< *ba:s+ır-*) “yaralanmak”

ba:ll+ır- (< *ba:l+lır-*) “dalgalanmak”

bayar- “bir şeyi arzu etmek, istemek”

bıha:r- “1- anlatmak, açıklamak 2- karar vermek”

bılıtır- “bulutlanmak”

bırayır- (< *bırax+ır-*) “memleket memleket gezmek; kalıcı olarak ayrılmak”

bıta:r- “ağır davranmak”

boççumur- “ciddi, mütevazı, güvenilir olmak”

boruor- “loşlaşmak, kararmak”

böyür- (< *böx+ür-*) “çöp dökmek, çöp atmak”

buomur- “zayıflamak, cılızlaşmak (çocuk veya hayvan yavrularının

bakımsızlıktan aldıkları durum hakkında)”

ca:kır- “sıskalaşmak, erimek, kurumak”

cabayır- (< *cabax+ır-*) “1- çamurla kaplanmak 2- pislenmek, lekelenmek”

calba:r- “dağınık olmak”

callıgır- (< *callık+ır-*) “bir şeyden mustarip olmak, ıstırap çekmek”

cälligir- (< *cällik+ır-*) “evsiz barksız kalmak, olmak”

cäñkär- “1- şeffaf, temiz olmak 2- açıklamak, aydınlatmak”

cañxar- “sarkıtlarla kaplanmak”

carıgır- (< *carık+ır-*) “sürekli bir şeyle meşgul olmak”

caryar- “uzun süre bir hastalıktan dolayınızdırap çekmek”

cayyar- “kararmak (siyah bulutların kümelenerek havanın kararması hakkında)”

ciägir- (< *ciäk+ır-*) “gedik açılmak, hasar almak”

cippinär- “1- ağırlaşmak 2- mcz, önemli bir hale gelmek”

culxar- “serbest kalmak, boşalmak, kurtulmak”

cuoyur- (< *cuox+ur-*) “1- bataklığa dönüşmek, çamurlu, balçık bir yere dönüşmek 2- batmak, batıp saplanmak”

cuoyar- “1- bataklığa dönmek 2- batmak, batıp kalmak, saplanmak”

ça:kır- “kilo vermek, zayıflamak”

çäbdigir- (< *çäbdik+ir-*) “kültürlü ve sağlıklı olmak”

çäñir- “kırçılanmak”

çuhı:r- (< *çıs “yansıma ses”+ı:r-*) “tiz, keskin bir ıslık sesi çıkartmak”

çugda:r- “tiz bir sesle, bağırarak, çarkı söylemek”

dala:r- “1- engelsiz, pürüzsüzce hareket etmek 2- mcz. monoton ve yüksek sesle konuşmak”

dalba:r- “duraksamak, donakalmak”

ämäyir- (< *ämäx+ir-*) “çürümek (ağaçlar hakkında)”

ärçimir- “kuvvetlenmek, güçlenmek”

ärgär- “eskimek; yaşlanmak”

ıçayır- (< *ıçax+ır-*) “hastalıklı olmak, marazlanmak”

ıgdayar- “img, 1- ayakların üzerinde yükselip kafayı uzatmak 2- kısa boyna ve yüksek omuzlara sahip olmak”

ıha:r- “1- is tutmak, is çıkarmak (örneğin deri işleminde) 2- kavurtmak, kızartmak; 3- mcz, kd, birini, bir şeyi taşımak”

ıla:r- “çok sıcak ve güneşli olmak (hava durumu hakkında)”

ımsı:r- “aç gözlülük etmek”

ıñır- “çağırarak, seslenmek”

ıpsar- (< *ıbis+ar-*) “sıkı sıkı bağlamak”

ıra:hır- (< *ıra:s+ır-*) “1- saflaştırmak 2- aydınlatmak, netleştirmek”

ıydañar- “bir şey sayesinde görünmek, gözükmek”

ihäyir- (< *ihäx+ir-*) “çamurla, pislikle kaplanmak”

ilä:tir- “yankesici, dolandırıcı olmak”

ilbihir- (< *ilbis+ir-*) “canavarlaşmak”

imäñir- “tutkulu olmak, ihtiras sahibi olmak”

irinnäyir- (< *irinnäx+ir-*) “marazlanmak, hastalanmak (çocuklar hakkında)”

iriñär- “iltihap kaplamak”

kähiäyir- (< *kähiäx+ir-*) “köpüklerle kaplanmak”

käriär- “külle kaplanmak; yanıp kül isi bırakmak”

käriäyir- “külle kaplanmak; yanıp kül isi bırakmak”

kı:nñar- “fokur fokur kaynamak”

kıayır- (< *kıax+ır-*) “kuvvetlenmek güçlenmek”

kırıar- “kırağı ile kaplanmak”

kiäbir- (< *kiäp+ir-*) “sivrilmek; uzanmak”

kiähär- “akşamın olması”

kölböyür- (< *kölböx+ür-*) “1- çamurla kaplanmak; kirlenmek 2- mcz, (namusunu) lekelemek”

kölö:gür- (< *kölö:k+ür-*) “yetenek yoksunu olmak, işe yaramaz olmak”

kömnöyür- (< *kömnök+ür-*) “karla kaplanmak (ağaçların ve dalların üzerini kaplayan kar hakkında)”

körsüör- “sakin, uslu olmak”

körücüöhür- (< *körücüös+ür-*) “güldürmek, eğlendirmek; birini neşelendirmek”

köyör- “yeşermek, yeşillenmek”

kurañxar- “fakirleşmek, yoksullaşmak”

kü:hür- (< *kü:s+ür-*) “güçlenmek; gücüne güç katmak”

külügür- (< *külük+ür-*) “1- gölgelenmek; gölge basmak 2- gölge gibi görünmek; karanlıkta silüet gibi görünmek”

kündä:r- “1- ışıldamak, parıldamak 2- aydınlanmak”

laba:r- “esk, patlamalı, yüksek bir sesle konuşmak”

labayır- (< *labax+ır-*) “kirlenmek, pislenmek”

lañxar- “1- kir kaplı olmak 2- kesilmemiş çim kaplı olmak”

lippär- “img, ağır, sıkı ve hantal olmak (insanlar hakkında)”

mohuogur- (< *mohuok+ur-*) “engellemek, pürüzün çıkması”

mu:hur- (< *mu:s+ur-*) “buz tutmak”

muna:r- “tereddüt etmek”

munça:r- “bezemek, bezgin olmak; üzgün olmak”

muomur- bkz: **buomur-**

muotur- “iflas etmek”

nama:r- “yüksek sesle ve hızla konuşmak”

namayır- (< *namax+ır-*) “kirlenmek, lekelenmek”

nıla:r- “img. dostça gülmek, samimi bir şekilde gülümsemek”

noyoyur- (< *noyox+ur-*) “çökmek, yerleşmek (çökelti hakkında)”

nüölür- “nemlenmek”

obotur- “açgözlü olmak, açgözlülük etmek”

oloyur- (< *olox+ur-*) “1- sürekli bir yerde oturmak; ikamet etmek 2- mcz, kökleşmek, yerleşmek”

oroğur- (< *orox+ur-*) “yol yapmak, patika açmak”

öhür- (< *ös+ür-*) “zalimce, düşmanca davranmak”

öhör- (< *ös+ör-*) “mahvetmek, yok etmek”

öhöyür- (< *öhöx+ür-*) “1- koyulaşmak, yoğunlaşmak (kan hakkında) 2- kd, esmerleşmek (yüz hakkında) 3- koyu kahverengi rengini almak, bürünmek. 4- mcz, kd, inatçılık, kötülük göstermek”

ölügür- (< *ölük+ür-*) “1- hastalıklı, uykulu bir görütüntüye sahip olmak 2- mcz, yaratıcı yeteneklerden yoksun kalmak, yitirmek”

önñüör- “karın erimesi, çözülmesi”

sa:hır- (< *sa:s+ır-*) “yaşlanmak”

sa:r- “sararmak, solmak”

sa:yır- “mcz, kabalaşmak; ağzını bozmak”

sahar- “sararmak”

salbayır- (< *salbax+ır-*) “soluk, donuk bir yüzü olmak; somurtmak”

samnar- “1- devirmek, yıkmak; yok etmek 2- devirmek, indirmek (< *samin+Ar-*; bkz: *Pek II: 2064*).

sanda:r- “parıldamak, parlamak”

sağar- “konuşmak; söylemek”

sardağar- “1- parlamak; ışık saçmaya başlamak (örneğin, güneş parıldaması) 2- şeffaf, hafif olmak”

sı:hır- (< *sı:s+ır-*) “çöple kaplanmak; tıkanmak”

sıltayır- (< *sıltax+ır-*) “bahane aramak”

sırğanır- “yara almak, yaralanmak”

si:gir- (< *si:k+ir-*) “nemlenmek”

silbigir- (< *silbik+ir-*) “sulanmak”

silliär- “şiddetlenmek, hızını arttırmak (fırtına, girdap hakkında)”

sitär- “sonuna kadar götürmek; bitirmek, tamamlamak”

suṅxar- “aşırı beslemek, yedirmek”

surayır- (< *surax+ir-*) “ünlenmek, şöhret sahibi olmak”

sü:rügür- (< *sü:rük+ür-*) “akmak; yayılıp gitmek”

süpsügür- (< *süpsük+ür-*) “fellek fellek dolaşmak, uğraşmak”

täbänätir- “yaramazlık etmek”

täbiähir- (< *täbiäs+ir-*) “artmak, çoğalmak”

tälläyir- (< *tälläx+ir-*) “alttan çürümek, çürümeye başlamak”

ti:higir- (< *ti:hik+ir-*) “ağrı hissetmek, sancı hissetmek”

tiriär- “diriltmek, can vermek”

tobullar- “1- delik açtırmak, deldirmek 2- mcz, kd, anlamak, meydana çıkarmak”

tordoyur- (< *tordox+ur-*) “is tutmak”

tumanır- “dumanlanmak”

tuna:r- “ağarmak, belli belirsiz beyazlaşmak”

turugur- (< *turuk+ur-*) “hali, durumu iyi olmak; refah içinde yaşamak”

tuya:r- “cıvıldamam, ötmek”

tuyma:r- “bulanmak, kararmak (bilinç, akıl hakkında); kendini kaybetmek (hastalık ya da duygusal yoğunluktan dolayı)”

tü:nür- “havanın kararması”

tü:nügür- (< *tü:nük+ür-*) “çürümek, küf tutmak”

tü:ppäyir- (< *tü:ppäx+ir-*) “bir şeyi kaplamak, bürümek”

tübügür- (< *tübük+ür-*) “uğraşmak, zahmet göstermek”

u:llar- “1- yumuşatmak 2- yakmak, yaktırmak”

u:stugur- (< *u:stuk+ur-*) “zorlaşmak, çetinleşmek, güçleşmek”

uha:r- (I) “eritmek”

ulca:r- “uçarı olmak”

ulugur- “zayıflamak, üçsüzleşmek”

uṅar- “1- bayılmak, baygınlık geçirmek 2- saplamak, sokmak”

uñuoyur- (< *uñuox* “kemik”+ur-) “kalaşmak, sertleşmek”

uta:r- “kovmak, savuşturmak”

üllär- “bölüşmek, paylaşmak”

üöhür- (< *üös* “mide”+ür-) “1- acı çekmek, rahatsız olmak (ishal hastalığından dolayı; insanlar ve hayvanlar hakkında) 2- ağz, kusmak, midesi bulanmak (yağlı yiyeceklerin aşırı tüketilmesinden dolayı)”

ütüör- “1- düzelmek, daha iyi olmak 2- iyileşmek”

xa:cır- “kd, çaresizce dolanmak; avare avare dolanmak”

xa:nır- “kanamak”

xa:nñır- bkz: **xa:nır-**

xabar- “sinirlenmek”

xabayır- (< *xabax+ır*) “1- idrarını yapmayı istemek; sıkışmak 2- kabarmak, şişmek”

xahı:r- (< *xac* “yansıma ses”+ı:+r-) “1- bağırarak, feryat etmek 2- hırlamak, böğümek”

xara:r- “kararmak, siyahlaşmak”

xarañar- “siyahlaşmak, kararmak”

xardar- “bir şeye karşılık vermek, cevap vermek”

xatır- “pürüzlü olmak (yüzün derisi hakkında)”

xaxa:r- “gıdaklamak; bağırarak”

xomuogur- (< *xomuok+ur-*) “yumak, top haline gelmek”

xoruor- “is tutmak, islenmek”

6.43. -rDA (düzensiz tekrarlılık biçimi)

çınarda:- “adım adım ilerlemek”

ıadarda:- “hantal hantal hareket etmek, ağır ağır yürümek”

kı:kırda:- “gıcırdamak”

kıçırda:- “çıtırdamak”

kıkırda:- “gıcırdamak”

kılırda:- “şingırdamak”

lahırda:- “yüksek sesle alkış tutmak, şaklamak”

lapparda:- “belli bir tempoda yürümek, yol almak”

lihirdä:- “ağır ağır yürümek, serserice dolaşmak”

lohurda:- “tıkırdamak”

macarda:- “eğri, çarpık bacaklar üzerinde ağır ağır yürümek yürümek”

saltırda:- “yavaş yavaş yürümek, hareket etmek”

talırda:- “tıkırdamak, takırdamak (yürüş esnasında ayakkabının çıkardığı ses)”

xalırda:- “çingırdamak, tıkırdamak”

xaltırda:- “şaplamak, şaklamak”

xoḡnorto:- “ayırarak, sökmek”

6.44. –XAÇÇIY- (sık, çoklu tekrarlılık bildiren biçim)

badaxaççıy- “img, hantal bir biçimde yürümek”

cılıkışçıy- “hızla sönmek; kesilmek, dinmek”

culaxaççıy- bir şeyden birinden korkmak, ürkmek”

çınakaççıy- “başını arkaya atmak”

çoloxoççıy- “başını yukarı doğru kaldırmak”

dabıkkışçıy- ani, hızlı hareketlerde bulunmak”

kıpçıkışçıy- “ayaklarını bükmek”

kiläbäçiy- bkz: **kiläpäççıy**

kiläpäççıy- “parlamak (parlak yüzeyler hakkında)”

kulaxaççıy- “hızlıca fir fir dönmek”

kumñukuççıy- “hızlı hareketlerde bulunmak”

malaxaççıy- “ani ve hızlı hareketler yapmak”

näläkäççıy- “seri ve kuvvetli hareketlerde bulunmak”

nalbıkışçıy- “sarkmak, asılı kalmak”

nüksüküççıy- “hafifçe eğilmek, kamburlaşmak”

ökçököççıy- “eğmek, bükülmek”

saraxaççıy- “açılmak; aralanmak (parmaklar hakkında)”

särbäkäççıy- “koşuşturmak”

Benzer yapıda olan; fakat imgesel fiil olarak karşımıza çıkan biçimler:

mäläkäççıy- “hızla hareket etmek, fir fir dönmek (geniş, düz, yuvarlak yüzü insanlar hakkında)”

täläkäççıy- “img, hızla hareket etmek”

6.45. +y-

ada:rıy- “farklı yerlerden çıkıntı oluşturan, düzensiz yükselmek”

ala:rıy- “1- uzanmak 2- dağılmak (ilgi hakkında)”

andayay- “ant içmek, yemin etmek”

añılıy- “kaplamak, sarmak”

argıy- “üflemek, esmek”

ayya:rıy- “genişlemek, enleşmek”

baybay- (< *bayba* “*esk, ahşap mengene (bir şeyleri sıkıştırmak veya yapıştırmak + y-)*” “img, kısa ve şişman olmak; kısa boylu görünmek”

bıcırıy- “img, taneli olmak”

bucuruy- “kıvırcıklaşmak”

bultuy- “avda bir şeyi çok fazla elde etmek”

bügürüy- “çalışmak, uğraşmak (ev işleri hakkında)”

bügüy- (< *bük* “*eğik, eğimli*”+y-) “dizlerinin üzerine çökmek”

cebiniy- “paslanmak”

cigihiy- (< *cigis* “*ürperti*”+iy-) “ürpermek”

co:coy- “eskimek, dağılmaya yüz tutmak; çözülmek”

cörböy- “ince, uzun görünmek, olmak”

çärçiy- “hafifçe, kesmek, çizmek”

çinçi+y- (< *çinçi* “*işaret, belirti*”+y-) “incelemek, araştırmak”

çoçuy- (< *çoçu* “*bileği taşı*”+y-) “yontmak, bilemek”

çöñörüy- “esnemek, açılmak (küçük, derin bir delik hakkında)”

darxahıy- ? “kibirilenmek (*krş: darxan* “*tanınmış, saygın, ünlü*”; *darxasıy-kibirilenmek; Pek I: 679*)”

äbiriy- “kurumak (bir şeyin yüzeyi hakkında)”

ännäy- “uzun alt bir çeneye sahip olmak” < ännä “bohça sandığı; çeyiz”

ianñiy- “ineğin süt keselerinin dolması”

ıarıy- “hastalanmak”

ıgılıy- “1- acele etmek, ivme kazandırmak 2- mcz, şaşırmak, şaşkına dönmek”

ırbay- “gülümsemek, sırıtmak (iri insanlar hakkında)”

ıryay- “img, yağlı ve göbekli olmak”

ilbiri-y- “yırılmak, eskimek, yıpranmak”

ilciry- “eskimek, değersizleşmek; elbiseler hakkında bez parçasına dönüşmek”

imiy- (< *imi*: “*deri, cilt*”+*y-*) “yumuşamak, hafiflemek”

itiy- “ısınmak”

käbäliy- “uzaklaşmak, oldukça uzağa gitmek”

kägädiy- (< *kägädi* “*sivri dilli*”+*y-*) “azarlamak; acı acı alay etmek”

kırlıy- “1- vahşileşmek 2- mcz, canavar kesilmek”

kınçarıy- (< *kınçagar* “*gözlerini kısarak bakma*” +*ıy-*) “asabi asabi bakmak”

kırcıınay- “hırıldamak (kısa ve güçlü bir biçimde)”

kiläriy- “parıldamak, parlamak”

kiläy- “1- parlamak (parlak yüzeyler hakkında) 2- akıp yayılmak (yüzey üzerinde) (*bkz: kiläñ* “1- *parlaklık, parıltı* 2- *donmuş kırağı, kaygan buz*” = *kiläriy-* “*parıldamak, parlamak*)”

kippäy- “1- sağlam olmak, dinç olmak; zorlaşmak, güçleşmek 2- yoğun olmak”

kiry- “eğilmek ve hareketsiz kalmak; pusmak, sinmek”

könöy- “dosdoğru, düz bir biçimde hareket etmek”

köñürüy- “yıkılmak, dökülmek”

köyüy- (< *köx+üy-*) “1- bir şeye, birine özenmek; taklit etmek 2- heyecanlanmak; telaşlı olmak”

kuhuy- (< *kus* “*ıslık sesi*”+*uy-*) “ıslık sesi çıkartmak”

kumuy- “kıvırmak, toplamak; ayaklarını altına almak; bağdaş kurup oturmak”

labıy- (< *lap* “*yansıma ses*”+*ıy-*) “çıt sesi çıkarmak”

lahıy- (< *las* “*yansıma ses+(I)y-*) “çarpmak, şaklamak”

läkäy- (< *läkä* “*küçük kütükler*”+*y-*) “1- img, küçük, kısa biçimde kesmek; budamak 2- tıknaz olmak; gibi görünmek”

lappay- (< *lappa* “*çok, çok daha*” + *y-*) “img, geniş bir görünüme sahip olmak”

layıy- (< *lax+ıy-*) “1- bulunduğu yerden yukarı veya aşağıya atlamak (örneğin küçük bir çocuk) 2- mcz,

uzun ve aynı şeyleri söyleyerek konuşmak”

libiy- (< *lip* “*yansıma ses*”+iy) “gümllemek, şiddetli yüksek tonda patlama sesi çıkarmak”

ligiy- (< *lik* “*yansıma ses*”+iy-) “kesik kesik sesler çıkarmak”

lököy- “img, sağlam, kararlı durmak; figür çizmek”

mänäriy- “sinirle vurmak; sinirlenmek, huysuzlanmak; cinlenmek”

marbay- “dudağının bir kenarını sarkıtmak (sarkık yüzlü insanlar hakkında)”

mocuy- “birinden bir şey talep etmek, istemek; ısrar etmek, üstelemek”

mökürüy- “yuvarlanmak”

mölböy- “1- giderek yoğunlaşmak, koyulaşmak 2- genişlemek, geniş olmak”

mülürüy- “1- bilemek; (bileyip) aşındırmak 2- mcz, zayıflamak, hafiflemek”

ñañiy- “havlamak”

ñappiy- “aşağıya çekmek, indirmek”

ñıla:riy- “img, 1- germek, uzatmak 2- eğimli alnın ve çıkıntılı çeneyle yavaş yavaş yüzünü dönmek”

ñılay- (< *ñıla* “*eğimli*” + y-) “img, eğimli bir alına sahip olmak”

ñiciriy- “1- kötü giyimli ve kirli olmak 2- uzun saçlı ve kirli olmak”

ñimiy- “sıkıştırmak”

ñirgiy- “gürlemek, gümbürdemek, takırdamak”

nalıy- “1- yayılmak, dağılmak 2- mcz, bir yöne doğru yürümek, yürümek, uğramak”

nalbay- “geniş ve alçak bir şekilde bir şeyi bastırmak, yerleştirmek”

namılıy- “inmek, sarkmak, düşmek”

namırıy- “azalmak, dinmek, kesilmek (bkz: *намыгыр* “*sakin, uslu; rahat*”; *Pek II: 1674 + (I)y-*)”

namıy- “dökülmek, inmek, çökmek (yavaş yavaş, sakince, ağır ağır)”

nañılıy- “acele etmek, tezlenmek”

oloduy- “img, 1- dikkatlice, zekice etrafına bakınmak 2- görünürde kararlı ve becerikli olmak”

orcoy- “img, çıkıntılı dişlere sahip olmak; dişlek olmak”

ököy- (< *ökö* (*ökü*)+y-) “1- eğilmek, bükülmek 2- öne doğru eğilmek, kamburlaşmak (insanlar için)”

säksäy- “img, yumuşak, hafif, şişkin, kabarık olmak (tahıl demetleri, ot yığınlarını veya dalları üst üste yığarak meydana gelen şişkinlik, kabarma)”

salgiy- “esmek”

sanñiy- “kederli, hüznü”

sılay- “yorulmak”

sıty- “kokmak”

si:giy- “nemlenmek”

siräliy- “ışıl ışıl parıldamak”

siriy- “delmek; dikmek; dikiş makinesi ile dikmek”

sorsuy- “eskimek, yaşlanmak; körleşmek 2 mcz, ümüdini kesmek, kederlenmek”

sökürüy- “karışık olmak, darmadağın olmak”

suptuy- (< *suptu* “bir uçtan bir uca”+y-) “inceltmek, sivirtmek”

tahıy- (< *tas* “dış”+ıy-) “taşmak”

talkıy- (< *talkı* “tokmak”+y-) “ezmek”

tamay- “damlamak”

tilbiy- “bir şeyi kıstırmak, sıkıştırmak”

tımnıy- “1- soğumak 2- soğumak (ölen bir insan hakkında) (bkz: *Pek III: 2945;tumni*:+y-)”

tıbiy- (< *tip* “yansıma ses” +iy-) “kesik kesik ses çıkarmak”

tiliy- “buzağı veya kısrağı sürüye alıştırmak, bir arada tutmak”

tokuruy- “eğrilmek, bükülmek”

tögürüy- “1- görünmek, gözükmek (yuvarlak bir şey hakkında) 2- bir şeyin etrafını dolanmak 3- çevirmek, çevrelemek 4- dönmek, dolaşmak”

tunalıy- “göz kamaştırıcı bir biçimde beyaz olmak; bembeyaz görünmek”

uñuy- “sürüklemek, sürünmek; esnemek, gerilmek”

una:riy- “1- bir şeyi rahat bir biçimde yukatı doğru çekmek 2- kımıldamak”

una:riy- “1- ağır ağır yükselmek 2- kımıldamak”

ümürü+y- (< *ümürü* “*kısaca, özet biçiminde*”+y-) “kısalmak”

ünkürüy- (< *ünkür* “*eğik, eğimli*”+y-) “yuvarlamak”

xaçığıray- “hışırdatmak, ses çıkartmak”

xamıy- “toplamak, bir yere yığmak; biriktirmek” (bkz: *Pek III: 3292; xam+ıy- ?*).

xarbiy- “zayıflamak, kuvvetsizleşmek”

xarılıy- (< *xarıs* “*ihtiyat*”+y-) “korumak, saklamak”

xohuy- (< *xos* “*kat*”+y-) “katlamak”

xohuy- “şakılamak; güzel ve alçak sesle şarkı söylemek”

xolboy- “eğrilmek, eğilmek”

xolkuy- “rahat olmak, sakin olmak”

xoluy- “karşılaştırmak, mukayese etmek; denkleme (< bkz: *xolyi; Pek III: 3463*)”

xomoy- “birine gücenmek; hayal kırıklığına uğrmak”

xompoy- ? “büyük ve kemerli bir burna sahip olmak (bkz: *xompoi; Pek III: 3472*)”

xoŋxoy- “içe çökmüş yanaklara sahip olmak; süzülme”

xoppoy- “yüksek bir noktaya uzanmak, uzamak; sivrilme”

xorbuy- “zayıflamak”

xoryoy- “sığınmak, barınmak”

6.46. -y- (sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

baçığıray- “şiddetle şaklamak, çıtırdamak”

barcığınay- “bağırarak, nara atmak, haykırmak”

bıçığınay- “cıvıldamak, cıvıldaşmak, ötmek”

bullugunay- “titremek, kıpırdamak”

cabcığıray- “belli belirsiz konuşmak”

cılığıray- “1- düz, ince olmak 2- hızlı bir biçimde hareket etmek, yürümek (ince, uzun insanlar hakkında)”

ciribinäy- “1- titremek, zangırdamak 2- görünüp görünüp kaybolmak; taşmak”

ibigiräy- “zonklamak, titremek”

kuhuguray- “şiddetli, sık, dalgalı ıslık sesine benzer bir biçimde ötmek”

labıgıray- “yansıma kelime, sık ve yüksek sesle şaklamak”

libigirây- “hızla yere vurmak, ayaklarını yere vurmak”

sabdıgıray- “aceleyle koşmak (örneğin bir yere gitmek için)”

sıbıgıray- “img, bir yere sessice, seri bir biçimde ve kolaylıkla gitmek; ilerlemek”

sılıbıray- “kolayca ve hızla hareket etmek; hızla geçmek (kuşlar hakkında)”

tarıpınay- “genellikle küçük kuş ve kelebeklerin uçmaları esnasında kanat hareketleri; çırpınmak”

tırıbınay- “titremek, uçuşmak; uçmak, çırpışmak (eylemin kendine özgü bir sesle)”

tırıpınay- “çırpamak, kanat çırpamak”

xaççıgınay- “fellek fellek koşturmak, acele etmek”

xaçgıray- “fellek fellek koşturmak, alelacele bir şeylere yetişmek”

7. Saha Türkçesinde Fiil Söz Yapım Eklerinin Listesi

+A:- (isimden fiil yapım eki)

-A:rIy- (fiilden fiil yapım eki; yavaşlık bildiren biçim)

-AkAlA:- (-akkala:-) (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)

-AlA:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)

-AttA- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)

-bAlA:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)

-BAxtA:- (fiilden fiil yapım eki; hızlandırılmış bildiren biçim)

-cIgInA:- (fiilden fiil yapım eki; sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

-cIgIrA:- (fiilden fiil yapım eki; sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

-GIrA:- (fiilden fiil yapım eki; sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

+GA:- (isimden fiil yapım eki)

-γAlA:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)

-γAlcIy- (fiilden fiil yapım eki; sık çoklu tekrarlılık bildiren biçim)

-GIInA:- (fiilden fiil yapım eki; sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

-IAIA:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)

-IAxtA:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)

-IIA:- (fiilden fiil yapım eki; sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

-IIIn- (fiilden fiil yapım eki; edilgenlik bildiren biçim)

+(I)msIy- (isimden fiil yapım eki)

- +*IrGA*:- (isimden fiil yapım eki)
- +*KIrA*:- (isimden fiil yapım eki)
- +*KInA*:- (isimden fiil yapım eki)
- +*LA*:- (isimden fiil yapım eki)
- +*LAn*:- (isimden fiil yapım eki)
- +*LAs*:- (isimden fiil yapım eki)
- +*LA_t*:- (isimden fiil yapım eki)
- lcIy*- (fiilden fiil yapım eki; düzensiz tekrarlılık bildiren biçim)
- n*- (fiilden fiil yapım eki; dönüşlülük ve edilgenlik bildiren biçim)
- ñAxtA*:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)
- ɣnA*:- (fiilden fiil yapım eki; düzenli tekrarlılık bildiren biçim)
- ɣnA*:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)
- ɣAlA*:- (fiilden fiil yapım eki; düzenli tekrarlılık bildiren biçim)
- ɣxAlA*:- (fiilden fiil yapım eki; düzenli tekrarlılık bildiren biçim)
- s*- (fiilden fiil yapım eki; birliktelik ve işteşlik bildiren biçim)
- t*- (fiilden fiil yapım eki; ettirgenlik bildiren biçim)
- tA*:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)
- TAlA*:- (fiilden fiil yapım eki; tekrarlılık bildiren biçim)
- TAr*- (fiilden fiil yapım eki; ettirgenlik bildiren biçim)
- +*TIy*- (+*dIy*;- +*rIy*;- +*sIy*;- isimden fiil yapan yapım eki)
- r*- (fiilden fiil yapım eki; ettirgenlik bildiren biçim)
- +*r*- (isimden fiil yapım eki)

-rdA:- (fiilden fiil yapım eki; düzensiz tekrarlılık bildiren biçimi)

+rGA- (isimden fiil yapım eki)

-rIy- (-hIy-; -IIy-; -çIy-; fiilden fiil yapım eki; harekelilik bildiren biçim)

-XAççIy- (fiilden fiil yapım eki; sık çoklu tekrarlılık bildiren biçim)

+y- (isimden fiil yapım eki)

-y- (fiilden fiil yapım eki; sık, yavaş sürerlilik bildiren biçim)

8. Kaynakça

- ADALI, Oya (1976) *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, Ankara: TDK Yayınları.
- ALTINEL, Esin “*Türkmence Türkçe Sözlüğe Göre Türkmen Türkçesinde Söz Yapımı*” (Dan. Y.Doç. Dr. Mevlüt Gültekin) Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Niğde, 2003, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- AKALIN, Şükrü H. (2011) “+IA- Ekinin Çatı Ekleriyle Kullanılışı Konusundaki Görüşler ve Ekin Yabancı Kaynaklı Kelimelere Getirilişi Üzerine” Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler I-II, Ankara, TDK Yayınları.
- AKSAN, Doğan (1989) “Kavram Alanı-Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiği Üzerine” TDAY-B 1971, Ankara, s: 253-262.
- AKSAN, Mustafa-Yeşim Aksan (2006) “Ad Tabanlı Eylemler ve Kılınış Özellikleri”, Dil Dergisi: Ankara, 132. sayı.
- AKSAN, Yeşim (2003) “Türkçe’de Durum Değişikliği Eylemlerinin Kılınış Özellikleri” Dilbilim Araştırmaları, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s: 1-13.
- ANDREYEVA E. A. (2002) *Affiksal’noe glagol’noe slovoobrazovanie v çuvaşskom yazıke: uceb. posobie.* - Çeboksarı: Çuvaş, gos. ped. un-t,.
- ARAT, R. Rahmeti (1953) “Türk Şivelerinin Tasnifi” Türkiyat Mecmuası, C. X, İstanbul.
- ARIKOĞLU, Ekrem (2005) *Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlük*, Ankara, Akçağ Yay.
- ARONOFF, Mark-Frank Anshen (1998) “Morphology and the Lexicon: Lexicalization and Productivity” *The Handbook of Morphology* (ed: Andrew SPENCER and Arnold M. ZWİCKY), Blackwell Handbook in Linguistic Series.
- ATALAY, Besim (1941) *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme*, İstanbul, TDK yay.

- ATALAY, Besim (1946) *Türkçede Kelime Yapma Yolları*, İstanbul.
- ATALAY, Besim (2006) *Divanü Lugati't Türk Tercümesi C 1-4*, Ankara, TDK Yayınları.
- A.V. ROMANOVA, A. N. MIREEVA, P.P. BARAŞKOV (1975) *Vzaimovliyanie evenkiyskogo i yakutskogo yazıkov*, Leningrad, İzdatel'stvo NAUKA.
- AYDEMİR, İbrahim Ahmet (2010) *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*, Ankara, Grafiker yay.
- BACANLI, Eyüp (2009a) *Kılınış Kategorisi ve Kılınışsal Belirleyici Olarak Yardımcı Fiiller*, Ankara, ASAL Yayınları.
- BACANLI, Eyüp (2009b) "Türkçede Fiil Slav Türü Bitmiş Görünüş Bildirebilir mi?" MTAD C6, S 1 Mart-, Ankara, ss: 43-58.
- BANGUOĞLU, Tahsin (2004) *Türkçenin Grameri*, Ankara, TDK Yayınları.
- BASKAKOV, A. N. (1975) *Grammatika hakasskogo yazıka*, Moskova.
- BAUER, Laurie (1998) *Introduction Linguistic Morphology* Edinburg: Edinburg University Press.
- BAUER, Laurie (2004) *A Glossary of Morphology*, Edinburg University Press.
- BEARD, Robert (1998) "Derivation", *The Handbook of Morphology*, Ed. Andrew Spencer ve Arnold M. Zwicky, s: 44-65.
- BENZER, Ahmet (2008) *Fiilde Zaman, Görünüş, Kip ve Kiplik*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Dan. Mustafa S. Kaçalın) (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- BENZİNG, Johannes (1955) *Die Tungusischen Sprachen Versuch Einer Verlagichenden Grammatik*, Wiesbaden.
- BENZİNG, Johannes – Karl Heinrich MENGES (1998) "Türk Dillerinin Sınıflandırılması" (Çev. R. Küçükboyacı) *Tarihi Türk Şiveleri*, Ankara.

- BERTA, Árpád (1996) *Deverbale Wortbildung im Mittelkiptschakisch-Türkischen*, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden
- BİLGİN, İpek “*Divan-ı Lugati’t Türk’te Söz Yapımı*” (Dan. Prof. Dr. Talat Tekin) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara, 1989, (Yayınlanmamış doktora tezi).
- BOESCHOTEN, Hendrik. (1998) “The Speaker of Turkic Languages” *The Turkic Languages* (Ed. L. Johanson-E.A.Casato) London and New York: Routledge.
- BÖHTLINGK, Otto von (1851) *Über die Sprache der Jakuten*, St. Petersburg.
- BRINTON, Laurel (2005) *Lexicalization and Language Change*, Cambridge University Press.
- BYBEE, Joan L. (1985) *Morphology: A Study of the Relation Between Meaning and Form* Amsterdam: Benjamin.
- CARSTAIRS-MCCARTHY Andrew (1991) *Current Morphology* London, Routledge.
- CLAUSON, Gerard (1962) *Studies in Turkic and Mongolic Linguistics*, London.
- CLAUSON, Gerard (2002) *Studies in Turkic and Mongolic Linguistics*, London, Rout-Ledge.
- CLAUSON, G. (1972) *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, Oxford.
- CRYSTAL, David. (2007) *Dillerin Katli* (Çev. Gökhan CANSIZ), İstanbul, Profil Yayıncılık.
- ÇEBOÇAKOVA, İ.M. (2004) *Slovoobrazovaniye imyon suşçestvitel’nih v hakasskom yazıke* Abakan.
- ÇENELİ, İlhan (1997) *Kırım Tatarcasında Yapım Ekleri*, Ankara, TDK Yay.
- DEMİRCAN, Ömer, (1993), “Türkçe’de çatılım ile edilm”, VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri 13-14 Mayıs 1993, s.141-154.
- DEMİRCAN, Ömer (2003) *Türk Dilinde Çatı*, Papatya Yayıncılık.

DENY, Jean (1941) *Türk Dili Grameri*, Ankara, Maarif Vekaleti.

DIRENKOVA, N.P. (1940) *Grammatika oyrotskogo yazıka*, Moskova, Akademii Nauk.

DİLAÇAR, Agop: (1971) “Dil bilgisi: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi”, Türk Dili Belleten, Ankara.

DİLAÇAR, Agop (1974) “Türk Dilinde “Kılınışıla” “Görünüşı” ve Dilbilgisi Kitaplarımız TDAY Belleten, Ankara.

DİLEK, Figen Güner (2004) “Altay Türkçesindeki {-GİILA-}Eki Hakkında” V. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I, Ankara, 20-26 Eylül 2004, s:787-791.

DİLEK, Figen Güner (2013) “Kuzey Doğu Türk Lehçelerinde +İA- Ekinin Farklı İşlevleri Üzerine” Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağıını, Ankara, Akçağ Yay., s: 399-408.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1962) *Türkçede Sözcük Yapma Yolları*, Ankara, TDK Yayınları.

DORJU, N.S. (2005) *Vzaimosvyazannoye izuçeniye sostava slova i slovoobrazovaniya rodnogo i angliyskogo yazıkov v 5-9 klassah obşçeeobrazovatel'nıh uçrejdeniy Respubliki Tıva*, Moskova.

EDİSKUN, Haydar (1985) *Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.

ERDAL, Marcel (1991) *Old Turkic Word Formation*, A Functional Approach to the Lexicon, Vol. I-II, Wiesbaden.

ERDAL, Marcel (2004) *A Grammar of Old Turkic*, Leiden, Brill.

EREN, Hasan (1998) *Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar*, Ankara, TDK Yayınları.

ERGİN, Muharrem (2009) *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Yayınları.

- FEDOTOVIÇ, J. (1994) “Saha yeri ve Saha Türkleri” Ankara Üniversitesi DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, 16/26, Ankara, s: 227-242.
- FUDZİSİRO, Setsu (1991) “Yakutskiye galagolı zaimstvovannıye iz russkogo yazıka, obrazovannie ot povelitel’nih form russkih galagolov, 言語学研究, 10: 168-193.
- GABAİN, A. V. (2003) *Eski Türkçenin Grameri*, Ankara, TDK Yayınları.
- GANİYEV, FUAT (2013) *Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı* (Çev. Murat Özşin) Ankara, TDK Yay.
- GENCAN, Nejat Tahir (1979) *Dilbilgisi*, Ankara, TDK Yayınları.
- GORELOVA, Liliya M. (2002) *Manchu Grammar*, Brill.
- GÖMEÇ, Saadettin (2003) *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- GRONBECH, Kare – John R. KRUGER (1955) *An Introduction to Classical (Literary) Mongolian*: Otto Harrassowitz-Wiesbaden.
- GÜR, Kasım (2002) *Kamus-ı Türki’de Fiil Yapan Ekler*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Afyon 2002, (Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi).
- GÜNER DİLEK F. (2013) “Kuzey Doğu Türk Lehçelerinde {+IA-} Ekinin Farklı İşlevleri Üzerine”. Prof.Dr. Leyla Karahan Armağanı, Ankara: Akçağ, 399-405.
- HABİÇEV M. A. (1972) *İmennoe slovoobrazovanie i formoobrazovanie v karaçaevo-balkarskom yazıke: (Opıt sravnitel’no-istoričeskogo izučeniya): Avtoref. dis.d-ra filol. nauk. - Baku.*
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1991) *Türk Dilinde Yapı Bakımından Filler*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hakasskogo-russkiy slovar’* (red: O. V. SUBRAKOVY) (2006), Novosibirsk.

- HARİTONOV, L. N. (1947) *Saha tılın grammatika-morfologiya*, Yakutsk.
- HARİTONOV, L. N. (1954) *Tipi glagolnoy osmovı v yakutskom yazıke*, Moskova.
- HARİTONOV, L. N. (1960) *Formı glagolnogo vida v yakutskom yazıke*, Moskova.
- HARİTONOV, L. N. (1963) *Zalogovie formı glagola v yakutskom yazıke*, Moskova.
- HASPELMATH, Martin (2002) *Understanding Morphology*, London, Understanding Language Series, Oxford University Press.
- HATİPOĞLU, V. (1970) “Türkçenin yapısı ve ikili kökler” Türk Dili dergisi 224, s:110-115.
- HERKMEN, Dilek (2006) “Divanu Lügati’t Türk’te Fiil Yapımı” (Dan. Prof. Dr. Gülden Sağol Yüksekaya) Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2006, (Yayınlanmamış doktora tezi).
- JOHANSON, Lars (1998) “The History of Turkic” The Turkic Languages (Ed. Lars Johanson and Eva A. Csato), Routledge London and New York.
- İMER, Kâmile (1976) *Türkiye Türkçesinde Kökler*, Ankara: TDK Yay.
- İNAN, Abdülkadir (1976) “Sibirya Türkleri” Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, s.1271-1282.
- İNKİJEKOVA-GREKUL A. İ. (1958) “Sravnitel’naya harakteristika sostava slova i slovoobrazovaniya russkogo i hakasskogo yazıkov v plane şkol’hogo prepodavaniya”, Abakan, s. 63-90.
- İVANOV, İ. B. (2011) *Affiksal’noe imennoe slovoobrazovanie v sovremennom yakutskom yazıke (na materiale otglagol’nıh imen suşetvitel’nıh)*: Avtoref. dis. kand. filol. Nauk, Yakutsk.
- KALİYEV, Gabdulla (1989) *Dialektnoye slovoobrazovaniya kazahskogo yazıka* Alma-Ata, Avtoreferat dissertatsii na soiskanie yçenoy stenenı doktora filologičeskiy nauk.

- KALSIN, Şirvan “Nechü-l Feradis’te Söz Yapımı” (Dan. Doç. Dr. Zafer Önler) Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Mersin, 1996, (Yayınlanmamış doktora tezi).
- KALUŻYŃSKI, Stanislaw (1981) “Etimologičeskie issledovaniya po Yakutskom v Yazıke” Rocznik Orientalistyczny Tom XLII, Warszawa, s: 27-39.
- KALUŻYŃSKI, Stanislaw (1982) “Einige Tungusische Lehnwörter im Jakutischen, Academiae Scientiarum Hung. Tom XXXVI (1-3), 261-269.
- KALUŻYŃSKI, Stanislaw (1995) “Mongolische Elemente in der Jakutischen Sprachen” Iacutica, Prace Jakutoznawcze, Warszawa.
- KARADOĞAN, Ahmet (2009) *Türkiye Türkçesinde Kılınış*, Ankara, Divan Kitap.
- Kazak Türkçesi Sözlüğü* (1984), İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- KARPOV, V. G. (2004) “glagol” Xakas Tili –Morfologiya- (red. V. G. Karpovtın) Abakan.
- KAZAMA, Shinjiro (2008a) “Are there lexical affixes in Tungusiz, or what is the lexical affix?” Linguistic Typology of the North Volume 1 (Ed: Tokusu Kurebito) Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa (ILCAA), Tokyo University of Foreign Studies, s: 1-12.
- KERİMOĞLU, Caner (2009) “Türkiye Türkçesinde Ettirgenlik” Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol:4/8 Fall- s: 1734-1745.
- KİLLİ, Gülsüm (1997) “Kuzey ve Güneydoğu Sibiry Türkçüğünün (Saha, Tuva, Hakas, Altay) Diline Fonolojik Açından Bir Bakış” Sibiry Araştırmaları (Haz: Emine Gürsoy Naskali), İstanbul, Simurg Yay. s:57-68.
- KİLLİ, Gülsüm (1999) “Güneydoğu Sibiry Türklerinin Dil Durumları” KÖK Araştırmaları I (2) Güz, s.161-174.
- KİLLİ, Gülsüm (2006) “Saha Cumhuriyetinde Dil Durumu ve Saha Türkçesinin Konumu” Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 3(2) Haziran, s. 61-70.

- KİLLİ YILMAZ, Gülsüm (2010) Kuzey ve Güneydoğu Sibirya Türklerinin Dil Durumları, Ankara, Köksav Yay.
- KİRİŞÇİOĞLU, M. Fatih (1992) *Yakut Türkçesinde Fiil* (G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992) (Doktora tez çalışması).
- KİRİŞÇİOĞLU, M. Fatih (1999) *Saha Türkçesi Grameri*, Ankara, TDK Yayınları.
- KİRİŞÇİOĞLU, M. Fatih (2002) “Sahalar (Yakutlar) ve Saha Türkçesi”, *Türkler C. 20 Türk Dünyası*, Ankara, s. 133-139.
- KİRİŞÇİOĞLU, M. Fatih (2005) “Saha Türkçesindeki Rusça Alıntı Kelimeler”. *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu*, 7-11 Haziran 2005, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara.
- (<https://gazi.academia.edu/MehmetFatihKiri%C5%9F%C3%A7io%C4%9Flu>) (29.09.2013)
- KOLESNİKOVA, A. V. (2004) *Affiksál'noe glagolobrazovanie v altayskom yazıke: V sopostavlenii s drevnetyurkskim yazıkom*: Dis. kand. filol. nauk. – Novosibirsk.
- KOLESNİKOVA, A. V. (2005) “Slovoobrazovatel'nie modeli s affiksom -la- v altayskom yazıke” // *Ural — Altay: çerez veka v buduşee: Materialı nauç. konf. / otv. red. N. M. Ekeyeva. - Gorno-Altays*, s:180-185.
- KORKİNA, E. İ, E. UBRYATOVA, L. N. HARİTONOV, N. E. PETROV (1982) *Grammatika sovremennogo yakutskogo literaturnogo yazıke*, Moskova.
- KORKMAZ, Zeynep (2005) “Köktürkçede İsimden Fiil Türeten Ekler ve Köken Yapıları Üzerine” *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1. Cilt*, Ankara, TDK Yayınları.
- KORKMAZ, Zeynep (2005) “Türkçede İsimden Fiil Türeten +r, +ar/+er Eki ve Yapısı Üzerine” *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1. Cilt*, Ankara, TDK Yayınları.

- KORKMAZ, Zeynep (2009) *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara, TDK Yay.
- KORKMAZ, Zeynep (2010) *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara, TDK Yay.
- KÖNİĞ, Güray (1983) “Türkçede Çatı” H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi (Özel Sayı), Ankara, s: 111-126.
- KRUGER, John. (1962) *Yakut Manual*, Indiana University Publications.
- KUNAA A. Ç. (1988) K probleme slovoobrazovaniya sovremennogo tuvinskogo yazıka // tyurkologiya-88: Tez. dokt. i soobşeniy V Vsesoyuz. tyurkolog, konf. 7-9 sent. 1988 g. / pod red. B. O. Oruzbaevoy. - frunze: İlim, 1988, s.: 181-182.
- LEWIS G.L. (1967) *Türkish grammar*, Oxford.
- LÜBİMOV, Konstantin (1963) “Çağdaş Türkiye Türkçesinde Çatı Kategorisi ve Çatı Ekleriyle Türetilen Ekler, Türk Dili Dergisi, s: 147 (Aralık 1963) s: 150-155.
- MATTHEWS Peter (1991) *Morphology* Cambridge: Cambridge University Press.
- MYAGMARSÜREN, Uuganbayar (2004) *Türkiye Türkçesi ve Halha Moğolcasında Fiil Zaman Şekilleri* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, (yayınlanmamış doktora tezi).
- NASKALİ, Emine Gürsoy-Muvaffak DURANLI (1999) *Atlayca-Türkçe Sözlük*, Ankara, TDK Yay.
- NECİP, Emir Necipoviç (1995) *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, TDK Yay.
- ORALBAEVA N., A. Kalıbaeva, H. Esenov i dr.; Redkol.: N. O. Oralbaeva (gl. red.) (1989) *Sistema slovoobrazovaniya sovremennogo kazahskogo yazıka / i dr. - Alma-Ata: O-vo «Znanie» KazSSR.*
- ORUZBAEVA B. O. (1964) *Slovoobrazovanie v kirgizskom yazıke: Avtoref. dis. ... d-ra filol. nauk. - Frunze,*
- ÖLMEZ, Mehmet (2007) *Tuvacanın Sözvarlığı Eski Türkçe ve Moğolca Denklikleriyle*, Wiesbaden, Harrosswitz Verlag.

- ÖNER, Mustafa (1998) *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Ankara, TDK Yay.
- ÖNER, Mustafa (2006) “Türkçede İsimden Fiil Yapımı Üzerine Notlar” MTAD C. 3, S. 1, Mart-2006, Ankara, ss: 60-67.
- Özbek Tilining İzahlı Lügatı* (I-II) (1981), Moskova, Rus Tili Naşriyatı.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2004) “Türkçede İsimden Fiil ve Fiilden Fiil Yapım Eki Olarak (ı)k” Zeynep Korkmaz Armağanı, Ankara, TDK Yay
- ÖZEL, Sevgi (1977) *Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Birleştirme*, Ankara, TDK Yay.
- ÖZÖNDER, S. Barutcu (1999) “Genel Türklük Alanı Çerçevesinde Türk Dilinin Durumu, İleriye Dönük Bakışlar ve Yaklaşımlar” KÖK Araştırmaları I (I) Bahar 1999, s. 31-40.
- ÖZÖNDER, Sema Barutcu (2011) “Türk Dilinde Fiil ve Fiil Çekimi”, Türk Gramerinin Sorunları I-II, Ankara, TDK Yayınları.
- PAKENDORF, Brigitte (1970) *Contact in the Prehistory of the Sakha (Yakuts): Linguistic and genetic perspective*, Johannesburg.
- PATAÇAKOVA, D. F. (1973) “Slovoobrazovaniye aktivnyy istočnik obogaşçeniya leksiki sovremennogo hakasskogo yazıka” *Uz ZapNİİYALİ*. Vıp. XVIII, 1973, s. 19-31.
- PATAÇAKOVA, D. F. (1987) “Affiksi slovoobrazovaniya imen suşçestvitel’nyh”// *Leksikologiya i slovoobrazavanie hakasskogo yazıka*, Abakan.
- PEKARSKİY, E. K. (1907-1930) *Slovar’ yakutskogo yazıka T.1-3*.
- POPOV, G. V. (1986) *Slova neizvestnogo proisxojdeniya yakutskogo yazıka (sravnitel’no-istoričeskoe issledovanie)*, Akademiya Nauk SSSR.
- POPPE, Nicholas (1951) *Khalkha-Mongolische Grammatik*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden.

- POPPE, Nicholas (1952) "Plural suffixes in the Altaic Languages" *Ural-Altaic Jahrbücher*, Band XXXIV, Heft 1-2, Wiesbaden, s: 65-84.
- POPPE, Nicholas (1954) *Grammar of Written Mongolian*, Otto Harrassowitz-Wiesbaden.
- POPPE, Nicholas (1960) *Buriat Grammar*, Bloomington: Indiana University Press.
- POPPE, Nicholas (1965) *Introduction to Altaic Linguistic*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- POPPE, Nicholas (1981) *Introduction to Mongolian Comparative Studies*, Suomalais-Ugrilainen, Helsinki.
- RADLOFF, W. (1908) *Die Jakutische Sprache in ihrem Verhältnisse zu den Türksprachen*, St. Pétersburg: L'Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg.
- RAMSTEDT, G. J. (1912) *Zur verstammabildungslehre der Mongolisch-Türkischen sprachen*, Helsingfors: Druckerei Der Finnischen Litteraturgesellschaft.
- RAMSTEDT, G. J. (1922) *Zur frage nach der stellung des Tschuwassischen*, JSFO, Helsinki: Société Finno-Ougrinne.
- RÄSÄNEN, Martti (1957) *Materialien zur Morphologie der Türkischen sprachen*, Helsinki.
- SADVAKASOV G. S. (1956) Slovoobrazovanie imen sušestvitel'nyh v sovremennom uygurskom yazıke: Alma- Ata, Avtoref. dis. kand. filol. nauk.
- SCHAAIK, Gerjan Van (1996) *Studies in Turkish Grammar*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- SCHÖNIG, C. (1997) "A new attempt to classify the Turkic languages" *The Turkic Languages 1* (Ed. Lars Johanson), Routledge London and New York.
- SEREBRENNIKOV, B. A. – N. Z. GADJIEVA (2011) *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı-Tarihî Grameri*, Ankara, TDK Yay.

- SEVORTYAN E. V. (1957) *Affiksial'noe glagolobrazovanie v azerbaydjanskom literaturnom yazıke*. Avtoref. dis. d-ra filol. nauk.
- SLEPTSOV, P. A. (1964) *Russkie Leksiçeskie Zaimstvovaniya v Yakutskom Yazıke*, Yakutsk, Yakutskoe Knijnnoe İzdatel'stvo.
- STACHOWSKI, Marek (1995) "Über Jakutische Etymologien im Werk Von W. Sieroszewski" *Journal de la Societe Finno-Ougrienne* 86.187-195. Helsinki, s: 187-195.
- STACHOWSKI, Marek (1995) "Suffix und Wortstammtypen im Jakutischen" *Studia Turcologica Cracoviensia I* (1995), s: 165-174.
- SOMUNCUOĞLU, Anar (2002) "Saha Cumhuriyeti" *Türkler C. 20*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, s. 119-131.
- ŞÇERBAK, A. M. (1981) *Oçerki po Sravnitel'noy Morfologii Tyurksix Yazıkov (glagol)*, Leningard-NAUKA.
- ŞÇERBAK A. M. (1994) "Türkçe Morfoloji tarihini inceleme meselesine dair" *TDAY-B*, 1989, Ankara, s: 317-321.
- ŞÇERBAK A. M. (1997) *ranine tyurksko-mongol'skie yazıkovie svyazi (VIII-XIV vv.)* Sankt-Peterburg.
- ŞÇERBAK A. M. (2005) *Tyurksko-Mongol'skie yazıkovie kontaktı v istorii Mongol'ckih yazıkov*, Sankt-Peterburg Nauka.
- ŠTEKAUER Povel-Rochelle LEİBER (2005) *Handbook of Word Formation*, Springer.
- TADIKİN V. N. (2002) "Glagol'noe slovoobrazovanie v altayskom yazıke" // *Teoretiçeskie voprosı altayskoy grammatiki: Sb. nauç. tr. / Gorno-Alt. gos. unt, İn-t altaistiki; otv. red. L. N. Tıbıkova. - Gorno-Altaysk, 2002, s: 154-172.*
- TAŞ, İbrahim (2009) *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı* Ankara, TDK Yay

- TEKİN Talat (1973) “Türkçenin yapısı ve eşsesli isim-fiil kökleri” Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler dergisi C: V/1, Ankara, s: 36-46.
- TEKİN, Talat (1989) “Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi” Erdem Dergisi, C. 5 Ocak 1989 sayı 13 (Temmuz 1990) Ankara.
- TEKİN, Talat-Mehmet ÖLMEZ, Emine CEYLAN, Zuhul ÖLMEZ, Süer EKER (1995) *Türkmençe-Türkçe Sözlük*, Ankara, Simurg Yay.
- TEKİN, Talat (2003) “On the Structure of Altaic Echoic verbs in –KırA” Altayistik Makaleler 1, Ankara: Grafiker Yayınları.
- TEKİN, Talat (2003) *Orhon Türkçesi Grameri*, İstanbul, Sanat Kitabevi.
- TENİŞEV, E. R. (1988) *Sravnitel’no-istoričeskaya grammatika tyurkskix yazıkov, morfologiya*, Moskova.
- TENİŞEV, E. R. (2006) *Sravnitel’no-istoričeskaya grammatika tyurkskix yazıkov, Pratyurkskiy Yazık-Osnova*, Moskova.
- TERES, Ersin (2009) “Çağatayca’da Söz Yapımı” (Dan. Prof. Dr. Zuhul Ölmez) Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul, 2009, (Yayınlanmamış doktora tezi).
- TURAN, Sevgi “Kıpçak Türkçesinde Kelime Yapımı ve Çekimi” (Dan. Prof. Dr. Nevzat Özkan) Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, Kayseri, 2006, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- UŞNİTSKİ, V. V. (2008) “Saha Halkının Etnik Kökenin ve Erken Etnik Tarihinin Araştırılması: Temel Versiyonlar” KÖK Araştırmaları X (2) Güz, s. 135-140.
- UZUN, Engin Nadir (2006) *Biçimbilim Temel Kavramlar*, İstanbul Papatya Yayıncılık.
- VARDAR, Berke (2002) *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Multilingual Yayıncılık.

VASİLYEV, Yuriy, Fatih KİRİŞÇİOĞLU, Gülsüm KİLLİ (1996) *Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri* Ankara, TDK yay.

VİNOKUROVA, Nadezhda (1974) *Lexical Categories and Argument Structure, A Study with reference to Sakha*, Utrecht.

WONSOO Yu – Kwon JAEİL – Choi Moon-JEONG – Shin Young-KWON – Borjigin BAYORMEND – Luvsandorj BOLD (2008) *A Study Dialect of The Dagur Language*, Seoul: Seoul national University Press.

yakutsko russkiy slovar (1972) (red. P.A. SLEPTSOV), Moskova.

YESİPOVA, A. B. (2006) “Mehanizm vıdeleniya slovoobrazovatel’nıh i slovoizmenitel’nıh affiksov”// Stanovlenie i razvitie nauki v tuve: materialı mejdunar: kızı1-2006. Ç: 1, s: 22-23.

YESİPOVA, A. V. (2011) *Teoretiçeskie problemı slovoobrazovaniya v tyurkskih yazıkah (na materiale şorskogo yazıka)* Moskova.

YILDIZ, Hülya (2007) “*Orhon Türkçesi ile Yakutçanın Söz Varlığı ve Söz Yapımı Bakımından Karşılaştırılması*” (Dan. Mehmet Ölmez), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eskişehir (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

YUHADİN, K. K. (2011) *Kırgız Sözlüğü* (Çev. Abdullah TAYMAS), Ankara, TDK Yay.

YULDAŞEV A. A. (1958) *Sistema slovoobrazovaniya i spryajeniya glagola v başkurskom yazıke* izd-vo AN SSSR.

YULDAŞEV A. A. (1977) “Leksikalizatsiya tyurkskih grammatičeskih form” *Voprosı yazıkoznaniya*. 1977-No 1-S.62-73.

YULDAŞEV A. A. (1979) “Slovoobrazovaniya i modifikatsiya form glagola s pomoşyu form zaloga”. *İssledovaniya po grammatike sovremennogo başkirskogo yazıka* Pod.red. A. A. Yuldaşeva, Z. G. Uraksina. Ufa An SSSR.

YÜCEL, Bilal (2011) “Türkiye Türkçesinde Çatı”, Türk Gramerinin Sorunları I-II, Ankara, TDK Yayınları.

ZÜLFİKAR, Hamza (1991) *Terim Sorunları ve Terim yapma Yolları*, Ankara, TDK.

www. Perepis2002.ru (01.04.2014)

Respublika saha: ofitsial’nıy informatsionnıy portal Respubliki Saha (Yakutiya):
<http://sakha.gov.ru/node/7849> (08.04.2014)

www. UNESCO.org/culture/languages: Red Book on Endangered (01.04.2014)

KILIÇ, İsmet, Saha (Yakut) Türkçesinde Fiil Söz Yapımı, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülsüm Killi Yılmaz XVI+388 s.

ÖZET

Tezin konusunu Saha (Yakut) Türkçesinin fiil türeten biçimlerinin karşılaştırmalı olarak hem biçim hem de işlev açısından incelenmesi oluşturmaktadır.

Biçim yoluyla yapılan söz yapımı türetme kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Tezde de türetme yoluyla yapılan fiil söz yapımı ele alınıp incelenmiştir.

Birinci bölümünde fiil kavramı üzerinde durduktan sonra söz yapımı kavramı ele alıp incelenmiştir. Söz yapımı biçimbirimler, çatı, sözcükleşme gibi kavramlarla birlikte izah edilmiştir.

İkinci bölümde isimden fiil yapan ekler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde özellikle detaylı olarak +LA:- ekinin işlevleri ve işlekliği Moğol, Tunguz dilleriyle karşılaştırmalı bir biçimde ortaya konmuştur. +LA:- eki Saha Türkçesinin en işlek isimden fiil yapım ekidir.

Üçüncü bölümde ise çatı ekleriyle türetilen fiiller üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Saha Türkçesindeki ettirgen, edilgen, dönüşlü, birliktelik-işteş çatı kavramları Moğol, Tunguz dilleri ve Eski Türkçe ile biçimsel ve işlevsel açıdan karşılaştırılarak açıklanmıştır.

Son olarak, Saha Türkçesinde görünüş biçimleri üzerinde durulmuştur. Bu biçimler etimolojik izahlarıyla da aktarılmaya çalışılmıştır. Tezin son kısmında ise sonuç, biçim (ek) listesi, fiil listesi ve kaynakça verilerek Saha (Yakut) Türkçesinin fiil söz yapımı adlı tez çalışması sonlandırılmıştır.

KILIÇ, İsmet, Verb Formation in Sakha (Yakut) Turkish, MA Thesis, Advisor: Assoc.Prof. Gülsüm Killi YILMAZ, XVI+ 388 pp.

ABSTRACT

This thesis, using comparative method, studies verb-forming structures of Sakha Turkish in terms of their structure and functionally.

Word formation is delivered through suffixation and compounding. Generally, word formation which is made by suffixation is evaluated as matter of derivation. In this study, too, verbs formed through derivation are discussed and studied.

In the first after discussing the concept of verb, the concept of word formation is studied. Word formation is clarified along with concepts such as morphemes, voice, lexicalization.

In the second part, denominal suffixes are discussed. Special emphasis has been put on functionality and productivity of the +*LA:-* suffix in comparison with its counterparts in Mongolian and Tungusic. +*LA:-* is the most productive denominal suffix of Sakha Turkish.

In the third part, verbs derived by voice suffixes are discussed. Here, voice concepts of causative, passive, reflexive and reciprocal are clarified in comparison with the same phenomena in Mongolian languages, Tungusic languages and Old Turkish.

Finally, structures indicating aspect and also structures giving lexical aspect value are discussed. Here, the values of aspect and lexical aspect which are given to the verbs by these structures are clarified by giving etymological explanations. The thesis ends with parts including conclusions, suffix lists, verb lists and a bibliography.